

**T.C.
ARTVİN ÇORUH ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

16. YÜZYIL DİVANLARINDA DÜNYEVİLEŞME-SOSYAL HAYAT

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Yusuf Emirhan KARACA

**Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Ayşe ÇELEBİOĞLU**

ARTVİN-2018

**T.C.
ARTVİN ÇORUH ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

16. YÜZYIL DİVANLARINDA DÜNYEVİLEŞME-SOSYAL HAYAT

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Yusuf Emirhan KARACA

**Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Ayşe ÇELEBİOĞLU**

ARTVİN-2018

TEZ BEYANNAMESİ

Artvin Çoruh Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum ...16. Yıllık...Dünya'da...Dünya'ya...Sosyal Hayat adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezin kâğıt ve elektronik kopyalarının Artvin Çoruh Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

Tezim sadece Artvin Çoruh Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

Tezimin ... yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezin tamamı her yerden erişime açılabilir.

21.10.2018

İmza *Y. Emirhan*

Adı SOYADI

Yusuf Emirhan KARACA

TEZ KABUL TUTANAĞI
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Dr. Öğretim Üyesi Ayşe ÇELEBİOĞLU danışmanlığında, Yusuf Emirhan KARACA tarafından hazırlanan bu çalışma 21/06/2018 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda yüksek lisans tezi/~~doktora tezi~~ olarak kabul edilmiştir.

Başkan :	Doç. Dr. Melike GÖKCAN	İmza:.....
Jüri Üyesi :	Dr. Öğr. Üyesi Ayşe ÇELEBİOĞLU	İmza:.....
Jüri Üyesi :	Dr. Öğr. Üyesi Elif KAYA	İmza:.....
Jüri Üyesi :	.....	İmza:.....
Jüri Üyesi :	.....	İmza:.....
Jüri Üyesi :	.....	İmza:.....

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir.

...../...../.....
Yrd. Doç. Dr. Hamit ŞAFAKCI
Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

TEZ BEYANNAMESİ	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
TEZ KABUL TUTANAĞI	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
İÇİNDEKİLER.....	III
KISALTMALAR.....	X
ÖZET	XI
SUMMARY.....	XII
ÖNSÖZ.....	XIII
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

XVI. YÜZYIL OSMANLI DEVLETİ'NİN SİYASÎ GÖRÜNÜMÜ

1. PADIŞAHLAR VE ŞİİRLE OLAN İLİŞKİLERİ	6
1.1. II. Bayezid Dönemi (1481-1512).....	6
1.2. Yavuz Sultan Selim Dönemi (1512-1520).....	6
1.3. Kanuni Sultan Süleyman Dönemi (1520-1566).....	7
1.4. II. Selim Dönemi (1566-1574).....	8
1.5. III. Murat Dönemi (1574-1595).....	8

İKİNCİ BÖLÜM

OSMANLI KÜLTÜRÜNDE AYŞ U İŞRET

KLASİK EDEBİYATIN KÖKENİ VE AYŞ U İŞRET.....	10
1.6. İranî Gelenek.....	11
1.7. Ayş u İşretin Üç İranî Temsilcisi.....	12
1.7.1. Ömer Hayyâm	12
1.7.2. Sa'di Şirazî	12
1.7.3. Hafız	13

1.8.	Osmanlı Sarayı.....	13
1.9.	Has Bahçe/Has Bağçe	14
1.10.	İşret Meclisleri.....	14
1.10.1.	Sarayda Düzenlenen İşret Meclisleri	18
1.11.	Meyhâneler.....	18
1.12.	Musikî.....	20
1.13.	Nedimlik.....	22
1.14.	Sâkîlik.....	23
1.14.1.	Sâkînâme.....	24

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GENEL HATLARIYLA OSMANLI TOPLUMUNDA EĞLENCE VE ŞENLİKLER

3.	DÜZENLENEN EĞLENCELER VE ŞENLİKLER.....	25
3.1.	TEŞRİFAT VE TÖRENLER	25
3.1.1.	Alkış	25
3.1.2.	Bayram Alayı.....	25
3.1.3.	Cülûs.....	26
3.1.4.	Kılıç Alayı	27
3.1.5.	Mehter Takımı – Mehter Musikîsi	29
3.1.6.	Selâmlık Alayı	29
3.1.7.	Sünnet Düğünleri.....	30
3.1.8.	Ulûfe Dağıtımı.....	31
3.2.	DÜZENLENEN EĞLENCE VE ŞENLİKLER.....	32
3.2.1.	Avcılık	32
3.2.2.	Cambazlık.....	32
3.2.3.	Doğumlar	33
3.2.4.	Donanma – Yalancı Savaşlar – Geçit Törenleri	34

3.1.5.	Düğünler	35
3.1.6.	Esnaf Şenlikleri	35
3.1.7.	Fetih Kutlamaları	36
3.1.8.	Hamam Eğlenceleri	37
3.1.9.	Helva ve Helva Sohbetleri	38
3.1.10.	Hokkabazlık ve Sirk	39
3.1.11.	Kandiller	40
3.1.12.	Mesire Mekânları	41
3.1.13.	Ramazan Ayında Yapılan Eğlenceler	42

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TARAMADA KULLANILAN SÖZCÜKLER

4.	KULLANILAN SÖZCÜKLER	44
4.1.	EĞLENCE MEKÂN LARI	44
4.1.2.	Bezm	44
4.1.3.	Bezm-i Mey	44
4.1.4.	Harâbât	44
4.1.5.	Humhâne/Hum-hâne	45
4.1.6.	Meclis	45
4.1.7.	Meclis-i Hâs	45
4.1.8.	Meyhâne/Mey-hâne	45
4.2.	İŞRET MECLİSLERİNİ YANSITAN HÂL VE DURUMLAR	45
4.2.1.	Ayş	45
4.2.2.	Humâr	45
4.2.3.	Nûş	45
4.2.4.	Safâ	45
4.2.5.	Sermest	46

4.2.6. Şâdî.....	46
4.2.7. Tarab.....	46
4.2.8. Zevk.....	46
4.3. İŞRET MECLİSLERİNDE KİŞİLER.....	47
4.3.1. Harâbatî.....	47
4.3.2. Mahbûb.....	47
4.3.3. Muğbeçe.....	47
4.3.4. Nedim.....	47
4.3.5. Sâde-rû.....	47
4.4. İŞRET MECLİSLERİNDE KULLANILAN EŞYALAR.....	48
4.4.1. Câm.....	48
4.4.2. Câm-ı Cihân-nümâ.....	48
4.4.3. Kadeh.....	48
4.4.4. Peymâne.....	48
4.4.5. Sâgar.....	48
4.4.6. Sürâhî.....	48
4.5. MUSİKİYLE İLGİLİ SÖZCÜKLER VE ANLAMLARI.....	48
4.5.1. Çeng ü Çegâne.....	48
4.5.2. Def.....	48
4.5.3. Ergânun.....	49
4.5.4. Gıdâ-yı Rûh.....	49
4.5.5. Gûyende.....	49
4.5.6. Hicâz.....	49
4.5.7. Kânûn.....	49
4.5.8. Kemânçe.....	49
4.5.9. Kopuz.....	49

4.5.10. Mugannî.....	50
4.5.11. Mutrîb	50
4.5.12. Ney	51
4.5.13. Raks	51
4.5.14. Rakkâs	51
4.5.15. Sâz	51
4.5.16. Sâzende.....	51
4.5.17. Şeştâ.....	52
4.5.18. Tanbûr.....	52
4.5.19. Ūd/Ud	52
4.6. İÇECEKLERLE İLGİLİ SÖZCÜKLER VE ANLAMLARI.....	53
4.6.1. Arak/Rakı	53
4.6.2. Bâde	53
4.6.3. Bâde-fürûş	53
4.6.4. Bâde-nûş	53
4.6.5. Hum	53
4.6.6. İşret	53
4.6.7. Kıımız	53
4.6.8. Mey	54
4.6.9. Mül	54
4.6.10. Şarâp/Şarâb:.....	54
4.6.11. Şerbet.....	54
4.7. KEYİF VERİCİ MADDELER VE ANLAMLARI.....	55
4.7.1. Afyon/Afyôn.....	55
4.7.2. Beng.....	55
4.7.3. Berş.....	55

4.7.4. Esrâr.....	55
4.7.5. Haşîş	55

BEŞİNCİ BÖLÜM

XVI. YÜZYIL KLASİK TÜRK EDEBİYATI

5.1. XVI. YÜZYIL KLASİK TÜRK EDEBİYATI'NIN ÖZELLİKLERİ.....	56
5.2.DÎVÂNLARI TARANAN ŞÂİRLER, EDEBÎ YÖNLERİ VE TESPİT EDİLEN BEYİTLER.....	58
5.2.1. Adlî.....	59
5.2.2. Âhî	63
5.2.3. Bâkî.....	66
5.2.4. Behîştî.....	71
5.2.5. Bursalı Rahmî	76
5.2.6. Edincikli Ravzî	80
5.2.7. Edirneli Nazmî.....	87
5.2.8. Emrî	93
5.2.9. Figânî.....	98
5.2.10. Fuzûlî.....	102
5.2.11. Gelibolulu Âli.....	107
5.2.12. Gelibolulu Sun'î	113
5.2.13. Hasan Ziyâî (Mostarlı Ziyâî).....	116
5.2.14. Hayâli Bey	120
5.2.15. Hayretî	127
5.2.16. Hecrî	134
5.2.17. İshâk Çelebi	139
5.2.18. Kara Fazlî	145
5.2.19. Mânî.....	150

5.2.20. Me'âlî	153
5.2.21. Muhibbî	159
5.2.22. Mu'idî	168
5.2.23. Murâdî	174
5.2.24. Nev'î	179
5.2.25. Revânî	187
5.2.26. Taşlıcalı Yahyâ Bey.....	196
5.2.27. Ubeydî	202
5.2.28. Usûlî	209
5.2.29. Ümmî Sinan.....	213
5.2.30. Vusûlî	216
5.2.31. Za'ifi	220
5.2.32. Zâtî.....	226
SONUÇ	235
KAYNAKLAR.....	237
ÖZGEÇMİŞ	242

KISALTMALAR

bk.	: bakınız
DİA	: Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
G	: Gazel
K	: Kaside
Mat	: Matla
Mf	: Müfred
Mh	: Muhammes
Mr	: Murabba
Ms	: Mesnevi
Mua	: Muamma
Muaş	: Muaşşer
Muk	: Mukattaat
Mus	: Musammat
Müse	: Müsemmen
Müst	: Müstezat
N	: Nazım
Rb	: Rubai
Tah	: Tahmis
TDK	: Türk Dil Kurumu
Tes	: Tesdis
TrcB	: Terci-i Bend
TrkB	: Terkiib-i Bend
vb.	: ve benzeri
vs.	: vesaire

ÖZET

16. YÜZYIL DİVANLARINDA DÜNYEVİLEŞME-SOSYAL HAYAT

XVI. yüzyıl Osmanlı Devleti'nin hemen her alanda gücünün zirvesinde olduğu yüzyıldır. Edebiyatı da buna paralel olarak büyük bir ilerleme göstermiş, Zatî, Bâkî, Fuzûlî, Hayâlî Bey gibi birçok değerli şair yetişmiştir. Şair divanlarının bir bölümü tasavvufun mecazlarla örtülü dili üzerine kurulmuş olmakla birlikte, dünyevî hayata dair de birçok unsur barındırır.

Bu çalışmada II. Bayezid devrinden III. Murat devrine kadar Osmanlı Devleti'nin siyasî görünümü, padişahlar ve sanatla olan ilişkileri öncelikli olarak ele alınıp, Osmanlı toplumunun ve saray mensuplarının düzenlediği eğlenceler verildi. Belirlenmiş 67 anahtar sözcükle XVI. yüzyıla ait toplam 32 divan tarandı ve beyitlerden örnekler dikkatlere sunuldu.

Anahtar Kelimeler: Divan edebiyatı, Klasik edebiyat, eğlence, işret, 16. yüzyıl.

SUMMARY

EARTHLY AFFAIRS-SOCIAL LIFE IN THE DIVAN LITERATURE IN THE 16TH CENTURY

The 16th century was the peak of almost every field of power of the Ottoman Empire. Literature made great progress parallel to this and many valuable poets such as Zâtî, Bâkî, Fuzûlî, Hayâlî Bey were trained. Some of the divans belonging to the Revolution were built on the language covered with mystical metaphors and they also contained many elements related to earthly life.

In this study, from the time of Bayezid the second till the reign of Murad the third, the political appearance of the Ottoman State, the relations with the sultans and the arts were given priority and the entertainments organized by Ottoman society and members of the palace were given. A total of 32 keynote divisions of the sixteenth century were scanned with 67 keywords identified and samples from the couplets were carefully presented.

Keywords: Divan Literature, Classical Literature, Entertainment, Hate, 16th century.

ÖNSÖZ

Türklerin İslamiyet’i kabulünden sonra başlayan Klasik Türk edebiyatı, XIV. ve XV. yüzyıllarda gelişimini sürdürmüş ve XVI. yüzyılda altın çağını yaşamaya başlamış bir edebiyattır.

Fatih Sultan Mehmet İstanbul’u fethettikten sonra İran topraklarından birçok şairi İstanbul’a getirtmiş, bundan dolayı Klasik edebiyatımız ilk yüzyıllarında Fars edebiyatından etkilenmiş bir görüntü çizer. XVI. yüzyılda ise ideal düzenini yakalamıştır. Padişahlar, sanata ve sanatçıya her daim destek vermiş ve ilgili olmuş, başarılı olanlarını devletin üst kademelerine kadar getirmişler yahut ihsan vermişlerdir. Bunun yanında kendileri de Divan tertip edecek kadar şiirler yazmışlar - edebiyatımızın en hacimli ikinci divanı “Muhibbi” mahlasıyla şiirler kaleme alan Kanunî Sultan Süleyman’dır-, sanatçıya her daim hamilik yapmaktan imtina etmemişlerdir. Dolayısıyla yüzyılın şairleri de bu politikadan ve düşünceden nasibini almış, etkileri yüzyıllarca sürmüş ve sürecek olan değerli eserler ortaya çıkarmışlardır. Bu çalışmada ise şairlerin bu eserlerindeki dünyevî unsurlar mümkün mertebe tespit edilmiştir.

16. Yüzyıl Dîvânlarında Dünyevîleşme ve Sosyal Hayat başlıklı bu tez: özet, ön söz, giriş, beş bölüm, sonuç ve kaynakça kısımlarından meydana gelmiştir.

İnceleme kısmındaki beş bölümün ilkinde: Osmanlı Devleti’nin genel görünümü, Devlet-i Aliyye’nin siyasî görünümü, padişahların karakterleri ve sanata verdikleri değer üzerinde duruldu.

İkinci bölümde: Klasik edebiyatın başlangıcı ve Fars edebiyatıyla olan ilişkisi üzerinde durularak, daha sonra üzerine inşa etme düşüncesiyle eğlence hayatıyla ilgili temel terimler ve edebî türler verildi.

Üçüncü bölümde: Osmanlı toplumunda sarayla bağlantılı olarak halk arasında yapılan eğlenceler aktarıldı.

Dördüncü bölümde: Çalışmaya alınan dîvânları taramada kullanılan anahtar sözcükler ve anlamları verildi.

Beşinci bölümde: XVI. yüzyıl Klasik Türk edebiyatının özellikleri ve bu dönemde yaşamış şairlerden divanlarına ulaşabildiğimiz 32 şairin hayatı verilerek, söz konusu şairlerin divanları tarandı ve beyitler tespit edilerek çalışmaya alındı.

Sonuç bölümünde: Taranan dîvânlarda bulunan dünyevî unsurların neticesine değinildi.

Bu çalışmanın bütün aşamalarında başta büyük bir sabır ve ilgi gösterip benden desteklerini esirgemeyen ve her türlü yardımı sağlayan değerli bilim insanı, saygıdeğer hocam Dr. Öğr. Üyesi Ayşe ÇELEBİOĞLU'na, Osmanlı Tarihi hakkında değerli kaynaklara ulaşmam ve yönlendirilmem hususunda Sayın Doç. Dr. Ümit KILIÇ'a, çalışmanın düzenlenmesi aşamasında ilgisini esirgemeyen Dr. Öğr. Üyesi Ahmet TOPAL'a, desteklerini hiçbir zaman eksik etmeyen kıymetli hocalarım Rahmi KARADABAĞ'a, Bahadır GÜCÜYETER'e, Rıfat KÜTÜK'e ve üzerimde emeği olan bütün hocalarıma teşekkür ederim.

Yusuf Emirhan KARACA

ARTVİN 2018

GİRİŞ

Dünya tarihinde Türkler, gerek İslâmiyet'ten önce gerekse İslâmiyet'ten sonra birçok alanda olduğu gibi yaşadıkları yerlerde edebiyat alanında da değerli eserler bırakmışlar ve tarihte Türk adının her daim yaşamasını sağlamışlardır. Tıpkı Osmanlı Devleti zamanında olduğu gibi İslâmiyet'ten önceki Türk topluluklarında da sanata ve sanatçıya her zaman ilgi gösterilmiş, desteklenmiştir. Bu da beraberinde ilim sahibi kimselerin ortaya çıkmasını ve kendine yer bulmasını kolaylaştırmış, neticede kıymetli eserler vücuda gelmiştir.

Edebiyatımız, VIII. yüzyıla kadar sözlü kültüre dayalı olarak gelişir. Özellikle Uygur Türklerinde petroglifler oldukça gelişmiş olup, İslâmiyet'in kabulüyle birlikte Selçuklular'dan başlamak üzere resme olan merak gittikçe azalmış, sanatçının dikkati de İslâmiyet ve devamında getirdiği tasavvuf anlayışı çerçevesinde şekillenmiştir. Bu felsefeye göre kâinatta ancak bir vücut vardır ve diğer varlıklar Allah'ın tecellilerinden ibarettir. Bütün bir âlem ilahi bir düzen çerçevesinde işler, bu da ilahi gücün sınırsızlığına bir kanıttır.

Sanatçı, bu düşünceden yola çıkarak zamanla maddeden metafiziğe yönelmiş, değişmez hakikatin peşine düşmüştür. XII. yüzyılda Ahmet Yesevi'nin, XIII. yüzyılda Yunus Emre'nin öncülüğünde bu anlayış edebiyatımıza yerleşmiş, edebiyatımız yeni bir kimlik kazanmıştır. Bu anlayış Arap edebiyatında şekillenmiş, Fars edebiyatında gelişme göstermiş ancak Osmanlı sahasında tam anlamıyla ideal halini almıştır.

Bu sahada Klasik edebiyatın oluşması ve gelişmesi asırlarca anlatılabilecek bir dönemi içine almıştır. Dolayısıyla bu zamanda yazılmış bir edebî eserin tanınması ancak oluştuğu kültürel ortamın tanınması ile mümkündür.

Özellikle Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethettikten sonra birçok alanda olduğu gibi şiir ve şaire de ilgi duyması, sempatiyle yaklaşması, şairane yönü onun Osmanlı İmparatorluğu'nda da sanatı geliştirmeye yönelik adımlar atmasını sağlar. Bunun neticesinde İstanbul'a birçok şair getiren Fatih'in tercihi o zaman edebiyatta ileride olan Fars şairlerinden yana olur.

Fatih'ten sonra gelen padişahların da sanata verdikleri önem aynı şekilde devam etmiş, buna paralel olarak Osmanlı ülkesinde Klasik Türk edebiyatı altın çağını yaşamıştır. Padişahların sanatla ne kadar içli dışlı ve ilgili olduklarını göstermeleri bakımından "Adli"

mahlasıyla II. Bayezid, “Selimî” mahlasıyla Yavuz, “Muhibbî” mahlasıyla Süleyman, “İlhamî” mahlasıyla II. Selim, “Muradî” mahlasıyla III. Murat şiiirler yazan ve divan tertip eden padişahlar örnek olarak gösterilebilirler. Öte yandan Azerî sahasında Fuzûlî, Osmanlı sahasında Bâkî, Hayâli Bey, birçok şair yetiştirmiş Zâtî, Klasik edebiyatta bilinen divanlar içinde en hacimli olanını yazmış Edirneli Nazmî bu yüzyılın yetiştirdiği şairlerdir.

Yukarıda verilen ve ayrıca çalışmada üzerinde durulan diğer şairlerin işledikleri konular genellikle izahına çalışılan tasavvuf düşüncesi olmakla birlikte, bu düşüncenin dışına çıkarak ortaya koydukları dünyevî zevkleri ve hayatı anlatan birçok beyit de kaleme almışlardır. Öyle ki tasavvufu hiç kullanmayan Bâkî, *İşretnâme*’siyle Revanî buna ilk aşamada örnektir. Bu ürünlerin ortaya çıkmasına çeşitli yerler ve koşullar da etki etse de esasen kudretli şairlerin kendilerini gösterebildiği, geçmişi İslâm öncesi İran’a kadar dayanan meclisler bu ortamın oluşmasında son derece etkili olmuştur. Şairler bu meclislerde şiirlerini okumuşlar, uzunca sohbetler etmişler, şiir hakkında münazara etme imkânı bulmuşlardır. Bu meclisler, Büyük Selçuklular, Anadolu Selçukluları, Akkoyunlular, Karakoyunlularda olduğu gibi Osmanlı Devleti’nde de yer almıştır. Fuzûlî’nin *zurefâ* yani zarifler olarak tanımladığı kimseler, bu meclislerde bir araya gelmişler, oluşturdukları bu ortamda geleneğin devamı niteliğinde edebiyat, şiir sohbetleri yapmışlar, eğlenceler düzenlemişlerdir.

Osmanlı Devleti’nde padişahın *has bahçesi* de bu ortamlardan birisi olarak kullanılmıştır. Padişah, kendi düşüncesinden olan, sanattan anlayan *zarifler*le bir araya gelip bir âlem-i ab yahut bezra-i tarab eylemek isterdi. Burada bahçedeki kimselere hizmet eden sâkîler bulunurdu. Şarap içilir, rehavi makamı başlayınca mecliste bulunanlar kalkıp dansa başlar, saat ilerleyince de çeşitli sohbetler yapılır ama bütün bunlar o bahçede kalırdı. Bu bahçe, buhurdanların kullanıldığı, çiçek bahçelerinin olduğu, su kanalının bulunduğu son derece muazzam bir yerdi.

Bütün bunlar saray ve çevresindeki eğlenceleri, edebiyat ortamını göstermekle birlikte, saray dışında kalmış şairlerin şiirlerinde de bu zevkler görülmüştür. Bu yönleriyle hem Osmanlı devlet erkânının hem de toplumun eğlence anlayışını ve düzenledikleri eğlenceleri içermesinin yanı sıra dönemin sosyal hayatına da eğlence penceresinden ışık tutmuşlardır.

Kapsamı yukarıda açıklanan bu çalışma, II. Bayezid'le başlayıp III. Murad dönemini de içine alacak şekilde, öncelikle konu edinilen zaman aralığında, Osmanlı Devleti'nin görünümünü, yine bu dönemde Osmanlı toplumunda halk bazında yapılan eğlenceleri, ardından saray çevresinde ortaya çıkan yüksek kültürü ve *zurefâ* yaşamını ve düzenledikleri eğlenceleri, buna bağlı olarak ortaya çıkan edebî türleri ve bunların divanlarda kendilerine ne şekilde yer bulup, ne kadar sıklıkla kullanıldıklarını içermektedir.

Bu amaçla siyasi durum ve eğlence hayatıyla olan bağlantı göz önüne alınarak Osmanlı Tarihi okumaları yapılmış, karakter ve sanat arasındaki doğrusal ilişki baz alınarak padişahların karakterleri ve sanata verdikleri önem tespit edilmiş, devlet-halk ilişkisi bağlamında Osmanlı toplumunda yapılan ve sarayla bağlantılı olan eğlenceler ortaya çıkarılmıştır. Devamında, İrani geleneğe kadar inilerek dünyevîleşmenin kökeni bulunmuş ve nihayetinde bunların Klasik edebiyata ne şekilde yansydıklarını ortaya çıkarabilmek için, XVI. yüzyılda yaşamış, ulaşılabildiğimiz 32 şaire ait divan (Adlî, Âhî, Bâkî, Behiştî, Bursalı Rahmî, Edincikli Ravzî, Edirneli Nazmî, Emrî, Figânî, Fuzûlî, Fuzûlî, Gelibolulu Âli, Gelibolulu Sun'î, Hasan Mostarlı Ziyaî, Hayâlî Bey, Hayretî, Hecrî, İshak Çelebi, Kara Fazlî, Mânî, Me'âlî, Muhibbi, Mu'îdî, Murâdî, Nev'î, Revânî, Ubeydî, Usûlî, Ümmi Sinan, Vusûlî, Yahya Bey, Za'îfî, Zâtî), çeşitli kaynakların incelenmesiyle elde edilen 67 anahtar sözcük kullanılarak taramaya tabi tutulmuş, tespit edilen beyitler kullanılmıştır.

Bu çalışmanın, Klasik Türk edebiyatının, Osmanlı sarayının ve halkının, şairlerinin dünyasına ait görüşlerine ayna tutmasının yanı sıra farklı disiplinlerde çalışan kimseler için de başvuru kaynağı olması amaçlanmıştır. Çalışmayı değerli kılan, başta dönemin Osmanlı padişahları ve kudretli şairleridir.

Araştırmacılar genel olarak Klasik Türk edebiyatının bu yönüne pek eğilim göstermemişler, bundan dolayı da bu konuda yapılan çalışmalar oldukça sınırlı kalmıştır. Yapılan çalışma bu boşluğu kısmen de olsa doldurma amacını taşımaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

XVI. YÜZYIL OSMANLI DEVLETİ'NİN SİYASİ GÖRÜNÜMÜ

İmparatorluğun Altın Çağı olan on altıncı yüzyıl Osmanlı Devleti'nden bahsedebilmemiz için tarihçilerin bu çağa ait düşüncelerini dikkate almakta fayda vardır: Halil İncalcık devletin durumunu şöyle ifade eder: “1517’de Arap ülkelerinin fethiyle İslâm dünyasının en güçlü devleti oldu. Orta Avrupa’dan Hint Denizi’ne uzanan bir alanda elde edilen sürekli askerî başarılar, Osmanlı İmparatorluğu’na, I. Süleyman’ın saltanatı sırasında (1520-1566) bir dünya gücü konum vermişti... İç yapısı ve politik gelişimindeki değişiklikler, 16. yüzyıl sonunda, sınır beyliğinden nasıl Sasanî, özellikle de Abbasî İmparatorluğu gibi eski Ortadoğu devletleri geleneğinde bir imparatorluğa dönüştüğünü gösterir. 16. yüzyıl sonlarında Osmanlı İmparatorluğu, devlet ve hükümet gelenekleri, maliye politikaları, toprak düzeni ve askerî örgütüyle Ortadoğu imparatorluklarının en gelişmiş örneği idi.” (İncalcık, 2017: 9).

İncalcık’ın tespitlerine ilaveten Nicolae Jorga da bu görüşten çok ayrılmayarak ama daha ayrıntılı bir şekilde şu ifadelerle yer verir: “Osmanlıların ilk büyük padişahı, imparatorluğun kurucusu olan Sultan Mehmed’in tahtı için yapılan mücadele kaçınılmazdı. Bu önemli meseleyi düzenleyen hiçbir kesin kural yoktu. Sultan Mehmed’in çıkarttığı hiçbir kanun bu önemli meseleyi düzenlemiyordu. Hatta toprak bütünlüğünün gerekliliği hakkında şüpheler ortaya atılmaya başlandı ve saltanatın iki ‘düşman’ kardeş arasında bölüştürülmesi yönünde gerekçeler bulunmaya çalışıldı. Ama Bizanslıların, 11. yüzyılda Kekaumenos tarafından konulan kural, Osmanlılar arasında da geçerliliğini koruyordu: Başkent kiminse, devlet onundu.

Veziriazam, köleler vasıtasıyla ölen sultanın kollarıyla selâmlama hareketleri yaptırarak, birlikleri birkaç gün kandırmayı başarmıştı. Ama askerler babalarının ve efendilerinin ölümünü öğrendikleri anda büyük bir isyan başladı. Sultan Mehmed’in ölümü ile serbest kaldılar ve bu hadise anarşiye sebep oldu. Devletin taht haleflliğini düzenleyici hiçbir kanunu ve kuralı yoktu. Tıpkı 1451 yılında olduğu gibi, hatta belki daha da kötü cinayetler ve zulümler baş gösterdi. Veziriazam Karamanî Mehmed Paşa, yabanî askerlerin barışçıl bir hukukçu ve organizatöre duydukları nefretle öldürüldü ve birçok ağa da aynı akıbete uğradı. Ordunun ihtiyaçları için tahsis edilen para, asiler arasında dağıtıldı. Hayatı zaferlerle dolu Sultan Mehmed’in cesedini yanlarına alarak, bu vahşi çeteler İstanbul’a

doğru yola koyuldular. Őehrin 1000 yeniçeriden oluşan savunma birlikleri, onları büyük bir sevinçle karşıladı. Büyük bir katliam başladı ve bu katliam sırasında Cem Sultan'ın taraftarları neredeyse tamamen yok oldu... Çoğu, 'Oğlu babasına yerini vermeyecek.' dese de, II. Bâyezid, altı gün sonra 20 Mayıs 1481 tarihinde barışın ve güvenliğin temsilcisi olarak başkente girdi. İlk icrâatı, babasına İstanbul'da Fatih Camii'nin bahçesinde bir türbe hazırlatmak oldu. Böylelikle Sultan Mehmed, Bursa'nın surları dışında türbesi olan ilk Osmanlı padişahı oldu." (Jorga, 2009: 205). Bunu duyan kardeşi Cem Sultan, Bursa'ya geldi. Burada yenilen Sultan, ardından önce Memlûklere ardından Rodos Őövalyelerine başvurmak zorunda kaldı. Jorga'ya göre Osmanlı tahtını kazanmak için eline sadece bir kez fırsat geçmiŐtir. Bu da Gedik Ahmet Paşa'yı öldürtmeye karar verdiği zamandı. Ancak o gece sarayı basan yeniçerilerin isyanı sebebiyle başarısız olmuştur. Ardından bir süre Roma'da bolluk ve refah içinde yaŐasa da "Roma'ya gelen Fransa Kralı, Avrupa diplomasisinin uzun yıllar acımasız ve gaddar kullandığı bu kurbanını eline geçirdiğinde (Ocak 1495) ve Cem Sultan onunla İtalya seferine çıkmak zorunda bırakıldığında, güya nezleyle yakalandı ve sanki tecrübeli birileri tarafından zehirlenmiŐ gibi, 25 Őubat'ta tam gerektiği zamanda öldü." (Jorga, 2009: 209).

Osmanlı İmparatorluğu Avrupa politikasında rol oynamaya bu dönemde başlamıştır. İtalyan savaŐları (1494-1559) sırasında yenilgiye uğrayan her devlet son çare olarak düşmanına karşı Osmanlı yardımı almak tehdidini kullanmıştır. Başlangıçta Osmanlılar, Fransa-Venedik ittifakına karşı Milano ile Napoli tarafını tutuyordu. Bayezit, Napoli kralına yardıma yirmi bin kişilik bir ordu gönderme sözü vermiş, ancak karşılığında Otranto'yu istemiŐtir. Bundan sonra Avrupa içi mücadelelerinde Osmanlı rolü gittikçe daha önemli olacaktır. Daha sonra bu topluluk devlete karşı isyan etmiş ve tehlike arz eden bir görünüm almıŐsa da bastırılmıŐ ve huzur sađlanmıŐtır.

Bu dönem bir ekonomik gelişim ve kentleşme dönemi olmuştur. Bursa, İstanbul, Edirne; camiler, kervansaraylar ve külliyelerle imparatorluk başkentlerinin özelliği olan (Günümüzde de rastladığımız eserler) başka büyük yapılar kazanarak hızla ilerlemeyi sürdürdüler. II. Bayezit, Osmanlı ordu ve donanmasını da modernleŐtirmiŐtir (İnalçık, 2017: 38). Görünen o ki kendinden sonra gelecek I. Selim ve Kanunî'nin büyük fetihleri için gereken koŐulların temeli bu dönemde atılmıŐ, Devlet-i Aliyye'nin bir dünya oluşu bu temel üzerine inşa edilmiştir.

1. PADİŞAHLAR VE ŞİİRLE OLAN İLİŞKİLERİ

1.1. II. Bayezid Dönemi (1481-1512)

Bayezit'in karakterini tarif eden Hammer onu (diğer tarihçilerle de uyuşur bir şekilde) şöyle tarif eder: "Karakter açısından yumuşak ve rahata eğilimliydi. Şiirden hoşlanır, dünya olaylarını hayret aynasından seyretmeyi severdi... Zorunlu kalmadıkça savaşmak istemedi." (Hammer, 2017: 154). Ancak onun "yalnızlığı seven ve yumuşak karakterine rağmen, eğlenceye düşkünlüğü"nden de söz eder (Hammer, 2017: 169).

Mehmed Çavuşoğlu ise bu düşünceyi destekler nitelikte ve şehzadelik zamanlarına uzanarak şöyle bir tespitte bulunur: "Bayezid, şehzadelğinde Amasya valisi iken, Abdurrahman Çelebi ve Mahmud adlı hasekisi onunla sohbet ve işret arkadaşı imişler, bazı kovucu ve dedikoducular 'Bu iki civan, şehzadenin memleket işlerine ve saltanat hususundaki gidişlerine el kardılar ve ayak içmeğe meşgul edip şehzadeyi baştan çıkardılar' diye Sultan Fâtih'e haber uçururlar. Sultan Fâtih bu iki kişinin öldürülmeleri için ferman gönderir. Bayezid, fermanın eline ulaşmasından önce neye dair idüğünü haber alıp bunların ceplerini altun ve inci ile doldurarak ülke sınırlarının dışına iletir." (Çavuşoğlu, 2016: 49).

1.2. Yavuz Sultan Selim Dönemi (1512-1520)

Kısa süren hükümdarlığına rağmen Osmanlı Devleti'nin Altın çağının temelini atan, hazineyi sonuna kadar dolduran ve kendinden sonra gelenlerin dahi mührünü kıramadığı Yavuz Sultan Selim döneminde: "Özellikle Mekke ve Medine'nin Osmanlı İmparatorluğu'na katılmaları, yeni bir çağın başlangıç noktasıdır. İmparatorluk artık bir sınır devleti değil, bir İslâm halifeliği idi; Osmanlı sultanları da kendilerini artık yalnız sınırların değil, bütün İslâm dünyasının koruyucuları sayıyordu. Bu yeni devlet kavramının politik ve ekonomik yararları, Selim'den sonraki dönemde belli olmuştur... Selim'in fetihlerinin önemli bir başka sonucu da, dünyanın en zengin ticaret yolunun bundan böyle Osmanlıların denetimine geçmiş olmasıydı. Osmanlı devlet geliri iki katına çıkmış, sarayın ihtiyat hazinesi dolup taşmıştı." (İnalçık, 2017: 38-39).

Hammer, onun karakteri ve sanata olan ilgisini ise Osmanlı tarihçilerinden Cenabi ile Hezarfen'den naklederek şöyle anlatır: "Şiiri sever ve başarıyla söylerdi... İran, Türk ve

Arap şiirlerinde uzmanlık kazanmıştı. Mısır seferi sırasında, bir süre Roda (Ravza) Adası'nda oturmuş ve emri üzerine yapılmış olan bir Arap köşkünün duvarına kendi kaleminden çıkan iki beyit yazmıştır. Müftü ve meşhur şair Kemal Paşazade'nin, bu padişah hakkında yazdığı mersiyede, kısa zaman içinde çok iş yapmış ikindi güneşi gibi kısa zaman içinde yeryüzüne uzun bir gölge salmış olduğunu söylemesi, gerçeğin bir ifadesidir... Zamanının çok azını uykuya ayırdığı için gecelerinin büyük kısmını tarih veya Farsça şiirler okumakla doldururdu. Yavuz Sultan Selim başarılı bir Farsça Divan da bırakmıştır.” (Hammer, 2017: 171-172-173). Şairlik yönü, edebiyata, tarihe ilgisi böyle özetlenebilecekken Hammer aynı eserin devamında bir anekdotu da şöyle aktarıyor: “Yavuz Sultan Selim, Mısır seferi için hareket ettiği zaman yolda bilgi ve zevk sahibi kişilerin sohbetiyle neşelenmeyi arzu ederek üç şair çağırmişti. Bunlar padişahın huzuruna çıktıkları zaman elini öpmek için ilerlediler, ancak bu hareketi öyle acemice yaptılar ki kılıçları padişaha dokundu. Yavuz Sultan Selim ilk önce öfkelenerek şairlerin idamını emretti ise de, biraz sonra zavallı şairlerin ayaklarına yüzer değnek vurulmasıyla yetinilmesini istedi.

Ancak padişahın bilime ve sanata olan sevgi ve saygısı sayesinde bu ceza da bağışlandı. Ertesi gün şairler, kaftansız olarak ve uzun elbise yerine kisasını giymiş, başlarına da sarık yerine birer bez parçası sarmış olarak padişahın huzuruna çıktılar. Sultan Selim bu sırada satranç oynuyordu. Şairleri kabul için başını çevirdi ancak onların ağızlarından hoş olmayan seviyesiz sözlerden başka bir şey işitmediği için bu şairleri yanından uzaklaştırdı.” (Hammer, 2017: 173-174).

1.3.Kanuni Sultan Süleyman Dönemi (1520-1566)

Batılı tarihçilerin “Muhteşem Süleyman” olarak nitelendirdikleri Kanunî Sultan Süleyman, Osmanlı Devleti'nin hem en geniş sınırlarına ulaşmış hem de duraklama dönemine başladığı dönemin padişahıdır.

Hammer'ın Kanunî'nin karakterine ve inancına dair kaleme aldıkları ise ayrıca dikkate değerdir: “Sultan Süleyman'ın tahta geçtiği ilk yıl, gelecek yıllara örnek olacak bir şekilde hem barışta hem de savaşta geçti. Padişahın dikkati bir an için olsun devlet işlerinden uzak kalmamıştır. Yaptıklarının her biri büyük bir insanın karakterini, büyük bir hükümdarın özelliklerini, tam bir Müslümanın ahlâkını gösteriyordu. Sultan Süleyman

yüksek görüşler âleminde ve geniş tasarılar içinde yaşayan bir insandı. Uygulamada kararlı ve hızlı, İslâm kurallarına tamamen bağlı, sarsılmaz görüşlere sahip, bilimleri ve sanatları koruyan büyük bir insandı.” (Hammer, 2017: 197-198).

1.4. II. Selim Dönemi (1566-1574)

Osmanlı tarihinde sefere çıkmayan ilk padişah olup, denizciliğe önem veren II. Selim’in tahta çıkışını Halil İnalçık şöyle anlatır: “Ucbeyleri, yeniçeriler, ulemâ ve saray hizipleri gibi çeşitli güç odakları, tahta kimin geçeceğini belirlemede etkili olurdu... 1511’deki taht kavgası sırasında şehzadeler, maaşlarına zam vaadiyle yeniçerileri kendi yanlarına çekmeye çalışmışlardır. Sultan ve vezir-i âzam, Şehzade Ahmet’i yeğliyor idiyse, en sonunda babasını tahtı bırakmaya zorlayıp yerine geçen, yeniçerilerin desteklediği Selim oldu.” (İnalçık, 2017: 68-69).

Paşa, Zigetvar’ın alınmasından sonra:“Kütahya’da vali bulunan Şehzade Selim’e, Sultan Süleyman’ın ölümünü bir mektupla bildirmişti. Mektubu götüren Hasan Çavuş sekiz günde Zigetvar’dan, Kütahya’ya ulaşarak hızını göstermişti. Yeni padişah hemen İstanbul’a hareket etmiş ve 24 Eylül 1566 tarihinde Kadıköy’e varmıştır. Yeni padişah, İstanbul’a doğru saltanat kadırgasıyla hareket edince Kız Kulesi’nden atılmaya başlayan toplarla onun tahta çıkışı İstanbul halkına ilan edildi. Saraya varınca da Müftü Ebussuud, Kaymakam İskender Paşa, İstanbul Kadısı Kadızade Ahmet Efendi, Defterdar Hasan Çelebi ve müderrisler elini öpmeye geldiler ve ona bağlılıklarını bildirdiler.” (Hammer, 2017: 267).

1.5. III. Murat Dönemi (1574-1595)

II. Selim’den sonra tahta oturan ve ölümünü önceden sezinleyen III. Murad:“Zevke, tasavvufa, şiire eğilimi olan bir hükümdardı. Etrafında remilciler, münecimler, şeyhler bulunurdu. Kündi de ‘Muradi’ mahlasıyla bazı gazeller kaleme almıştır. ‘Fütuhatsiyam’ adıyla bir de kitap yazmıştır... O, şairlere iltifatlarını esirgemezdi. Onun ihsanlarını görenlerden biri Şemsi Paşa olmuştur... Osmanlı şiirinin en büyük lirik şairlerden biri olan Bâkî’yi, III. Murat zamanına kadar yaşadığı için, bu dönemin şairlerinin üstatlarından da saymak gerekir. Burada Emrî ve Azeri’yi de anmak yerinde olacaktır. Rifati, ‘Yusuf ve Zeliha’ ve ‘Leyla ve Mecnun’ konularını kullanmıştır. İki Ulvi ve iki Valihi’nin

eserlerinden fazla bir şey kalmıştır denemez. Kınalızade Hasan'ın şair tezkeresinde, 600'den fazla şairin hayatına rastlanır. Nazmi de 'Camiünnezair' adıyla 270 şairin 3000 gazelini toplamış ve bu gazelleri kafiyeler açısından düzenlemiştir. 'Rıyazıcennet' adında bir şiir kitabı yazmış olan Mustafa Cinani, 'Garaibiemsal' adıyla da ilginç şeyleri anlatan bir eser meydana getirmiştir. Sultan Murat bunu okumaktan çok hoşlanmış." (Hammer, 2017: 295-296).

İKİNCİ BÖLÜM

OSMANLI KÜLTÜRÜNDE AYŞ U İŞRET

Bu bölümde Klasik edebiyatımızın oluşumuna değinilecektir. Oluşum aşamasında kendine yer bulmuş unsurlardan ayş u işret kültürü ele alınacaktır.

KLASİK EDEBİYATIN KÖKENİ VE AYŞ U İŞRET

Klasik Türk Edebiyatı belli bir geçmişe sahiptir ve yaklaşık 600 yıl bu gelenek devam etmiştir. Dolayısıyla bu edebiyatın oluşum sürecini bilmek, konu edilen XVI. yüzyıl Klasik şiirimizi anlamamızda bize yol gösterici olacaktır.

Bu konudaki görüşlerden birisi, belki de en önemlisi, Halil İnalçık'a aittir: "Keykavus'un Kâbüsnâme'sinden önce Vaşşâ' 'ın (öl. 325/936) aynı konuları (centilmene özgü giyim kuşam, yeme içme, protokol, zerafet kuralları) içeren risâlesi ün kazandı. Şimdi bu vadide yazılan eserler, düzyazı olduğu gibi manzum yazılıyordu. Bu dönemde yine sırf edebiyata ait ansiklopedik eserler yazıldı (İbn Mu'tazz'ın Kitâbu'l-Âdâb'ı, şairlere sanâyi'-i şi'riyyeyi öğreten eserler, bu çeşit ansiklopedik eserler arasındadır. Ortaçağ İslâm dünyasında bu çeşit kitaplarla yetişen yüksek kültür sahibi sınıfı, zurefâ'yı, başlıca şairler, saray ve bürokrasiye mensup münşî küttâb temsil etmekte idi. İbn Kutayba (öl. 276/889). Arap-İslâm âdâbının son örnek kurucusudur. Kutayba'dan sonraki yüzyıllar boyunca bu ansiklopedik edebiyat, ilâvelerle büyüyecek, dallanıp budaklanacaktır. Yeni dönemde patrimonial hükümdarın ve saray yaşamının arzu ve gereklerine uyarak, küttâb (bürokratlar ve nedîmler) bu gibi ansiklopedik bilgileri, manzûm aşk romanlarında (en çarpıcı örneği Nizâmî'nin Hamse'si) sunmayı yeğleyeceklerdir. Bu vadide yazılan eserlere kozmografi, astronomi-astroloji, fal, tıp, zooloji gibi konular eklenmiş, sırf mesleki ansiklopediler yanında tümüyle eğlence hayatına ait kapsamlı eserler meydana getirilmiştir." (İnalçık, 2010:7).

Büyük Azerî şairi Genceli Nizamî, asıl adıyla Nizâmeddîn Abû Muhammed b. Abî Yûsuf, Batı-Anadolu Türkmen uc bölgesinde klasik Türk edebiyatının ilk örneklerini veren musâhib şairlerin ilham kaynağı olmuştur. Bu şairler, Nizâmî'nin hükümdarlar için yüksek bir şiir diliyle yazdığı geleneksel İrani aşk ve macera hikâyelerini, patronları için Türkçe şiir diliyle uyarlamışlar, adapte etmişlerdir. Bu eserler, kadîm İran'dan kaynaklanan işret meclislerinde, dünyevî bir yaşam felsefesi, yüksek bir şiir diliyle sunulmuştur.

İran, Türkistan ve Hindistan'da pâdişah saraylarında gelişmiş bu klasik yüksek kültür mirası, Anadolu'da Konya Selçuklu sarayında ve nihayet ucTürkmen beyliklerinde örnek alınacaktır. Uc beyliklerinin en güçlüsü ve en zengini Germiyan Beyliği'nde, saray musâhib şairleri, işte bu kültürü patronlarına aktarmak çabasında idiler.

Sarayın ve seçkin kültür sahibi çevrelerin (zurefâ), geleneksel yüksek kültür zevkine hitap eden bu eserler, belli bir edebiyat çeşidini temsil etmekte idi ve hikâye-roman türü, beyitlere dayanan mesnevi tarzında idi. Germiyanlı şairler, çoğu zaman bu tarzı yeğlemişler, eserlerine arada gazel ve terci-i bendler serpiştirmişlerdir. Mesnevî türü, IX. ve X. yüzyıllarda Doğu-İran'da ilk şaheserlerini vermiş (Rûdegî, Firdevsî); sonradan, özellikle Fars ve Azerbaycan'da Büyük Selçuklular dönemi İran'ında gelişmiştir. Nizâmî, eserlerini Selçuklu atabeyleri adına yazmış, onlara sunmuştur. Kadîm İran kültür geleneğinin kuvvetle sürüp geldiği bu dönemde, saray patronajı altında nedîm-musâhibler, meclis-i işret çerçevesinde patronlarına, eskinin aşk ve mâcerâ hikâyelerini yüksek bir edebî tarz olarak sunmakta idiler.” (İnalcık, 2010: 34- 36).

Öte yandan: “Germiyan ve Osmanlı beyleri hizmetinde musâhib-nedîmşairlerden Şeyhî, Şeyhoğlu Mustafa ve Ahmedî ile birlikte Farisî örneklere göre geliştirilmiş dîvân dili ve sanatındaki orijinallik ile Osmanlı klasik edebiyatının kurucuları arasında sayılmaktadır.” (İnalcık, 2010:102).

1.6.İranî Gelenek

İranî gelenek yüksek zümrede, saray çevresinde benimsenmekte olan bir kültürü ifade eder. Gerek Selçuklu İmparatorluğu'nda İranlı kimselerin imparatorluk idaresinde başta olmaları gerekse İranî geleneklerin İslam kültür çevresine sokulması bu geleneğin yerleşmesine ortam hazırlamıştır. Bu aynı zamanda bir yaşam tarzını gösterir: “Bu ideal yaşam tarzı, özellikle Şehnâme kahramanlarında ve Keykâvûs'un *Kâbusnâme*'sinde parlak ifadesini bulmuştur. Şehnâme'de asîl ve ölçülü davranış, âlicenaplık ve cömertlik; zerâfetin, civânmerdliğin temel göstergesidir. Anadolu mesnevi edebiyatında, İran şairlerinden yapılan tercümelere bu ideal centilmen tipi, şehzâdeler ve beylere aşk romanlarında uygun kıssalarla anlatılmakta idi. *Kâbusnâme* yazarı Keykâvûs, insanları halk ve seçkinler diye iki sınıfa ayırır. Bu ayrımcılık, Ahmedî'nin *İskendernâme*'sinde ve Mustafa 'Alî'nin *Mecâlis*'inde de vurgulanır. Zurefânın edebiyatı, İslâm öncesi Arap ve İran geleneği ve Yunan edebî teorileri (rheto-rik, bedi' ve beyan) etkisiyle gerçekleşen 'şair

sanatları' (sanâyi'-i şî'riyye) kurallarına tâbidir. Firdevsî'nin *Şâhnâme*'si, Nizâmî'nin *Hamse*'si, Selmân-i Sâvecî ve 'Attâr'ın eserleri, Abbâsî hilâfet döneminden sonra aynı geleneğin, İranlı ve Türk hânedanların saray çevrelerinde gelişen şaheserleri temsil eder; bu edebiyatta İslâm öncesi 'kadîm' İran tipleri ve geleneği (*Şâhnâme* kahramanları, İskender, Cemşîd, Hüsrev, Rüstem, Behrâm) kuvvetle belirgindir. Saray işret meclisleri ve orada benimsenmiş dünya görüşü ve etik, tamamıyla kadîm İran geleneğine bağlantılıdır.” (İnalcık, 2010: 11-12).

Farisî şairlikte sivrilmiş Selçuklu Sultanları, *Şâhnâme*'den isim ve unvanlar aldıkları gibi, kendileri Farsça şiir yazacak kadar bu “yüksek” kültürü özümseyordular. I. Alâeddîn, Farsça yazan şairler arasında Hoca Dehhânî gibi Türk şairlerine büyük iltifat gösterirdi. Dönemin büyük şairi Denhânî, ona sunduğu kasîdede ‘şâhlar şâhının çalgılı, içkili zengin bezm’lerini anar (Aktaran: İnalcık, 2010: 68).

Bu dönemde bu meclislerin, ordu saray ve hükümdar arasındaki bağları pekiştirmeye aracı olan bir sosyal-siyasi işlevi vardı: “Hükümdarın in'âm, câize, hilatve rütbe tevcihi gibi bağışları, çok kez işret meclislerinde yerine getirilirdi. İşret meclislerinin tabii çok önemli bir fonksiyonu da, her türlü güzel sanatın (nefise), özellikle musikî ve şiir sanatının mükemmeli arayan ve ödüllendiren bir yarışma alanı hizmeti görmesidir.” (İnalcık, 2010: 66-69).

1.7. Ays u İşretin Üç İranî Temsilcisi

1.7.1. Ömer Hayyâm

Sadece rubailerıyla değil, matematik, fizik, metafizik ve felsefe alanlarında da ün kazanmış ve değerli eserler bırakmış Ömer Hayyâm (1048?-1122): “İşret meclisi felsefesini nefîs ve veciz rubailerinde yansıtır. Sâkînâmelerdeki ‘ays u işret’ tasvirlerinde dile getirilen hâlet, onun rubâ’îlerinde en açık ifadesini bulmuş; onun varlığa kötümser bakışını benimseyen, rindler, hara- bâtîler ‘ays u işret’ müdavimleri, onun rubâ’îlerine yüzlerce nazire yazmışlardır.” (İnalcık, 2010: 23).

1.7.2. Sa’dî Şirazî

Özellikle *Bostan* ve *Gülîstan* adlı eseriyle tanınan, âlim ve mutasavvıf bir şair olan Sa’dî Şirazî: “Salgurîlerden Abu Bakr adına *Gülîstan*’ı (*Gülîstan*) yazdı (1258). *Kelile* ve

Dimne (Kalîla wa Dimna) tarzında hikâyelerle yaşam kuralları öğretme amacı güden *Gulistan*; hükümdâr, ‘aşk ve gençlik’ ve özellikle 8. bâbda “sohbet âdâbı” üzerinde öğüt ve bilgi içerir.” (İnalçık, 2010: 25).

1.7.3. Hafız

Alman edebiyatında Goethe’ye *Doğu Batı Divanı*’nı yazdıran, Türk şairler üzerinde büyük bir etki bırakan şair Hâfız: “Gazel şairidir. Hâfız’ın gazellerini, işret meclisi havasında yazdığı muhakkaktır. Gazellerinde dostlar meclisi, meclisân, rakipler ve sabaha doğru içilen şarap atıfları, bir bahçede düzenlenen içkili âlemlere gönderiden başka türlü yorumlanamaz.” (İnalçık, 2010: 28). Öte yandan onun bir sâkînâme yazarı olduğu da bilinmelidir. O, musikî ve musikî aletleri üzerine ayrıntılı bilgiler verir. Zira buna daha sonra Klasik edebiyat ürünlerinde ve düzenlenen meclislerde sıkça rastlanacaktır.

1.8. Osmanlı Sarayı

Osmanlı Devleti’nin başında saray yer alır, idare merkezidir. Topkapı Sarayı ise bu konuda en önemli mekândır. Çünkü burası padişahların ikamet ettikleri yerdir. 19’uncu yüzyılın ortalarına kadar da önemini korumuştur. İdarî bir merkez olmasının yanı sıra eğlencelerin de yapıldığı yerdir: “Her ne olursa olsun saray kentin geri kalanından ayrı, kendi yasaları ve kendine özgü yaşama tarzı olan ayrı bir devlettir. Düzen burada rahatça sağlanmaktadır çünkü burada yaşayanlar ne öğrendiklerinden başka bir şey bilmekte, ne de burada aldıklarından burada aldıklarından başka bir ışığa sahiptirler; özgürlüğün ne olduğu bilmemektedirler. Padişah ve hizmetkârları fiilen, hemen tam bir soyutlanmışlık içinde yaşamaktadırlar...”

XVI. ve XVII. yüzyıllarda saray-ı enderuna ilişkin olarak yapılan tasvirler ya tamamen uydurmadır ya da buraya girebilen ve çıkabilen Türklerin verdikleri az çok doğru bilgilere dayanmaktadır. Saray hakkında daha doğru bir kavrayışa ancak, sarayın Cumhuriyet ile birlikte müze haline getirilmesi ve ayrıntıların görünür kılınmasından sonra ulaşılabilmektedir. Böylece, özel evlerde de olduğu gibi, birbirinden tamamen ayrı iki bölüm olduğu ortaya çıkmaktadır: Padişahın ve çevresindeki erkeklerin olağan olarak buldukları, çok sayıda bina ve odadan oluşan -selâmlık ile bir devamlılık zihniyeti veya tarz birliği endişesi taşımadan- birbirlerine eklenmiş belli sayıda odadan meydana gelmektedir. Burada herhalde Kanunî Sultan Süleyman tarafından yaptırılmış olan ve

tamamen çini kaplı ve bazen harem kadınlarının da katıldıkları bir salon vardır: Eğereğlencelere kadınlar katılırsa, hânende ve sazandelerin kör olanlarının seçilmesine özen gösterilmekte ve hareme kabul edilmeyen tüm personel tedbirli bir şekilde uzaklaştırılmaktadır.” (Mantran, 1991: 196).

1.9.Has Bahçe/Has Bağçe

Padişahın kendi düşüncesinden kimselerle sohbet etmek, vakit geçirmek, eğlenmek için kullandığı yere has bahçe/has bağçe denilmiştir. Esasen padişahın sanattan anlayan kimselerle buluşup, sohbetler yapıp, eğlenceler düzenlediği yerdir.

1.10. İşret Meclisleri

Düzenlenebilmesi için birçok şeyin gerekli olduğu işret meclisleri: “Sohbet ve işret toplantısı demektir. Önce sevgili, sırasıyla sâkî, mutrib, yârân ve içki bezmin başlıca öğeleridir. Bezm gece yapıldığında mum (şem’) da gereklidir. Bunun yanı sıra tütsücüsü de bulunur. Bezm için en uygun mevsim bahardır. Baharda yapılan bezm, genellikle su kenarında kurulur. Bezmde mûsikî de vardır. Gece yapılan toplantılar, genellikle sabahlara kadar sürer. Bunlara ‘bezm-i şâhî’ veya ‘bezm-i Sultan’ adı verilir.” (Canım, 1998: 13-14).

İşret Meclislerinin Tarihçesi

Daha sonra Osmanlı’da da düzenlenecek olan işret meclislerinin tarihi 9. yüzyıla kadar uzanır: “IX. yüzyılda Abbasî hilâfetinin merkeziyetçi idaresi gevşeyince, ilkin Doğu-İran’da (Horasan ve Maverâünnehir’de) ve Hazar Denizi sahil bölgesinde kadim İran geleneğini izleyen yerli hânedanlar, Sâmâniler (874-999) Buveyhiler (932-1048), Gazneviler (977-1183) yükseldi. Gazneviler bir Türk hânedan (kurucusu Sebük-Tekin) olmakla beraber, İranlı bürokratlar sayesinde devlet idaresi ve kültür bakımlarından kadim İran geleneğini kuvvetle benimsedi... İlk kez eski İran hükümdarlarının *şehinşâh* unvanını kullanan Buveyhiler ise, kadim İran geleneklerini canlandırmakta en bilinçli hânedan oldu. Büyük Selçuklu İmparatorluğu (1040-1157), tüm kadim İran topraklarını kapsıyordu ve eski İran kültürünün canlandırılmasında belki hepsinden ileri gitti...Abbasi döneminde İbn Mukaffa, İslâmî ilimler yanında, ondan bağımsız eski İran-Hind geleneğini, İslâm kültür çevresine soktu. Arap gelenekleri yazıya dökülünce, özellikle Câhiz’in eserleriyle bu İranî

gelenek, *âdâb* (edeb) genel adı altında bağımsız bir edebiyata vücut verdi. Daha Emevîler döneminde bu edebî gelenek hamriyye (khamriyya) adıyla anılagelmiştir. En eski örnek olarak Arap-İran kültürünün bir temsilcisi şair ‘Adî b. Zayd zikredilir. Bu şiirlerde, İran aristokratik kültür geleneğinde belirtilen centilmenlik kuralları (aristocratic culture, courtesy, good breeding, generosity, discretion) önemle zikredilir. Şaraptan söz eden şiir tarzı *hamriyye*, bu şairlerle ortaya çıkmıştır.

Daha hicretin ilk yüzyılında şiirde bu tarz yerleşti. Hicâz’da, içkiyle zevk u safâ âdeti (hedonism) gelişti. Bu akımın temsilcisi Hassan b. Sâbit, Hîra sarayının etkisi altında idi. Hicret’in II. yüzyılında Kufa’da, dinî tüm sosyal kuralları hiçe sayan bir aşk ve şarap şairler grubu ortaya çıktı. Bu yüzyılda Emevîlerden Valîd b. Yazîd’in şiirlerinde aşk, musikî ve şarap egemendi; bu akım, bu tarzın tanınmış şairi Abû Nuwâs’la doruğa erişti. O, hamriyye akımını şiirde en zarîf bir üslûpla temsil eder ve onunla hamriyye bir edebî tarz olarak yerleşir. Daha sonra bir letâ’if edebiyatı ortaya çıktı. IV. yüzyılda bir nedîmşair, Kuşâcim, çiçek, şarap kadehi ve musikî âleti tasvirleriyle kendi hayat tarzından gelen bir üslûbu temsil eder (Germiyanlı Ahmed-i Dâ’î ile karş.). Sonraları Arab hamriyye şiirinde, şarapla birlikte haşîş (beng) de övülen bir keyif maddesi olarak anılmaya başlar. Sûfî şairlerle, hedenostik tema yerine mistik sarhoşluk-vecd gelir. Şarap, artık Tanrı’nın bir tezâhürü, sarhoşluk, maddî dünyayı unutma, ‘dünya kayıtlarından tecerrüd’ şeklinde tasvir edilir. Mistik yorumu, H. II. yüzyıla kadar geriye götürebiliyoruz (Râbî’a). Şarap, çiçekler ve sâkî ile aşk, İbrahim İsrâ’î’de açıkça ifade edilir ki, burada doğrudan doğruya işretmeclisleri çevresiyle temasa geliyoruz. İslâm döneminde kadîm İranî hikâyeler (aşk romanları) Arapçaya çevrilmiş, meclislerde, konyâgari, yani çalgı çalma, şarkı söyleme ve şiir okuma, zarîfliğin ayrılmaz bir gösterisi olarak süregelmiştir. Bunlar, işret meclislerinde çalgıyla okunan mesnevîlerde, manzûm romanlarda dile getirilmiştir.

İslâmiyet öncesi Sâsânî kültüründen gelen şarap, şiir, musiki üçlüsü işret meclislerinin olmazsa olmazlarıdır.

XI. yüzyıl ve sonrası İslâm dünyasında, Türk yönetimleri üstünlük kazanmaya başlar. Bu dönem, Fars geleneği ve İslâmiyet arasında bir dengelenme ve uzlaşmanın olduğu, Şu‘ûbiyye dönemindeki çatışmaların artık geçmişte kaldığının ileri sürüldüğü dönem olmuştur. Türkler, bir yandan bilginleri desteklerken, diğer taraftan işret meclislerinde Fars geleneğini sürdürüyorlardı.

IX. ve XIII. yüzyıllar arasında Türk ve Farsyöneticiler yükselince, *âdâbla* ilgili yazılan eserlerde birtakım ilerlemeler meydana gelir. Bunlar, hükümdarlar ve zarifler için yazılan eserlerdir. Zarifler arasında Hintçe ve Grekçedentercüme edilen roman ve hikâyeler revaçtaydı. Eski Türk edebiyatındaki misalleri (*Süheyl ve Nevbahâr*) ile bu tarz edebiyatın, İran'da Selçuklu hükümdarların saraylarında (Nizâmî), sonra XIV. ve XV. yüzyıllarda Anadolu'da sultan ve beylerin saraylarında musahib şairler tarafından şöhrete ulaştığını görmekteyiz. *Battalnâme*, *Dânişmendnâme* gibi özellikle gazi beyler ve çevrelerine hitap eden hamasi (epik) destanlar yanında bu popüler aşk romanları, özellikle saray işret meclislerindeki havaya uygun aşk ve işret sahneleri içerir.” (İnalcık, 2010: 4-10).

Osmanlılara Selçuklular'dan geçmiş bir gelenek olarak işret meclislerinin Selçuklu'daki yansımalarına bakarak, bunu Firdevsî'nin *Şâhnâme*'indeki tasvire benzetip (Yazıcızâde, 137) aktararak şöyle der: “Firdevsi, *Şâhnâme*'indeki gibi, Selçuklu saraylarında bir zaferin ardından düzenlenen ve günlerce süren işret meclisleri, şiir ve musikî üstadlarının hünerlerini gösterdikleri sanat toplantılarıydı. I. İzzeddîn Keykâvûs (1210-1220) Sinop fethi üzerine düzenlendiği böyle bir işret meclisinde nedîmlerine ve şairlere cömertçe inamlarda bulunmuştur.” (İnalcık, 2010: 71).

Halil İnalcık, işret meclisleri için: “Hükümdar hizmetindekiler arasında patrimoniyal ilişkileri pekiştiren sosyal bir kurum olarak işret meclisleri, şöenler ve toylar Avrasya Türk-Moğol devletlerinde hayatî sosyal bir fonksiyona sahipti.” (İnalcık, 2016: 24)ifadesini kullanırken, bunu destekler nitelikte K. Jettmar'ın *The Art of the Steppes* adlı eserinden şu ifadeleri aktarır: “En ince ayrıntılarına kadar düzenlenmiş içki âlemleri hükümdarın şöhret ve prestijini yükseltmek için yapılan bir çeşit âyin (ritual) hükmünde idi. Osmanlılar'da haftalarca süren muhteşem sûr-i hümayunlar (pâdişah düğünleri) bu geleneğin ne kadar önem taşıdığını kanıtlayan olaylar olup görkemli sûrnâmelerde yaşatılmak istenir.” (İnalcık, 2010: 74).

Bununla beraber işret-i hâs günleri vardır ki Nizâmülmülk *Siyâsetnâme* adlı eserine bir fasıl ekler (XXX. Fasıl) ve “meclis-i şarâb tertibi” hakkında şunları söyler: “Halka açık eğlence (*nişât ve tarab*) günü, şöenlere hazır olan herkes gelebilir; fakat *işret-i hâs* günlerinde gelmesi gerekli olanlar için bazı öğütler verir: Misafir birden fazla gulâm ile gelmesin, kendi şarap sūrahisi ve sâkîsini getirmesin, çünkü ziyafet başkanı pâdişaktır. Hâs işret meclisinde en kalite şarap sunulmalı. Resmi toplantılarda, devlet büyükleriyle oturma

ve resmî söyleşmelerde, pâdişaha bezginlik gelebilir; onun hoş vakit geçirmesi, gülüp eğlenmesi, hikâye dinlemesi ancak nedîmler ile *meclis-i hâs'ta* olur.” (Aktaran: İnalçık, 2010, s. 23).

Revânî meşhur *İşretnâmesi*'nde bezme gelenlerin sahip olması gereken özellikleri şöyle sıralar: “Bezme gelenler bilgi sahibi, kâmil, bir fende yetenek sahibi, güzel söz söyler, şair, nüktedan olmalı ve:

Yazalar okıyalar şi'r ü inşâ

Ki her bir sözleri ola mu'âmmâ

der. Birbirlerine saygılı sözlerle hitap edeler, sunulan kadehi sonuna dek içeler, sâkîyi bekletmemeli, öpüşmeli, şaraptan ve güzellere bakmaktan çekinmemeli, sabaha kadar böyle vakit geçirilir, uyunmaz, sohbette olanlar orada kalır.” (İnalçık, 2010, s. 239).

Uyulması gereken kurallar yanında kaçınılması gereken davranışlar ve nahoş karşılanacak bazı durumlar da vardır: “Büyüklerin huzurundayken tükürmek, ötdürerek sümkürmek, yellenmek, geçirmek, burnunu karıştırmak, kaşınmak, kalbe keder veren nesnelere anmak, başkalarını küçümseyecek sıfatlar kullanmak, yemek, bıçak ve mendili ile oynamak, izinsiz murabbaya oturmak edebe aykırı hareketlerdir; bu gibi işler, şehir oğlanlarına özgüdür. Mahrem yakınları bile olsa, devlet büyüklerinin haremine, içoğlanlarının oturduğu yere izinsiz girmek doğru değildir. Bir müellif veya şair eserini okurken, ‘şurası hoşça olmuş aferin.’ demek nezaketsizliktir; kalanını beğenmedim, övme yerine zemmetme anlamına gelir, edep dışıdır.

Büyüklerin meclislerinde gılmana, meclisin sâde-rû hizmetkârlarına nazar-i şehvânî ile göz dikmek meclisin sahibine karşı ayıptır ve haramdır. Şâyed, sarhoşluk halinde bazen hizmet edenlerden biri gülüp cevap verirse, her ikisinin katline sebep olabilir. Bu gibi küstahlıklar, ‘şehir oğlanı’ cinsinde yahut sâzende ve gûyendelerde görülür. Mecliste bazı aşağılık şahısların, ‘hadi esrar, kahve getir, içelim’ diye laf etmeleri edepsizliktir. Bu gibileri hemen meclisten kovmak yerindedir. Fakat meclislerde ba’zi nazenin nigâr ve cüvanlardan, saz çalan ve şarkı okuyanlardan yahut ulemâ, şu‘arâ ve ehl-i irfândan bu gibi istekler vâki olursa, yerine getirilmek gerekir.

Bazı meclislerde musâhebet(dostça görüşme) elden gider, münasebetsiz sözler söyleyenler yüzünden mecliste avâm-i nâs bulunmak, ulemâ, şu‘arâ ve ukalâ ve zurefâ için

bir azaptır. Mecliste âkilin sözünü anlar kimse yoksa o da bir azaptır.” (İnalcık, 2010: 260).

1.10.1. Sarayda Düzenlenen İşret Meclisleri

Saraydaki işret meclisleri, padişahın nedimleriyle toplanıp eğlenceler yaptığı, içki içtiği meclislerdir. Aynı zamanda klasik şiirin de geliştiği ortamlardır. En seçkin şairler buraya davet edilirler, şairler şiirlerini arz eder ve “Meliku’ş-şu’arâ” seçilir. Burada icra edilen şiirlerden gazel bezmin konusu ve simgesi durumundadır. (İnalcık, 2010: 276).

Özetle, Klasik Türk şiirinin kendine yer bulabildiği yer, kadim İran’dan beri işret meclisleridir. Âli’nin deyişiyle *Mecâlisü’n-Nefâ’is’tir*: “Hristiyan Batı’da olduğu gibi Ortaçağ İslâm devletlerinde de, en eski zamanlardan beri, hükümdarın yaşamında iki şey en yüksek derecede önem taşır: Razm (rezm), savaş ve bazm (bezm), yani saray hasbağçesinde geceleri günlerce süren işret meclisleri. Düşmanın saldırı tehdidi altında ölümle karşı karşıya, aylarca at üstünde sefer meşakkatlerine katlanan hükümdar ve askeri, dönüşte ayş u işretözlemiyle teselli ve güç bulurdu. Şair Ahmedî ordusuyla Rum ili dağlarında haftalarca dolaşan I. Murad’ın (1362-1389) ağzından şu sözleri aktarır: “Ben Allâhu Ta’âlâ yolunda dîn gayretine çalışup iklimimi koyup bir aylık kâfir içine girip gece ve gündüz ‘ömrümü gazâyâ sarf etmege niyyet kılıp ‘ayş u ‘işreti terk edüp belâ ve mihnet ihtiyâr edem... Kezâ, Kosova savaş meydanında (1389) çavuşlar, askeri şevke getirmek için aralarına girip şöyle bağırıyorlardı: ‘Ay gâziler... bunca rüzgârı ‘ayş u ‘işret, şâdî ve sohbet birle geçirdiğiniz hernân bu dem içündür.” (İnalcık, 2010: 277).

1.11. Meyhâneler

Sosyal hayatın vazgeçilmez mekânlarından birisi de meyhâneler olmuştur. Kimi zaman serbest bırakılan kimi zaman ise yasak getirilen yerlerdir. Bunlardan başka gidenleriyle, orada yaşanan olaylarıyla, dönemin ünlü şairlerinden bazılarının uğrak yeri olmasıyla sosyal hayat ve eğlence hayatının bir tablosu niteliğindedir.

Buna göre Mustafa Âli’nin *Mevâ’idü’n-Nefâ’is ve Kavâidü’l-Mecâlis*’ine göre meyhânelere gidenler iki takımdır: “Birincisi: ‘nev-civânlar, zenpâre ve mahbûb-dost’lardır; bazıları ‘mahbûbî ile meyhâneye varur’; ikincisi, ‘gece ve gündüz şürb-i hamr’ ile ömrünü meyhânedeyi geçiren takımdır. Kanunları: Cuma gecelerini kadınla, Sebt (Cumartesi) gününü cüvânânîle cuma akşamını gilmân (oğlanlar) ve sâde-rüyân (sakalı çıkmamış gençler) ile geçirmektir. Bu gibiler, cuma günü namazdan hemen sonra

meyhâneye giderler. Aynı biçimde çarşıda sanat sahipleri (esnaf) eve gitmeden dışarıda ‘seyr ü sülûk yollarında serseri’ olduktan sonra hânelerine gelir, yarı-sarhoş dilberlerini ve sade-rû kölelerini kucaklarlar, ama âciz kalırlar. Halktan olan ayyâşlar, haftada bir tenkiyeve şarapla kalblerini tasfiye ederler.” (İnalcık, 2010: 266-267).

XVI. yüzyıla gelindiğinde ise meyhânelerin gidenleriyle beraber pek de değişmediğini görürüz: “Müverrih Peçevi İbrahim Efendi de meşhur tarihinde, 16. yüzyılda yaşamış Nişancı Firuz Bey'in ayyaşlığından bahseder. ‘Nişancı’ Divan-ı Hümayun azalarından birinin unvanıdır, fermanlara padişahın tuğrasını çeken devlet bakanıdır. Bakınız müverrih bu devlet bakanı için neler yazıyor: ‘Nişanca Firuz Bey, ehl-i ırz meyhânesidir diye koltuk meyhânelerine devam ederdi. Konağına dönerken şarap galebe eder, bir köşede sızar, düşer kalır, uşakları kucaklarına alıp bir hamama götürürler ve orada ayılıncaya kadar beklerlerdi.” (Koçu, 2015: 24).

Reşad Ekrem Koçu “Unutma Bizi Dolması”nı anlatırken dönemin meyhâneleri hakkında ayrıntılı bir portre çizer: “Ezani saat ayarıyla güneş, yaz ve kış 12’de kavuşur. İkinci ezanı okunduktan sonra meyhânelerde akşamcı müşteriler için hazırlık başlardı. Akşamcı müşteriler, hele sofraya açtıranlar, meyhânenin velinimetleri Ramazan ayı, kandil akşamları, arada cuma akşamları, bayram akşamları, fevkalade şahsi mazeretler hariç, aynı meyhâneye yıl boyunca, yıllar boyunca devam etmiş insanlar. Rakı güğüm ibrikleri, şarap testileri doldurulur, tezgâha içi çeşitli mezelerle bezenmiş tabaklar dizilir, barba, mastori, palikarlar, pedimular meyhâneye son çekidüzeni verirlerdi.

Kadehleri, bardakları barbalar bizzat gözden ve elden geçirirlerdi, bulaşıkçının bir tepsi içinde pırıl pırıl getirmesiyle kanaat etmez, bir kere de kendisi sudan geçirir, kar gibi tülbentlerle kurular parlatırdı. Sâkîler ve ateş oğlanları tertemiz giyinirler, taranmış kâküller üstüne feslerini ayna karşısında özene bezene oturturlar: eller, ayaklar yıkanmış, tertemiz, kollar sıvalı paçalar sıvalı, bellerinde kuşak; sırtlarında kar gibi gömlekler, işlemeli fermeneler. İçlerinde kendilerini türküler, şarkılar, gazeller, destanlar, ayaklı manilerle överek dillere destan eden kalender şairler bulunan İstanbul akşamcılarında hizmet elbet ki kolay değildi. Temizlik, kendilerine has kılıkla şıklık ve Allah vergisi güzellikle beraber nezaket ve zarafet de şarttı. Sakız Adası İstanbul meyhânelerine meyhâne uşağı yetiştirip gönderen bir ocak haline gelmişti, Sakızlı Rum oğlanlarınınpeşinden de İmrozlular gelirdi. Sofralara konulacak ‘fiske şamdani’ da denilen

el şamdanlarının mumları dikilir, hazırlanırdı. Şehbaz ve şehlevent bir palıkar da, çalımı, cakalı, şakağında muhakkak bir çiçek, hem nümayışli bir çiçek, yaprakları ve goncasıyla bir gül dalı, bir koçan sünbül, kapının önüne çıkar, ilk gelecekleri beklemeye başlardı, hürmetkâr temennayı çakar, Rum ağzının o cilveli Türkçesiyle konuşurdu:

‘Buyrun efendim...’

Sofra açtıran akşamcılar, hatta tezgâh başının devamlı müşterileri meyhâneye daima elleri dolu gelirlerdi. Bir kuş sütü eksik olan meyhâneye kendilerine has muhakkak bir şey getirirlerdi. Kalantor müşterilerin sofralarına hizmet eden palıkarlar da muayyendi, velinimetinin elinden getirdiği şeyi alır, soyulacak mı, yıkanacak mı, ayıklanacak mı, kesilecek mi, aşçıya mı verilecek, ne lazımsa hemen yapardı.

Sofra açılıp kurulur, ‘şamdan’ı barba kendi eliyle getirip koyar ve selâmlar: ‘Hoş geldiniz efendim...’ Ardından elinde yanar bir şamdanla ateş oğlanı, o da ustasının koyduğu şamdanın mumunu uyandırır: ‘Hoş geldiniz efendim... Her meyhânenin ortada bir de büyük şamdanı vardı, en sonunda da o uyandırılırdı. Akşamcılar arasında orta şamdanın yanması, meyhâne sohbetinin gelişmesine bir başlangıç bilinirdi. Meyhâneler, ramazan aylarında kapatılırdı. Barba, müdavimi olan müşterilerinin evlerine bayramın ilk günü birer tabak içinde midye dolması gönderirdi. Buna ‘unutma bizi dolması’ denirdi; ‘Meyhânemiz açıldı, bekleriz efendim.’ dercesine gibi bir nevi davetnâme niteliği taşıyordu... Ama bir midye dolması ki ağızlara layık.

Akşamcılar gönül, saz ve söz sahibi olurdu; eli bıçaklı, yağlı kara olurdu: bir takımın devam ettiği meyhâneye öbür takım gitmez, gitse rahat edemezdi. Meyhâneçiler de kendi müşterilerinin hizmetine canla başla koştukları halde yeni bir müşteriye evvela göz, sonra söz, ülfet mizanına vururlar, meyhânelerinin havasına uymuyorsa isteksiz hizmet ederlerdi. Para kaygısı çok sonra gelirdi.” (Koçu, 2015: 40-42).

1.12. Musikî

Eğlencenin vazgeçilmez unsurlarından birisi de günümüzde olduğu gibi müziktir. Devrin padişahları şiire olduğu kadar musikîye de önem vermişlerdir: “Müzik on altıncı yüzyıl Osmanlı Sarayı'nın en ciddiye alınan etkinliklerinden birisidir. Bunun için müzik padişah meclisinde dinlendiği kadar da üzerinde konuşulan bir konudur. Ülkenin enyetenekli müzisyenlerinin saraya ulaşmaları ve eserlerini sunmaları çok zor değildir. Bu

durumun pek çok örneği olup hediye ve inamat defterlerinde meşhur şair ve müzisyenler kadar adı ilk defa bu defterlerde geçen sanatkârlara da rastlanması mümkündür.

Müzikli meclislerde en çok sevilen aletler çeng, miskal, rebab, ud, tanbur, kemençe ve def/dairedir. Sazende/çalıcı ve hânende/okuyucular padişahın karşısına yarım daire şeklinde oturup icrâ ederler. Esasen bir çeşit oda müziği olmaya pek müsait olan Türk müziğinin icrâsı için ortam uygundur, bunun için sahnelemek gibi bir usûle ihtiyaç hissedilmez. Bu müzikli meclisleri şiir ve edebiyat konuşmalarının takip ettiği anlaşılmaktadır. Seçme şiirlerini ilk defa padişaha okumak isteyen pek çok şair ki; bunlar ülkenin çeşitli yerlerinden gelmiş olabilirler, bu meclislere davet edilirdi. Ayrıca şiir Osmanlı müziği ile çok iç içedir, pek çok bestenin sözleri devrin şiirinden alınmıştır. Müzik ve şiir Osmanlı aydınının kimliğini belirleyen iki temel unsurdur. Bu durum meclisten aydına, aydından halka doğru akararak sanatın toplum içindeki önemini belirlerdi.” (Ertuğ, 2007: 5-6).

Elbette bu musikînin icrâ ortamı yine saray olmuştur ve padişahlar musikîyle de yakından ilgilenmişlerdir.

XVI. yüzyıla geldiğimizde ise Abdülaziz Oğlu Mahmud ile karşılaşırız: “XVI. yüzyılda ‘Abdülaziz’in oğlu Mahmud b. Abdülaziz b. el-merhum el-magfûr Hâce Abdülkâdir,’ babası ve dedesinin yolunda devam ederek dönemin meşhur ‘Ctd çalan (’ûdi), besteci (musannifi ve musikîşinâsı olarak tanınmıştır. Mahmud, II. Bayezid’in (1481-1512) ve sonra Süleyman Kanunî’nin (1520-1566) sarayında gözde sanatçılardan idi. Sultan Süleyman devrinde Mahmud, müzisyen topluluğunun (cemâ’at-i mutribân) en yüksek maaşı alan -gündelik 47 akçe- bir ud sanatçısı (avvâd) idi.” Bu toplulukta İran’dan, Azerbaycan’dan gelen veya getirilen birçok müzisyen çalışmakta idi.

Müzik bilimi alanında aile geleneğini devam ettiren Mahmud Marâgî, *Makâsidu’l-Edvâr* adlı Farsça müzik teorisi konulu bir kitap yazmıştır.

Makâsidu’l-Edvar bir giriş (mukaddime) ve sekiz bölümden (fâsıl) oluşmaktadır. Babası Hâce Abdülaziz’in kitabına nisbetle buradaki konular gerçekten daha kısa, ‘muhtasar’ bir şekilde işlenmiştir.

Ünlü dedesinin teorisini özetlenmiş şekilde aktararak, Mahmud daha çok müzik sanatının bestecilik/icrâ taraflarını aydınlatmış, diğer yazılı kaynaklarda rastlamadığımız olgularla müzik tarihini zenginleştirmiştir.” (İnalçık, 2010: 50-51).Yine XVI. yüzyılda

Yavuz Sultan Selim tarafından Enderûn'a alınan devrin önemli sanatçılarından birisi de Hasan Cân Çelebi idi: "1514'te Çaldıran zaferinden sonra Tebriz'e giren Yavuz Sultan Selim tarafından İstanbul'a götürülen sanatçılar arasında Müezzîn Hâfız Mehmed ve oğlu Hasan Cân da bulunuyordu. Hasan Cân, Yavuz Sultan Selim'e nedîm, babası ise hâfız oldu. Sultan tarafından yakın ilgi gören baba oğul, Yavuz'un Mısır seferine katıldılar. Yavuz Sultan Selim'den sonra, Kanunî Sultan Süleyman (1520-1566) devrinde de Hasan Cân babası ile hükümdardan yakın ilgi gördü. Sultan Süleyman, Hasan Cân'ın babası Hâfız Mehmed Çelebi'ye günde 70 akçe gibi büyük bir maaş bağladı.

Hasan Cân, Enderûn'da 'cemâ'at-i mutribân'ın baş sazendesi oldu; hocalık yaptı ve birçok talebe yetiştirdi. Bir besteci olarak da tanınan Hasan Cân'ın *düyek* usûlünde bestelediği üç tane Hüseyinî pîşrevi ('Şukûfe-i zâr', 'Gülşen-i zâr', üçüncüsünün ismi yok) zamanımıza kadar gelmiştir." (İnalcık, 2010: 59-60).

II. Selim döneminde ise karşımıza Turak Bey çıkar: "Azerbaycanlı bir soydan olan Turak (Durak) Bey Çelebi, II. Selim (1566-1574) döneminde devlet memuru, şair, kemançeci ve *Sâznâme* isimli kitabın yazarıdır. Yetenekli kemançeci Turak Bey Çelebi ve kardeşi, saz çalan Kaya Bey ile birlikte XVI. yüzyılın ortalarında müzik icrâcısı olarak şöhret bulmuşlardır. İki kardeş önce Dukakinzâde Mehmed Paşa'ya (öl. 1557), sonra Şehzâde Selim'e (1566-1574) bağlanmışlardı. Sarayda eğlence devri başladığı zaman, iyi kemançe çalan Turak Çelebi, müzik üstadı olan kardeşi Kaya Bey ile konserler, 'saz âlemleri' vermişler ve dönemin ünlü müzikçileri arasında yer almışlardı... Müzik alanında da önemli hizmetlerde bulunan Turak Çelebi, birçok müzikçi yetiştirmiştir. Nihanî mahlasıyla yazdığı *Sâznâme* isimli bir eseri olduğunu Evliyâ Çelebi'den öğreniyoruz... Turak, sonraları saza tövbe ettirilerek mîrahûrluk ve defterdârlık etmiştir. Hızlı yükselişisaraydaki birçok kişiyi rahatsız etmiş (Erdemir: 344); lalalık ümidiyle İstanbul'a gelen Nihanî, yaptığı tüm iyi işlerine rağmen kıskançlık, aleyhinde yürütülen kovuculuk sonunda Selim'in emriyle idam olunmuştu (973/1565)." (İnalcık, 2010: 60-62).

1.13. Nedimlik

Nedîm, padişahın sürekli yanında bulunan, özel yaşamını bilen, yeri gelince danıştığı ve sırlarını paylaştığı kimsedir.

Nedîm-musâhib olmak birtakım hünere sahip olmayı gerektirir: "Nedîmin gözü

kulağı daima pâdişah üzerinde olmalı, canını yoluna feda etmeye hazır olmalı. Nedîm, güzel görünüşlü, yazıcılıkta hünerli olmalı. Nedîmler, şairler arasından seçilir. Farsça, Arapça birçok şiir ezberinde olmalı. Nedîm tıp ve yıldız ilminde bilgi sahibi olmalı. ‘Pâdişahın, her ilimden haberi varmış diye nedîme inancı artsın... gücü yettiğince saz da çalsın.’

Pâdişahı eğlendirmek nedîmin görevidir. Hikâye, gülünç ve şaşılacak sergüzeştler ve garip fıkralar ezberinde olmalı. Tavla ve satranç oynamayı bilsin. Kur’ân okumasını, tefsîri bilsin; mecliste sözü açılan her konuda konuşabilsin. Geçmişteki pâdişahların macerâlarını ezberleyerek pâdişahına iyi ve kötü işleri anarak onu halk için hayırlı yola yöneltsin. Sözü vaktinde söylesin.

Herhalde nedîm, yürekli yiğit kişi olmalı. Padişah zevk ve eğlenceye dalmışken biri saldırırsa hemen tuz ekmek hakkı için canını başını ortaya koysun. ‘Nedîmlik şarap içmek, türlü yiyecekler yemek ve herze yumurtlamak’ değildir. ‘Pâdişah sohbetinde sana şarap sunan sâkînin yüzüne bakma.’ Şarabı teklif yapıldıkça iç.” (İnalcık, 2010: 20).

Nedimler aynı zamanda bürokraside de önemli bir yere sahip, padişahın adeta sağ kolu gibidir. Bürokraside meydana gelen herhangi bir aksilikten sorumlu tutulurlar. Bu kişiler gerek hayat tarzları gerekse gelenek göreneklere hassasiyetleri yönüyle örnek birer şahsiyet temsil etmek zorundadırlar. Aksi durum hem kendini hem patronunu/padişahını küçük duruma düşürür, itibarlarını zedeler. Bu gibi durumlarda (Musahib olabilmiş şairler de dâhil olmak üzere) patronun onu türlü yollarla (Hapis, maaş kesme, sürgün, katlini emretme vb.) cezalandırdığı da kayıtlar arasındadır (İnalcık, 2016: 28-29).

1.14. Sâkîlik

Sâkî mecliste içki dağıtan kişiye verilen isimdir. “Sâkî” kavramı Klasik edebiyatta bazen hayâlî bir unsurken bazen de gerçek anlamda bir kişi olarak kendine yer bulur: “Genellikle sevgilinin yerini tutar veya bizzat sevgilidir. En önemli özelliklerinden biri güzelliğidir. Âşık, bazan içkiden değil, sevgilinin güzelliğinden mest olur. Sâkî, hızır ve aya benzetilir. Eli bazan ‘yed-i beyza’ olarak düşünülür. Bezmi hazırlayan, içkiyi sunan, iştret meclislerine parlaklık veren hep sâkîdir.” (Canım, 1998: 14).

Bunun yanında uyması gereken bazı kurallar da vardır: “Hizmetliler ayakta dururlar, tâ ki kafalar kızışıp yanaklar kızarıp, o zaman onlara da kadeh sunula. Hatta ‘mir-i meclis’

iltifâta lâayık olan emekdârlara, zaman zaman kendi eliyle kadeh sunar; böylece mecliste iltifat görenlerle beraber olmadığı için üzölenlerin hatırı alınmış olur. Özellikle, mîr-i meclis, tabiatına aykırı hareketler gördüğü zaman görmezlikten gele.” (İnalcık, 2010: 260).

1.14.1. Sâkînâme

Edebî terim olarak sâkînâme: “Sâkîye sesleniş biçiminde yazılmış; sâkî ve şarabı överek, sâkîden şarap istemeye; içkiye ve içkili eğlencenin türlü yönlerine; badenin gerçek ve tasavvufî anlamlarına dair divan şairlerinin yazmış oldukları şiir.” demektir. (Akkuş, 2007: 217).

Sâkînâmeler, Arap ve Fars edebiyatında bir edebî tür olarak yerleşmiştir. Belli bir çerçeve içinde yazılmıştır ve daha sonra gelen şairler de, bu çerçeve ve usulleri takip etmişlerdir: “Türk edebiyatında, Ahmed-i Dâ‘î’den beri sâkînâmeler, belli bir çerçeve içinde sunulur. Dâ‘î’nin Sultan Süleyman Çelebi için yazdığı *Sâkinâme*’sinde işretle zühd karşılaştırılır, yaşamın geçiciliği yüzünden insanın zevk u safâya sığındığı belirtilir; ilkin işret meclisinin toplandığı bahçe, bahar ve çiçekler tasvir olunur; sonra sâkî, şarap, şiir, musikî üzerinde durulur.” (İnalcık, 2010: 229-230).

16’ncı yüzyılda birçok şair, divanında bir edebî tür olarak sâkînâme tarzında farklı nazım şekillerinde eserler ortaya koymuşlardır. Ve bunlarhas bahçe/bağçe, musiki icracıları, sâkîler, makamlarla birlikte diğer türlerde görölmeyen bir gerçeklik arz eder.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GENEL HATLARIYLA OSMANLI TOPLUMUNDA EĞLENCE VE ŞENLİKLER

Bu bölümde Osmanlı Devleti'nin XVI. yüzyılında düzenlenen eğlenceler ve şenlikler ele alınacaktır. Bu çerçevede gerek Türk tarihçilerine gerekse o dönemde yaşamış ve Osmanlı Devleti'ni gezerek gözlemlerini kaleme alan yabancı seyyahların ifadelerine değinmek gerekir.

3. DÜZENLENEN EĞLENCELER VE ŞENLİKLER

XVI. yüzyıl Osmanlı Devleti'ne baktığımız zaman, genel olarak, yapılan eğlencelerin, şenliklerin ve törenlerin halk ve saray arasında ortak olarak düzenlenen etkinlikler olduğu göze çarpmaktadır.

3.1. TEŞRİFAT VE TÖRENLER

3.1.1. Alkış

Günümüzdeki el çırpma hareketinden farklı anlamda düzenlenen bir etkinlik olan “Alkış”da: “Osmanlı padişahları, sadrazam ve vezirleri kılıç alayında, padişahın saraydan çıkışında, cuma selâmlıklarında, törenlerde tahta oturma ve kalkması sırasında, elçi kabul törenlerinde, bayram kutlamalarında ve ordu ile sefere çıkarırken alkış tutulurdu. Bu törenleri ‘alkış çavuşu’ denilen Divan-ı Hümayun çavuşları düzenlerdi.

Alkış, Divan-ı Hümayun çavuşlarının belirli bir duayı yüksek sesle okumaları biçiminde yapılırdı. ‘Aleyke Avnullah! Uğurun açık olsun, ikbâlin efzûn! Padişahım devletinle bin yaşa! Maşallah, mağrur olma padişahım senden büyük Allah var!’ başlıca alkış dualarıydı. Oysa sadrazamlar alkışlanırken: ‘Maşallah, ömr-i devletinle bin yaşa.’ denirdi.” (Özbilgen, 2010: 501).

3.1.2. Bayram Alayı

Osmanlı Devleti'nde bayramlaşma da bir düzen ve çeşitli adlandırmalar adı altında olmuştur. Alay, sabah namazından önce başlamıştır. Padişahla sarayda bayramlaşmaya ‘Muayede Alayı’ veya ‘Resm-i Muayede’ (Muayede merâsimi) denilirdi. Bu merâsim

tamamlandıktan sonra, ‘Bayram Alayı ile Sultanahmed Cami'ne gidilirdi. Bu alay ve cami içindeki teşrifat, cami dönüşü, Ayasofya'da namaz kılıp padişahın önce saraya dönecekleri ve sarayda yapılacak karşılama töreni teşrifat defterlerinde belirtilmiştir.

Padişah, Babüssaade önünde muayede merâsiminden sonra Babüssaade Ağası'nın refakatinde Harem'e giderek elbiselerini değiştirip çıkartır ve büyük imrahorun çektiği murassa eyerli atla binerdi. Ortakapı'dan yalnızca padişah atlı olarak geçebileceğinden, çevresinde yer alan üzenği ağaları yaya yürürlerdi. Ortakapının dışında bekleyen sadrazam padişahı selâmladıktan sonra yedekte götürülen atlarının en önündekine binerek yerini alırdı. Sultanahmed ya da Ayasofya Cami'sine gidilirdi. Hazinedarbaşı daha önce hünkâr mahfiline giderek padişahın namaz kılacağı yeri hazırlardı. Çavuşlar alkış tutarkensadrazam padişahın seccadesine kadar onunla birlikte giderdi. Dönüşte sadrazam Ortakapı'ya kadar padişahla birlikte olur, orada ayrılıp Kubbealtı'na gider, Divan-ı Hümayun'da bayram yemeği verirdi (Ortaylı, 2008: 79-80).

3.1.3. Cülûs

Bir padişahın vefatı veya tahttan inmesi/indirilmesi sonucunda yeni padişahın, tahta çıkma töreniveya şehzadelerden birinin padişah olmasıdır: “Babü's saade önünde yapılan en mühim ve görkemlitörendi. Sarayın kullanılmadığı dönemlerde dahi cülûs merâsimleri bubaba ocağında yapılırdı.

Cülûs merâsimi öncesi vefat eden padişahın naaşı yeni padişaha gösterilirdi. Böylece padişah dahi olsa bütün insanların sonunun nasıl olacağıhatırlatılmış olurdu. Şehzade, bir yanında Darü's Saade Ağası, diğer yanında Silahdar Ağa ile birlikte bu daireye götürülür; burada ilk olarak sadrazam ve şeyhülislâm yeni padişaha biat ederdi. Akabinde saltanat alametlerinden olan Yusufî sarık taktırılırdı. Yusufî sarığın, Yavuz Sultan Selim tarafından Mısır'dan getirilmiş olup Hz. Yusuf'un sarığı olduğu rivayet edilir. Burada diğer devlet erkânı sırayla padişaha biat ederdi. Şeyhülislâm tarafından padişahın muvaffakiyeti için dua edilirdi. Sarnur erkân kürkü giydirilirdive yeni padişah aynı yerde iki rekât namaz kılardı. Ardından Babü's saade önüne çıkardı. Burada alkışlar başlardı. Osmanlılarda alkışı bugünkü manada el çırpma olarak düşünmemek gerekir. Alkış, köklü gelenekten gelen hep bir ağızdan söylenen dualar için kullanılan bir tabirdir. Yeni padişah Babü's saade'den görününce alkışçı çavuşlar evvela: ‘Aleyke Avnullah (Allah' m yardımı seninle olsun.)’

diye alkış tutarlardı. Padişah kapıdan geçip tahta doğru yürürken ‘Uğurun açık olsun, ikbalin füzun. Padişahım devletinle çok yaşa.’ diye alkış töreni yapılır veya dua edilirdi.

Yeni padişah ilk defa kurulan altın tahta o turunca bu sefer yüksek sesle: ‘Maşallah’ alkışı duyulurdu. Ardından da Osmanlı kültürünün kendine has güzelliği ile padişaha tevazu sahibi olması konusunda ihtaredilirdi: ‘Mağrur olma Padişahım senden büyük Allah var.’

Cülûs töreninde ilk tebrikler şeyhülislâm ve nakübül-eşraf tarafından yapılır, onlar tebrik için tahta yaklaşırken: ‘Hareket-i Hümayun padişahım devletinle bin yaşa.’ alkışı duyulur ve padişah ayağa kalkardı. Tebrikleri kabul ettikten sonra: ‘İstirahat-i Hümayun padişahım devletinle bin yaşa.’ alkışı ile birlikte padişah tahta tekrar otururdu. Sadrazam etek öpüp yeni padişahı tebrik edince: ‘Maşallah, ömr-i devletinle çok yaşa.’ şeklinde alkışlanırdı.

Bu alkışlar bayram tebrikleri Kadir Alayları ve Cuma Selâmlıkları da hemen hemen aynı şekilde olurdu. Padişah cülûslarında alkışla birlikte bir yandan da mehter nevbet vurmaya başlardı. Cülûs merâsiminin ardından padişah kendinden önceki padişahın -ki bu ya babası, ya amcası yahut da ağabeyidir- cenaze namazını kılar ve Enderun'a dönerdi. Böylece vefat eden padişahın cenaze merâsimi ile tahta çıkan padişahın cülûsu aynı günü içinde yapılırdı. Bir padişahın kabre girmesinin, diğerinin ise tahta çıkmasının aynı günde olmasıyla Osmanlı padişahının fani ömrünü Devlet-i Aliyye'ye ve Âlem-i İslâm'a hizmet içinde geçirmesi gerektiği mesajı verilir, hem de monarşik yönetimde en küçük bir boşluk bırakılmamış olurdu. Cülûs merâsiminin ardından kapıkulu askerlerine cülûs bahşışı (cülûsiye) dağıtılırdı. Bahşışin miktarı padişaktan padişaha değişmekle birlikte ciddi bir meblağ olduğu kesindir.” (Ortaylı, 2008: 71-74).

3.1.4. Kılıç Alayı

Padişahların, Şeyhülislâm tarafından yapılan “Kılıç Kuşanma Töreni” için Topkapı Sarayı'ndan Eyüp'e törenle gidilip, dönülmesine kılıç alayı denilmiştir. Bu alay da halkın içinde olduğu, kurbanların kesildiği ve dağıtıldığı, yeniçerilerin ikram bulduğu bir alay olmuştur: “Alayın yapılacağı gün, top arabacıları, topçular, cebeciler ve yeniçeriler iki taraflı saf halinde sarayın birinci avlusunda beklerlerdi. Bu alay başa asesbaşı, subaşı,

Dîvân-ı Hümâyün çavuşları, müteferrikaları, çaşnigirler, atlı bölük ağaları, şikâr ağaları, kapıcıbaşılar, rikab ağaları, miriâlem, birinci imrahor, ulemâ, şeyhler, defterdarlar, reisülküttap, çavuşbaşı, kapıcılar kethüdası, Rumeli ve Anadolu kazaskerleri, vezirler ve sadrazam ile birlikte Eyüp'e doğru yola çıkılırdı. Alay Eyüp'e vardıktan sonra, Eyüpsultan Türbesi'ne deniz yolu ile gelecek olan padişahı beklemeye başlardı.

Padişahlar, sabah namazından sonra Sinan Paşa Köşkü'nden üç fenerli saltanat kayığına binerek maiyetlerinde silahtar, çuhadar, rikâbdar ve saray ağaları olduğu halde Eyüp'e hareket ederlerdi. Saltanat kayığının dümenini bostancıbaşı tutardı. Padişahlar Eyüp'te Bostan İskelesi'nde saltanat kayığından inerken sadrazam padişahın sağ, Darüssaade ağası ise sol koltuğuna girerlerdi. Karaya çıkıldıktan sonra, önceden hazırlanmış bir konağa gidilerek dinlenilir, öğle namazı kılınır ve öğle yemeği yenilirdi. Daha sonra padişah at üstünde olmak üzere, sadrazam, vezirler ve öteki devlet ileri gelenleri Eyüpsultan Türbesi'ne hareket ederlerdi. Bu sırada çubukçu denilen görevliler çevreye toplanan halka para saçarlardı. Padişah türbeye girdikten sonra sadrazamı, şeyhülislâmı ve yeniçeri ağasını yanına çağırır, şeyhülislâm dua eder, ardından padişah iki rekât namaz kılardı. Namazdan sonra da şeyhülislâm padişaha kılıcını kuşatırdı. Türbe içinde bu tören yapılırken, Eyüp Camisi'nin dışında 40-50 koyun kurban edilerek etleri dağıtılırdı.

Bazı padişahlar Eyüp'e karayolu ile gitmişler ve Fatih'in türbesini gidiş sırasında ziyaret etmişlerdir. Eyüp'ten dönüş karayoluyla olur. On yedinci yüzyılın yarısına kadar dönüş sırasında bütün geçmiş padişahların, yarısından sonra ise yalnızca Fatih'in türbesi ziyaret edilmiştir. Ayrıca, gidişte ya da dönüşte Şehzade Camisi'nin önünden geçilirken mutlaka Yeniçeri Ocağı'nın birinci cemaatinin odası ziyaret edilir, padişah yeniçerilerin sunduğu şerbeti içer ve şerbet kabını altınla doldurarak geri gönderirdi. Kılıç alayının gidiş ve dönüşünde kapıcılar kethüdası ile imrahor ağa halkın arzıhâllerini (dilekçelerini) toplarlardı ve yeni hünkâra arz ederlerdi. Kılıç alayı padişahın saraya dönüşü ile son bulurdu.

Ölen Padişahın yerine gelen yenisinin kılıç kuşanma törenlerinde insanların fânî ama toplumun hayatının ebedî olduğu kavramı vurgulanıyor.” (Özbilgen, 2010: 501-502).

3.1.5. Mehter Takımı – Mehter Musikîsi

Sadece askerleri cesaretlendirmek için değil, günlük yaşamda da kendine yer bulan Mehter'in amacı: “Her ne kadar Osmanlı ordusunun hamaset duygularını harekete geçirmek ise de, Mehter musikîsinin savaş dışında törenler, padişah şenlikleri, düğünler ve şâdumânîler için bestelenmiş eserlerini, klasik Türk musikîlerinin saz eserleri ile birbirlerinden ayırmak hemen hemen mümkün değildir. Nitekim adları "Hünkâr Peşrevi, At Peşrevi, Alay Düzen Peşrevi, Elçi Peşrevi, Saat Peşrevi ve Rakkas Peşrevi” olan bazı mehter parçaları vardır.

Mehter musikîsinin özgün bestelerini genellikle mehterân takımı içinden yetişmiş sanatkârlar yapmışlardır. Günümüze ulaşmış mehter marşlarının en eskileri Hasan Can ve Gazi II. Giray gibi on altıncı yüzyıldan kalmadır. Mehter musikîsi eserleri genel olarak sazlara yönelik ise de güfteli olanlar da vardır. Osmanlı ordusu ile birlikte Avrupa'nın ortalarına kadar gider. Mehter musikîsi motifleri birçok batılı besteciye de etkilemiştir.” (Özbilgen, 2010: 561-562).

3.1.6. Selâmlık Alayı

Osmanlı'da padişahların aynı zamanda halifelik sıfatına sahip olması, hutbelerin padişah adına okutulması ve Cuma namazının farz bir ibadet olması sebebiyle Selâmlık Alayı yahut Cuma Selâmlığı büyük bir önem arz etmiştir: “Dolayısıyla sadrazam şeyhülislâm, bütün erkân ve ricâl de padişahla beraber Selâmlık Alayı'na katılmak zorundaydılar. Padişahın mâiyetini oluşturan çavuşlar, peykler (önde baltacılar, sonra hademe-i hassa, hademe-i rikâb-ı hümâyun) olmak üzere sarayda yerlerini alarak Selâmlık Alayı'nda sıraya girerler, saray avlusunda padişahın bindiği atın etrafını sararak yürürlerdi. Bu merâsim belirli bir teşrifat kuralına göre düzenlendiğinden kimse bulunduğu yerden ayrılamazdı.

Saray ile selâtin camilerinden birine giden yolun iki tarafına yeniçeriler, sokak başlarına sipahiler dizilirdi. Halkın toplanmasını sağlamak için önceden bir ‘Sarık Alayı’ yapılırdı ve padişahın sarığı camiye götürülürdü. Camide buhurdanlar yakılır, hazinedar ağa padişahın namaz kılacağı seccadeyi hünkâr mahfeline (mahfel-i hümâyun) serer, padişaha sunulmak üzere tepsiler içinde meyveler hazırlanırdı.

Padişah, merâsimle at biner, yanında sadrazam, vezirler, ulemâ, diğer erkân ve ricâl olduğu halde camiye doğru geçerken alkış ağaları kendisine çavuşlar ve hademeler, alkışa başlarlar ve camiye kadar yer yer ‘Uğurun hayır ola, yaşın uzun ola, yolun açık ola, saltanatına mağrur olma padişahım, senden büyük Allah var’ sözlerini yüksek seslerle yinelerler, halk da 'Padişahım çok yaşa' diyerek alkış tutarlardı.

Camiye varıldığında da attan inerken ‘seralkışçı’ denilen alkışçıbaşının işâretiyle saray hademeleri (hademe-i hassa) tiz sesle padişahı alkışlardı. Cami girişinde yeniçeri ağası padişahın çizmelerini çıkartarak terliklerini giydirdi. Daha sonra, sadrazam ve yeniçeri ağası padişahın koltuğuna girip onu hünkâr mahfelindeki seccadesine kadar götürürlerdi.

Padişah, Cuma namazını hünkâr mahfilinde, şehzadeleri ve güvendiği kişilerle birlikte kılar, namazdan sonra burada bazı kabullerde de bulunurdu. Çıkışında yoksullara sadaka dağıtılır, geliştteki tören yinelenerek padişah cami dışında bekleyen atına biner ve geldiği yoldan törenle saraya dönerdi.” (Özbilgen, 502-504).

3.1.7. Sünnet Dügünleri

Sünnet düğünleri, hemen her eğlencenin yapıldığı, birçok kesimden birçok insanın katıldığı ve uzun süreli eğlencelerden birisi olmuştur: “Sünnet düğünleri ilk günden başlayarak her gün sırasıyla sadrazam, şeyhülislâm, vezirler, kadılar, imam ve hatipler, seyyidler ve şeyhlerin teşrifat-ı kadimeye uygun düşen belirli topluluklar hâlinde padişah tarafından huzura kabul edilip hediyelerini sunmalarıyla başlar. Ve her biri için ayrı ayrı şölenler eğlenceler düzenlenirdi. Bir taraftan “sükkernakkaşları” denilen şekerçi esnafı ancak araba üzerinde taşınabilen şekerden dev heykeller yaparlardı. Diğer taraftan gündüzleri model kaleler, kayıklar ve kuklalarla savaş oyunları oynanır, geceleri ise binlerce havaî fişek atılırdı. Saz heyetleri çalar, çengiler raks eder, meddahlar kıssalar söyler, orta oyunları düzenlenirdi. Diğer taraftan gösterişli giyimleri, kıymetli koşumlar vurulmuş cins atlar üzerinde devlet erkânının ve her türlü sanat ve sembolü olan bayrağı taşıyarak maharetlerini gösteren esnafın katıldığı “esnaf alayları” düzenlenirdi.

On beşinci yüzyıldan sonra padişahlargenel olarak halka resmen açıklanmış nikâh yapmadıkları için çocuklarının sünneti bir anlamda annelerinin de eksik kalmış düğün

töreni yerine geçiyordu. Bu şenliklerde geleneğe göre binlerce yoksul çocuklar da birlikte sünnet ettiriliyordu.

Sünnetlerin bir başka özelliği de, pek çok sünnet düğününün, ayrıca bir ya da birkaç sultan hanımın evlenmesi ile Sûr-i Cihaz (Sultan hanımların nişan ve evlenmeleri) birleştirilmiş olmasıdır.

Sultan III. Murad'ın Şehzadesi Mehmed'in Atmeydanı'nda yapılan sünnet düğünün hazırlıkları aylarca öncesinden hazırlanmış, İstanbul'un fethinin 129. yıldönümü olan 29 Mayıs 1582'de başlatılarak 56 gün devam ettirilmişti. Şekercilere gerçek boyutlarında 9 fil, 17 aslan, 19 pars, 22 at, 21 deve, 4 zürafa, 9 denizkızı, 8 ördek, 11 leylek, 25 şahin ve 8 turna yaptırılmıştı. Şenliklerde cirit karşılaşmaları, at ve atıcılık yarışları, çengi, çemberbaz, şişebaz, cambaz, ateşbaz, tasbaz, gözbağcılarının gösterileri; gölge oyunları yapılmış, mehterler çalınmış, esnaf alayı düzenlemiş, tersâneliler ip üstünde kalyonları savaştırmışlar, gece havaî fişekler atılmıştı (Özbilgen, 2010: 524-526).

Bunların yanı sıra sünnet düğünlerinde yurdun dört bir köşesinden gelmiş binlerce yoksul çocuğun sünnet ettirilmesi, binlerce kişiye yemek verilmesi, para dağıtılması gibi devlet başını yığınlara, yığınları da devlet başına tanıtıp yaklaştıran vesileyi veya esnafın böyle bir şenliğe katılarak mallarını, ustalıklarını sergilemesine fırsat veren iktisat ve tecim yönünden vesileleri de vardır.” (And, 1959: 10).

3.1.8. Ulûfe Dağıtımı

Ulûfe yeniçerilerin aldıkları maaşlardır. Ancak sadece yeniçeriler değil, yoksul halk da bu dağıtımdan nasibini almıştır. Bu da diğer törenler gibi bir düzen içinde olmuştur: Yeniçeriler üç ayda bir kez meydana toplanır ve maaşlarını alırlardı. Burada önemli ve kıstas unsur çorba idi. Şayet çorba içilirse maaş beğenilmemiştir ve daha yukarısı istenmektedir. Öte yandan devletin gücünü gösterme adına elçilerin olduğu zaman tercih edilir ve güç gösterisi yapılırdı. Her şey tamam olduktan sonra sadaka dağıtılır, ulûfe törenine başlanırdı (Ortaylı, 2008: 43).

3.2. DÜZENLENEN EĞLENCE VE ŞENLİKLER

3.2.1. Avcılık

Yapılan başka bir spor da IV. Mehmet gibi bazı sultanların uzmanlaştıkları hatta tutku haline getirdikleri avcılıktır.

Avcılık ve türleri hakkında padişahların ve halkın tutumu ise şöyledir: “Av sahaları ya sultanların özel mülkleridir, ya da Trakya’daki alanlarda avlanılmaktadır. Avda ok, mızrak, bazen kargı ve özellikle padişahların katıldıkları avlarda doğan ve köpek kullanılmaktadır. Zaten padişahın maiyetinde, görevleri doğan (doğancıbaşı) ve köpek (samsoncubaşı) yetiştirmek ve bakmak olan subay ve hizmetliler vardır. İstanbul civarındaki bazı alanlar yalnızca padişahlara ayrılmıştır; diğerlerinde bütün müslümanlar avlanabilmektedir; Frenkler ancak belli alanlarda avlanabilmektedirler. Av keyfi İstanbulluların yalnızca küçük bir kesiminin yararlanabildiği bir şeydir ve kent civarındaki köylüler bazen bu spora girişiyorlarsa, bunun nedeni eğlence veya keyif olmaktan çok, yakalanan av hayvanlarını başkent pazarlarında satabilme arzusudur. Zaten Türkler lüks bir yiyecek olan av etini pek sevmemektedirler ve zaten bu etler de şaha, bazı yüksek görevlilere ve Galata'daki bazı Frenklere tahsis edilmiş durumdadır.

Başka bir av türü daha vardır, bu da kuş, özellikle öten kuş yakalamaktır; nitekim İstanbul'da çok kalabalık bir kuşçu esnafı vardır; bunlar 500 dükkânda 600 kişidirler ve bu rakama ‘birinci sınıf öten bülbül satan...’ bülbül satıcıları dâhil değildir; padişah da muazzam bir kuşhâneye sahiptir ve bunun içinde her tür kuş yetiştirilmektedir, bu kuşhâne sarayın yakınında, Ahırkapı'dadır. Padişahın ayrıca çeşitli vahşi hayvanları beslediği bir bahçesi vardır: Burada aslan, kaplan, panter gibi hayvanlar vardır; ama bu bahçe başken halkına açık bir seyir yeri değildir.” (Mantran, 1991: 222).

3.2.2. Cambazlık

Günümüzde olduğu gibi Osmanlı Devleti döneminde de büyük yetkinlik isteyen seyirlik oyunlardan biri cambazların gösterisiydi. Cambazlık ise ikiye ayrılırdı: “Bir yüksek direklere, dikili taşlara tırmananlar, bir de ip üzerinde yürüyüp hüner gösterenler. Kanunî Sultan Süleyman'ın 1530'da aynı meydanda düzenlediği şenlikte gemicilerle

yeniçeriler düz ve yağlı direklere tırmanıp ödülü kazanmak için yarışmışlardı.” (And, 1959: 112).

Döneminde ip cambazlığını gözlemleyen Fransız yazar Pierre Belon Türklerin bu alandaki yetkinliklerini övücü bir üslupla anlatır: “İp cambazlığına gelince bunda Türkler çok ileriydiler. Bir ip üzerinde havada yürümek bugünün bir buluşu değildir, eski yazıtlarda görüyoruz, birçok yerlerde eskiden bu meslekmiş ama bugün yeryüzünde ip üzerinde Türkler kadar iyi yürüyen bir başka ulus yaşamıyor çünkü onlar bunu daha çocukken öğreniyor, bütün hayatları boyunca sürdürüyorlar. Eskiden bunlara *Schoenobates* veya *Funambuli* deniyordu. Birçok Türkü bir araya toplayıp bir takım yapıyorlar, sekiz, on kişi kadar, bunlar ipleri, sandıkları taşıyorlar, bir de at hepsinin işini görüyordu. Çünkü geziye çıktıkları zaman çok uzun yol gitmiyorlar ve bir köye varınca hemen geniş bir yer buluyorlar, sandıklarını denklelerini çözüyorlar, iki uzun direği yere saplıyorlar, birbiri üstüne iki ip geriyorlar. Yukarıya gerilen ip oyunlarını yapmak için değildir çünkü onlar daha aşağıdakinde bulunuyorlar. Bazen orada yarım düzinesi aynı zamanda bulunuyor, görenler bunlara sincap derdi, ip üzerinde sıçramalar yaparlardı. Daha yukarıya gerilen ip yalnız denge değneğiyle yürüyenler içindi. Oyunlarını halkın önünde yaparlardı. Birkaçı ipten inince, seyredenleri rahatsız edercesine para isterlerdi. Bir kadın gibi başlarındaki uzun saç demetiyle kendilerini ipe asarlardı.” (And, 1959: 113).

İp cambazlarının yaptıklarına bir not düşen J. Von Hammer ise: “At Meydanı'nda düzenlenmiş olduğu belirtilmiş olan Kanunî Süleyman'ın çocuklarının sünneti için 1530'da düzenlediği şenlikte ip cambazları iki dikilitaş arasına gerilmiş ip üzerinde olmayacak ustalıklar gösteriyorlar.” ifadelerini kullanır (Aktaran: And, 1959, s. 115).

3.2.3. Doğumlar

Osmanlı Devleti'nde halkla sarayın bir arada olduğu kutlamalardan birisi de doğumlardır. Doğan bebeğin cinsiyetine göre yapılan kutlamaların ne kadar süreceğinde etkili olmuştur.

“Velâdet- i hümâyun” denilen bu vesile üzerine yapılan şenliklerin süresi ve zenginliği doğan çocuğun kız veya erkek, ilk veya hangi sırada doğmuş olduğuna göre değişiyordu. Hatta ikiz olmasının da bunda payı olabiliyordu. Nitekim 1692 yılında II.

Ahmet'in ikiz çocuğu doğuyor: Selim ve İbrahim. Bu daha önce hiçbir padişaha olmadığı için bu olayın ileride kazanılacak başarılar için uğurlu bir belirti olduğu düşünülüp, bütün imparatorluk içinde sekiz gün, sekiz gece şenlik yapılıyor, bu gibi şenliklerde yapılması görenek olan eğlenceler düzenleniyor... Bazen de birden çok vesile bir araya gelmekte veya getirilmektedir. Çok defa bir evlenmeyle bir sünnet düğünü aynı şenlikte kutlanıyordu. (23 Haziran 1675) Kanunî Süleyman'ın (28 Eylül 1539) da iki oğlunu sünnetlendirirken, bunun yanı sıra kızı Mihrimah ile Rüstem Paşa'nın evlenmeleri için şenlik yaptırıyordu... Bazen evlenme için yapılan şenlik, bir doğum için yapılan şenlikle birleşiyordu. Nitekim Kanunî Süleyman'ın kız kardeşiyle Baş Vezir İbrahim Paşa'nın evlenmeleri için yapılan ve sekiz gün süren şenliklerden hemen sonra (28 Mayıs 1524) oğlu Selim doğuyor, bu da bir şenlik vesilesi oluyor. Bazen bir şenlik vesilesi bayram gibi süreli bir şenlik vesilesiyle bir araya geliyordu.” (And, 1959: 13-15).

3.2.4. Donanma – Yalancı Savaşlar – Geçit Törenleri

Halk arasında yapılan şenliklerden bazıları da donanma – yalancı savaşlar – geçit törenleri üzerine olmuştur. Osmanlı Devleti'nin savaşlarda gösterdiği başarılar, görkemli ordusu halkını da cezbetmiş, onları da özendirmiştir. Metin And donanma, yalancı savaşlar ve geçit alaylarını da Rönesans şenliklerine benzetir: “Tıpkı Renaissance şenliklerinde olduğu gibi, eski Türk şenliklerinde de üç önemli seyirlik öge vardı: 1) Gece kandillerle, fişeklerle yapılan donanmalar, 2) Karada ve su üstünde kale ve gemilerle yapılan yalancı savaşlar, 3) Sokaklarda, meydanlarda düzenlenen alaylar. Donanma gecelerinde fişekler ve kandillere başvuruluyordu.

Fişeklerin atılışı, yakılışı ve yanınca meydana getirdikleri biçimler bakımından türlü türlü adlar alıyorlardı. Bunlar kendi başlarına atıldıkları gibi kimi birtakım dekorlara konuyor ve dönme dolap gibi tekerlekler çevrilirken ateş alıyor hatta şaka olsun diye insanların eteklerine bağlanıp tutuşturuluyordu. Donanma geceleri hele İstanbul'da gösterişli oluyordu.” (And, 1959: 145-153).

De La Croix Padişahın kız kardeşlerinin evlenmesi için yapılan şenliklerde İstanbul'daki donanma gecesini şöyle anlatıyor: “Bu türlü gece şenliği çok hoştu. Bütün dükkânlar en değerli eşyalarla bezeniyor ve pek çok sayıda kandillerle aydınlatılıyordu, bu kandiller çiçek demeti ve klaptanlarla asılıyordu, satıcılar geceyi dostlarıyla şarkı söyleyip,

çubuklarını tütürüp kahvelerini içerek geçiriyorlardı. ‘Sarayda bütün gece deniz kıyısı boyunca duvarlarını ateşlerle aydınlatıyordu. Üsküdar, Kız Kulesi, Tophâne, Gümrük saray gibi aydınlatılıyordu. Denizde türlü donanma makinesi, kaleler, gemiler, ağaçları temsil ediyor ve uçan fişekler atılıyordu. Bunlar deniz kıyısında yüzdürülüyordu, evlerin önüne gelince uzunca bir süre orada tutuluyordu, hem ateşle hem de bunların içinde bulunan oyuncuların danslarıyla eğlendiriliyordu. Bence en güzeli Boğaziçi'nin donanmasıydı, saraydan hisarlara kadar iki kıyı baştan aşağı donanıyordu.’ (Aktaran: And, 1959, s. 153-154).

3.1.5. Düğünler

Hemen her kültür ve toplumda olduğu gibi Osmanlı Devleti zamanında da geleneksel yönleri bulunan düğün törenleri yapılmıştır.

“Düğünün en gösterişli safhası, çeyizin de içinde yer aldığı düğün alaylarıdır. Düğün alayının adeta tacı yahut baş süslemesi ise nahıllardır. Kız evi tarafından hazırlatılan nahıllar, düğünü yapanın mali gücünü ve toplumdaki yerini gösteren bir simge idi. Ağaç biçimindeki nahılların üzerlerindeki süsler halk arasında balmumu meyvalar, çiçekler, hayvan figürleri, renkli kâğıtlar ve parlak şeylerle padişah şenliklerinde ise, kıymetli taşlar, altın kaplama süsler, gümüş yapraklar ve yıldızlarla donanırdı.

En büyük nahıllar düğün alayının en önünde gider, alayın başını işaret ederdi. Düğün alaylarında sadrazam, vezirler ve devlet ileri gelenleri nahılların arkasından yürürlerdi. Alayın iki yanında küçük nahıllar yer alır, bunları yapma bahçeler, şeker işleri, güğümlerle şerbetler ve nihayet gelinin çeyizi, çeşitli renkte para keseleri ve mücevher kutuları izlerdi... Böylesine büyük nahılların geçebilmesi için, bazan evlerin saçakları, cumbaları ve tavanları yıktırılarak, sokak genişletilir, yeniden yapılabilmesi için sahiplerine para ödenirdi.” (Özbilgen, 2010: 526-527).

3.1.6. Esnaf Şenlikleri

Düğünlerde olduğu gibi esnaf şenlikleri de geleneksel yönleri bulunan, türlü eğlencelerin yapıldığı ve padişahın ihsanını eksik etmediği şenlikler arasındadır.

“Kırk senede bir kuyumcular esnafı Kâğıdhâne çimenzârında toplanıp yirmi gün sohbet ederlerdi. Memleketin kuyumcuları bu kır eğlencesine katılırlar, üç yüz kese kadar masraf olurdu. Bu yirmi gün için Kâğıdhâne vâdisinde beş altı bin çadır kurulurdu. Bizzat padişah tarafından kuyumcubaşıya on iki keselik hediye verilmesi Kanunî Sultan Süleyman zamanından kalma bir gelenektir. Diğer taraftan kuyumcu kalfalarından önce oniki yetenekli kalfa şeyhülislâmın, sonra vezirlerin ellerini öperler, sonra kuyumcubaşı ve şeyhinin ile nakibinin ve sırası ile daha bazı pîrlerin ellerini öperlerdi. Sonra kuyumcubaşı kıymetli taşlar çakılarak süslenmiş piş tahta, divit, rıhtan, kılıç, gaddâre gibi özel hediyeleri takdim ederdi.

Bütün bu eğlencelerdeki seyirlik oyunlar doğaçlama olarak yapılırdı. Bunların bir kısmı güncel olayların, yönetimin eleştirisi olan taşlamalardı.” (Özbilgen, 2010: 531-532).

3.1.7. Fetih Kutlamaları

Ele alınan dönem itibariyle, Osmanlı Devleti'nin savaş halinde olması, bu savaşlardan galibiyet elde etmesi, hazinesine zenginlik, topraklarına toprak katması, doğal olarak bir coşku hali uyandırmış ve bu da beraberinde kutlama amacıyla şenliklerin ortaya çıkmasına vesile olmuştur: “Fatih Sultan Mehmed Bosna'nın 1463'te ele geçirilmesini kutlanması sırasında Beyoğlu'ndaki gayrimüslim devlet tebaası tacirlerin de şenliğe katılmalarını istemiş, hatta bu şenliklerde kendisinin de bulunacağını söylemiştir. Bu maksatla sokaklar halılarla, ev ve kiliseler değerli kumaşlarla süslenmiş, her taraftan donanma fişekleri atılmıştır. Ve bu şenliklerde ve şölenlerde Fatih Mehmet zenginlerden Cario Martelli ve Giovane Cappori'ye konuk olarak bulunmuştu.

İkinci Bayezid, 1482'de Karaman seferinden dönüşünde İstanbul'da büyük bir şenlik düzenlenmişti. 1635'te Erivan'ın ele geçirilmesi üzerine yedi gün yedi gece, 1645'te Hanya'nın ele geçirilmesi münasebetiyle İstanbul'da üç gün üç gece şenlik yapıldı. 1646'da Resmo'nun kırk gün kuşatıldıktan sonra düşmesi üzerine bu zafer üç gün üç gece boyunca şenliklerle, fişek gösterimleriyle, 1669'da Kandiye'nin alınışı bütün ülkede yine üç gün üç gece süren şenliklerle kutlandı.” (Özbilgen, 2010: 529).

3.1.8. Hamam Eğlenceleri

Osmanlı Devleti'nde hamamlar sadece temizlik amacıyla kullanılmamıştır. Burası temizlenmenin yanı sıra; dostların birbirlerini görüp sohbet ettikleri, yiyip içtikleri, zaman geçirdikleri eğlence yerleridir.

Sosyal bir kaynaşma yeri olarak hamamlar ise: “Şehir sakinlerinin toplanmak ve eğlenmek için kullandıkları yerlerin başında hamamlar geliyordu. İstanbul, Sofya, Niş ve Yeni Pazar (Novibazar)'daki hamamlar, daha o zamanlar mermerle süslenmişti. Giriş için dört akçe ödeniyordu ve bu ücret karşılığında erkekler veya kadınlar, hamamlarda saatlerce yıkanabiliyor, sohbet ediliyor ve yiyip içilebiliyordu.” (Jorga, 2009: 358).

Bu yönlerden “Osmanlı aile dışı, eril sosyokültürel yaşamının geçtiği kamusal mekânların başında gelmekle birlikte, din dışı toplu eğlence mekânları” (Özdemir, 2005: 102) olarak görmek de mümkündür: “Kadınlar çarşı hamamına on-on beş günde bir, yıkanmak için olduğu kadar eğlenmek için de kalabalık guruplar hâlinde bir araya gelerek gitmektedirler. Hamama sabah erken saatlerde toplu olarak gidilir ve akşam ezanından önce eve dönülürdü. Her ailenin hamamda hizmetine bakan bir natırı ve bir ana kadını olurdu. Evden getirilen sedef-gümüş kakmalı nalınlar geri götürülmez ana kadına teslim edilirdi.

Hamam için birkaç gün evvelinden zeytinyağlı dolmalar, börekler, turşular, şerbetler hazırlanırdı. Hamam bohçalarının birine ipekli fita, peştamallar, havlular gibi hamam takımları ve lifler, keseler, yemeni, kına, rastık, ayna, tarak, sabun, hamam taşı gibi levâzımat, diğerine ise çamaşırlar konurdu. Hamam bohçaları, çamaşırlar, hamam takımlarının ev dışındaki bir ortamda sergilenmesi hanımlar arasında bir tür temizlik, tertip, varlık gösterisi anlamını da taşırdı. Bohçaları hamama halayıklar, yardımcılar götürür evin hanımları için soyunma yeri ile hamamın içinde halvet hazırlatırlardı. Öğleye kadar yıkanma işi bitince, nevaleler ortaya getirilir hep birlikte göbektaşısı üzerinde yemek yenirdi.” (Özbilgen, 2010: 481-482).

Genel olarak hamamlarda durum bu şekilde iken İstanbul'daki hamamlar için Mantran: “Başka bir rahatlama ve eğlence yeri de hamamdır. İstanbul'da bunlardan çok sayıda vardır ve bunların kimi lüks, kimi mütevâzi; kimi çok, kimi az gidilen yerlerdir. İstanbullu hamama önce yıkanmak, masaj yaptırtmak, kendini oğdurtmak, tıraş olmak için

gitmektedir. Bu hamamlardan bazıları Hıristiyanlara ve Musevilere tahsis edilmiştir, diğerleri de kadınlara ve erkeklere sırayla hizmet vermektedirler. Halkın büyük bölümü için hamamlar, dostlar ve ahbablarla karşılaşılan buluşma yerleri haline gelmiştir; yıkanıp, masaj yaptırdıktan sonra halvet odasında çay veya kahve içerek ve çubuk tütürerek, dostlarla sohbet edilmektedir.” ifadelerini kullanır (Mantran, 1991: 218).

Yine İstanbul’daki hamam eğlencelerine dair başka bir aktarımı Nebi Özdemir, Mehmed Tevfik’ten yapar: “Hamam eğlenceleri umumi gibidir. Hele birkaç ehibba (dostla) gidilirse güzel eğlenilir. Evvela soğuklukta kahve, çubuk, nargile içilir. Enva-lâtifelerle, şarkılarla, türkülerle biraz vakit geçirilir. Sonra herkes yıkanmaya gider. Hamamda çocuklara mahsus sabun uçurmak gibi eğlenceler vardır. Lâkin bir adam yıkanırken ve hem de sıcak su dökünmeye başlayınca bir tas buz gibi suyu başından aşağı dökmek büyüklerde görülen en büyük muzipliklerdendir (Tevfik, 1991: 149; Aktaran: Özdemir, 2005: 107).

Öte yandan içinde iyi bir devlet adamının özelliklerinden kılıç kullanmaya, yemek yeme âdâbından hamamlara kadar birçok bilgi veren eserinde Keykavus hamamlar için şunları söyler: “Hamam hoş makamdır. Hem hekimler ki bunca bünyatlar ki dünyada yaptılar, hamamdan faydalı ve acib, yapmadılar. Ve hem nısfüdünya dedikleri budur ki dünyada ne denli rahatlık varsa yarısı hamamdır. Yani hamama girecek kişi dünyanın tamam rahatlığınca rahat olur.” (Keykavus, 2006: 97).

3.1.9. Helva ve Helva Sohbetleri

Helva, sadece bir tatlı değil, devlet erkânından şairlere, ediplerden ailelere kadar hem bir besin kaynağı hem de sohbetlerde kullanılan bir yiyecek olmuştur.

Öncelikle “erbain” ve “hamsin” denen 50 kış gününün gecelerinde helva sohbetleri edilirdi. Bu sohbetler:“Padişahın sarayında, sadrazam ve devlet ricâlinin konaklarında olduğu gibi halk ve esnaf arasında da olurdu. Devlet ricâlinin sohbetlerine ulemâ, şair ve edipler de davet edilirdi. Bu sohbetler bir ziyafet havası içinde ikram edilen yiyeceklerle yapılırdı.

Helva sohbetlerinin en meşhuru halk arasında ‘keten helvası’ (‘çekme elvası’, pismaniye’, ‘tel tel helva’ da denirdi.) sohbeti denileni idi. Ağdalanmış sıcak şekeri ellerini

ortadaki una batırarak halat burar gibi çeviren (çoğu kez bazıları şekerçi ustası) 8-10 kişinin uzun bir sürede hazırladıkları bu işlem devam ederken misafirler hem seyrederek, hem mâniler, lâtifeler, türküler söylerler, yüzük, değirmen, tura, leb oyunları, darbimeseller sayıp sıralamak gibi oyunlar oynarlardı. Saatler sonra ‘tel tel keten helvası’ tamam olunca misafirlere tutam tutam dağıtılırdı. Helva sohbetleri haremlik selâmlık usulüne göre yapıldığından, erkekler keten helvası ile uğraşadursun, harem kısmında kadınlar gündüzden hazırladıkları börekler, çörekler katmerler, envâi tatlılar, ezmeleri ikram ederlerdi.

Bu toplantıların bazan esnaf loncalarının toplantı odalarında da yapılır enva-ı oyunlar ve eğlencelerle sabaha kadar vakit geçirilirdi. Böyle yapılırsa mahalle ahalisi davetsiz de olsalar kabul olunurlardı.

Diğer taraftan erkân ve ricâl arasında, zengin konaklarında da bu helva sohbetlerinin düğünleri andırır, çalgılı, oyunlu çok daha şatafatlıları yapılırdı. Ancak bunlarda halk arasındaki samimiyet yerine merâsim ve resmiyetin hâkim olması kaçınılmazdı.

Helva sohbetleri haftada bir, iki kere yapılır ama kış geceleri her aile bir araya gelir, sohbetleri yaparlar, kitaplar okunurdu.” (Özbilgen, 2010: 482-483).

3.1.10. Hokkabazlık ve Sirk

Osmanlı Devleti’nde yetkinlik isteyen şenliklerden birisi de hokkabazlıktır. Günümüzde de devam eden sirk geleneği ise başta dönemin ünlü gezginleri olmak üzere, birçok yazarın ve tarihçinin ilgisini cezbetmiştir.

Şenliklerde hokkabazlık, canbazlık gibi seyirlik oyunlarını görmüş yabancı tanıklar bunlar için *bateleur* kelimesini kullanıyorlar. Nitekim on altıncı yüzyılın ortasında bir yabancı tanık (Pierre Belon) bu türlü oyunları gösteren gezici takımları aşağıdaki satırlarla anlatıyor: “Türklerin tıpkı bizim Avrupa’da olduğu gibi hokkabazları (*joueurs de passe-passe*) ve (*bastelleur*) leri var. Bu gibi oyun yapanlar, bunları küçükten öğrenirler ve bütün hayatları boyunca bundan başka meslek edinmezler. Bunları seyredenlerin gözlerinin inanamayacağı şeyler yaparlar. Bir demir çubuğu yumrukla kırmak gibi güç gösterileri ki bir adam bir demir çubuğu birkaç yüz vuruşla bir saatte kırdı. Bir adam gördüm, bir omuzunda büyücek bir oğlak taşıyordu, ona dokunmadan bir omuzundan ötekine

sıçratıyor, onu durmadan oynatıyordu. Bu oyuncular yarım düzünelik takımlarla ülkeleri kent kent, köy köy dolaşırlar, orada toplu seyirci bulacaklarını bilerek türlü oyunlar yaparlar, yalın ayak keskin kılıçlar üzerinde yürürler, canlı bir öküzün bacaklarını dişleriyle bıçaksız ayırıp koparırlar, sonra bacaklarıyla kemiklerini parçalarlar. Bunun üstünkörü bir gözbagacılığı olduğunu sanmıyorum çünkü etleri kemiklerden ayırdıktan sonra, öküzün kemiklerini kendi kol ve bacaklarına vurmaya başladılar, çok şaşım, öylesine vurdular ki kemikler kırıldı ve böylece yarım düzüne kemik kırdılar. Bu gösteriler bizim vatandaşımız olan ve bugün hayatta bulunan tanınmış kimseler önünde yapılmamış olsaydı, benim tanıklığımın doğruluğundan şüpheye düşülür, bu bakımdan benim bunları burada anlatmam güç olurdu. Bu oyunları daha cılız görünüşlü oyuncuların yaptıklarını görmeseydim, bunu onların güçlü kuvvetliliklerine verirdimama birçoklarının aynı şeyleri yapabildiğini görünce bunun yalnızca bir güç gösterisi olmadığına kandım. Bu oyuncular bir yerde konaklıyor, çok kişinin toplandığı bir meydanda, kimisi hüner gösterirken, kimisi de seyircilerden para istiyordu. İsteyen veriyordu, fakat adamı öyle rahatsız ediyorlardı ki bazıları vermek zorunda kalıyordu.” (Aktaran: And, 1959, s. 93-94).

Osmanlı dönemi şenliklerinde hayvanlarla yapılan sirk gösterileri de geniş ve önemli bir yer tutardı: “İstanbul'da on beşinci yüzyılda ve daha sonraları Tahta Kale Meydanı sirk gösterilerinin merkeziydi. Burada hokkabaz, cambaz, güreşçi, taklacılardan başka eğitim görmüş atlar, eşekler, köpekler, kediler, geyikler, aslanlar ayılar, leoparlar, tilkiler ve benzeri hayvanlar hünerler gösterirlerdi.” (And, 1959: 122).

3.1.11. Kandiller

Kandiller de bir başka gösteri türüydü. Meşhur 1582 *Şenliği*'nden bir görüntüyü Metin And şöyle aktarır: “1582 şenliğinde At Meydanı'na bir gemi direği dikilmişti, bunun ucuna parlak ışıklarla donatılmış bir çember konulmuştu. Eski dikili taşın yanına da oldukça yükseğe bir tekerlek konulmuş, durmadan dönüyordu, kendisiyle beraber kandillerle donatılmış on iki küçük tekerleği döndürüyordu.” (And, 1959: 154-155).

Kandillerle donatma dinsel günlerde de oluyordu. Bu yabancı tanık Peygamber'in doğumuna rastlayan bir önceki geceyi anlatıyor: “Her yer donanmış minareler, camiler aydınlanmıştı. Denizde yansıyan büyük sayıda kandiller çok büyük bir aydınlık yapıyordu. Boğaziçi, saray hep baştan aşağı donanmıştı. Kandillerle süslemeye imparatorluğun başka

köşelerindeki şenliklerde de başvuruluyordu. Mısır Valiliğine atanan Süleyman Paşa'nın gelişini kutlamak için kendisine çok gösterişli bir çadır kurulmuştu, ayrıca her bey için de yakışıklı birer çadır. Her çadırın giriş yerine aydınlatma için bir makine kurulmuştu.” (And, 1959: 155).

3.1.12. Mesire Mekânları

İnsanların gezmeleri, vakit geçirmeleri ve eğlenmeleri için ayrılmış, çayırların olduğu, akarsuların aktığı mesire mekânları vardır. Bunların bir kısmı halk için bazıları ise mühim kişilerin kendileri için yaptırdıkları yerler olmuştur:“Özellikle İstanbul'da Rûmî Nisan'ın 23'ü 'Rûz-i Huzur' ya da 'Hızır İlyas'tan galat Hidrellez günü olarak baharın müjdecisi kabul edilirdi. Bu tarihten 10 gün önce hazırlıklara başlanır, akrabalara, uzak semtlerdeki dostlara davetiyeler yollanırdı. Mesirede yenmek için kuzular doldurulur, sütler, yoğurtlar, helvalar, peynirli pideler, zeytinyağlı dolmalar hazırlanırdı. O gün arabalarla çayıra gidilir, ağaçların altında, çimenlerin üstüne sofralar kurulurdu. Bir yanda ağaçlara asılan salıncaklarda çocuklar sallanır, diğer tarafta mevsimine göre kazanlarda mısırlar kaynar, kuru yemişçiler, horoz şekeri satanlar, kayık salıncakçıkların bir ağızdan bağırırları arasında çingene hânendeler zurna, zilli maşa, dümbelek ve uddan oluşmuş fasıl heyetleriyle birlikte icrâ-yı sanat ederlerdi.” (Özbilgen, 2010: 483).

Bununla beraber, belli bir öneme sahip kişiler kendilerine Haliç kıyılarında büyük özel bahçeler içine köşkler, konaklar yaptırmışlardır. Haliç'in kuzey kıyılarında Hasköy ve Kasımpaşa sırtlarına kadar uzanan büyük alanlar yer almaktadır; Yeniçeriler ve diğer askerlerin alıştırmaya yaptıkları Ok Meydanı bu tepelerden birinin üzerindedir; Kasımpaşa Vadisi'nin dibinde, tepelerin arasında Piyale Paşa Cami vardır, bu caminin çevresi tutulan bir gezinti yeridir. Haliç'in, İstanbul'un, Üsküdar'ın, Prens Adaları'nın ve Boğaz'ın çok güzel bir görüntü verdikleri Pera Tepeleri de sevilen bir mesire yeridir (Mantran, 1991: 217).

XVI. yüzyıl şairlerinden Necâti Bey:

Bayram ola vü gül açıla içmeyen kişi

Sabri debile mi tutâlim âşık olmadı

diyerek şairlikten söz eder. Buna göre şairliğin bir özelliği içmek, diğeri de güzellere düşkün olmak: “Galata iki maksada en elverişli yerd. Çünkü orası Hristiyan dinindeki uyrukların, özellikle Cenevizlilerin en yoğun olduğu yerd... Diğerk taraftan, İstanbul’un fethinden itibaren birçok önemli kişi Galata dolaylarında yer yurt edinmişlerdi. Âşık Çelebî’nin anlattığına göre II. Bayezid zamanında İstanbul’un etrafında gezip dolaşılacak, oturup kalkılacak yerler, tekkeler, zaviyeler olmadığından söz-sohbet yerleri umumiyetle, Yavuz devrinin başlarında vefat etmiş olan şair Sinoplu Safâyî’nin Galata’da Atıcılar Altı’ndaki zaviyesinin bahçesine giderlerdi.

Garîblerin sığınağı, şairlerin dostu, yetenekli kişilerin koruyucu desteğı Müeyyedzâde Abdurrahman Çelebî’nin Vefâ’daki konağından başka Galata civarında da bahçesi vardı... Nigârî mahlaslı, adı üstünde Galatalı Nakkaş Haydar’ın evi de Tophâne dolaylarında idi. Zariflerin, şair ve nüktedânların dernek kurdukları yerlerden biri idi. Sonraları Eyüp taraflarında bir yer edinip, aynı sınıftan zevk ehline orayı da mesken eylemişti... Galata’da, sur dışında, denize bakar bir bahçeli evde oturan İlmî mahlaslı Yahya Çelebî’nin yeri de şairlerin demlendiğı, âşıkların eğlendiğı köşelerdendi.” (Çavuşoğlu, 2016: 48-51).

3.1.13. Ramazan Ayında Yapılan Eğlenceler

Sadece dinî yönden değıl, çeşitli eğlencelerin düzenlenmesi, yoksullarla sofraların paylaşıldığı bir zaman dilimi olması nedeniyle de Ramazan ayı büyük bir önem taşımaktadır: “Karşılıklı minarelerin şerefeleri arasına gerilen halata şimşirden yapılmış halkalar ve kancalarla gevşek yedek ipleri, bunlara da sayıları yüzleri aş kandiller sarkıtarak yuvarlak biçimleri de kapsayan karmaşık yöntemlerle yapılırdı. Mahya kurarak yazılan yazılarda Ramazan’la ilgili sevinç ifadeleri, şükür duaları yazılırdı. Ancak teravih sonrası cami çıkışına kadar mahyaların hazır olması gerektiğinden ve üstelik her akşam ayrı bir mahya kurulması gerektiğinden mahyacılar gün boyu çalışırlardı. Kış ramazanlarında mahyaları hazırlamak çalışma zamanı azaldığından daha zor olurdu. Tek minareli camilerde (ve Kadir gecelerinde) kaftan denilen ve külah kesiminden şerefeye kadar çepeçevre düşey kandil dizileri giydirilirdi. Karşılıklı iki şeref arasında makara düzenekleri kurarak bazı görüntü parçalarını kaydırabilen usta mahyacılar da vardı. Mahya geleneğı ancak çok minareli ve çok şerefeli camilerin bulunduğu kentlerde

yapılabilmektedir. Diğer kentlerde minarelere kaftan giydirilir, uçurtma mahya denilen ve şerefelerden salınan fenerler belirli eğimli ipler üzerinden kaydırılırdı.” (Özbilgen, 2010: 530-531).

Öte yandan Ramazan ayındaki iftarlar da çok ünlüydü: “Osmanlı'da hükümdarın, vezirlerin ve diğer devlet adamlarının iftarziyafeti vermeleri adettendi ve hâkimiyet sembolüydü. Her ramazan,vüzeraya ve ümeraya, bu arada yabancı sefirlere ve gayrimüslim tebaanın ruhani ve cismani reislerine padişahın iftar ziyafeti verdiği malumdur.Bu iftarlar tepeden tabana tekrarlanan bir adettir. Osmanlı iftarları zengin ve leziz mutfağın teşhir edildiği; fakirlerle sofranın paylaşıldığı mahfiyetkar, mistik bir sofradır.” (Ortaylı, 2008: 58).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TARAMADA KULLANILAN SÖZCÜKLER

Bu bölümde çalışma için belirlenen 16. yüzyıla ait 32 dîvân taranırken kullanılan 67 sözcük ve anlamları ele alınacaktır.

4. KULLANILAN SÖZCÜKLER

Açıklaması yapılacak sözcüklerin anlamları verilirken söz konusu sözcükler: “Eğlence Mekânları”, “İşret Meclislerini Yansıtan Hâl ve Durumlar”, “İşret Meclislerinde Kişiler”, “İşret Meclislerinde Kullanılan Eşyalar”, “Musikîyle İlgili Sözcükler ve Anlamları”, “İçeceklerle İlgili Sözcükler ve Anlamları”, “Keyif Verici Maddeler ve Anlamları” başlıkları altında alfabetik sıra gözetilerek verilecektir.

4.1. EĞLENCE MEKÂNLARI

4.1.2. Bezm

Bezm, sohbet ve işret meclisi demektir. “Bu mânada (Bezm-i Cem), (Bezm-i Nûşanûş), (Bezm-i İşret), (Bezm-i Mey), (Bezm-i Safâ) gibi terkipler kullanılır... Şairler bezmden sonra rezmin, rezmden sonra da bezmin hasretini ifade etmişlerdir.” (Levend, 1984: 307).

Bezmin yapılabilmesi için pek çok şey gereklidir: “Önce sevgili, sırasıyla sâkî, mutrîb, yârân ve içki bezmin başlıca öğeleridir. Bezm gece yapıldığında mum (şem’) da gereklidir. Bunun yanı sıra tütsücüsü de bulunur. Bezm için en uygun mevsim bahardır. Baharda yapılan bezm, genellikle su kenarında kurulur. Bezmdde musikî de vardır. Gece yapılan toplantılar, genellikle sabahlara kadar sürer. Bunlara ‘bezm-i şâhî’ veya ‘bezm-i Sultan’ adı verilir.” (Cânım, 1998: 13-14).

4.1.3. Bezm-i Mey

İçki meclisi.

4.1.4. Harâbât

Meyhâne.

4.1.5. Humhâne/Hum-hâne

Meyhâne. “Şarap küplerinin konulduğu yer.” (Pala, 2004: 212).

4.1.6. Meclis

Oturulacak, toplanılacak yer. İçki meclisi, bezm. Bk. Bezm (Pala, 2004: 300).

4.1.7. Meclis-i Hâs

Herkesin yer alamadığı, seçkin kişilere özel meclistir.

4.1.8. Meyhâne/Mey-hâne

İçki tüketilen yer.

4.2. İŞRET MECLİSLERİNİ YANSITAN HÂL VE DURUMLAR

4.2.1. Aş

Yaşama (Devellioğlu, 2010: 62).

Arapçada: “Aş kökünden yaşam, yaşam tarzı, yaşamı zevkle geçirme anlamında 'aş kelimesi üretilmiştir... Düşmanınsaldırı tehdidi altında ölümle karşı karşıya, aylarca at üstünde sefer meşakkatlerine katlanan hükümdar ve askeri, dönüşte 'aş u 'işret özlemiyle teselli ve güç bulurdu. Osmanlı'da aş u nûş zaferden sonra başlardı: Kosova savaş meydanında (1389) çavuşlar, askeri şevke getirmek için aralarına girip şöyle bağıyorlardı: ‘Ay gaziler... bunca ruzgarı 'aş u 'işret, şâdî ve sohbet birle geçirdiğiniz hernan bu dem içündür (İnalçık, 2010: 277). Bu kelime: “Çok zaman tarab veya işret kelimeleri ile birlikte kullanılır.” (Pala, 2004: 48).

4.2.2. Humâr

İçki tüketildikten sonraki aylıma safhasında etkisini gösteren sersemlik ve baş ağrısı durumu (Pala, 2004: 212).

4.2.3. Nûş

İçki, işret (Devellioğlu, 2010: 989).

4.2.4. Safâ

Gönül şenliği, kedersizlik, neş'e, zevk, eğlence (Devellioğlu, 2010: 1061).

4.2.5. Sermest

Sarhoş (Devellioğlu, 2010: 1101).

4.2.6. Şâdî

Memnunluk, sevinçlilik, gönül ferahlığı. 2. Nağme ile şiir okûyan. 3. İlimden, edebiyattan hissesi olan (Devellioğlu, 2010: 1136).

4.2.7. Tarab

Sevinçlilik, şenlik; sevinçten gelen coşkunculuk ve tepinme, ayş ve sefâ (Devellioğlu, 2010: 1204).

Toy ve işret meclislerinin hamisi Timuroğullarının büyük şairi Ali Şir Nevayi şu beytinde, tay'da 'ayş u tarab'a değinir:

Ki tay altı eyyâm-i 'ayş u tarab

Timur, tay'da herkesin sarhoş edici içkiler içmesine izin verir, toy son bulunca yasak koyardı (İnalçık, 2010: 77).

Çok eskiden beri var olan bu sefâ hâlinin son bulmasını İnalçık şöyle nakleder: “H. 1218'de (23 Nisan 1803'te başlar) padişah, Mevlevî dedelerini huzura çağırdı, ayin icrâ ettiler: Mevlevîler ellerini yere vurup dönmeye kalktılar ve şeyhlerinin önünde boyun kesdiler, sema'a girişdiler. Bestekâr Sultan Selim, haremde kılıç darbeleriyle yere serilirken bu 'ayş u tarab dönemi de kapandı.”(İnalçık, 2010: 338).

4.2.8. Zevk

Eğlence, eğlenti, cümbüş, eğlenme (Devellioğlu, 2010: 1379). “Sözlükte ‘bir nesneyi tatma, bir kimseyi deneme, birinin başına iyi veya kötü bir hal gelme, cinsel haz alma’ ve mecazi olarak ‘ceza yahut mükâfatı tatma’ anlamlarındaki zevk (Lisânü’l-Arab, “zvķ” md.; Tâcü’l-arûs, “zvķ” md.) psikolojide özellikle tatma duyusu için kullanılır... Tasavvufta zevk terimi, burhan ve kesb ile yahut inanma ve taklit suretiyle elde edilen bilgilerin dışında sâlikin ahlâkî ve mânevî arınma sonucunda keşif ve ilham yoluyla kalbinde bulunduğu, mânalarını tattığı, ancak anlatmaktan, nitelemekten âciz kaldığı bilgileri ifade eder.” Çağrıcı M. (2013). “Zevk”. *İslâm Ansiklopedisi*. (44, 308-310). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

4.3. İŞRET MECLİSLERİNDE KİŞİLER

4.3.1. Harâbatî

Harâbat ehlinden olan kimse. Harâbatî: “Harâbâta mensup ve müdâvim adam demekse de lisanımızda ayyâş, şeref ve haysiyetine lâkayd, mübâlâtsiz mânâlarına kullanılır.” (Onay, 2014: 201).

4.3.2. Mahbûb

Muhabbet olunmuş, sevilmiş, sevilen, sevgili (Devellioğlu, 2010: 651).

4.3.3. Muğbeçe

Aslında ateşe tapan, mecusî manasındaki muğ sözü, tasavvuf lisanında bir tarikate giren sâlik, derviş, mürid demektir... Fakat tasavvuf lisanının mecaz ve terimlerini yalnız sofî şiirler kullanmış değildir. Divan edebiyatının aşk ve şarap duygularıyla, daha başka duygu ve düşüncelerle şiir söyleyen dindışı şairleri de bu mecazları kullanmışlardır (Banarlı, 1983: 126).

Muğ sözcüğü için Ahmet Talat Onay: “Eskiden Orta Asya’da şarâbı ateş-perest muglar sattığı için meyhâneci yerinde kullanılmıştır.” ifadelerini kullanırken; İskender Pala: “İslâm dininin yerleşmesiyle ‘meyhâneci’ anlamıyla yerleşti... Muğbeçe (muğun çocuğu, genç muğ) kelimesi ise meyhâne çırağı veya sâkînin yerine kullanılmaya başlandı.” der (Onay, 2014: 296; Pala, 2004: 329).

4.3.4. Nedim

Hükümdarın özel sohbet ve eğlence arkadaşı. Sözlükte ‘kadeh arkadaşı, dost’ anlamına gelen nedîm kelimesi nüktedan kişiliği, bilgisi ve çeşitli mârifetleriyle hükümdara arkadaşlık eden kişileri ifade eder. Bozkurt, N. (2006). “Nedîm”. *İslâm Ansiklopedisi*. (32, 509-510) Ankara: TDV Yayınları.

4.3.5. Sâde-rû

Yüzü tüysüz, genç delikanlı (Devellioğlu, 2010: 1060). Eğlence meclislerinde hizmet etmekle görevli kimse.

4.4. İŞRET MECLİSLERİNDE KULLANILAN EŞYALAR

4.4.1. Câm

Kadeh, ufak billûr bardak (Onay, 2014: 102).

4.4.2. Câm-ı Cihân-nümâ

Dünyâyı seyrettiren kadeh (Onay, 2014: 103).

4.4.3. Kadeh

İçine içki doldurulan bardak.

4.4.4. Peymâne

Büyük kadeh (Onay, 2014: 336).

4.4.5. Sâgar

bk. Kadeh.

4.4.6. Sürâhî

Su şişesi, vazö şeklinde içki kabı. Dîvân şiirinde içki konulan kaplar arasında anılır (Pala, 2004: 415).

4.5. MUSİKÎYLE İLGİLİ SÖZCÜKLER VE ANLAMLARI

4.5.1. Çeng ü Çegâne

Çeng ü Çegâne: “Sonradan ortaya çıkmış halk çalgısı olup osurdusu çok bir sâzdır; öbür sâzları bastırır, gürültüsü çok meclislere yakışır.” (İnalcık, 2010: 260-261).

4.5.2. Def

Daire şeklinde deriden yapılmış bir çalgı. Ancak: “Türk sanat musikîsinde usulü en iyi şekilde belirleyen çalgı kabul edildiği için def, özellikle ritim tarafı ağır basan fasıllarda birinci sâz olarak önem kazanmıştır. Eskiden fasıl heyetlerinde şef durumunda bulunan serhânende elinde def tutar, sâzende ve hânendelere usul başlarını belirtecek ve esere birlikte girmeyi sağlayacak şekilde usul vurmak suretiyle faslı o idare ederdi. Bu arada nâdiren birden fazla hânendenin def çaldığı heyetler de görülmüştür. Bir dönem bilhassa hânendelerin usul sâzı olarak kullandıkları def zamanla unutulmuş, ancak XIX. yüzyılın

sonlarına doğru özellikle ince sâz takımlarında yeniden görülmeye başlamıştır. Günümüz fasıl heyetlerinde ise eskisi kadar olmamakla beraber bir ritim çalgısı niteliğiyle önemini korumaktadır.” Özcân, N. (1994) “Def”. *İslâm Ansiklopedisi*. (9, 85). Ankara: TDV Yayınları.

4.5.3. Ergânun

Org. “... ergânun hâl ehlinin (sû'filerin) seçeneği olup sırr-i aşkı veren nağmeleri sayısızdır.” (İnalçık, 2010: 260).

4.5.4. Gıdâ-yı Rûh

Müzik.

4.5.5. Gûyende

Söyleyen, söyleyici (Devellioğlu, 2010: 340).

4.5.6. Hicâz

Türk musikisinde bir makamın adı. “Hicaz Makamı, ‘Hicaz ailesi’ adı verilen birbiriyle yakın ilişkili dört makamdan oluşan grubun bir üyesidir. Dizisi, yerinde hicaz dörtlüsüne nevâda rast beşlisinin eklenmesinden meydana gelmiştir.” Özkan, İ. H. (1998). “Hicâz”. *İslâm Ansiklopedisi*. (17, 440) Ankara: TDV Yayınları.

Bu makamın: “Durağı düğâh perdesi, seyri inici-çıkıcı bazen de çıkıcı olarak kullanılmıştır. Ayrıca Hicaz ailesinin öteki makamlarının yarım karar yaptıkları güçlü perdeleri bu makam için asma karar perdesidir.” (Özkan, 2017: 164).

4.5.7. Kânûn

Telli bir musikî aleti.

4.5.8. Kemânçe

Kemençe, yayla –diz üzerinde- çalınan, kemana benzer küçük bir çalgı.

4.5.9. Kopuz

Ozanların çaldığı telli Türk sâzı (Türkçe Sözlük, 2011:1480).

4.5.10. Mugannî

Şarkıcı (Devellioğlu, 2010: 772).Nevayi, “Mahbubü 'I-Kulub” adlı eserinde muganni ve mutrîbin (22. Fasl: “Mutrîb ve Muganni”) ve çeşitli çalgıların insan ruhunda uyandırdığı etkiyi belirtir... İşret meclisinde bunlara cömertçe in'amda bulunmalıdır (İnalcık, 2010: 192).

4.5.11. Mutrîb

Dîvân şiirinin ve işret meclislerinin olmazsa olmaz unsurlardan birisidir. Günümüzdeki anlamıyla şarkıcı, çalgıcı anlamlarına gelmektedir.

Oldukça eski olduğunu bildiğimiz ve bir meslek olarak da kabul edilebilecek *mutrîblik*, *Kâbûsnâme*'de de kendine yer bulmuştur: “Mutrîb, şairlerin rivayetçisidir. Mutrîb, hoş huylu, hoş kokulu, daima tatlı dilli olmalı. Gerçi çalgıcılar erkek olur, ama bütün davranışlarının kadınca olması gerek. Sohbet meclisinde ezgiler ne hafif ne ağır olmalı ki, sohbettekilerin her birine hoş gelsin. Çalgıcılara gelince, padişâhların meclisi için ağır besteler yaparlar; sohbette gençler ve yaşlılar için hafif veya ağır ahenk söylüyorlar. Arada çalgıyı bırakıp kısa hikâyecikler söyle, dinlenirsin. Daima kendi şiirini söyleme, ‘mutrîbler şairlerin rivayetçisidir.’ (*Kâbûsnâme*, 81); şairler in şiirleri bestelenmiştir. Sâzı bırakıp oyuna katılma. Gazel ve şarkıyı vezniyle çaldığında, söylediğin uyumlu olmalı. Eğer âşık olsan, sohbette ondan söz etme, şarkılar başka başka konuda olsun, gah güzelden, gah kavuşmadan, gah ayrılıktan, vefâdan, cefâdan türkü söyle. Çok şiir ezberle... İlkbaharda güzle ilgili şiir söyleme. Sohbete katılanları gözlemek gerek; seçkin kişiler, sâzdan anlayanlar önünde hoş ezgiler çal. Sohbette gençler çoğunlukta ise Mutrîbler içkicilerin ücretle tutulmuş hizmetçisi gibidir, savaşınca kovarlar nesne vermezler. Çalgıcılığın şartı şudur: Önce rast perdesinden bir şey, sonra maye, Irak, zirefkende, buselik, bestenigâr, rehavide; birbiri arkasından gösterip şarkıya gir. Ozamana dek sohbettekiler şarapla sarhoş olmuş olur. Dinleyenler önlüncce söylersen, dilediğini alırsın. Mecliste şarapla çok meşgulolma, unutma sohbete gelmen akça almak içindir. Sarhoşlar ne isterse onu çal. Ev sahibiyle ilgilen, tartışmaya girme, dövülürsün; ‘mutrîbler içkicilerin ücretle tutulmuş hizmetçisi gibidir, savaşınca kovarlar, nesne vermezler’ (*Kâbûsnâme*, 83). Sarhoş olanlar bir iki vururlar, sen dayan, sabırlı ol; mutrîb sağır ve dilsiz olmak gerek. Mecliste gördüğünü, işittiğini başka yerde söyleme.” (İnalcık, 2010: 18).

4.5.12. Ney

Ney, kamıştan yapılan, bağadan, yahut kemikten üflenecek bir yeri bulunan yedi delikli bir musikî aletidir. Nefesle üflenir; üflenecek yerine, “baş-pâre” derler. Ney çalmaya, ney üflemek, ney çalana da “ney-zen” denir (Gölpınarlı, 2006: 45).

4.5.13. Raks

Bir tür dans:“Oyun, sıçrayarak oynama.” (Türkçe Sözlük, 2011: 1963). Raks bir neşe belirtisidir (Pala, 2004: 374). Ayrıca: “Musikî ve raksın Mevlevilikte mühim bir yer tutması, Mevleviliğin Mevlevi olmayan şairler üzerinde de tesir yapmasına vesile olmuştur.” (Levend, 1984: 54).

4.5.14. Rakkâs

Oynayan, dans eden, köçek (Devellioğlu, 2010: 1024).

4.5.15. Sâz

Bir tür çalgı aleti. Sâzın ve kullanımının Yunan felsefesine kadar kadim bir geçmişi vardır: “Sâz ve benzeri aletleri ve hânendeleri dinleyerek, gönüllerin açılması ve derdlerin giderilmesine gelince, bu anlayış aslında Yunan felsefesinin esaslarına uygundur. Bazı musikî eserlerine Şeriat ehli de izin vermiştir. Mesela, güzel sesle Kur'an okumak bunun başında gelir... Hz. Peygamber de şiir söyleme ve güzel sesle teganniye müsaade etmiştir.” (İnalcık, 2010: 223).

Akıbeti bilinmemekle beraber Turak Çelebi'nin “Nihani” mahlasıyla yazdığı *Sâznâme* adlı bir de eser vardır. Varlığını Evliya Çelebi'den öğrendiğimiz bu eserde: “Osmanlı memleketinde kullanılan hemen bütün sâzların isimleriyle tarifleri yapılmıştır. Evliya Çelebi'nin söylediğine göre, o bu eseri görmüş ve sâz isimlerini o kitaptan almıştır.” (İnalcık, 2010: 62).

4.5.16. Sâzende

Çalgıcı (Devellioğlu, 2010: 1079). Bu kimseler yüksekçe bir yerde oturup işlerini yaparlar ancak aşağıda olup bitenlerden haberleri olmazdı. (İnalcık, 2010: 289).

4.5.17. Şeştâ

6 telli tanbûr (Devellioğlu, 2010: 1158).

4.5.18. Tanbûr

Bir musikî aleti olarak“Aşk oyununda kendinden geçmiş âşıkların seçeneği” de olmuştur. Osmanlı döneminde XVI. yüzyılın sonlarına kadar ud, kopuz, şehrûd, şeşhâne gibi telli/saplı çalgılardan biri olarak kullanılan tambur XVII. yüzyıldan itibaren gittikçe revaç görmeye başlamış, XVIII. yüzyılda lavta türünden en muteber çalgı haline gelmiştir. Karakaya, F. (2010). “Tanbûr”. *İslâm Ansiklopedisi*. (39, 553) Ankara: TDV Yayınları.

4.5.19. Ūd/Ud

Telli musikî aletlerinden biri.

Ud kelimesi ilk defa VII. yüzyıla ait Arapça metinlerde geçer. Ancak sonraki İnan ve Arap metinlerinde barbat, ud ve tumbur kelimeleri görölmektedir. XV ve XVI. yüzyıllarda Osmanlı sarayında büyük rağbet gören ud XVII. yüzyılda terkedilmiştir.XIX. yüzyılın sonlarına doğru ud yeniden klasik Türk musikîsi çalgıları arasına katılmıştır. Bu ikinci dönemde İstanbul’da ud çalanların sayısında büyük artış görölmeye başlanmış, bu arada pek çok ud imalâthânesi açılmıştır. İmalâtçıların en ünlüsü Rum asıllı Manol Usta idi. Aynı dönemde sayıları hızla artan musikî dükkânlarında bir yandan ud satışı yapılmakta, bir yandan da ud eğitimi verilmekteydi. Bu devirde amatör veya profesyonel pek çok ūdî yetişmiştir. Zamanımızdaki yapısını ud bazı küçük değişiklik dışında yaklâşık bin yıldan beri korumaktadır. Karakaya, F. (2012). “Ud”. *İslâm Ansiklopedisi*. (42, 39) Ankara: TDV Yayınları.

Bütün bunların yanında Halil İnalıcık udun tarihî geçmişini anlatırken Hâce Abdurahman’ın ve Mahmud Marâğî’nin katkılarını şöyle anlatır: “Hâce Abdurrahman güzel bir 'udi idi ve 'ud çalgısının gelişmesi yönünde değerli çalışmaları vardır. Mahmud Marâğî kendisi de ud çalgısı üzerinde geliştirme çalışmaları yapıyordu. O, 'ud-i ekmel üzerine bir çift tel de ekleyerek yedi telli bir ud ortaya koymuş. Bu ud nevinin adı müzeyyine'l-esvat -seslerin güzelliği- veya 'ud-i mükemmel idi.” (İnalıcık, 2010: 52).

4.6. İÇECEKLERLE İLGİLİ SÖZCÜKLER VE ANLAMLARI

4.6.1. Arak/Rakı

Alkollü bir içki çeşidi.

4.6.2. Bâde

Şarap demektir. Mecâzen sekir verici mâyilere denir (Onay, 2014: 79).

Şarap: “Bâde, gülgûn ve erguvân olması açısından kan ve la'l ile ilgilidir. Dîvân edebiyatında bâde sözcüğü sarhoşluk veren bir madde olarak değişik mazmunlarla ifade edilmiştir.” (Cânım, 1998: 16).

4.6.3. Bâde-fürûş

İçki satan (Pala, 2004: 52).

4.6.4. Bâde-nûş

Şarap içen (Devellioğlu, 2010: 70).

4.6.5. Hum

Küp demektir (Onay, 2014: 215). Eskiden şarapların küpte muhafaza edilmesi nedeniyle hum kelimesi şiirlerde çok kullanılmıştır. Hatta humların çeşitlerinden dahi söz edilmiştir (Pala, 2004: 212).

4.6.6. İşret

İçki. İçki içme, içki kullanma (Devellioğlu, 2010: 535).

4.6.7. Kıımız

Kıımız kelime anlamı: “Kısrak sütünden yapılan millî bir içki” olarak tarif edilmektedir (Üstün, 2011: 251).

Kıımız tarihî gelişimi hakkında da bilgiler veren Üstün, bulguları *İbn Batûta Seyahatnâmesi'nden* aktarır: “Bu Türkler hazırladıkları Davkı adı verilen yiyeceği yedikten sonra kıımız adını verdikleri kısrak sütünü içerler. Bir başka ifade ise şöyledir: ...Ondan sonra kıımız tulumları getirilerek hatun bundan bir kadeh doldurmuş ve Bey'in önünde diz çökerek kadehi ona sunmuştu. Bey, bunu içtikten sonra hatun bir kadeh de

bey'in kardeşine içirmişti. Bey de hatun'a içirmişti. Sonra yemek hazırlandı. (İbn Batuta 1983: 226-230).

Selçuklu Devleti'nin hükmi şahsiyetini tamamen kaybetmesi üzerine Ertuğrul Gazi'nin yanında yer alan Türkmen Beyleri artık Moğollara tabi olmaktan vazgeçerek Osman Gazi'nin etrafında toplanmışlardı. Bütün Türkmen Beyleri Oğuz töresine göre bir merasim düzenlemişler ve itaatin bir işareti olarak Osman Gazi'nin etrafına sıralanarak diz çöküp birer bardak kıymız takdim edilmiştir." (Üstün, 2011: 250).

4.6.8. Mey

Şarap demektir. Eski Türkçede sücüdür (Onay, 2014: 290). Ancak Agâh Sırrı, meyi sadece şarap olarak görmez: "Mey her şeydir; dilberdir, sevgilidir, maye-i cünundur, gevher-i cândır, devadır. Her türlü hassa onda mevcuttur." (Levend, 1984: 315). Ayrıca bk. Bâde.

4.6.9. Mül

Şarap (Devellioğlu, 2010: 839).

4.6.10. Şarâp/Şarâb:

Tahammür etmiş, içeni sarhoş eden üzüm suyu. Türkçesi süci ve çakırdır. Farsçada ilk adı şâhdârûdur. Sonradan şairler teşbih ve kinâye yoluyla sayısız ad takmışlardır. Dîvânlarımızın hemen her sahifesi şarap mazmunu ile doludur. Bir sistem altında şarap mazmunu vermek külfeti mûcibdir. Gelişigüzel birkaç misâl maksadı izâha kâfidir (Onay, 2014: 382).

4.6.11. Şerbet

Şerbet, içilecek tatlı şey (Devellioğlu, 2010: 1155).

Genel tanımı böyle olmakla beraber Ahmet Talat Onay, şerbeti açıklarken geleneksel âdetlere döner: "Hayırlı bir iş için yapılan toplantıda müzakere tatlılıkla sona erince oradakilere birer şerbet ikrâm olunmak âdettir. Anadolu'nun birçok yerlerinde bir genç namına bir ailenin kızının talip için kız evine giden ve cevâb-ı muvâfakat alan heyete de şerbet ikrâm olunmak bugün de âdettir. 'Filânın oğluna filânın kızı için şerbet içilmiş' demek zımnî akd-ı nikâhı ifade eder. Artık o kıza başka tâlip çıkmaz. Bazı ayyâşların gece

kalkıp su içmemek, sabah kalkınca mide rahatsızlığı duymamak için işret sonunda şeker şerbeti içtikleri vâkidir.”(Onay, 2014: 391).

4.7. KEYİF VERİCİ MADDELER VE ANLAMLARI

4.7.1. Afyon/Afyôn

Haşhaşın donmuş sütüdür; uyuşturucu, keyif vericidir (Onay, 2014: 39).

4.7.2. Beng

İçeni uyuşturan bir madde (Pala, 2004: 66): “Badincâniye familyasından olup tohum ve yapraklarından uyuşturucu, sekir verici bir mâcun yapılan ve kurumuş yaprağının tozu yenirse uyku getiren, gözbebeğini açan ban otuna ve tohumuna da beng derler. Şairlerimiz her ikisini de iltifat etmişlerdir.” (Onay, 2014: 90).

4.7.3. Berş

Berş için İskender Pala: “Afyon. Keten yaprağından yapılan bir çeşit sarhoşluk verici macun.” derken, Agâh Sırrı: “Keten yaprağıyla yapılan afyon şurubu” demiştir (Pala, 2004: 68; Levend, 1984: 343).

Ahmet Talat Onay berş için: “Eski zamanlarda kahvehânelerde tiryâki müşterilere kahveden evvel bir fîncân berş şurubundan vermenin âdet olduğunu” da belirtir.

4.7.4. Esrâr

Başka bir keyif verici madde olan esrâr: “Osmanlı’da sıkça kullanılmıştır. Bazen yasaklanmış olsa tümünden kaldırılması söz konusu olamamıştır.” (Erkal, 2007: 26 - 35).

4.7.5. Haşîş

Esrâr denilen “Hind keneviri” yaprağı (Devellioğlu, 2010: 388).

BEŞİNCİ BÖLÜM

XVI. YÜZYIL KLASİK TÜRK EDEBİYATI

Bu bölümde Klasik Türk Edebiyatı'nın siyasî gelişmelerle paralel bir durum gösteren özellikleri, şairler, Klasik şiirimizin bu dönemdeki dil ve üslup özellikleri ve bu dönemde yazılmış diğer edebî türler üzerinde durulacaktır.

5.1. XVI. YÜZYIL KLASİK TÜRK EDEBİYATI'NIN ÖZELLİKLERİ

XVI. yüzyıl, Osmanlı Devleti'nin hemen her alanda gücünün doruğunda olduğu, buna paralel olarak sanatta da zirveyi yakaladığı dönemdir. Gerek bu dönemden önce, Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethinden sonra gerek Osmanlı topraklarına gelen sanatkarlar gerekse Devlet-i Aliyye mensubu şairler sanatı zirveye çıkarmış, bununla beraber edebiyatımız ölümsüz eserler kazanmıştır.

Daha önceki dönemlerde Fars şairlerini taklit eden Türk şiiri, bu yüzyılda kendi özgün yapısını oluşturarak Fuad Köprülü'nün tespitiyle “Türk klasizmi”ni yaratmıştır (Akar, 2014: 282-283). Ancak Ahmet Atilla Şentürk bunu bir “Taklit olarak görmemek gerektiği”ni söyler: “Bu dönemlerde Anadolu’da başta Osmanlı hânedanına mensup olan sultan ve şehzadeler olmak üzere, bazı Türk şair ve yazarlarının Farsçayı kullanmalarını, ‘İran kültür ve edebiyatını taklit etme’ ve ‘İran’ın manevi esiri olma’ şeklinde algılamamak gerekir. Çünkü bu durum Türk ve Farsların asırlar boyu birlikte yaşamaları sürecinin getirdiği bir sonuçtur. Bu, Türklerin Mavereünnehir ve Horasan’da benimsedikleri Farsça şiir söyleme geleneğini Anadolu’da da sürdürdüklerini gösteren bir durum olarak algılanmalıdır.” (Şentürk, 2005: 278).

Bu yüzyılın edebî ürünlerinin büyük bir bölümü telif eser olarak karşımıza çıkmakta, bunlarda yerli ve ulusal öğelere sıkça yer verilmektedir. Bunun yanında dilde Arapça ve Farsça sözcük ve tamlamalar yoğunlaşarak devam etmiş, önceki yüzyıl şairlerinde görülen Türkçe unsurlar azalmış, yerlerine yabancı unsurlar kullanılmaya başlanmıştır... Bütün bunlara rağmen, bu edebiyatın dili Türkçedir.

Bu yüzyılın ilk yarısında gazel, kaside ve mesnevî alanlarında verdiği eserlerle Türk şiirine yeni mecazlar katan Zâtî, Sâdî Şirazî'ye benzetilecek kadar gazel ve kaside ustası sayılan Hayâlî, imparatorluğun uzak bir köşesinde duru, temiz Azerî Türkçesiyle nazım ve

nesirde birçok eser veren mistik şair Fuzûlî ve nihayet renkli üslûbu ve özgün hayâl dünyasıyla “imparatorluk şairi” olan Bâkî, XVI. Yüzyıl Türk şiirini çağın Fars şiiri ile boy ölçülebilecek hale getirmişlerdir.

Osmanlı edebiyatı bilindiği gibi nazım üzerine kurulu bir edebiyattır. Buna göre şiirde ölçü, dili şekillendiren temel unsurların başında gelmiştir. Bu bağlamda aruz vezni de şiirin temel enstrumanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Dil, artık şiirin kontrolüne girmiş, kelime ve kavram seçilirken anlamdan çok, kelime musikîsine ve aruz kalıbına uygun olup olmadığı önem kazanmıştır. Bu durumda aruza daha uygun olan Arapça ve Farsça kelimeler tercih edilir olmuştur. Türkçe ise daha çok fiiliyle ve ekleriyle kendine yer bulmaya çalışmıştır (Akar, 2014: 283-284). Her ne kadar XV. yüzyılın sonlarında Aydınlı Visalî'nin başlattığı *Türki-i Basit* akımını, XVI. yüzyılda Tatalı Mahremî ve Edirneli Nazmî sürdürmeye çalışmışlarsa da “Türkçe sözcüklerin aruza uygulanmasının zorluğu ve bu şairlerin güçlü olmayışı nedenleriyle bu akımın yaşaması sağlanamaz.” (Türek, 1976: 156).

Kanunî Sultan Süleyman döneminden itibaren Klasik şiirimizi mükemmel denilebilecek bir seviyede görmek mümkündür. Şüphesiz bu dönem de mükemmeliyetini önceki devirlerde yaşanan birtakım gelişmelere borçludur.

Osmanlı Dönemi Türk şiiri üzerine ilk çalışmayı yapan Gibb'in bu dönem için sözleri dikkate değerdir: “Bu parlak dönemin şiiri daha önce süregelen değişikliklerden damgalanmaz; eski bildik tarz olan İran yolu üzerinde aynı kadîm hedefe doğru ilerler ve aynı kadîm kayıtlarla sınırlanır; ilerlemesi, şekil değişikliğinden çok bir tekâmüldür. Çok iyi bilindiği gibi dilin hatasız kullanımı ve kelime seçimindeki zerafet gibi gerçek hissin ifadesinden çok, bu şiir okulunun asıl hedefi bütünüyle teknik yönlerin geliştirilmesi olmuştur. Bundan dolayı iradesinin kabiliyeti nispetinde o yöne de tabi olarak ilerlediği için böyle bir inkişafı kabul etmiştir ve böylece Sultan Süleyman devrinde özd benzer bir ilerleme olmaksızın şiir üslûbunda sadece sanat olarak bakılan büyük bir gelişme görürüz.” (Gibb, 1999: 14-15).

Bu dönem mesnevinin altın çağı olarak nitelendirilebileceği gibi: “Süleyman devrinin bize gösterebileceği yegâne yeni şiir tarzı manzum vakâyî-nâmedir.” (Gibb, 1999: 15).

Ayrıca bu dönemde önemli tezkireciler yetişmiş, kıymetli eserler bırakmışlardır: *Heşt Behişt* (1538) adlı eseriyle Sehi Bey, *Tezkire-i Latîfî* (1546) ile Latîfî, *Gülşen-i Şu'arâ* (1568) ile Ahdî, *Meşairü's – Şu'arâ* (1568) ile Âşık Çelebi, *Tezkiretü's Şu'arâ* (1585-86) ile Kınalızâde Hasan Çelebi, yine *Tezkiretü's Şu'arâ* (1597-1598) ile Beyani ve son kısmı tezkire özelliği göstermesi bakımından Gelibolulu Ali'nin *Künhü'l-Ahbar*'ı bunlara örnektir (Horata, 2015: 36-37).

Birinci dönem için belirtilen dil özellikleri bu dönem için de geçerli olup, bu dönemin önemli şairleri: Bu asrın ikinci yarısında da hayatta olan Bâkî (ö. 1008 H.-1599 M.), Edirneli Emrî (ö. 983 H. 1575 M.), Ubeydi (ö. 981 H. 1573 M.), Hüdayî Müezzî (ö. 991 H. 1583 M.), Nev'i Yahya Efendi (ö.1007 H. 1594 M.), Taşlıcalı Yahya (ö.990 H.-1582 M.)'dır.

Eski vadide zengin şiir söyleyen Edirneli Valebi (ö. 994 H.-1586 M) ile tanınmış şairlerden Alaşehirli Makalî (ö. 992 H.-1584 M.) ve müdekkik bir âlim ve güzel bir şair olan Neyli Mehmed Efendi (ö. 997 H.-1589 M.) ve İkinci Selim'in hocası Şemsî Çelebi'nin zevcesi *Hurşid ve Cemşid* isimindeki üç bin beyitli mesnevinin nâzımı Hubba Ayşe Hanım (ö. 1589) on altıncı yüzyılın ikinci yarısında gelen belli başlı şairlerdendir.

Yine bu yarım asırda mesnevi tarzında kalem oynatan şairlerin başında *Gül ü Bülbül* mesnevisiyle Kara Fazlı gelmektedir. Azerî İbrahim Çelebi'nin, meşhur Genceli Nizameddin'in *Mahzenü'l-esrar*'ı tarzında kaleme aldığı on iki bin beyitli *Nakş-ı Hayâl* adındaki mesnevisi zikre şayandır.

Nesir alanında: Nişancı Feridun Ahmed Bey'in münşeâtındaki nâme ve mektuplar, Kınalızade Ali Efendi'nin *Ahlâk-ı Alaî'si*, *Himayunnâme Tercümesi*, *Şakayik Tercümesi* (Mecdi'nin) Celâlzâde Koca Nişancı Mustafa Çelebi'nin *Tabakatü'l Memalik* ve Hoca Sadeddin ile Âli'nin *Tarih*'leri bu kabildendir (Uzunçarşılı, 2003: 520-522).

5.2.DÎVÂN LARI TARANAN ŞÂİRLER, EDEBÎ YÖNLERİ VE TESPİT EDİLEN BEYİTLER

Bu bölümde divanlarına ulaşabildiğimiz otuz iki şair alfabetik sıraya göre ele alınmış olup, öncelikle edebî yönlerinden bahsedilmiştir. Divanları tamamen taranarak beyitler tespit edilmiştir. Konu başlıkları altına şiirlerden örnekleme yoluyla beyitler seçilmiş, fazla

olan beyitler de nazım şekline göre kısaltmalar ve şiir/beyit numaraları verilerek gösterilmiştir. (K.../....), (G.../...) vb. Taramaya tabi tutulan kelimeler yukarıda verilmiş olmakla birlikte, bu kelimelere taranılan divanda rastlanılmamışsa değerlendirmeye alınmamıştır.

5.2.1. Adlî (Sultan II. Bâyezîd, d. 3 Aralık 1447, ö. 26 Mayıs 1512)

Bilindiği üzere Osmanlı padişahlarının hemen hepsi şiire ve sanata ilgili kimseler olup, kendileri de şiirler yazmışlar, sanata ve sanatçıya her daim destek olmuşlardır. Bunlardan birisi de *Adlî* mahlasıyla şiirler kaleme alan Sultan II. Bayezid'dir. Bayezid: "Osmanlı ülkesinin imârına ve her türlü kültürel faaliyete büyük önem vermiş; gerek Amasya'da gerekse İstanbul'da başta şairler, ilim erbâbı, din ve devlet adamları olmak üzere her alandan yetenekli pek çok kimseye destek vermiştir.

Adlî mahlasını kullanan Sultân İkinci Bâyezîd, şiirlerini Dîvân şiirinin geleneği çerçevesinde yazmıştır. Şiirleri, hem "nazım şekli, nazım birimi, vezin, redif, kafiye" gibi dış yapı (şekil) özellikleri; hem de "konu, bakış açısı, mazmûnlar, edebî sanatlar" gibi içyapı (muhteva) özellikleri bakımından Dîvân şiiri estetik ölçütleriyle uyumludur." (Bayram, 2008: 4).

Eğlenceyle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

ayş/ıyş

Gönlüm evini yıkalı âlemde safâ yok
Bir hâne ki vîrân ola 'ayş u tarab olmaz (G 30/4)

Nigârâ sensüzün ayş eylesem ben
Yüzümi def iderem kâmetüm çeng (G 54/5),

G 72/6, N 1/1.

nûş

Sâkî lebünün âb-ı hayâtını iden nûş
Hızır oldu ebed âhir ana hergiz ecel yok (G 47/5)

Âşık ki lebün yâdına mey nûş ide tan yok
Cem kendü olup sâgar ana câm-ı Cem olmak (G 49/2),

G 132/3, G 133/3.

zevk

Gül yüziyle zevk u şâdînün birin on eyleyen
Gülsitân-ı hüsn içinde kâmet-i ra'nâsıdur (G 27/3)

safâ

Agyâr nigâr ile safâ bezmini eyler
Uşşâka ezel kısmeti renc ü ta'ab olmuş (G 39/4),

G 57/1, Mat 1/1, Mat 3/1.

câm

Âşık ki lebün yâdına mey nûş ide tan yok
Cem kendü olup sâgar ana câm-ı Cem olmak (G 49/2)

Ehl-i dil 'âşık-ı hüşyâr ana dirler kim
Câm-ı 'ışkunla senün mest ola vü lâ-ya'kıl (G 68/4),

G 96/5, G 134/3, G 136/3, N 1/1.

bezm

Adli'yem bezm-i gamunda nâle-i cân kâm ile
Uş gamun çenginde oldu bana sâz u sûz telh (G 14/5)

Gönlümi dîvâne kılan zülf-i pür-sevdâsıdur
Cânımı pervâne iden şem'-i bezm-ârâsıdur (G 27/1),

G 132/1, G 136/3.

peymâne

Bir gice ger yâr ile peymâne sürsem reşkden
Tan degül nüh kâse-i gerdûn eger bulsa şikest (G 8/2)

şâdî

Gül yüziyle zevk u şâdînün birin on eyleyen
Gülsitân-ı hüsn içinde kâmet-i ra'nâsıdur (G 27/3)

Şâhid-i şâdî cemâlin arz ide bir gün ola
Böyle kalmaz gam yime hâl-i cihân her dem gönül (G 70/5)

mahbûb

Mey ü mahbûb sevüp cân virürem gerçi rakîb

Hele ben sencileyin müfsid ü kâfir degülem (G 88/4)

Şükr ki âhir dîde-em dîdâr-ı ân mahbûbrâ
Her ki bâşed tâlib ez-cân bâyed ü matlûbrâ (G 151/1)

humâr

Mey-i la‘lin içüp vâ‘iz humâr-ı çeşm-i yâr olduk
Ana di va‘z u tefsîri ki senden nush u pend ister (G 16/3)

meyhâne/mey-hâne

Zâhidi gördüm mürîd ile çıkar meyhânededen
Ser-girân biri velîkin ol birisi nîm-mest (G 8/4)

Musikiyle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

zâl

Er isen zînetine dünyenün meyl eyleme zinhâr
Sakın aldamasun ‘Adlî seni bu Zâl ü mekkâre (G 128/5)

sâz

Habîb-i cân-fezâ sâz öğrenürmiş
Ciger sûz u cefâ-sâz öğrenürmiş (G 39/1),

G 14/5 G 105/1, G 113/1, G 133/4.

raks

Pertev-i hüsnün meger eflâke düşmüş ay u gün
Gice gündüz raks urup olmuş durur hayrân sana (G 1/4)

def

Nigârâ sensüzün ayş eylesem ben
Yüzümi def iderem kâmetüm çeng (G 54/5),

G 71/4, G 128/4.

ney

Ney gibi nâlem benüm olduğu için sûznâk
İnleyüp âhenk ider çeng eyleyüp kaddin dü-tâ (G 4/4)

Feryâdına nâlân oluban idemedi ney
Bilinde niçe gerçi ki gayret kemeri var (G 17/5), G 86/3.

İçeceklerle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

arak

Kaşunda katre arak kim düşüp durur sanasın
Ki anberîne-i müşgîn üzre dürr-i semîn (G 114/3)

şerbet

Derd-i dil dermânını sordum tabîbe didi kim
Şerbet-i la'linden özge derdüne yokdur devâ (G 4/6)

şarâp/şarâb

Ciger tennûr sînemde dem olmaz kim kebâb olmaz
Gün olmaz rûz-ı hicründe gözüm yaşı şarâb olmaz (G 29/1)

Firâkun içre gamun zehriyidi yidüğümüz
Ecel şarâbını sunmakla hoş-güvâr itdün (G 62/2), G 85/5, G 133/3.

mey

Âstânunda sifâl-i seglerünle mey içüp
Câm-ı Cem'den taht-ı Keykâvûs'dan itdüm ferâg (G 43/3)

Sûfi beru gel mey içelüm jeng-i gam için
Dil âyînesin sâf idici gayrı amel yok (G 47/4),

G 49/2, G 88/4, G 96/5, G 126/3, G 132/3, G 151/3, G 160/4.

bâde

Eger sâkî tu bâşî âşıkânra
Ki nûşed gayr hûn der-cây-ı bâde (G 161/3)

hum

Tâ dideem safâ zi-mey-i cân-fezâ-yı hum
Dest-i sebû giriftem u reftem be-pây-ı hum (Mat 1/1)

işret

Cem olalum bir çemende işrete âgâz için
Çalduralum nakdümüz varını sûz u sâz için (G 105/1)

mül

Germ olur oldu hayli meclisde
Leb-i dil-dâre benzeyelden mül (G 77/4)

Hışm ile hançer çeküp gönlüm sarâyına gelür
Çeşm-i hûn-rîzûn içer her lahza kanum mül gibi (G 137/4)

Keyif Verici Maddelerle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

beng

Didüm vaslun müyesser ola mı dir
Delü misin ya serhûş ya yedün beng (G 54/4)

5.2.2. Âhî (ö. 923/1517)

Şiirlerini övgüyle karşılayan Beyânî onun için: “Neğeboluludur. Rum şairlerinin iyilerindedir. Şiirlerinin güzelliği herkesçe kabul edilmiştir... Anlamı sağlam, sözleri renklidir. Nizâmî görse beğenir, Hüsrev de bin âferin derdi.” sözlerini kullanır. (Carullah, 1997: 31).

Öte yandan: “Kırk yaşlarında Kara Bâlî’den mülâzım olan şair, yakın dostu olan Bursalı şair Celîlî ile birlikte döneminin en ünlü harâbâtî şiirler nâzımıdır.” (İsen, 1988: 527). Nitekim *Dîvân*’ı da onun bu “Harâbâtî” yönünü örnekleyen birçok örnekle doludur.

Eğlenceyle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

ayş/ıyş

Nevbahâr oldı gelün ayş edelüm güller ile
Salalum ‘âleme âvâzeyi bülbüller ile (G 108/1), Mf 5/3.

nûş

Gözüm nûş edicek hûn-ı cigerden
Lebünün aksidür ana piyâle (G 111/7), G 132/3.

zevk

Hôş zevk eder cihânda girîbân ile kemer
Öper kuçar toyınca bu ra’nâ güzelleri (G 138/4)

safâ

Şol denlü eyledün sanemâ cânuma cefâ
Mu’tâd oldı dil dilemez kim süre safâ (Tah 3/IV)

Gel ziyâretten safâ ehlini mahrûm etme kim
Mustafâ nûrı hakı ol çihre Beytu ’llâh’dur (G 32/3), G 77/4.

işret

Bir yüzi gül lebi mül servi kinâr eyleyigör
İşret istersen eger güller ile müller ile (G 108/2), Mf 5/3.

kadeh

Sâkî toldur kadehi iç içelüm n'olsa gerek
Koma yarını bu gün hış geçelüm n'olsa gerek (G 60/1), G 132/3.

câm

Câm-ı meyden anladum aks-i lebün esrârını
Âlem-i ervâhdan bir sır ayân oldu bana (G 5/4)

Sâkîyâ fasl-ı bahâr oldu getir câm-ı şarâb
Mutribâ sâza el ur sen de kanı çeng ü rebâb (G 12/1),

G 12/3, Mf 1/2.

meclis

Öp câmun ayağını surâhî gibi müdâm
Meclisde olmağ ister isen şâh-ı tâcdâr (G 33/4),

G 100/2, G 119/3, G 122/3.

bezm

Ruhların cân bâğının berg-i gül-i handânıdır
Saçların dil bezminün bûy-i abîr-efşânıdır (G 25/1),

G 29/3, G 49/2, G 49/6, G 55/5, G 64/4, G 77/4, G 106/4, G 126/5.

peymâne

Döne döne üstüme peymâneler kan ağlasun
Yana yana hâlüme şem'-i şebistân Ağlasun (G 87/1)

Ol lebler için içmedük peymânesini yârun
Bir tolıy kim içmez şol eki merhabaya (G 102/2), G 106/1.

sâgar

Bir ayakda seyr eder eki cihânun mülkini
Sâğar u bâdeyle şunlar kim ayakdaş oldılar (G 24/3)

G 119/3, G 122/3.

sürâhî

Öp câmun ayağını surâhî gibi müdâm
Meclisde olmağ ister isen şâh-ı tâcdâr (G 33/4)

Dem-be-dem bağrum surâhî gibi pür-hûn eyleyen
Hasret-i câm-ı şarâb-ı la'î-i nâbundur senün (G 55/3),

G 110/4.

meyhâne/mey-hâne

Meyhânedede dutıya kor edi hırkasını
Ger bilse edi zâhid hâsıyyetin şarâbun (G 49/5),

G 106/5, G 116/6.

Musikiyle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

sâz

Turma ey mutrîb elünden koma bir dem sâzunı
İçelüm sâkî meyi gül yüzlilerün yâdına (G 109/3), Mf 9/2.

def

Kaddüm bükülüp çenge döner sînem olur def
Ağyâr ile ol mâh kaçan kim ede sohbet (G 13/6)

ney

Ney gibi ben her nefes meclisde efğân edicek
ÂHÎ' yâ bilimezem mutrîb arada ne çeker (G 29/5)

ud

Mutrîbe uymağ-ıla kâmil olur ûd u rebâb
Her ki gûş eyleye üstâd sözün mâhir olur (G 27/4)

mutrîb

Mutrîbe uymağ-ıla kâmil olur ûd u rebâb
Her ki gûş eyleye üstâd sözün mâhir olur (G 27/4),

G 29/5, G 109/3.

İçeceklerle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

şerbet

Rahm eyleyüben dâr-ı şifâsında habîbüm
Nâfi deyüp içürdi bu sevdâyîye şerbet (G 13/2), G 38/1.

şarâp/şarâb

Devr-i la'lünde senün şöyle yasağ oldı yine
Ki şarâb ile harâm oldı bizüm sohbetümüz (G 38/7),

G 46/4, G 49/4, G 49/5, G 86/1, G 115/3, G 128/4, G 134/5.

mey

Görüp ârâyiş-i hüsnün al-i la'lüne sögmeye
Kaçan kim şehr donansa mey içmege yasağ olmaz (G 41/4),

G 73/5, G 111/4, G 119/3.

bâde

Bir ayakda seyr eder eki cihânun mülkini
Sâğar u bâdeyle şunlar kim ayakdaş oldılar (G 22/3),

G 106/5, G 135/2.

mül

Bir yüzi gül lebi mül servi kinâr eyleyigör
İşret istersen eger güller ile müller ile (G 108/2)

Keyif Verici Maddelerle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

esrâr

Halk hayrândur benüm keyfiyyet-i esrâruma
Ben şu ma'cuncı güzel esrârınun hayrânıyam (G 75/2)

5.2.3. Bâkî (Sultânü'ş – Şu'arâ, ö. 1008/1599)

Fakir bir ailenin çocuğu olan Bâkî: “Nev’i, şair Üsküblü Vâlihi, Edirneli Mecdî, XVI. yüzyılın büyük âlim ve tarihçilerinden olan Hoca Sa’deddin Efendi ile birlikte ders okumuştur. Bu bilim adamları ve şairler çevresinde Bâkî genç yaşta şiire başladı ve 20 yaşlarında iken İstanbul’da genç şairler arasında kendini kabul ettirdi.

Bâkî rind bir şairdir. Zevke, eğlenceye düşkün yaratılışı ve rindçe yaşama isteği şiirlerine de yansımıştır. Bâkî dünyayı kısa, geçici bir hayâl âlemi olarak görür. İnsanın ömrü kısadır. Bunu elden geldiği kadar rahat, zevk ve eğlence içinde geçirmelidir.

Epiküryen felsefe denilen ve İran edebiyatında Hayyâm'ın rubailerinde anlattığı bu hayat görüşüne göre insanın kısacık ömrünü iyi değerlendirmesi, hayatını yaşaması gereklidir. Gam, keder, üzüntü bir yana bırakılmalıdır.” (İpekten, 2010: 28).

Eğlenceyle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

ayş/ıyş

Bezm-i felekde urmuş idi Zühre sâza çeng
Ayş u safâda hurrem ü handân u şâd-mân (K 1/4),

K 8/7, K 18/55, K 19/39, K 20/47, K 25/5, K 25/12, K 26/6, M 1/3, Mus. 3/4, G 51/1, G 57/1, G 71/7, G 79/4, G 105/4, G 123/3, G 124/8, G 152/1, G 152/4, G 157/2, G 160/4, G 318/6, G 318/7, G 358/6, G 377/3, G 403/3, G 406/3, G 419/7, G 420/3, G 429/2, G 437/5, G 444/2, G 445/2, G 452/5, G 455/1, G 456/2, G 460/5, G 469/2, G 487/7, G 528/1.

nûş

Bâde nûş itsen kenâr-ı câma gelse leblerün
Duhter-i rez gûşına gûyâ takarlar lal-i nâb (G 18/5),

K 6/5, M 2/2, G 22/5, G 54/3, G 163/3, G 171/3, G 187/5, G 196/5.

zevk

Göstermeseydi bâdesini sâgar-ı zücâc
Zevk itmez idi bezm-i safâdan gönül mizâc (G 31/1),

G 270/1, G 292/3, G 292/4, G 472/5, G 516/4, G 523/1, G 533/3, G 544/5.

safâ

Câm-ı sarâyun olmadan el-hak safâ budur
Âyîne-i Sikender ü Câm-ı cihân-nümâ (G 4/2)

K 2/27, K 3/20, K 5/21, K 8/6, K 20/38, K 21/24, K 25/12, K 27/2, K 27/12, Mst. 6/6, Mst. 6/8, Mst. 9/1, Mst. 9/5, G 15/6, G 99/2, G 102/1, G 103/4, G 105/1, G 105/6, G 105/7, G 106/1, G 106/3, G 106/4, G 106/7, G 107/2, G 129/4, G 130/7, G 135/1, G 154/7, G 164/4, G 191/1, G 192/5, G 193/2, G 198/4, G 198/7, G 199/2, G 208/1.

işret

Lâleler bezm-i çemende câm-ı işret gösterür
Devletinde husrev-i gül ayşâ ruhsat gösterür (G 51/1),

K 2/3, K 17/1, K 18/39, K 20/9, K 20/40, K 26/18, K 27/5, K 27/21, M 3/4, M 9/1, G 3/3, G 32/2, G 32/3, G 81/1, G 135/1, G 136/1, G 152/4, G 159/5, G 180/4, G 226/5, G 242/3, G 251/2, G 284/5, G 286/7.

tarab

Destân-serâ-yı midhati şâh-ı tarabda nagme-sâz
Tâvûs-ı baht u devleti bâm-ı felekde cilve-ger (G 78/7),

G 90/5, G 105/4, G 261/1, G 269/3.

meclis-i hâs

Dühûl-i meclis-i hâsına ruhsat mümkin olmazsa
Buhârîden gelür dinler hadîsin tâlib-i manâ (K 27/17)

kadeh

Pür olup devr idicek meclis-i mestânı kadeh
Çarh olur halka-i rindân meh-i tâbânı kadeh (G 32/1)

K 24/27, G 32/2, G 32/3, G 32/4, G 208/5, G 246/1, G 270/1, G 270/2, G 270/3, G 270/4,
G 270/5, G 299/2, G 404/5, G 466/7, Mat 10/11.

câm

Bezmünde baht sâkî vü ikbâl hem-nişân
Câm-ı sipihr sâgar-ı pûlâd-ı zer-nişân (K 1/42)

K 5/15, K 5/30, K 6/5, K 6/7, K 13/2, K 16/7, K 18/21, K 18/24, K 18/27, K 19/2, K 19/39,
K 19/57, K 20/9, K 20/29, K 22/26, K 23/1, K 23/2, K 23/34, K 24/27, K 26/6, K 26/18, K
27/5, K 27/6, K 27/21, Mst. 3/3, Mst. 5/3, Mst. 7/5, Mst. 9/4, Mst. 9/5, G 2/7, G 2/8, G
4/2, G 8/7, G 12/1, G 13/5, G 15/5, G 18/4, G 18/5, G 20/1, G 24/2, G 25/1, G 27/4, G
38/2, G 38/3, G 51/1, G 53/5, G 57/1, G 60/4, G 63/1, G 69/1, G 71/4, G 71/5, G 79/2, G
88/2, G 93/2, G 93/5, G 96/2, G 98/4, G 106/4, G 115/1, G 117/1, G 124/3, G 128/4, G
132/1, G 132/2, G 134/6, G 139/3, G 139/5.

meclis

Meclis-i meyde leb-i yâre tolaşur dirler
Elüme girmeye mi bir dahi câm-ı sahbâ (G 9/5),

K 17/1, K 19/31, K 20/40, K 25/19, K 26/9, K 26/18, K 27/5, G 32/1, G 32/3, G 32/4, G
54/2, G 69/4, G 84/6, G 86/4, G 98/3, G 127/2, G 178/1, G 183/1, G 187/1, G 187/5, G
205/5, G 208/1, G 208/2, G 208/3, G 208/5, G 212/2, G 225/1, G 241/1, G 241/5, G 255/3,
G 270/6, G 279/7, G 306/3, G 307/4, G 311/6, G 319/5, G 322/3, G 323/5, G 327/1, G
328/7, G 358/2, G 358/3, G 364/5, G 391/1, G 406/3, G 421/6, G 424/5, G 437/2, G 444/4,
G 460/5.

bezm

Hasûdun dürd-i derdin çekme ey Bâkî bu bezm içre
Nedîmün yâr-ı hoş-meşreb gerek câm-ı şarâb-âsâ (G2/8),

K 1/42, K 16/7, K 18/39, K 25/19, M III/1, M III/1-5, M 9/I, M 9/V, G 5/4, G 12/1, G
13/5, G 31/1, G 51/1, G 54/3, G 58/3, G 69/4, G 71/4, G 84/6, G 98/3, G 102/1, G 106/7, G

117/1, G 121/2, G 123/3, G 125/2, G 130/6, G 134/6, G 154/7, G 160/4, G 164/3, G 167/1, G 171/3, G 193/2, G 204/1, G 224/3, G 228/5, G 239/4, G 243/3, G 256/1, G 261/3, G 279/2, G 428/1, G 437/3, G 451/5, G 466/7, G 473/6, G 480/4, G 484/2, G 496/6, G 498/4, G 499/2, G 509/2, G 515/4, G 523/1, G 533/2, G 538/2, Matla 28.

câm-ı cihân-nümâ

Seng-i cefâ-yı dehr ile mir'ât-ı dil degül
Câm-ı cihân-nümâ-yı Sikender şikest olur (G 98/4)

harâbât

Eger tahsil-i derd itdünse düş kûy-ı harâbâta
Seni gene itdiler çünkim mukîm-i künc-i vîrân ol (K 11/2),

Mus. 5/VII, G 188/1.

peymâne

Ne çeker adını eshâb-ı riyâ ikide bir
Tutalum rind-i gedâ bir iki peymâne çeker (K 12/5)

Öper meclisde la^cl-i dil-beri peymâneler vardur
Sunar destin ser-i zülf-i nigâra şâneler vardur (G 187/1),

G 205/4, G 269/4.

sâgar

Bezmünde baht sâkî vü ikbâl hem-nişîn
Câm-ı sipihr sâgar-ı pûlâd-ı zer-nişân (K 1/42)

Göstermeseydi bâdesini sâgar-ı zücâc
Zevk itmez idi bezm-i safâdan gönül mizâc (G 31/1),

K 18/55, K 20/40, Mus. 9/V, G 58/2, G 63/5, G 127/2.

mahbûb

Hûr u Kevserden mey ü mahbûb ise maksûd eger
Ayş u nûş esbabı hep hâzır müheyyâ bundadur (G 157/2), Mus. 8/IV.

sürâhî

Sürâhî üstür-i ser-mestdür gerden-firâz olmuş
Lebün şevki ile câm-ı şarâb-ı nâb kanzıldür (G 89/3),

G 132/2, G 191/7.

meyhâne/mey-hâne

Şöyle fütâde mestem hâk-i der-i mugânda
Görenler âsitân-ı mey-hânedür sanurlar (G 115/3),
Mus. 9/I, G 115/3, G 136/1, G 187/3.

Musikiyle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

sâz

Bezm-i felekde urmuş idi Zühre sâza çeng
Ayş u safâda hurrem ü handân u şâd-mân (K 1/4)

Nev-bahârun nakşına bir savt-ı rengîn bagladı
Başladı sâz u nevâya bülbül-i destân-serâ (G 8/2),

K 11/8, Mus. 9/I, G 57/6, G 78/7, G 82/1, G 88/5, G 164/3, G 198/7.

raks

Meclis-i aşkunda çengî Zühre deffâf âfitâb
N'eylesün raks itmesün mi zerre-i nâçîzler (G 86/4),

G 292/3, G 385/5, G 397/5, G 446/2.

def

Câm-ı zerrîni tolu bâde-i gül-reng itmiş
Gül-i ranâ seheri kılmag için def-i humâr (K 18/21),

K 20/6, G 381/3, G 433/4, G 522/2.

ney

Güzer-i eşk-i revânun komadı dilde karâr
Cûy-bâr içre biten ney gibi her ân ditrer (G 70/3),

G 142/5, G 155/4, G 208/4, G 345/3, G 358/1, G 358/2, G 358/6, G 538/2.

mutrîb

Kemânçe şekline girdüm elinde mutrîb-i aşkun
Keş-â-keşden halâs olmaz dahı sînem rebâb-âsâ (G 2/4),

K 20/6, K 25/5, G 121/2, G 175/4, G 240/2.

İçeceklerle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

rakı (arak)

Araklar eyler ise bâg-ı ârızun gül-geşt
İnende olmasun andan efendi ter zülfün (G 250/2),

G 287/4, G 438/1, G 442/1, G 487/2, Mus. 7/V.

mey

Tutarken câmı nâşî gelse tâc ü günbed altında
Mey-i gül-rengi pinhân eyle ey sofî habâb-âsâ (G 2/7),

K 19/7, K 19/39, G 5/4, G 9/4, G 9/5, G 9/6, G 12/1, G 12/4, G 18/4, G 21/3, G 24/1, G 32/3, G 42/4, G 46/6, G 54/2, G 58/3, G 71/4, G 81/1, G 93/4, G 93/5, G 93/6, G 93/7, G 105/4, G 105/5, G 106/7, G 117/1, G 124/3, G 127/2, G 127/4, G 134/3, G 136/1, G 139/5, G 147/3, G 152/1, G 154/7.

hum

Hum gibi sen de tasfiye-i bâtın it yürü
Dergâh-ı mey-fürûş ulu hânkâhdur (G 61/4),

G 163/5, G 279/6, G 292/2, G 391/2.

mül

Mest ü medhûşam veli hâli mey-i engûrdan
Lal-i nâbun hâleti keyfiyyet-i müldür bana (G 12/4),

G 296/3, G 304/4, G 492/5.

Keyif Verici Maddelerle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

esrâr

İhtirâz itmedünüz aldılar elden câmı
Vâkif itmen sakınun kimseyi esrâra meded (G 40/4)

Aynına sanma gubârı ala erbâb-ı nazar
Bizi hayrân iden esrâr-ı leb-i dil-berdür (G 107/3)

berş

Dil-i mahzûn bulurdı kahve vü berş ile Bâkî zevk
Dirigâ aradan zevk-i dil-i mahzûn ise gitdi (G 544/5)

5.2.4. Behiştî (ö.979/1571)

Behiştî rind karakterli bir şairdir. Aslen mutasavvıf bir karakterdedir. Her ne kadar karakteri böyle olsa da kaynaklar onun zevk peşinde koştuğu, güzel kızlarla gezip tozduğunu, eğlence meclislerinde her daim bulunduğunu da belirtir (Aydemir, 1999: 19). Bunun yansımaları da *Dîvân*'ında tespit edilmiştir.

Eğlenceyle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

zevk

Ehl-i zevk ol i'tibârât u 'ibârâtı gider
'İşk bir hoş hâldür sûfi ki sıgmaz lâf ana (G 22/2),

G 53/2, G 75/5, G 204/5, G 255/5, G 267/3.

safâ

Hâl ehli küdüretde bulur câm-ı safâyı
Zirâ zulemât içre olur Çeşme-i Hayvân (K 2/23),

G 30/4, G 67/2, G 75/3, G 81/3, G 130/3, G 327/4, G 349/3, G 449/3, G 511/2, G 515/5, G 545/4, G 555/1, Mat 22/1.

kadeh

Katı güc ancak kadeh meclisde agzun öpdüğü
Bezme geldükce kolayına köpürmezmiş şarâb (G 42/3)

Sensüz varup içerssem eger bir kadeh şarâb
Nâr-ı gamundan eyle benüm bagrumı kebâb (G 43/1),

G 337/1, G 537/1, G 557/5.

câm

Kanmazam 'ışkun meyinden gerçi üstâd-ı hayâl
Arzı bir dâne sebû nüh çarhı câm eyler bana (G 16/2),

Mh 2/4, G 19/3, G 23/5, G 25/4, G 31/5, G 53/3, G 66/3, G 119/3, G 122/1, G 124/3, G 128/1, G 138/2, G 174/2, G 180/2, G 190/1, G 209/4, G 211/1, G 219/2, G 235/3, G 267/1, G 270/5, G 310/5, G 313/1, G 317/3, G 349/3.

bezm

Saltanat yitmez mi bezm ehli kıyâm eyler bana
Mîr-i meclis kendü yanında makâm eyler bana (G 16/1),

Mh 6/1, G 22/4, G 34/4, G 35/3, G 560/5, N 2/1, Mat 22/1.

harâbât

Ferâmûş eyleyel'den dehr-i dünün kâr u bârını
Harâbât ehli içre pâdişehden hürmetüm yegdür (G 120/2),

G 375/5 G 549/5, G 559/3.

peymâne

Leb-i mey-gûnda görüp hatt-ı gubârun bildüm
Dîde peymânesine hâk-i fenâ tolsa gerek (G 259/3),

G 460/4, G 484/3, G 547/5.

sâgar

Azm-i kûhsâr idüp anda yûri bir hoş yer tut
Jâlesin bâde anun lâlesini sâgar tut (G 51/1)

Subh-dem mey-hâneye kasd itdüm elden ön varam
Gördüm etrâfını almış sâgarun âvâreler (G 142/2),

G 146/3, G 543/3 Mat 36/1.

sâde-rûyân/sâde-rû

Sînene bir sâde-rû dil-dârı muhkem sarasın
Derd-i ‘ışkun bulmadum ben bundan özge çâresin (G 414/1),

G 495/1, G 531/4.

muğbeçe

Görürsen mug-beçe yanında bir yanlış hayâl itme
Bizi ey pîr-i mey-hâne hemân oğlun gibi bil hâ (G 9/3)

humhâne

Sâkî-i hum-hâne-i kâl u belâ
Câm-ı ‘ışkı bana sundı mı ola (G 11/1),

sürâhî

Hum yanında surâhî ey sâkî
Benzer ol tıfla kim anasın emer (G 159/3),

G 252/3, G 397/2, G 453/3.

Musikiyle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

sâz

Dün gece künc-i belâda subha dek ‘ış eyledüm
Meclisümde eşk-i çeşmüm bâde-âşâm-sâz olup (G 47/4).

def

Dest-i gamdan tokunur gibi yine yüzüme kef
Turmayup deff gibi meclisde kulagum çiniler (G 173/3)

ney

Gel e insâf ide sûfi elüni gögsüne ur
Deff ü ney olmasa meclisde bu hâlet mi kopar (G 87/3),

kânûn

Sanma kim derde şifâ neydüğünü bilmeyevüz
Biz şehâ her yerin ezber çalaruz kânûnun (G 275/4)

gıdâ-yı rûh

Cân murgına gıdâ-yı ruh olmaya münâsib
Hâl-i ruhun halîlüm şeh-dâne bir ‘adesdür (G 95/3)

mutrîb

Mutrîbâ meclise hâlet vireyin dirsen eger
Dâ’imâ dilde Behiştî gazelin ezber tut (G 51/5),

G 86/2, G 130/1, G 156/3, G 157/4, G 158/3.

İçeceklerle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

rakı (arak)

Lalüni rûz-ı ezelde âşıkâ cân itdiler
Bir arak aldılar andan Âb-ı Hayvân itdiler (G 90/1)

şerbet

Sâkıyâ mug-beçenün meykede dîvâneleri
Şerbetin döne döne içdiler uslanmadılar (G 101/2),

G 198/4, G 212/2, G 234/5.

şarâp/şarâb

Devr-i gül geçdi dirîgâ içmedüm gül-gûn şarâb
Bu melâlinden be-gâyet dostlar hâlüm harâb (G 40/1),

Mr 2/1, G 42/3, G 291/2, G 395/1, G 398/4, N 2/1.

mey

Bezm-i ‘ışkunda ölüsem hâkümü cem‘ eyleyüp
Kâse-i mey nakşını resm eylesün hazzâf ana (G 22/4),

G 111/2, G 119/3, G 130/2, G 130/4, G 153/2, G 156/1, G 182/4, G 237/5, G 267/2, G
310/5, G 318/2, G 322/5, G 343/4, G 397/3, G 399/3.

bâde

Geçmişem bâdeden aslâ dönüşüm yok içerem
Şeyh-i şehri içme diyü bana virürse sevgend (G 79/2),

G 110/3, G 113/5, G 249/2, G 403/4, G 429/4, G 466/4, G 511/1.

bâde-nûş

Mîr-i meclis işigine itmegile istinâd
Ey Behiştî acı gamdan dadı aldı bâde-nûş (G 220/5)

hum

Hum yanında surâhi ey sâkî
Benzer ol tıfla kim anasın emer (G 159/3), G 185/2.

mül

Bir ‘âşık-ı mahrûm idi bezmünde Behiştî
La‘l-i lebinün mesti olal’dan müle düşdi (G 541/5)

Keyif Verici Maddelerle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

beng

Ezel ‘âşıklıgum bilmezdi humret bağlamış bengi
Meger ki eşk-i hûnînüm görüp reng aldı rûyumdan (G 399/4)

esrâr

La‘l-i lebin gören kişi nev-hatları n’ider
Sâfî şarâb var iken esrâra kim bakar (G 166/3)

berş

Lâ-ya‘kıl eyleyen bizi âb-ı ‘ineb degül
Esrâr ile mülemmâ olan berş ü hab degül (Mh 4/2)

5.2.5. Bursalı Rahmî (ö. 975/1567/1568)

Dönemin Bursalı şairlerinden biri olan Rahmi, çok genç yaşta İstanbul'a gelip şiirle uğraşmıştır. Kanuni'ye kasidesini okumuştur. Bu kasideden ötürü ihsan mayetinde giyecekler almıştır. Bunun yanında onun şiirlerine bakıldığında gariban, yalnız ve rint bir şahıs olduğu kanısına da varılabilir (Erdoğan, 2011: 40-58).

Eğlenceyle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

ayş/ıyş

Ayş u 'işret 'âleminde Rahmiyâ İskenderüz
Devr idüp destümde oldı câm-ı 'âlem-bîn kadeh (G 26/5),

Mus 3/V, Tah 18/3, Tah 24/I, Tah 24/III, G 44/5, G 172/5, G 200/5.

nûş

Eger Câmî nûş ide şi'rün şarâbın
Yata mest ü bî-hûş tâ rûz-ı mahşer (K 2/22)

Tah 3/II, K 5/22, K 9/5, K 10/8, K 12/11, Tes 10/III, Tah 23/3, G 1/3, G 40/4, G 158/2, G 202/3, G 219/1, G 223/1.

zevk u safâ

Kamu görmedigün ey dil cihân içinde gördün tut
Bu fânî soffanun zevk u safâsın sen de sürdün tut (G 18/1),

Tah 21/II, G 138/1.

zevk

Tîri ten-i mecrûhuma Rahmî k'ire yârun
Dil zevk ide ol demde ire cânuma sıhhat (G 21/5),

Mus 2/V, G 23/5, G 122/5, G 168/3.

safâ

Ten-i lâgarla nola dûd-ı âhumdan safâ sorsam
Fenâ ehli siyeh şâl ile eyler bûriyâdan haz (G 106/3),

K 13/11, G 187/3.

işret

Nasîbüm şehd-i 'işret olmayaldan nîş-i mihnetle

Tenüm şol hâne-i zenbûra dönmişdür hemân yir yir (G 55/2),

Tah 24/I, G 143/1, G 158/2, G 214/4.

kadeh

Agyâr olalı hem-kadeh ol la'l-i nâb ile
Âvâredür benüm gibi sâkî habâblar (G 58/3),

K 9/11, Tah 29/IV, G 26/1,2,3,4,5, G 169/2, G 187/2, G 202/3.

câm

İster isen hâl-i Cemden ger haber nûş eyle câm
Açdı bu râzı seher-geh gonca-i gülşen bana (G 1/3),

Mus 2/III, Mus 3/V, Tes 10/III, Muh 16/II, Tah 21/II, G 23/3, G 23/5, G 150/5, G 209/2.

meclis

Öpdi diyü dest-i sâkî[y]i sürâhî âl ile
Ter düşüp meclisde oldı dil-bere rengîn kadeh (G 26/4),

Tah 21/II, G 52/1, G 65/2, G 216/5, G 219/1.

bezm

Eyâ pîr-i harâbâtî humârum var deli gönlüm
Mahabbet bezm-gâhında içilen bâdeden ister (G 46/2),

Mus 2/I, Mus 3/V, G 218/3.

câm-ı cihân-nümâ

Rûşen-dil olsa dâ'im Cem gibi nola eflâk
Destinde mihr-i hâver câm-ı cihân-nümâdur (G 77/2)

harâbât

Fenâ bezminde Cem keyfiyyetin câm-ı mahabbetden
Harâbâta düşüp şûrîde-hâl olan ricâl anlar (G 70/6),

Mus 1/V, Mus 2/IV, Tah 18/II, Tah 23/II, G 96/3, G 218/1.

peymâne

Gurûrın ref' kıl sun câm-ı 'irfân isteyen 'ârif
Bu meclisde şu kim ser-mest ola peymâne virmezler (G 65/2),

Tah 1/IV, Mus 1/V, G 101/1, G 110/7, G 111/3.

sâgar

Sâgar idicek kellemüzi sâkî-i devrân
Ol dem yine pür ola mey-i nâb-ı mahabbet (G 22/2),

K 9/5, K 9/31, K 9/43, K 11/25, G 74/6, G 123/6, G 169/2.

şâdî

Tâli'-i nâ-şâdî gör kim gerdiş-i gerdûn gibi
Gördi cûy-ı eşkümi tolâb döndürdi yüzün (G 161/4), Mûs 6/V.

humhâne/hum-hâne

Hum-hâne içre Rahmî mestâne bâde-nûş ol
Âyîne-veş derûnun zîrâ ki pür-safâdur (G 77/5),

G 79/4, G 223/1.

mahbûb

Çün kur'a saldı sûfi hûr ile geldi kevser
Mahbûb u bâde ey dil ehl-i mezâka düşdi (G 210/4), Muh 16/V.

sürâhî

Öpdi diyü dest-i sâkî[y]i sürâhî âl ile
Ter düşüp meclisde oldı dil-bere rengin kadeh (G 26/4), G 166/1.

humâr

Eyâ pîr-i harâbâtî humârum var deli gönlüm
Mahabbet bezm-gâhında içilen bâdeden ister (G 46/2)

meyhâne/mey-hâne

Mey şafak meh sâgar-ı zerrîn güneş sîmîn tabak
Devr ider her rûz u şeb çarh-ı felek meyhânemüz (G 96/2),

Tah 1/I, Tah 1/III, Mus 2/IV, G 101/1, G 111/1, G 169/4, G 214/4, G 218/1.

Musikiyle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

gûyende

Bezm-i gülşende seher bülbül olup gûyende
Bağladı şâh-ı gülün yâdına nevrûzi 'amel (K 4/8)

sâz

Kesb-i hâl itse nola hâlün anıldıkça gönül
Âşık oldur ana âvâz-ı meges sâz gele (G 176/3),

Tes 11/IV, G 176/4.

raks

Terâne ile girüp raksa gâh mestâne
Habâb-var dönelüm cûy-bâra ‘azm idelüm (G 143/2), G 220/4.

def

Sînemi def idüben kâmetümi çeng itdün
Hûblar içre efendi bu mîdur kânûnun (G 118/3)

ney

Gözüm içre hayâlün dil-berâ ‘aynıdur ol murgun
Ney içre dem-be-dem bahrün kenârında mekân eyler (G 62/3),

G 148/2, G 156/3, G 222/6.

mutrîb

Neyün bagrın delüp mutrîb terâne kıl ki Rahmînün
Bu şî’r-i sûznâki ehl-i derdün hasb-ı hâlidür (G 59/5), Mus 1/I, Tah 1/IV.

İçeceklerle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

rakı (arak)

Arak nûş eyleyüp dil-ber kaçan dür gibi der dirler
Melâhat bahri cûş idüp zuhûr itdi güher dirler (G 84/1)

şarâp/şarâb

Bezm-i gülşende şarâb-ı lâle-gün nûş itmege
Lâciverdî kâsedür her gonca-i sûsen bana (G 1/2),

K 9/10, K 11/25, Muh 16/II, G 4/3, G 43/1, G 58/1, G 187/2, G 223/1.

mey

Mest olup dîvâne oldun Rahmiyâ mey isteme
Hürmet itmez çün bilürsin ol delûkanlu sana (G 8/5),

Tah 30/II, G 42/3, G 46/3, G 80/6, G 137/3.

bâde

Çün kur’a saldı sûfi hûr ile geldi kevser

Mahbûb u bâde ey dil ehl-i mezâka düşdi (G 210/4), G 213/6.

mül

Aklın alur ‘âşıkun fi’l-cümle reng ü âlda
Berg-i güldür la’li ya mül ikiden halî degül (G 126/3), G 52/1, Tah 30/IV.

Keyif Verici Maddelerle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

beng

Ne keyfiyyetle vâkıf olasın esrâr-ı Rahmîye
Sen ey zâhid varup Bengâleden beng alabilmezsin (G 151/5)

esrâr

Bilmedi hatt-ı gubârun hâletin erbâb-ı ‘ışk
Niçeler hayrân u ser-mest oldu bu esrâr için (G 155/5)

5.2.6. Edincikli Ravzî (ö.?)

Şiirlerinden edinilen bilgilere göre: “Şairin sanat devresinin daha çok XVI. yüzyılın ikinci yarısında olduğunu göstermektedir.” (Aydemir, 2009: 12).

Şairin, “Aslı sipahi ve bey olan bir aileye mensup olduğunu, bu mensubiyeti onun hal ve tavırlarından da belli” olduğunu, “Ravzî'nin varlıklı ve köklü bir aileye mensup oluşu, bulunduğu toplumda kıskançlığa sebep” olduğunu, “Hattâ daha ileri gidilerek hal ve tavırlarından hareketle zevk ve eğlence ile gün geçirdiği” söylediğini Yaşar Aydemir'den öğreniyoruz (Aydemir, 2009: 13). Bu da Ravzî'nin şiirlerine fazlasıyla yansımıştır.

Eğlenceyle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

nûş

Ravzi bir derde esîr oldu gam-ı la'lünle kim
Zehr olur nûş eylese câm-ı şarâb-ı sâf ana (G 7/5)

Cünd-i gam pâ-mâli olmazdum eger nûş eylesem
Câm-ı la'lünden şarâb-ı dil-küşâ gülgûn kabâ (G 54/1),

G 61/1, G 75/5.

zevk u safâ

Sürse dâmâd n'ola zevk u safâ ey Ravzî

İşret esbâbını hep itdi müheyyâ sagdıç (G 162/5)

Âlemün zevk u safâsın istemez sensüz gönül
Sen bile olmaz isen ‘âlem bana zindândur (G 305/6),

Mr 25/8, G 549/2.

safâ

Ravzî niçe mest-i mey-i ‘ışk olmayayın kim
Bir câm-ı safâ sundı bana mîr-i mahabbet (G 116/5)

İçersin bâde-i mevti hayât elden gider Ravzî
Bu bezm-i bî-bekâ içre safâ câmını sürdürün tut (G 135/5),

Mh 4/14, G 162/5, G 586/4, G 627/5, G 631/5.

işret

Yâd-ı la‘lün kim şarâb-ı zindegânîdür bâna
Niçe dil-şâd olmayam ‘işret zamânıdur bâna (G 29/1)

Güyegi pâdişeh olmuş ana paşa sagdıç
Ehl-i ‘işret güyegi halka temâşâ sagdıç (G 163/1),
Mh 3/85, G 164/5, G 262/4, G 372/3, G 372/5, G 374/1, G 376/3, G 568/5.

tarab

Kûşe-i hasretde mihnet çekmedür kârüm benüm
Bezm-i vasl-ı yârda agyâr ider ‘îş u tarab (G 111/2)

kadeh

Mey-hâne-i gafletde telef eyleme ‘ömrün
Fark idebilirsen kadeh ile çanakıkı (K 12/13)

Gülşen-i kûyun senün gülzâr-ı cennetdür bana
Anda her zerrîn kadeh bir câm-‘işretdür bana (G 26/1),

câm

Bezm-i ‘âlemde şu kim câm-ı mahabbet içmez
Sâkî-i meclis-i gam sunsa yaraşur mül ana (G 9/3)

Gülşen-i kûyun senün gülzâr-ı cennetdür bana
Anda her zerrîn kadeh bir câm-‘işretdür bana (G 26/1).

meclis

Eglencedür hemîşe nâlem sadâ-yı neyveş
Dür itme meclisünden çeng ü çegâneâsâ (G 66/3)

Meger vâir ise sâkî gördi la‘lün öpdüğün sâgar
Sürâhî meclis içre kul kul eyler sanma kan aglar (G 294/3).

bezm

Bezm-i gamda nâlemi ney kaddümi çeng eyledüm
Degme bir tanbûr olamaz Ravziyâ dem-sâz ana (G 3/7)

Bezm-i ‘âlemde şu kim câm-ı mahabbet içmez
Sâkî-i meclis-i gam sunsa yaraşur mül ana (G 9/3),

G 98/2, G 109/1.

harâbât

Başdan alup ‘aklumı ser-mest ü bî-hûş eyleyen
Ser-be-ser cümle harâbât ehlinün sâbâşıdır (G 230/4)

Ziyân u fâ’ide birdür harâbât ehline çünkim
Ele alup ayagı geçmezsin hammâr sevmekden (G 451/2), G 615/6.

peymâne

Tutar destinde peymâne gezer mey-hâne mey-hâne
O gayret kuşagın kuşanmayan nâ-dâna ‘ışk eyle (G 13/49)

Bezm-i gamda niçe kan yutmayayın ey sâkî
Bâde-i nâb ile peymâne-i yâr elde degül (G 420/2), G 662/5.

sâgar

İşret it bezm-i felekde ey dil
Mey şafak sana meh-i nev sâgar (G 262/4)

Meger vâir ise sâkî gördi la‘lün öpdüğün sâgar
Sürâhî meclis içre kul kul eyler sanma kan aglar (G 294/3),

Mh 1/1, G 461/1, G 601/2.

şâdî

Gelse ey Ravzî eger hancer çeküp cân kasdına
Şevk u şâdîden beni ol lutf u ihsân öldürür (G 240/5)

Gider şâdî gelür gam eksük olmaz
Gönül şehrinde âyende revende (G 562/2),

G 573/5, G 662/2, G 662/5.

sâde-rûyân/sâde-rû

Sâde-rûlarda vefâ sûreti yok
Çâr-ebrûları sevdüm nâ-çâr (G 184/4)

Bir yâr-i sâde-rûy ile bezm eyle gül gibi
Kim nûş-ı bâde oldu bugün muktezâ-yı bâg (G 376/4),

Mr 11/1, G 590/7.

mahbûb

Zâhid-i halvet-nişînün fikri ger havrâyise
Biz de hammâm içre bir mahbûb dellâk isterüz (G 328/3), Mr 12/5.

sürâhî

Ser-fürû eyleyelüm câma surâhî gibi biz
Sûfî mey-hâneye varmazsa enâniyyet idüp (G 102/3)

Leblerün vâsfinda mutrîb şi‘re âgâz eylese
Bezmi devr eyler kadeh başlar surâhî kulkule (G 514/4), G 618/5.

humâr

Kan yudarsam ben surâhîveş ne gam
Gitmedi dilden humâr-ı intizâr (G 193/5)

Şarâb-ı la‘lûni yâd itse şâd olur Ravzî
Mey-i firâkunun ammâ humârına degmez (G 312/6)

bezm-i mey

Bezm-i meyde ney-sıfat nâlân idersin düşmeni
Her kaçan kim sâkîyâ sunsan ahıbbâna şarâb (G 98/2)

Ey kadeh bezm-i mey içre niçe dönsen bilürüz
Cebr ile bûsesin aldun yine dırsin cebbâr (G 191/2),

G 329/5, G 550/4, G 600/1.

meyhâne/mey-hâne

Bâde-i mey-hâne-i vaslunla mest itsen ne var
Câm-ı la‘lün demidür ey dâver-i devrân Dede (K 10/29)

La‘lün şarâbı yâdına ser-mest olalı dil
Basmaz ayagın anda ki mey-hâne olmaya (G 93/3).

Musikiyle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

sâz

Bezm-i gamda nâlemi ney kaddümi çeng eyledüm
Degme bir tanbûr olıma Ravziyâ dem-sâz ana (G 3/7)

Nâyveş nâlân olup def gibi döğünsem n’ola
Derd-i fûrkat kâmetüm çeng itdi benzüm sâz idüp (G 107/2),

G 436/2, G 648/2, G 656/1.

raks

Goncalar güldi gül açıldı temâşâ eyle gel
Gülsitânda servler raks eyler el karsar çenâr (G 192/5)

Şol kadar itdi eser hâlet-i mey ey Ravzî
Şevk ile raksa girüp döndi kadehler bu gice (G 547/5)

def

Def gibi sîne döğüp ney-sıfat efgân iderin
N’ola bir kez disen ol ‘âşık-ı şeydâ bu mıdur (G 232/4)

Alsa eline meclis-i mey içre yâr def
Ney nâle eglese ana göğsin kakar def (G 381/1),

G 381/2,3,4,5.

ney

Bezm-i gamda nâlemi ney kaddümi çeng eyledüm
Degme bir tanbûr olıma Ravziyâ dem-sâz ana (G 3/7)

Bâr-ı mihnet çekdürüp ben hasteye her bâr çarh
Nâlemi ney kaddümi çeng eyledi gaddâr çarh (G 170/1),

G 552/5, G 648/2, G 656/1.

çeng u çegâne

Eglencedür hemîşe nâlem sadâ-yı neyveş
Dûr itme meclisünden çeng ü çegâneâsâ (G 66/3)

Çeng ü çegâne dinlemedin gel ferâgat it

Gûş it bu kavli emr-i Hudâ'ya itâ'at it (G 142/1)

tanbûr

Bezm-i gamda nâlemi ney kaddümi çeng eyledüm
Degme bir tanbûr olmaz Ravziyâ dem-sâz ana (G 3/7)

şestâ

Ser-âgâz itse sâza eylese her kıldan âvâze
Yakasın çâk ider Ravzî gelür mahbûblar nâza
Eline alsa şestâsın gazeller söyledür sâza
Bu meydân içre Muhyi'd-dîn suhanverdür dil-âverdür (Mr 12/5)

gıdâ-yı rûh

Gıdâ-yı rûhdur dirsem yaraşur anun elhânı
Mihâliç'de göreydün niçe âdem cânıdur Derviş (Mr 16/4)

Bu elfâz-ı şeker-haslet gıdâ-yı rûhı olmazsa
Gönül didükleri tûtî-i şekker-hâyı n'eylersin (G 453/4)

mutrîb

Mutrîbâ 'îş u neşâtı dil-i nâ-şâda getir
Ele al sâzunı bezm ehlini feryâda getir (G 297/1)

Leblerün vafında mutrîb şî're âgâz eylese
Bezmi devr eyler kadeh başlar surâhî kulkule (G 514/4), G 656/1.

İçeceklerle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

şerbet

Firâş-ı fûrkatünde haste dil gerçi umar şerbet
İrişür nâ-gehân sâkî- i merg ana sunar şerbet (G 117/1)

Kapun dârü'ş-şifâsında yaturlar niçe demlerdür
Tabîbüm la'l-i nâbundan diler dil-hasteler şerbet (G 117/2),

G 117/3,4,5.

şarâp/şarâb

Ehl-i diller anun için didiler ana şarâb
İçdügince katl-i 'uşşâk itdürür sana şarâb (G 98/1)

Bezm-i meyde ney-sıfat nâlân idersin düşmeni
Her kaçan kim sâkîyâ sunsan ahıbbâna şarâb (G 98/2), G 98/3,4,5.

mey

Ravziyâ yâr ile mey nûş idecek demlerdür
Gül-i ra'nâyile her gülşen-i zîbâ tenhâ (G 85/5)

Mey gibi bir dem idi kalmış idük ayakda
Pîr-i mey-hâne ele aldı bizi himmet idüp (G 102/4),

G 131/2, G 191/2, G 238/4.

bâde

Ayakda kalma cur'a gibi Ravziyâ sakın
Gel câm-ı bâde al elüne gül zamânıdır (G 236/5)

Bâd-ı hevâya 'ömrünü harc itme bâde iç
Ravzî ayagı destüne al mül zamânıdır (G 238/5).

bâde-nûş

Bâde-nûşuz biz der-i mey-hâne-i 'uşşâkda
Cân satar derd aluruz bey' u şîrâya mâliküz (G 317/5)

mül

Beni bûy-ı vefâsından niçün yâd itmez ol gonce
O la'li mül saçı sünbül gül-i handâna 'ışk eyle (K 13/94)

Bezm-i 'âlemde şu kim câm-ı mahabbet içmez
Sâkî-i meclis-i gam sunsa yaraşur mül ana (G 9/3)

Keyif Verici Maddelerle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

beng

N'idersin beng u esrârı yeter fikr-i leb-i dil-ber
Dilâ Ravzî-sıfat 'âlemde hayrân olmaga bâ'is (G 150/5)

Yimezin efyûn u beng ü berşî bâde içmezin
Bezm-i meyde çeng ü kânûnun sadâsın sevmezin (G 452/2)

esrâr

Yi bokı yime berş u esrârı
Mezbele itme mi'de-i pâki (N 1/2)

berş

Yi bokı yime berş u esrârı
Mezbele itme mi'de-i pâki (N 1/2)

5.2.7. Edirneli Nazmî (ö. 1553-1563?)

Klasik edebiyatta bilinen divanlar içinde en hacimli olanını yazmış olan Edirneli Nazmî en hacimli divanın yazarıdır. Eseri yaşadığı dönemi hicvetmesi, dönemin sosyal aksaklıklarını göstermesi bakımından önemlidir. Bir asker olması, askeriyede yaşadığı sıkıntıları kaleme alması, şiirlerinde göze çarpan unsurlar arasında yer almaktadır. Dönemin bir diğer sorunu ise rüşvettir. Rüşveti de benzer şekilde eleştirmiş, her şeyin rüşvetle döndüğünden bahsetmiştir (Üst, 2012: 18).

Bütün bunlar şairin 16. yüzyıl Osmanlı Devleti'nin sosyal hayatına ayna tutsa da bu durumun tam tersini yansıtır şekilde birçok dünyevî zevk ve eğlenceleri anlatan beyitlerine de *Dîvân*'ında çokça rastlamak mümkündür.

Eğlenceyle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

ayş/ıyş

Fazl-ı Hakdan bu güzel 'âlem olur fasl-ı bahâr
Kim olur bâ'isi 'ıyş u tarabun leyl u nehâr (K 11/1),

K 12/54, K 76/2, G 335/5, Mr 48/1, G 805/3, G 820/1, G 854/4, G 940/1, G 940/3, G 1800/1, G 1915/1, G 2743/5, G 2918/1, G 3058/2, G 3101/5, G 3698/1, Mr 266/5, Mr 290/2.

zevk u safâ

Ben kim seni cândan severem ben turur-iken
Agyâr-ıla gel zevk u safâ eyleme cânâ (G 72/2)

Sâkî mey içüb hoş geçüb ol hâletle hoş
Bir şevke gelüb zevk ü safâ eyleye cânâ (G 73/6),

G 127/4, G 330/2, G 335/5, Mr 19/I, G 426/2, G 514/2, G 561/6, G 673/4, G 706/2, G 794/1, Mr 48/III, G 861/1, G 869/2, G 888/5, Mr 57/II, G 1140/4, Mr 72/IV, G 1758/2, G 1914/1, G 2147/2, G 2218/4, G 2500/5, G 2507/3, Mr 125/V, G 2947/3, G 2966/1, G 3035/1, G 3079/5, G 3110/5, G 3120/4, G 3167/1, G 3300/1, Mr 207/IV, G 3530/4, Mr 246/II, G 3286/4, Mr 266/IV, G 6213/5, Mr 511/II.

zevk

Zevk anun kim müdâm içe yâr-ıla mey

Süre hoş şevk birle safâ dâyimâ (G 624/4)

Her ne dem kim la'l-i nâbün lutfını yâd eylesem
Oluram handân o şevk u zevk-ile şâdân olub (G 747/4),

Mr 19/IV, Mr 26/I, Mr 40/II, G 812/3, G 1454/5, G 1475/3, G 1490/3, G 1962/2, G 2028/3, G 2079/7, G 2504/4, G 2617/1, G 2810/4, G 2872/1, Mr 151/IV, Mr 189/IV, Mr 202/IV, G 3280/2, G 3398/1, G 3409/5, G 3445/2, G 3514/1, G 3617/5, G 3881/5, G 4253/1, G 4389/1, G 4437/3, G 4463/3, Mr 290/I, G 4615/3, G 4647/4, G 4672/3, G 4838/3, Mr 326/III, G 4993/4, G 5159/5, Mr 364/IV, Mr 380/3, G 5470/2, G 5615/3, G 5630/3, G 5727/3, G 5739/2, Mh 50/II, G 6040/3, Muk 53/3.

safâ

Mey-i sâf-ıla ehl-i dil bulur sâfi safâ andan
Safâ-bahş olduğu-çün mey misâli her nazar alma (G 27/3),

K 12/54, G 58/5), G 127/4, G 132/5, G 142/1, G 144/2, G 158/1, G 215/6, G 245/4, G 274/5, G 307/5, Mr 19/IV, G 342/3, G 344/2, G 350/6, G 353/9, G 384/1, G 384/5, G 397/1, G 441/4, G 474/1, G 474/2, Mh 9/I, G 505/3, G 529/3, G 575/3, G 624/4, G 635/7, 4911/2, Mr 333/IV G 4974/4, G 5139/2, G 5292/5, G 5307/4, G 5455/2, G 5463/2, G 5466/4, G 5509/5, Mr 404/II, G 5705/1, G 5705/5, G 5815/3, G 5867/3, G 5932/3, G 6034/2, G 6044/3, G 6072/4, G 6159/2, G 6203/3, Mr 447/IV, G 6387/1, G 6388/1, G 6478/3, G 6630/4, G 6654/3, G 6720/1, G 6721/1, G 6756/4, Mr 513/II, G 6902/5, Muk 49/1.

nedîm

Uyma hasûda sonra çekersin nedâmetin
Kendüne anı kılma begüm hem-dem ü nedîm (G 4651/4)

işret

Gayrılarla sohbet idüb benden ayru 'işret idüb
Bana böyle mihnet idüb cevır kılma gel sanemâ (G 579/2),

Mr 26/III, G 812/4, G 958/4, G 3261/1, Mr 290/V, G 5887/3, G 6325/6, G 6708/5, G 6757/5.

tarab

Çalub çıkırub yime vü içme tarab u lehv
İş güç niçe eşhâsa hemân özge temâşâ (G 66/2)

G 130/4, G 218/4, Mr 48/I, Mr 48/III, Mr 48/V, G 805/3, G 820/1, G 825/1, G 844/1, G 854/4, G 855/1, G 2147/2, G 2512/1, G 2513/5.

kadeh

Bir kadeh sundı o şâh-ı hüsn idüp hürmet bana
Câm-ı Cem keyfiyyetin gösterdi ol hâlet bana (G 282/1)

Cânân ki süre meclisde kadeh
Cân sürer o dem şevk-ile safâ (G 635/7),

G 939/4, G 1180/4, G 1193/1, G 1194/1, G 1908/4, G 1934/5, G 2650/2, G 4649/3, G 5364/3, G 5600/4, G 5680/2, G 5705/2, G 5932/3, G 6934/5.

câm

Bilmen engûrı ne hikmetle bulur neşv ü nemâ
Nazmiyâ zarf-ı meyün kim câm olur gîti-nümâ (G 227/7),

G 242/5, G 284/1, G 283/21, G 350/6, G 2944/5, Mr 202/III, G 3506/3.

harâbât

Gussa vü gamdan halâs için harâbât ehline
Kûşe-i meyhâne dâyim mesken ü merkezdurur (G 1875/4).

peymâne

Nola peymânenün elden komasam ayagını
Kim olur bûs-ı leb-i dilbere peymâne sebep (G 794/3).

sâgar

Ne zîbâdur şu sâkî Nazmiyâ kim sâ'id ü sâkî
Ola sîmîn ü destinden anun dûr ide zer sâgar (G 1491/5),

Mr 7/III, G 4429/1, G 4967/5, G 5626/6, G 5775/6.

şâdî

Bir dem olsam âh sen şûh-ı perî şândan cüdâ
Şevk-ile şâdî olur ben dil-perîşândan cüdâ (G 320/1).

sürâhî

Niye dem-sâz olıcak def-ile cülcül
Sürâhî zikr ider meclisde kulkul (G 3996/1)

Hadd ü la'lün yâdına gonçe sürâhî gül kadeh
Lutfla iy serv-i nâzum sohbet-i gülzâra gel (G 4081/2),

G 4852/6, G 5798/5, G 6449/4.

bezm-i mey

Senünle bezm-i mey itsek ahad olmasa gayrıdan
Ben olsam anda sâni olsa sâkî pes hemân sâlîs (G 1043/4)

meyhâne/mey-hâne

Mey-fürûşun çek elinden şâhid-i sahbâyı âh
Şevkle kan mest olub gel var yüri meyhâne bas (G 2991/3),

G 2993/4, G 4960/3.

Musikiyle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

gûyende

Şevk-i hengâm-ı bahâr-ıla idüb hengâme
Medh okur her gül için bülbül-i gûyende hezâr (K 11/38)

sâzende

Sana her hoş- hvânâ cân der kaçan okısa karşunda
Dahi sâzende yanınca döger gögsini def deblek (G 3495/4)

raks

Şevk-i mührünle ki;ölem ben yine bezmünde senün
Raks ide topragumun zerreleri döne döne (G 5941/2)

Nigârün Nazmiyâ meclisde kadd ü zülfi şevkine
Turub rakkâs raks itse yürür geh togru gâh eğri (G 6215/5),

G 3015/1,2,3,4,5.

rakkâs

Gele çün bezme ol melek-manzar
Zöhre çengî olur kamer rakkâs (G 3011/2),

Mr 162/I, G 3017/2, G 6215/5.

def

Def karşuna meclisde olur zârî kılub zâr
Urduka mugannî yüzine darb-ı kef iy dost (G 876/3),

ney

İdelüm gûş savt-ı ney idelüm nûş câm-ı mey
İdelüm şevk ü hazzı hey sürelüm zevk-ile safâ (G 505/3)

Tura her dem ide kişi nâle çü ney
Niyeki kişiye o belâ ‘acabâ (G 629/3),

ud

Ûd-veş yakdı çün dilüm gam odı
Nazmiyâ nola anılsam çün ‘ûd (G 1403/5),

G 3252/2, G 6159/3.

ergânun

Ehl-i ‘aşka eşk-i hûnîndür şarâb-ı erguvân
Hem figân u nâledür her dem sadâ-yı erganûn (G 4921/3)

kopuz

Hem-nefes olmasa bir ‘âşık-ı gam-hvâre kopuz
Her nefes gelmezdi derdle bin zâra kopuz (G 2641/1)

Bagrı yufka dili nâlân teni gâyetde nahîf
Benzer insâf bu kim ‘âşık-ı gam-hvâre kopuz (G 2641/2),

G 2641/3,4,5.

gıdâ-yı rûh

Dile sâfî safâ virüb ider iy Nazmî sevk-i şevk
Gıdâ-yı rûh olur her demde rengîn ü latîf âvâz (G 2509/5),

G 2528/7, G 4904/7, G 6540/4.

muganni

İy mugannî o nigâr için idüb nagme-i nakş
Kadd-i vasfın reviş it râstda şehnâza ilet (G 987/2),

G 3298/1, G 6380/2.

İçeceklerle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

Ruhlarından la’l-i nâbun üzre geldükce ‘arak
Güiyâ kim saçılır pâlûde üzre mâ’-i verd (G 1312/3),

G 2026/3, G 2388/4, G 3077/2.

şarâp/şarâb

Cânna cânâ irer şevk u safâlar müdâm
Hoşca senünle o kim nûş ide sâfi şarâb (G 817/4),

G 731/1,2,3,4,5,6,7, G 822/1, G 831/2, G 1831/5, G 1991/2, G 2358/4, G 2388/1, G 3039/4, G 3076/2.

bâde

Meşreb-i sâfi safâ ehli olan ‘ârif müdâm
Köp düşer her kanda olsa bâde ile tolu küp (G 745/2),

G 1471/4, G 2189/1, G 2369/3, G 3082/2.

bâde-fürûş

Sen kadar bilmez eyüsini meyün bâde-fürûş
Sâkiyâ ol ne bilür bey’ u şerâdan gayrı (G 6767/6)

hum

O kim sâfi safâsın zevk ide câmun misâl-i Cem
Hum-ı mey ayagina yüz sürüb kaddini eyler ham (G 4253/1)

Hayâl-i sîm-tenler-ile bu gönlüm
Harâba yırde sakın pür-genc bir hum (G 4271/1),

mül

Çekmeyem dirsens gam u endûh-ı devrânı müdâm
Gül gibi sâfi mül iç kesb-i safâ kıl ‘işret it (G 958/4),

G 1100/5, G 1172/3, G 2059/4, G 2190/1, G 5843/4, G 6542/3, G 6543/5.

Keyif Verici Maddelerle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

beng

Sarardur benzini beng-ile sûfi
Gören anı sanur hâl-i vera’dur (G 1708/4),

G 2630/2, G 2631/5, G 3470/5, G 3550/7, G 3595/1, G 3596/5, G 3597/9, G 3699/1.

esrâr

Esrâr-ı safâ-bahşına ahyâr-ı cihânun
Hayrân olan olmaz ebedî hem-dem eşrâr (G 1558/3)

berş

Nazmiyâ andan olur bir tavı
Yiye geh berş o ki geh bir nâvi (G 6837/5)

afyon/afyôn

Merd-i nâdândur o kim gül gibi mül tururken
Zehr ola içine afyon yiye yâ bezrû'l-benc (G 1122/4)

G 3596/5, G 5809/3, G 6300/3.

haşîş

Sûffiyâ sâfi safâ câm-ıla 'ıyş
Yegdürür yimekten afyon u haşîş (G 2918/1)

5.2.8. Emrî (ö. 983/1575)

Edirneli bir başka şair olan Emrî aşırı esrar içmekten şuurunu kaybetmiş ancak esrar âleminde olduğu sıralarda içinde bulunduğu zevk ortamı şiirlerinde kendini göstermiştir. Tasavvufî anlamda şiir kaleme almayan Emri, divan şiiri ve sosyal yaşam arasındaki bağlantıyı gözler önüne seren beyitler ortaya koymuştur (Saraç, 2004: 1-2).

Eğlenceyle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

ayş/ıyş

Ayş ehli cem' olsun gelsün yanına çünkim
Meydân-ı bezme geldi zerrîn livâsı şem'un (G 281/3)

Nihân gerek dir iken sôfi 'ayş bâde-fürûş
İçürdi bir iki çün didi âşikâre gerek (G 282/4), G 309/3.

nûş

Kellesi kızsa 'aceb midür şafakdan âfitâb
Nûş ider hadd ü lebün yâdına gülnârî şerâb (G 40/1)

Gonca-i zanbak şarâb-ı jâleden nûş itdügin
Hasret-i bînünle burnından getürdi rüzgâr (G 95/3)

zevk u safâ

Nice girsün şevk u şâdî vü zevk u safâ dil kasrına
Çün ihâta eylemişdür çevresin dîvâr-ı gam (G 344/2)

safâ

Safâdur ‘aks-i rûy-ı meh-veşün âyîne-i dilde
Gelüp karşı görünmezsen gider anda safâ kalmaz (G 217/2),

Tah IV/1, Tah I/2, G 348/1, G 479/3, G 510/4.

tarab

âzelensün diyü bûstân-ı tarab dîde-i ter
İki dölâb ile sular akıdur yaş degül (G 310/3)

Köhne sâzın tenün ey cân ko tarab kasrına gel
Hâne-i gamda oturma bıragup eski haşır (Muk 131/2)

kadeh

Şebnem degül-durur gözine geldi nergisün
Çün içdi şevk-i la‘lün ile bir kadeh şerâb (G 32/4)

Gam humârı def‘ine çün istemiş Mecnûn kadeh
Lâle-i deşt-i fenâ sunmuş ana pür-hûn kadeh (G 65/1),

G 65/2,3,4,5, Muk 46/1, Muk 234/2.

câm

Bâde bir hûnî harâmî kârbân-ı ‘akl urur
Ana cân âyîne cevşen migfer-i la‘lîn habâb (G 44/2)

Mey-i ma‘nâyı kaşun yâdına çekmek dilesem
Câm olur kâse-i nûn noktası üstinde habâb (G 55/2)

meclis

Dimiş yir var ise bezm-i şarâba varayın halvâ
Tolu cân u surâhiyle bu meclis bunda yir yokdur (G 170/3)

Meclis içre mestler gördi lebün oper yürür
Ufadup agzını kırdılar ayagın sâgarun (G 259/2),

Muk 218/1.

bezm

Sebze sanman tutdı gülzârı duhân-ı sebz-gûn
Bezm-i gülşende çü yakdı lâleden micmer çemen (K 2/7)

Leb-i cânâneye öykündi diyü sâkî-i bezm
Meyi kabdan kaba koyduğı içün şişdi habâb (G 52/2),

Muk 303/1, Muk 454/1.

peymâne

Meclis-i 'ışkunda yaşum mey gözüm peymânedür
Çeşmün anunçün gehî mahmûr u geh mestânedür (G 105/1)

G 475/1, G 510/4, Muk 175/1, Muk 262/1, Muk 303/1, Muk 360/1, Muk 456/1.

sâgar

Sorsalar keyfiyyetüm din vakti hôş mest-i harâb
Sâgarı boşalmadan olur yaşından pür-şerâb (G 39/1)

Ser-nigûn tutar elinde kâsesin sâkî habâb
Gözle almasun 'arâfette o sâgardan şarâb (G 44/1),

Muk 192/1, Muk 234/2, Muk 265/3, Muk 309/2, Muk 442/1.

şâdî

Emriyâ âhum tebâh itmege şâdî 'askerin
Atılır dil kal'asından bir hevâyî tûpdur (G 101/5)

Nice girsün şevk u şâdî vü zevk u safâ dil kasrına
Çün ihâta eylemişdür çevresin dîvâr-ı gam (G 344/2)

sâde-rûyân/sâde-rû

Hançerün bir sâde-rû âfet-durur
Anı pehlûya çeken olur helâk (G 266/3)

Tîgunun ey sâde-rû tab'ı be-gâyet tîzdür
Zahmumun bir gün umaram agzını kan eyleye (G 450/3),

G 543/2.

mahbûb

Benzemişdür gülsitânda gonca ile şâh-ı gül
Serv-kad mahbûba kim yanına dakmışdur devât (G 60/2)

Şem'-i kâfûr ey sanem bezmünde ayagın turup
Altun üsküf urınur bir sîm-ten mahbûbdur (G 101/3),

G 106/3, G 548/5.

sürâhî

Dimiş yir var ise bezm-i şarâba varayın halvâ
Tolu câm u surâhîyle bu meclis bunda yir yokdur (G 170/3)

Öldürdi tîr-i gamzen kaşun kemânı ile

İçdi surâhi çeşmün kanımı kana kana (G 499/4),

Muk 400/1.

humâr

Humâr-ı ‘aklunun def’ine cândan
Mey-i ‘ışk ile tolu kâsedür nûn (G 400/5),

G 479/3.

Musikiyle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

sâz

Benzi sâz u dilleri pür-sûzdur ‘uşşâkunun
Bî-nevâldur dime anlarda yokdur sâz u söz (G 207/4)

Benüm nâlân u sâz olmuş tenüm ‘üryân gören eydür
Neye dönmiş kurmuş cismi ancak bir nefes kalmış (G 234/4),

G 541/3, Muk 131/2, Muk 477/2.

rakkâs

Rakkâs-ı bezm-i merg olalı tîg-i gamzesi
Anun elinde cân ile dil çâr pâredür (G 79/3)

def

Yine bir mutrîb-i gül-çihre elinden sâkî
Def gibi sîne dögüp ney gibi nâlân oldum (G 331/2)

ney

Yine bir mutrîb-i gül-çihre elinden sâkî
Def gibi sîne dögüp ney gibi nâlân oldum (G 331/2)

kânûn

Küştenem didükde dirsın kanı yâ kânûn senün
N’eyleyem bir kan çıkarmaz urdı peykânûn senün (G 263/1)

Ne kanlu demdür ol dem kim çeküp şemşîr-i müjgânun
Harâmî gözlerün diye hemân kânûn helâl eyle (G 477/4),

Mh 1/II, Muk 92/1.

tanbûr

Sipihr ü kehkeşân kâseyle deste mâh-ı nev mızrâb
Figânüm mutrîbine çalmaga dehr oldı bir tanbûr (G 155/2)

mutrîb

Bezm-i belâda mutrîbüm efgân u nâledür
Kanlu yaşum şarâb ana çeşmüm piyâledür (G 81/1)

Sipihr ü kehkeşân kâseyle deste mâh-ı nev mızrâb
Figânüm mutrîbine çalmaga dehr oldı bir tanbûr (G 155/2),

G 262/4, G 331/2.

İçeceklerle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

rakı (arak)

Bezimde nûş-ı ‘arak eylerken ol yârı görüp
Oldı istihyâ idüp gark-ı ‘arak ‘aks-i nigâr (G 92/3)

Emrî-i bî-dil ölür görse zenahdânun terin
Sâkîyâ kattâl olurmuş çıksa elmadan ‘arak (G 250/5),

Muk 47/2, Muk 49/1, Muk 248/1.

şerbet

Acı söz ile öldürür ol la‘l-i âb-dâr
Gûyâ ki şerbet ile sunar zehr-i nâb-ı telh (G 66/3)

Gül gülâc-ı hân-ı vaslundan alup niçe varak
Şerbet-i jâleyle ıslatmış hezâra bir tabak (G 250/1)

şarâp/şarâb

Ser-nigûn tutar elinde kâsesin sâkî habâb
Gözle almasun ‘arâfetle o sâgardan şarâb (G 44/1),

Muk 298/1, Muk 375/1, Muk 454/2, Muk 478/2, Muk 492/1.

mey

Mey kanıkmış gussanun kanına bir hûnî diyü
Gam hisârı kal‘a bir tûp-ı hevâyîdür habâb (G 37/4)

Sâkî şol mey kanı kim devrinde tâc-ı la‘lden
Hiç bir kez geydügin bir dahi geymeziş habâb (G 39/2),

Muk 41/4, Muk 262/1, Muk 298/1, Muk 309/3.

bâde

Bâde bir hûnî harâmî kârbân-ı ‘akl urur
Ana câm âyîne cevşen migfer-i la‘lîn habâb (G 44/2)

Sanma ‘âlem lâle-zâr oldu şeh-i ‘ışk Emriyâ
Bâde bezmin itdi toldı kûh ile hâmun kadeh (G 65/5),

G 100/3, G 221/2, G 423/2, Muk 69/1.

bâde-fürûş

Nihân gerek dir iken sôfi ‘ayş bâde-fürûş
İçürdi bir iki çün didi âşikâre gerek (G 282/4)

bâde-nûş

Bezm-i ‘ışkunda mey-i eşküm içüp düketmeye
Bâde-nûş olsa zemâne kâse-i gerdûn kadeh (G 65/2)

La‘lüne öykünmegin emdi meyi bir bâde-nûş
Kan bahâsın aldı ammâ hürmet itdi mey-fürûş (Muk 227/1)

hum

Cem‘ olup hâk-i zemîn ger düzilürse bir hum
Ol da bu devrde hûn-ı dil-i ahbâb tolar (G 141/3)

mül

Emrîyi yakma sakın âteş-i âhından anun
Göz sebûsında hemîn âb-ı sirişküm mül olur (G 139/5)

Lebünle zevkumuz görse gelür tasdî‘ ider hecrün
Ko ma‘lûm oldu degmezmiş safâ-yı mül humârına (G 479/3),

G 559/4, Muk 218/2.

5.2.9. Figânî (ö. 1532)

Biraz medrese öğrenimi görmüş daha sonra tıpla uğraşmış, kâtiplik yapmış olgunluk döneminde de edebiyat ve şiire merak sarmıştır. Dönemin devlet adamlarına sunduğu kasideleriyle tanınmış; geçimini de bu kasidelere karşılık aldığı ihsanlarla sağlamıştır.

Abdülkadir Karahan onu Fuzûlî, Hayâlî ve Bâkî gibi şairlerden sonra “ikinci saftakiler arasında” görür ve “Sürekli coşkunuğu, aşınmamış hayâllere düşkünlüğü, nüktelere kayışı ve parıltılı zekâsı ile daima ilgi ve özen çekicidir.” diyerek övgüsünü belirtir (Karahan, 1980: 45).

Şiirlerinde atasözü ve deyim kullanımında usta, hayâl gücü zengin bir şairdir. Kaynaklar, Figânî'nin Rûhî gibi rind yaradılışlı bir şair olduğunu, ömrünü Galata meyhânelerinde geçirdiğini kaydetmektedirler (Mengi, 2011:181).

Eğlenceyle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

nûş

Câm-1 'ışkun şevk ile nûş itmişem Rûz-1 Elest
Sanmanuz kim zâhirâ meyden olupdur cân mest (G 5/1)

Lebün şevkiyle kan yutmak bana yegdür elemlele
Lebünsüz bâde nûş itmekden ise câm-1 Cemlele (G 84/1),

G 97/3, Tah II/4.

zevk

Zevk ideydi dirdi Câmî tab'umun keyfiyyetin
Ey Figânî ma'rifet bezminde Selmândur bana (G 1/5)

Câm-1 safâyı zevk edeyin dir isen dilâ
Pîr-i mugân ayagina düş hâk-i pâyi ol (G 49/4)

safâ

Sûrlar ile safâ sür dünyeye durdukça şehâ
Hânedânun beklesün eltâf-1 dâdâr-i kıdem (K 2/41)

Afyôn deminde sâgar-1 sahbâ safâsı yok
Meysüz mükeyefât ilinün pâdişâsı yok (G 43/1),

K 3/27, G 44/2, G 49/4, G 78/4.

câm

Câm-1 'ışkun şevk ile nûş itmişem Rûz-1 Elest
Sanmanuz kim zâhirâ meyden olupdur cân mest (G 5/1),

Tah II/4.

meclis

Meclisde bâde şevkına anup Figânîyi
Fürkatde geçdi 'ömri diyü aklar acıruz (G 31/5)

bezm

Zevk ideydi dirdi Câmî tab‘unun keyfiyyetin
Ey Figânî ma‘rifet bezminde Selmândur bana (G 1/5),

K 2/27, K 2/28, G 9/5, G 105/1.

câm-ı cihân-nümâ

Ben bir nigâr nakşın resm eyledüm gönülde
Kim görmedi Sikender câm-ı cihan-nümâda (G 77/2)

peymâne

Ey Figânî çün fenâ bezmine basdun ayagı
Nüh sipihrûn bu tokuz peymânesin bir demde iç (G 9/5)

sâgar

Her kaçan ol bî-vefâ agyâr ile sâgar çeker
Âşık-ı dil-hasteler kanlar yudar gamlar çeker (G 20/1)

Vasf ider hatt-ı dehânını Figânîyi diyen
Sâgar-ı gülle ider bülbüli gûyâ nevrûz (G 37/5),

G 43/1.

şâdî

Seyle veren var mı bu dîde-i nem-nâke bak
Görmeyen şâdî yüzini bu dil-i gam-nâke bak (G 42/1)

bezm-i mey

Bezm-i meyde çalınan çün çeng idi
Nâle vü âhum ana âheng idi (G 105/1)

Musikiyle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

sâz

Husrevâ bezmün neşâtından zebân-ı hâl ile
Sâzlar her sû nagam-sâz olup iderler nagam (K 2/27)

rakkâs

Bezm-i fenâda urdı sada çâr ‘unsurum
Rakkâs-ı ‘ışk elinde meger çâr-pâredür (G 14/3)

Bezm-i cihânda şu‘le-i âhumla âsumân
Rakkâsa döndi kim döne yalın bıçag ile (G 75/3)

ney

Dahi bilmezdi ‘âlem neydüğün feryâd ü efgânım
Figânî ney gibi feryâd ü efgân itdüğüm demler (G 29/5)

Tîr-i dil-dûzun irüp revzenler açdı her taraf
Nâleler kılsa ‘aceb mi üstühânım hem-çü ney (G 97/4), G 104/2.

İçeceklerle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

rakı (arak)

Nâka-i leylî ‘arak-rîz oldı sanman rahm idüp
Her kılı Mecnûna râh-ı ‘ışk içinde aglar (G 13/2)

Arakdan eyledi çün dâmenini zülfün ter
Tutar kurutmaga nâr-ı ‘izâruna karşı (G 73/3)

şerbet

Katre-i şebnemce gelmez rûz-ı sûrunnda şehâ
Çeşme-i mihr olsa şerbet kâseler eflâk hem (K 2/23)

şarâp/şarâb

Tennûr-ı sînem içre bagrum kebâba benzer
Aks-i lebünle yaşum kanlu şarâba benzer (G 23/1)

Bâde dükendi hâli mükedder Figâninün
Çâre şarâb-ı nâb imiş artuk devâsı yok (G 43/5), G 53/1.

mey

Mest görüp kûyında ‘ayb itmen Figânîyi ki ol
Bir leb-i mey-gûn firâkından olupdur mey-perest (G 5/5)

Câm-ı mey tesbîhum ü meyhânedür Beytü’l-harem
Nâm-ı dil-berdür zebânümde hemân evrâd olan (G 64/3),

G 94/5, G 97/3, Tah II/4.

bâde

Meclisde bâde şevkına anup Figânîyi
Fürkatde geçdi ‘ömri diyü aglar acıruz (G 31/5)

Bâde dükendi hâli mükedder Figâninün
Çâre şarâb-ı nâb imiş artuk devâsı yok (G 43/5), G 84/1.

bâde-nûş

Lebün şevkiyle kan yutmak bana yegdür elemlemlerle
Lebünsüz bâde nûş itmekden ise câm-ı Cemlerle (G 84/1)

mül

Niçe bir bülbülini ide gülistândan irag
Rûhî gül lebleri mül gözleri mestâna ilet (G 7/4)

Keyif Verici Maddelerle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

beng

Barışmaz idi berş ile başı kimesnenün
Lîkin sonunda ‘arbede ile belâsı yok (G 43/2)

afyon/afyôn

Afyôn deminde sâgar-ı sahbâ safâsı yok
Meysüz mükeyefât ilinün pâdişâsı yok (G 43/1)

5.2.10. Fuzûlî (ö. 1556)

Sâdece Klâsik edebiyatın değil, tüm Türk Edebiyatı içinde en başarılı şairlerden biri olan Fuzûlî, her şeyden önce bir aşk şairidir. Bu aşk, maddi ve beşeri aşktan başlayarak ilâhi, tasavvufî aşka gitmiştir. Tasavvuf Fuzûlî'nin şiirlerinde çok önemli bir unsurdur. Fakat Fuzûlî'de tasavvuf bir gaye değildir... Bu bakımdan şiirlerinde tasavvuf ortada değildir, açıkça anlaşılmaz.

Ona göre dünya fânidir ve ızdırapla doludur. İnsan bütün hayatında acı çeker. İnsanın kaderi yaratılışında çizilmiştir ve takdirin hükmü mutlaka yerine gelir. Bunu kimse değiştiremez. Bu yüzden insan dünyaya ve dünyanın aldaticı nimetlerine bağlanmamalıdır. O bütün bu ızdıraplarını üstün bir sanat dehasıyla birleştirerek şiirlerine aktarmıştır.

Fuzûlî'nin şiirleri şekil ve anlam bakımlarından kusursuz olmalarına karşı, birer sehl-i mümtenî örneğidirler; üzerlerinde hiç düşünülmeden, hazırlıksız, o anda geldiği gibi söylenmiş izlenimi verirler. Okuyucuya, şairin bütün düşündüklerini, acısını, üzüntüsünü kolaylıkla ve samimiyetle ortaya koymuş gibi gelir (İpekten, 2010: 30-33). Nitekim incelemesi yapılan *Dîvân*'ı bunun örnekleriyle doludur.

Eğlenceyle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

ayş/ıyş

Ayş için gül-şen şeb-istânın münevver kılmağa
Her ağaçta astı bir kandil-i pür envâr gül (K9/30)

K 11/18, K 26/10, K 27/5, K 27/18, K 35/6, K 35/30, G 74/6, G 74/7, TrcB 1/18, TrcB 1/25.

nûş

Çok bâde bezm-i devrde nûş etmişim velî
Ben hiç meyde görmemişim bu sıfat humâr (K 35/28)

Nûş edeli bâde-i lâ'l-i lebin
Nergîs-i mestin kimi hâlim harâb (G 26/9)

zevk

Müretteb eyledi bir bezm gül-şen içre bahâr
Ki verdi zevk-i temâşası neş'e-i sahbâ (K 1/7)

TrkB 1/1, TrkB 1/III, K 15/13, K 15/47, K 18/19, K 19/13, K 23/26, K 26/1, K 26/3, K 26/27, K 27/18, K 32/23, K 32/24, K 35/13, K 36/14, G 16/4, Mr. 2/2, Muk. 34/2, Muk. 29/1.

safâ

Safâ-yi lûtf-i amîmi nüfûz edip kılmış
Mizâc-i nâmiyeyi müsta'idd-i neşv ü nemâ (K 1/56)

K 6/25, K 8/23, TrkB. 1/2, TrkB 1/VI, TrkB 1/VII, K 13/18, G 173/7, G 268/3, G 272/3, Muk 23/1, Muk 30/1, Muk 33/3, Muk 34/2.

nedîm

Ana refîk hemân bir kitâb ola bir sâz
Ana nedîm hemîn bir kadeh ola bir yâr (K 6/10)

işret

Bu işret-gâhın itmâmında bir taş olmasa eksik
Beni yerden yere nakl eylemezdi dehr mi'mârı (K 16/5)

Ben hem ol rûh-fezâ râhı dökem sâğara kim
Nahl-i işret resehâtından ala neşv ü nemâ (G 23/6),

K 16/45, K 26/5, K 32/18, G 74/6, G 203/6, G 232/8, TrkB 1/I, TrcB 2/3.

tarab

Bu sürâhî meselâ bir sanem-i ra'nâdır
Ki dem-â-dem tarab-engîz ü neşât efzâdır (K 36/1)

Gül-bün-i bağ-i tarab gonce-i gül-zâr-i ferah
Gül kim andan açılır câm-i mey-i sahbâdır (K 36/3),

G 32/3, G 33/7, G 82/6.

câm

Câm dut sâkî ki gül-bünler gül izhâr ettiler
Sen dahi bir gülbün-i ra'nâsın et izhâr gül (K 9/2)

Çıkmış iken bezm-i gül-şenden yine avdet edip
Câm-i mey sundurdu ehl-i tevbeye tekrâr gül (K 9/7),

TrkB 1/1, K 13/20, K 14/26, K 35/31, Müst 1/11, Mh 2/7, Mr 2/2, Mr 2/5, G 40/3, Rb 5/2.

bezm

Müretteb eyledi bir bezm gül-şen içre bahâr
Ki verdi zevk-i temâşâsı neş'e-i sahbâ (K 1/7)

Derd dürdidir safâ-bahş-i harîf-i bezm-i aşk
Sâkîyâ çok etme teklif-i şarâb-i nâb ana (G 9/5),

K 9/7, K 9/46, K 10/12, TrkB 1/2, TrkB 1/4, K 13/20, K 16/27, K 22/4, K 22/36, K 23/22,
K 27/3, K 27/5, K 27/17, K 27/19, G 273/2, G 298/4, TrcB 2/11, TrcB 2/14, Mh 3/2, Mr
2/2, Rb 5/2, Rb 15/1, Rb 15/2, Rb 51/2.

peymâne

Ay ü günden keyl edip şâhid tutup halka verir
Nûrunu peymâne peymâne alır andan 'i yâr (K 11/62)

Şeb ki miftâh-i meh-i nev ola gencîne-güşâ
Kıla peymâne-i gerdûnu cevâhir-peymâ (G 23/1),

G 43/1, G 256/4, G 289/3.

sâgar

Eğer murâd ise vermek safâ-yi cevher-i rûh
Felek-misâl yürüt sâgar-i şarâb-i sabuh (G 57/1)

mahbûb

Kilk-i kudret levh-i sînemde seni kılmış rakam
Eyleyip mahbûblar mecmû'asından intihâb (G 27/6)

Dün Fuzûlî sehv edip geçmiş mey ü mahbûbdan
Tevbe edip bu yaman işten peşimân olsa yeğ (G 153/6),

G 243/6, G 284/4, Muk 1/31, Rb 43/2.

sürâhî

Bu sûrahî meselâ bir sanem-i ra'nâdır
Ki dem-â-dem tarab-engîz ü neşât efzâdır (K 36/1)

humâr

Zıkr-i na'tün virdini dermân bilür ehl-i hatâ
Eyle kim def'-i humâr için içer meyhâre su (K 3/25)

Çok bâde bezm-i devrde nûş etmişim velî
Ben hiç meyde görmemişim bu sıfat humâr (K 35/28), Tah 1/4.

Musikiyle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

zâl

Tut cihan ma'mûresin ser'asker-i islâm olup
Nev-cevanlar zûr-i bâzûsuna döymez pîr zâl (K 12/32)

Bana Zâl-i felek çekti ol mûy-miyan cevrin
Görün bir târ-i mûyu nice ejder etmiş ol câdû (G 238/2),

Muk 1/20.

sâz

Ana refik hemân bir kitâb ola bir sâz
Ana nedîm hemîn bir kadeh ola bir yâr (K 6/10)

Nevâ vü sâz ile mey nûş edenler dil-rübâlardır
Çeken derd ü belâ bezm-i gam içre bî-nevâlardır (G 91/1),

K 11/15, K 11/70, TrkB 1/VII, G 114/3, G 244/6.

rakkâs

Felek hem ol gece bulmuş safâ ki sofi tek
Karar tutmayıp olmuş bu bezmde rakkâs (G 137/3)

def

Hukûk def'i için ağniyâ-yi eşcâra
Sahâyif-i çemen oldu eyâdi-i fukarâ (K 1/33)

Gam defi için her taraf gül-şende çekmiş sebze sâf
Bakır senâsında segâf bulmuş kılar vird-i senâ (K 8/19),

K 10/14, TrkB 1/III, K 12/12, K 13/5, K 13/20, K 13/26, TrcB 1/5, K 15/19, K 17/28, K 17/29, K 26/1, K 40/50, G 26/7, G 34/1, G 239/3, TrcB 1/17, Mr 2/5, Rb 23/1, Rb 51/2.

ney

Çü yok aşk âteş-i bir şu'le çekse tâkatin ey ney
Baş ağrıma dem-i aşk urma ancak nâle vü zâr et (G 42/4)

kânûn

Bezm kânûnu bozuldu ne için çeng ile def
Yığılıp etmeyeler hâkim eşîğinde gülü (G 239/3)

mutrîb

Fursat durur bu gece gelin içelim meyi
Şem ile mutrîb ü ben (ü) sâkî-i müşg-nâb (G 25/2),

G 33/7, G 233/2, G 239/2.

İçeceklerle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

rakı (arak)

Yürütmeniz arakı meclis içre bâde ile
Harâm-zâdeni koyman helâl-zâde ile (G 248/1)

şarâp/şarâb

Dolmuş kadeh şarâb ile gelmiş ayağa kim
Ger lâle bitti ise benim şem'-i lâle-zâr (K 35/7)

Eyler gönülde eşk hatın şevkini füzûn
Oddan çıkar buhâr düştü devâdır şarâb ana (G 8/4),

G 9/5, Müst 1/11, Mh 2/2, Mr 2/4, Muk 1/31, Rb 5/1, Rb 44/1.

mey

Câm içre mey ki dâ'ire salmış habâb ana
Âyinedir ki aks salar af-tab ana (G 8/1),

K 9/7, K 19/7, K 32/23, K 35/28, K 35/37, G 153/6, Muk 1/30, Rb 14/2, Rb 16/1, Rb 16/2,
Rb 23/2, Rb 43/1, Rb 43/2, Rb 50/2.

hum

Sâkîn-i hum-hâne peyda kıldı şevk-i seyr-i bağ
Geldi ol dem kim kıla bî-çareler terk-i diyar (K 26/2)

Koyalım başı hum-i bâde ayağına gelin
Tutmamak olmaz anun hürmetini bir uludur (G 93/3),

G 226/6, G 276/6.

mül

Veh ne sâhirsın ki oddan su çıkardın sudan od
Terletip ruhsârını gül gül kılanda tâb-i mül (G 178/2)

Keyif Verici Maddelerle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

beng

Örnek bulunamamıştır.

esrâr

Bezmi erbâb-i temannâya makâm-i maksad
Kilki ehl-i Hak'a miftâh-i künûz-i esrâr (K 38/19)

Hâzin-i gencine-i esrârdır her dem çeker
Rište-i izhâra bin bin gevher-i esrâr söz (G 119/5)

5.2.11. Gelibolulu Âli (ö.1600)

Yumuşak tabiatlı, zevk ve safâya düşkün, içki mübtelâsı olan Şehzâde (Sarı) Selim, beyliğini yaptığı sancaklarda daima etrafına şair ve musikişinasları toplamış, işret meclislerinde veya av partilerinde vaktini geçirmiştir. İyi ok atar, şiir yazar, musikiden anlardı... Gelibolulu Âli ise, uzun zaman yanında çalışan hizmetlilerinden idi. Kendisi de şair olduğu için, tanıştığı, aynı muhitte bulunduğu şairleri iyi tetkik edebilmiştir.

S. Selim'in Edirne'deki kısa ikametgâhında dönemin şairlerinden birçoğu yanında bulunduğu gibi, bunlara daha başka şairler de katıldı. Aynı işret ve zevk meclisleri burada da devam etti. 965/1558'de Konya sancak beyliği sırasında Kühü'l – ahbar sahibi Gelibolulu Âli'de gelip Şehzâde muhitine girdi.

Kardeşi ile olan mücadeleleri sırasında Konya'dan zaman zaman ayrılmak zorunda kalan S. Selim eski meclislerini devam ettiremedi. Fakat Şehzâde Bayezid'in ölümünden sonra artık saltanat için başka bir rakibi de kalmamıştı. Bu rahatlık içinde yine bir zevk ve safâ hayatı başladı.

Dukakin-zâde Mehmed Paşa'nın hediyeleriyle Mısır'dan gelen Durak Ç. de sarayda yerleşince Celâl Bey, müverrih Âli, Ulvi ve Durak Ç. birbirlerinden ayrılmaz oldular (İpekten, 1996:195-196).

Sürekli zevk ve safâ, işret meclislerinden bulunan Âli'nin de şiirlerine bunu yansıtması kaçınılmaz olmuştur.

Eğlenceyle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

ayş/ıyş

Bezm-i hikmet gayrıdur câm-ı hakikat gayrıdur
Ayş-ı 'işret gayrıdur semt-i riyâzet gayrıdur (G 192/1)

Mezâk-i 'ayş-ı vuslat n'idügün fehm itmedüm ammâ
Getürdüm himmetüm bezmine bin mahbûb-ı nâzı (G 542/4)

nûş

Nûş ide hûn-ı düşmenüni kana kana hâk
Rezmünde teşne kalmayuban kana kana tîg (K 24/43)

Dilber bürûdet itse harâbâta düş gönül
Dünyâ kış olsa nûş ide gör câm-ı hoş-güvâr (G 148/4),

K 35/1, Tah 1/V, Müs 3/I, G 230/5, G 425/1, G 430/2, G 456/3.

zevk u safâ

Didi bir hüsrev-i encüm habeşün dergehine
Sür yüzün zevk u safâ sür nitekim âb-ı zülâl (K 4/13)

Severüz Rûm ili gerçeklerini gerçekden
Hele her kande isek zevk s safâ itmedeyüz (G 206/3),

K 8/40, K 16/10, K 55/18, G 268/1, G 341/1, G 534/2.

zevk

Bir gice vâkı' amda kacarken miyânunı
Hoş zevk iderdüm olsam efendi uyanmadın (G 442/4)

Yine câm-ı bâde bir bir bulunub habâblarla
Kimi kasr-ı zevk u şevka kimi kalbe revzen oldı(G 566/2)

safâ

Ya'ni ol şûh-ı cefâ-hîşe vefâdâr-ı Hüseyin
Ne cefâ itse vefâdur ne vefâ itse safâ (K 3/10)

Ne bezmünde safâ sürdük ne lutfından beka gördük
Senünle bahşumuz bakî fenâ dünyâ fenâ dünyâ (G 12/3),

K 16/8, Mus 1/I, G 50/2.

işret

Her nâbı rûz-ı rüstâhîze olsun muttasıl
Gün gibi her kankı ‘işret-gehde krsan sâye bân (K 32/40)

Beden sıhhatde cân râhatde dil yâr ile ‘işretde
Zihî devlet zihî ‘izzet zihî kudret zihî rif’at (G 48/2),

K 44/17, G 534/1.

kadeh

Za‘îfüz lîk muhkem tutmadın sahbâ gibi câmı
Kadeh düşmez elinden bir bölük ehl-i safâyuz biz (K 15/8)

Her kime kadeh sunsam ol ‘arz-ı humâr eyler
Kim var mey-i ‘ışkunla mestâne degül yâ Rab (G 36/2),

K 30/3, K 35/1, G 525/5.

câm

Câm-ı la’lünde ne hâlet var ki ey sâkî olur
Mest olan tekrâr mest ü ser-be-ser hüşyâr mest (G 49/2)

Câm tutmaz eli ey sâkî alınmaz ayagı
Bir tolun içse hemân ‘Âlî-i şeydâ yıkılır (G 104/7),

meclis

Nevâdan başla mutrîb tâki olsun cân-fezâ meclis
Açıl gül gibi sâkî eylesün kesb-i hevâ meclis (G 230/1)

Getür tanbûrı seylet ‘ûdı dehret nâya dem-sâz it
Görinsün ehl-i derd-i ‘ışka kânûn-ı safâ meclis (G 230/2),

G 230/3,4,5.

bezm

O bezm içinde olan rûzı şeb sanur şebi rûz
Ziyâ virürdi meh ü mihre şem‘a-i kâfur (K 25/6)

Figân ider idi devr-i zamâne gelmese dil
Sadâ virür midi bezm içre sille yemese def (G 249/4),

G 339/3, G 525/2.

peymâne

Peymânesi gerdûnun kânûnla dolu her dem

Bilmem bu benüm bagrum meyhâne midür cânâ (G 13/4)

Neden tolmak boşalmak kâseler şâdü'r-revânından
Meger bezm-i safâ peymânesin ölçer döker kasrun (G 302/6),

G 376/2, G 441/2, G 516/5, G 519/7.

sâgar

Doldurup kanumla sâgar gibi her bardagımı
Ser-tâ-ser nûş eylesem def'-i humâr itsem dirin (G 430/2)

şâdî

Bir mâtem idi âhiri şâdîye mübeddel
Ol didi ki herkes ne 'aceb gam yenilendi (G 536/3)

mahbûb

Mahbûblarun zevkîn bilmem ne hayâl anlar
Nefs atına binmişdür sûfî didügün merkeb (G 31/2)

Mahbûblar donandı açıldı bahâr-ı 'îd
Zeyn oldu serv-kadler ile sebzâr-ı 'îd (G 67/1),

G 111/6, G 313/1.

sermest

Çekmesen bâr-ı gamı üstür-i sermest gibi
Kuvvet-i cân olmaya sahrâ-yı fenâdan hâsıl (G 316/3)

Ser-i kûyunda gördüm haddi yok 'uşşâk-ı sermestün
Sakın dâmanun ol geçenler üzre ugrayup geçme (G 488/4)

bezm-i mey

Ne ayak bellü ne baş bezm-i mey-i devletde
Rutbede zîrle bâlâ bir olupdur zîrâ (K 8/24)

Bezm-i meyün ki bu tutumın bilse 'Âliyâ
Câm-ı mey almaz idi ele Cem didükleri (G 558/5)

meyhâne/mey-hâne

Hasretinden bâdenün âh eyledüm meyhânede
Bu kalan humlar düşüp yanumca feryâd eyledi (G 561/4)

Musikiyle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

sâz

Havâ`yı ‘ışk ile dem-sâz olup bana bu gice
Rebâb bir yana inlerdi bir yana neyler (G 124/3)

Getür tanbûrı seylet ‘ûdı dehret nâya dem-sâz it
Görinsün ehl-i derd-i ‘ışka kânûn-ı safâ meclis (G 230/2),

G 293/4.

def

Ceng gibi hamîdeyüz def gibi dûr-dîdeyüz
Mest-i mey çekîdeyüz pîr-i mugân mıyuz neyüz (G 204/2)

Figân ider idi devr-i zamâne gelmese dil
Sadâ virür midi bezm içre sille yemese def (G 249/4)

ney

Küttâb elinde ney görünür dime ‘ibret al
Şâ‘ir yedinde hame-misâl sinân sinîn (K 36/37)

Yâ kaşun sanup kemâna şöyle dil bağladılar
Ayu düşse ney gibi efgâna başlar tirlir (G 92/2)

kânûn

Nây-ı nâlemsüz komazdsm bir nefes bezmün velî
Korkaram devründe feryâd eylemek kânûn olur (G 171/2)

Getür tanbûrı seylet ‘ûdı dehret nâya dem-sâz it
Görinsün ehl-i derd-i ‘ışka kânûn-ı safâ meclis (G 230/2)

şestâ

Gül gibi câm-ı mey def ü şestâ vu ney kanı
Bülbüllerinde gülşen-i dehrün enin mi yok (G 269/4)

mutrîb

Nevâdan başla mutrîb tâki olsun cân-fezâ meclis
Açıl gül gibi sâkî eylesün kesb-i hevâ meclis (G 230/1)

İçeceklerle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

rakı (arak)

Elünde gül şarâbına döner mi ‘aks-i rûyunla

Ruhundan bir ‘arak düşse gülâb olur ‘arak cânâ (G 24/3)

Âlî ale’s-seher içelüm bir kadeh arak
Fânûs-ı sîne ister isen ola şu’ledâr (G 148/5),

G 183/1, G 240/1, G 368/5.

şerbet

Suyun ayagı şişüpdür habâb sanma sehâb
İçürdi şerbet ide tâ‘ilâc-ı istiskâ (K 9/36)

Bâde sundum içmedi içdi riyâ zehrin tamam
Zâhid-i sâlûsa gör ‘Âlî ve şerbet bagladum (G 347/5),

K 36/44, G 415/1, G 552/5.

şarâp/şarâb

Harâret eyledi a‘zâmı ba‘demâ muhtel
İçür şarâbını cûyun bana berây-ı devâ (K 9/38)

Elünde gül şarâbına döner mi ‘aks-i rûyunla
Ruhundan bir ‘arak düşse gülâb olur ‘arak cânâ (G 24/3),

mey

Ey mugbeçe sakın ki vebâl olmasun sana
Bensüz mey içdün ise halâl olmasun sana (G 2/1)

Sâkî-i gül-ruh elinden dökülüp sâfara mey
Şâh-ı gülden ire her goncaya bir neşv ü nemâ (G 25/3)

bâde

Meyhâneye varsam gelür ayaguma bâde
Ey pîr-i mugân gör ne mübârek kademüm var (G 184/4)

Göricek la’lünü vasf eyledüğüm ‘ayb itme
O kadar mest olana ancak olur bâde gazel (G 318/4),

G 347/5, G 525/5.

mül

Gördük safâ sürer kadehün kadhın itmeden
Mül zemmin eyledükçe o biz mülzem eyledük (G 283/3)

Bâde-i la’lünü ilzâm itmiş iken vâ’izi

Muttasıl mül fikrin eyler gûyiyâ mülzem degül (G 307/3),

G 339/3, G 403/3.

Keyif Verici Maddelerle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

beng

Ne ‘aceb halü-ı kelâm eyler isem vafunda
Mest-i câm-ı gam iken sundı firâkun dile beng (K 44/29)

5.2.12. Gelibolulu Sun’î (ö. 941/1534-1535)

Gelibolulu Sun’î, gençken çok güzel şiirler yazan bir şair iken, Sultan adında bir kadına âşık olmuştur. Onun uğruna eğitimini de tamamlamadan meyhanelere düşmüş, onun hakkında şiirler yazmıştır. Bundan sonra bir meyhane düşkününe haline gelen Sun’î, yaşamının sonuna dek şarap içmeyi sürdürmüştür (Yakar, 2009: 10).

Haluk İpekten de onun bu yönüne değinirken aynı zamanda şairliğini över: “Gelibolu’dan yetişen şairlerin en iyilerinden idi... Meyhânelere düştüğü zamanlarda *Hafız-ı Leng* adında birisiyle arkadaşlık eder, meyhâne köşelerinden ayrılmazlardı. Son zamanlarda kendisiyle tanışan hemşehrîsi müverrih *Âli*, sevdiği kadınla da görüşmüştür.” (İpekten, 1996:250).

Sun’î’nin meyhâneye olan düşkünlüğü, sürekli içki içmesi onun şiirlerine de yansımıştır. Bu minvalde hiç kaside yazmamış olması onun zamanında bir hamî bulamadığına ispat sayılabileceği gibi, beyitlerinden onun rind bir şair olduğu kanısına da varılabilir.

Eğlenceyle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

ayş/ıyş

Göz açup yumuncadır ancak bu ‘âlem varlığı
Durma ‘ayş it diyü remz eyler sana her bir habâb (G 5/2)

nûş

Tutdı gülden yine gülşende piyâle bülbül
Yine nûş itdi sabûhı mey-i jâle bülbül (G 104/4),

G 160/2, G 216/1, G 216/5.

safâ

Dem tutar ey dil safâsından semâ' eyler kadeh
Baş açık yalın ayak pür-hâl bir abdâldur (G 19/2)

kadeh

Sun'î bu bezm-i hûb güzel sahn-ı bâğdur
Havzı kadeh surâhî anun çeşmesârıdur (G 27/4),

G 46/1, G 85/3, G 169/6.

câm

Bûse aldığın lebünden ben mi didüm sâkîyâ
Fâş olan râzî niçün benden tutar câm-ı şarâb (G 6/3)

meclis

Bu meclis Sun'iyâ bir hûb u ra'nâ bâğ sahnıdur
Surâhî çeşmesâr olmuş ayagıdur anun sâgar (G 25/5)

bezm

Mihr ü mâhî n'eylerüz biz bezmimizde ey felek
Var bizüm sâkî gibi bir âfet-i devrânımız (G 72/5),

G 102/8, G 174/3, G 177/1, G 200/2.

peymâne

Ey ecel her kim senün peymâneni nûş eyledi
Gussasını 'âlemün ol dem ferâmûş eyledi (G 216/1)

sâgar

Bu meclis Sun'iyâ bir hûb u ra'nâ bâğ sahnıdur
Surâhî çeşmesâr olmuş ayagıdur anun sâgar (G 25/5)

Sohbetde müdâm aglamasun küsmedi sâgar
Ey sâkî surâhi hele bâri güle söyler (G 37/3),

G 26/1,2, G 66/3, G 169/1, G 169/10.

muğbeçe

Pîr-i deyre kul iken kaçdı diyü ey mugbece
Sun'inün başın çevürdi uş bu mekkâr-ı şarâb (G 7/6), G 146/1.

meyhâne/mey-hâne

Saltanat anlar sürerler kim varup meyhâneye
İki ‘âlem hazzın eyler şimdi yek ile (G 151/2)

Musikiyle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

sâz

Nabzumı tanbûr-veş tutdı vü bildi derdümi
Başladı kânûn ile mutrîb şifâ-sâz olmağa (G 158/3), G 180/5.

raks

Raks urur zikr ortasında şevk ile bir mâh-ruh
Halka-i zikr oldı ol şem‘ ile fânûs-ı hayâl (G 100/4)

mutrîb

Nabzumı tanbûr-veş tutdı vü bildi derdümi
Başladı kânûn ile mutrîb şifâ-sâz olmağa (G 158/3)

İçeceklerle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

şarâp/şarâb

Devlet şarâbınun k’ola keyfiyyeti gurûr
Anun humârı merg değül mi niye sürûr (G 20/1),

G 7/1,2,3,4,5,6, G 120/2, G 131/1, G 184/3.

mey

Câm-ı mey gibi o meh hercâyîdür pür-âldür
Her kişiye bî-tekellûf leb sunar mey âldür (G 19/1)

bâde

Ser-mest elinde bâde çıka geldi meclise
Ol meh kadem götürdi pür itdi safâ ile (G 167/3),

G 169/10.

mül

Sohbet ol rinde çıkupdur sâkîyâ her şeb ider
Bir lebi mül şem‘-ruhsâr ile sahbâ sohbetin (G 139/3), Mr 3/V.

5.2.13. Hasan Ziyâî (Mostarlı Ziyâî, ö.992/1584)

Şiirlerinden anlaşıldığı kadarıyla hayatını yokluk ve sıkıntılarla geçiren Ziyâî, çok eski, harap ve yıkık bir evde oturmaktadır (Gürgendereli, 1999:7).

Ziyâî, Şeyh-i Sanân mesnevisinde, fakirlikten kurtulmak için ailesiyle beraber gurbete çıktığını söyler. Burası deniz kenarında bir yerdir. Fakat gurbette de sıkıntıları devam edip ailesinin geçimini sağlayamayınca memleketine geri dönmeye karar verir.

Ziyâî, memleketine döndükten sonra, şair ve âlimlere değer verip onları koruyan ve kendisi de şair olan Vusûlî Mehmed Beğ'in (ö. M.1598) himayesi altına girer.

Mehmed Beğ'in de ilgi ve teşvikiyle eserlerini daha rahat yazmaya başlayan şair, ona intisâb ettikten sonra sıkıntılarında bir miktar kurtulur (Gürgendereli, 1999:8).

Ziyâî, sâde ve samimi şiirler yazması, şiirinde mahallî renklere, orijinal söyleyişlere, atasözleri ve deyimlere, halkın yaşayışına ve geleneklerine yer vermesi bakımından Rumeli şairlerinin ortak özelliklerine sahiptir (Gürgendereli, 1999:5).

Her ne kadar yoksul bir yaşam sürmüş olsa da zaman zaman bu yoksulluk halinden şikâyeti bırakıp, zevk ve eğlenceye yönelik beyitler de kaleme almış olduğunu görüyoruz.

Eğlenceyle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

ayş/ıyş

Kahr-ı dünyâyı ferâmûş eyleyüp `ayş itmege
Mey gerek meclis gerek mahbûb-ı müstesnâ gerek (G 237/3),

Mh 3/2, G 240/1, G 258/5, G 371/4.

nûş

Dirlik ıssı olımaz olsa eger ehl-i hüner
Nûş idüp âb-ı hayât-ı keremi her hayvân (K 7/11),

G 189/2, G 202/4, G 270/4, G 421/4.

zevk u safâ

Mesnedüm yok bu cihânda işigünden gayrı
Dergehünde olur olursa bana zevk ü safâ (K 2/19)

Belâ budur beni `aşkun komayur kendü hâlümde

Cihân zevk ü safâda ben günâh ile vebâlümde (G 4/3),
K 7/13, K 8/4, G 12/4, G 39/1, G 152/3.

zevk

Ziyâ'inün efendi şevki rûy-ı meh-veşündendür
Gam-ı hicrân ile zevk itdügi yâd-ı lebündendür (G 76/5)

safâ

Gel ey sâkî bahâr irdi getür câm-ı musaffâyı
Safâ kesb idecek demdür bu fırsat-ı ganîmetdür (G 64/2),

TrcB 9/7, Muaş 2/1, G 94/4, G 201/1, G 432/5.

işret

Böyle taksîm eyledi var ise Kassâm-ı ezel
İşret ü şadî sana hüzn ü melâl oldu bana (G 21/4)

kadeh

Meclis-i bâgda zerrîn kadehe bakma gönül
Mey-i şeb-nemle tolu bülbüledür gonca-i gül (G 268/1),

G 48/1,2,3,4,5, G 380/6.

câm

Câm-ı aşk ile beni itdi ezel sâkîsi mest
Bezm-i hâs itdükde ervâh-ı beşer rûz-ı elest(G 36/1),

harâbât

Reh-i mey-hânede düşdüm gice kan mest-i hâk-âlûd
Meded gelsün beni pîr-i harâbât eylesün irşâd (G 51/2),

G 225/4, G 366/5, G 434/3.

sâgar

Melek sâkî şafak mey nukl encüm mâh-ı nev sâgar
Güneş şem`-i safâ kavs-i kuzah çeng ü semâ meclis (G 188/4),

Mh 3/5, G 235/2, G 268/4, G 421/4, G 425/1.

sâde-rûyân/sâde-rû

Hâlsiz dil aldı bir güzel yine
Şâhdur dehr-i sâde-rûlarına (G 423/1)

muğbeçe

İtdüm kamu Rûm illerini gerçi temâşâ
Va'llâhi sana bulmadum ey mugbeçe hem-tâ (G 8/1)

mahbûb

Kahr-ı dünyâyı ferâmûş eyleyüp ayş itmege
Mey gerek meclis gerek mahbûb-ı müstesnâ gerek (G 237/3),

G 417/2, G 449/4.

sürâhî

Benzetdün ey Ziyâ'î meye leblerin diyü
Gice surâhî bezmde uzatdı dil bana (G 10/5)

Gördi kim yâd-ı lebünle eller el üzre tutar
Sâgar-ı bezme surâhi itdi cânâ ser-fürû (G 378/5),

G 444/2.

bezm-i mey

Câm-ı aşkun mesti geh handân u geh giryân olur
Bezm-i meyde mest olan zîrâ geh aglar geh güler (G 85/4)

meyhâne/mey-hâne

Bugün meyhânededen mescid temâşâ kılmaga vardum
Kanâdîl adına gördüm ki bî-hadd câm asılmışdur (G 77/4)

Musikiyle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

sâz

Bezm-i gamda mutrîb-i nâ-sâza din n'eyler defi
Sayhatî min hüznü hicrânü'l-habîbi yektefi (G 443/1), G 472/4.

raks

Gelse ger raks iderek bezme o hurşîd-i cihân
Tenüme cân irişür cânuma ârâm gelür (G 97/3), G 134/5.

rakkâs

Ahd ü peymândan igen dönme igen ey rakkâs
Devrdür böyle bu kalmaz geçer eyyâm gelür (G 97/2)

kânûn

Kâmetüm çeng olur mey-i derdünle
Ney ki bezmünde sâkîyâ kânûn (G 318/3), G 349/5.

ergânun

Mesîhâ-dem sanemler derdine düşmüş zebûnem ben
Figân ile cihân deyrinde kalmış erganûnem ben (G 325/1)

muganni

Mekteb-i gamda meger bir tıfl-ı kâbildür rebâb
Kıssa-i ders okudup eyler mugannî gûşmâl (G 251/4)

mutrîb

Bezm-i gamda mutrîb-i nâ-sâza din n'eyler defî
Sayhatî min hüznî hicrânü'l-habîbi yektefî (G 443/1)

İçeceklerle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

rakı (arak)

Ey arak yüzi suyu ârız-ı yârun sensin
Sen gül-istân-ı letâfet gülünün şeb-nemisîn (G 315/3)

şarâp/şarâb

Dem-be-dem agyâr ile tenhâda tek çift olmasun
Meclis-i cânâneye bagrum kebâb eşküm şarâb (G 30/4)

mey

Mihre bakdumsa izârun terk idüp gün görmeyem
Lalüni koyup mey içdümse harâm olsun bana (G 4/4)

bâde-fürûş

Medh ider pîr-i mugânî o men`-i bâde-fürûş
Her kişi kendü atasın Hızır İlyâs sanur (G 87/2)

bâde-nûş

Sohbet eylen yâr ile vakt-i bahâr elden gider
Bâde nûş eylen kenâr-ı cûy-bâr elden gider (G 131/1)

mül

Kanlu yaşum dökersem efendi aceb degül
Meclisde mest olan kişi üstüne mül döker (G 145/3),

G 436/4.

Keyif Verici Maddelerle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

beng

Be-destî mey, be-destî beng dârem
Ezân rû der râh-ı hod reng dârem (G 11/1)

5.2.14. Hayâli Bey (ö. 1557)

Kanuni Sultan Süleyman'dan ihsanlar gördüğü bilinen Hayâli Bey hakkında fazla bilgi bulunmamaktadır.

Fuad Köprülü Hayâlî Bey'in şiirlerini “tasavvufla dolu saymamak gerektiği”nden bahseder ve tezimizin temasını oluşturan “Dünyevileşme” unsuru çerçevesinde destek oluşturacak nitelikte şu söylemleri ekler: Kasideleri kuvvetli ve canlı bir üslupla yazılmış olmakla beraber, en orijinal eserleri gazelleridir. Bu serbest yazılmış, rint aşk şiirlerinde, İshak Çelebi'ye benzer özellikler gösterir. Bunlar: gurur, gönül tokluğu, yerel özelliklere özen... (Köprülü, 2009: 395).

Dîvân'ı ise bu ifadeleri destekler nitelikte birçok örnek barındırır.

Eğlenceyle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

ayş/ıyş

Hayâlî kasr-ı ayşa urmadın el
Habâbın hânümânı oldu ber-bâd (G 5/7)

Kişver-i ayş u tarabda begliği var Ca'ferin
Nice bin zevk u safâ ikliminin sultanıdır (G 20/4),

G 3/4, G 3/5, G 135/1.

nûş

Cür'a nûşun bezm eyvânında yüz Dârâ vü Cem
Rezm meydânı deminde Rüstem-i Destân mısın (K 20/19),

zevk

İki şehzâdesini sünnet eder
Tuttu zevk u sürûr erkânı (K 16/2)

Lezzet-i dünyâyâ mâ'il bilmez uhrâ zevkini
Ana rahmin nitekim bâğ-ı cinân bilir cenin (K 23/35),

K 14/12, Mh 1/3, G 115/5.

safâ

Oldu Hayâlî cilvegeh-i hüsn-i bî-sebât
Derlerse nola âyîne-i pür-safâ bana (G 12/5),

K 22/28, Tah 1/1, G 8/1.

nedîm

Gör ne âli-himmetem halvetgehimde şâh-ı aşk
Hem-nişînim hem demim yârım nedîmimdir benim (G 6/5)

işret

Ayş ü nûşa bâğa gel kim bî-sütûn u bî-tınâb
İşret için haymeler kurmuş durur ebr-i bahâr (K 25/6)

tarab

Feleki reşk-i tarab-hâne-i Cemşîd edip
Vere eknâfa izârı lemeâtiyle ziyâ (G 10/2),

G 33/3, G 42/1.

kadeh

Bezm-i tecrîd eylesem Îsâ-yı Ruh-ullah ile
Her kadehde meyvesin teklif ede tûbâ bana (G 17/2),

TrcB 2/3, Tah 4/6, G 5/3, G 8/1, G 10/4, G 12/3, G 16/2, G 17/1, G 20/2, G 31/1, G 37/2,
G 41/1, G 44/4, G 46/1, G 46/3, G 56/3, G 59/1, G 59/3, G 76/2, G 77/3, G 85/2, G 86/3, G
111/5, G 124/2, G 142/5.

câm

Her kulu bir Cem eline tîği câm-ı bezm-i rezm
Nûş eden ol câmı ayılmaz meger rûz-ı şümâr (K 25/15)

Haşr olunca câm ile geçsin ser-encâmın deyu
Bir duâ eylen elin ben meste ayıklar meded (G 1/4),

Muaş 1/3, Tah 1/1, Tah 4/6, G 111/5, G 120/4, G 122/5.

meclis

Sımât-ı meclisinde nukl-i encüm geçmedi hâra
Habâb-ı sâgar-ı bezmin begenmez çarh-ı gerdânı (K 63/7)

Eyleyip meclis çemende sen harâmisin deyu
Kazîler bî-had surâhînin günâhın sordular (G 8/4),

bezm

Gel olma bezm-i fenâda mey ile âlûde
Ki suna sâkî-i vahdet eline Mâ-ı Tahûr (K 1/10)

Bezm ol durur ki yâr içe mey sâkî cân ola
Cismimde kanım ana mey-i ergavân ola (G 9/1),

K 5/20, K 7/24, K 14/12, K 14/17, K 19/7, K 20/19, K 22/28, Tah 1/5, Mr 2/3, TrcB 2/3,
TrcB 5/7, K 25/15, G 1/1, G 1/3, G 2/5, G 3/4, G 4/4, G 6/5, G 8/6, G 9/4, G 12/2, G 14/5,
G 15/4, G 18/3, G 20/2, G 21/5, G 23/1, G 23/4, G 25/5, G 26/2, G 27/2, G 28/4, G 31/3, G
33/3, G 36/1, G 41/1, G 41/2, G 41/3, G 46/2, G 47/1, G 47/4, G 47/5, G 48/7, G 51/2, G
53/4, G 55/2, G 59/2, G 60/3, G 64/1, G 67/6, G 68/3, G 69/4, G 71/1, G 73/1, G 76/2, G
77/3, G 78/1, G 78/5, G 81/1, G 83/1, G 89/1, G 89/2, G 93/4, G 111/5, G 113/1, G 120/4,
G 122/5, G 140/1.

câm-ı cihân-nümâ

N'idigini cihânın fehm et habâb-ı meyden
Yazmış bu nükteyi Cem Câm-ı cihân-nümâda (G 6/3)

harâbât

Harâbât ehline dûzah azâbın anma ey zâhid
Ki bunlar ibn-i vakt oldu gam-ı ferdâyı bilmezler (G 7/2),

Mh 1/3, G 1/5, G 2/4, G 3/1, G 5/3, G 6/4, G 7/2, G 7/4, G 9/2, G 10/4, G 20/2, G 20/3, G
23/2, G 31/5, G 31/6, G 33/2, G 40/2, G 42/2, G 44/4, G 51/3, G 51/5, G 53/4, G 60/3, G
82/5, G 83/4, G 87/2, G 99/5.

peymâne

Vermeyen dostluğa âlem-i fânide hâlel
Dolu peymâne ile ahd ile peymânındır (G 30/2)

Belâlar bezmine sînem benim meyhânedir derler
Kızarmış dâğıma meyle dolu peymânedir derler (G 71/1),

sâgar

Bahr-ı sîmâbîde seyrân etmeye fülk-i hilâl

Bezm-i mevcûdâtta gezdirmeye sâgar güneş (K 5/20)

Nâfe mi yâ sâgar-ı işret mi yâ havz-ı behişt
Murg-ı câna âşiyân yâ hod neşâta kân mıdır (G 1/9),

Mr 2/3, K 13/4, K 22/7, K 24/6, G 2/2.

şâdî

Kimesne ermedi şâdiye bî-vesîle-i gam
Müyesser olmadı Şîrîn visâli bî-Şâpûr (K 1/18)

Yine şikâra çıktı hümâ-sâye Şehriyâr
Bu şâdilige hande eder kebk-i kûhsâr (G 85/1),

muğbeçe

Bir serv boylu muğbeçe meyhânede bu gün
Akıtdı halkı su gibi kendi ayağına (G 1/4)

humhâne/ hum-hâne

Mey ayaga binmiş gezer peymânedden peymâneye
Düşmüş lebin sevdâsına humhânedden humhâneye (G 54/1)

Dünyâ şarâbı ile olmaz Hayâlî böyle
Humhâne-i ezelden mest-i harâba benzer (G 92/5),

G 107/3.

mahbûb

Şâmdan gelmiş yalın yüzlü ışık mahbûbudur
Tâs alıp kûyun gedâlar gibi seyr eyler güneş (K 5/11)

Cân-ı şîrîni revân eyler gönül cânâneye
Rind-i şâhid-bâzdir mahbûbuna şekker sunar (G 31/3),

K 14/10, TrcB 1/4, G 1/3, G 2/1, G 7/1, G 18/1, G 18/5, G 20/1, G 26/4, G 27/1, G 31/4, G 48/1, G 87/3, G 102/4.

sürâhî

Her kişi bezm-i cihân içinde bir hâletdedir
Şem yanmakta surâhî gülmede ağlar mest (G 1/3)

humâr

Cismim yudur şarâb ile ölsem humâr iken

Ey pîr-i mey-kede yerine ko atalığı (G 10/2)

Âsumânın bu dokuz câm-ı zümür-rüd-fâmını
Bir aradan nûş edip def-i humâr etmek nice (G 26/4),

G 35/1, G 75/3, G 89/5.

sermest

Bir nice üstür-i sermest durur bu ebyât
K'oldu her birisine kâfiye kûhân-şekil (K 8/29)

Anma ey âşık-ı sermest dem-i Mansûru
Meclis-i aşk durur bunda nice kan batar (G 89/4),

G 57/4, G 113/6.

bezm-i mey

Gündüzün uykûya var zulmü edinme pîşe
Geceler bezm-i mey-i nâbî bilâ-gayr eyle (G 51/2)

Bezm-i mey bir gülsitândır anda sâkî bâğbân
Câm-ı mey güldür surâhî serv bülbül bülbüle (G 69/4)

Musikiyle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

hicâz

Mutrîb Hayâli bezmini germ eylesen onun
Gönlü Hicâzda kulağı pîşrevdedir (G 21/5)

sâz

Velf ben olmuş idim târ-ı nâleye dem sâz
Hamîde kaddim ile inlemekte niteki çeng (K 7/7)

Sâzına şa'ş'a'ayi târ edip zöhre-i çarh
Nagme-i sünbüleden eyleye âheng-i nevâ (G 10/3),

TrcB 1/3, G 3/1, G 4/1, G 19/2, G 20/1, G 23/4, G 47/1, G 49/4, G 68/3, G 84/4.

raks

rîr edince ney-i hâme bezm-i medhinde
Arûs-ı heft felek raksa girdi çâpük ü seng (K 7/24)

Cür'a-i feyz döke arza inâ-i hurşîd
Cümle zerrât girip raksa ola mest-i likâ (G 10/4)

def

Âsumânın bu dokuz câm-ı zümürüd-fâmını
Bir aradan nûş edip def-i humâr etmek nice (G 26/4)

Ol zevki kim verirdi bana çeng ü nây ü def
Aldım ben ol sadâyı tanîn-i zübabdan (G 48/3), G 76/5.

ney

Sarîr edince ney-i hâme bezm-i medhinde
Arûs-ı heft felek raksa girdi çâpük ü seng (K 7/24)

Tîr-i cefâsı deldiği her üstühânımın
Ah etdiğimce ney gibi işi fegân ola (G 9/2),

kânûn

Bezm-i gamda her nefes ah eylerin kor mu budur
Ney gibi feryadı uşşâk içre kânûn eyleyem (G 18/3)

Ey Hayâlî bâr-ı gam kaddim bükelden çeng-veş
Ney gibi feryâdı uşşâk içre kânûn eyledim (G 46/5),

G 11/4, G 31/2, G 59/1.

tanbûr

Sadâ-yı âlem-i lâhûtu istimâ eyle
Nedir bu şîven-i nây ile nâle-i tanbûr (K 1/11)

Şerr ü şûru ko ırak olma kenâr-ı hayrdan
Kalmayasın tâ meleklerle felekte seyrdan
Dedi hâtif cân kulağına bu köhne deyrden
Bezm-i gamda nây-veş cismin tehî kıl gayrdan
Cân kulağıyla işit bu nükteyi tanbûrdan (Tah 1/4)

Burdular kulağını mecliste tanbûrun yine
Yüregin nâzın deliben dembedem zâr ettiler (G 94/4)

gıdâ-yı rûh

Derd-i dilber gıdâ-yı rûhumdur
Hûn-ı dil bâde-i sabuhumdur (G 62/1),

G 16/2.

mutrîb

Sana gîsûy u şâhidle olupdur nağme-i mutrîb
Kemend-i sayd-ı Behrâmî sadâ-yi kûs-ı Hâkânî (K 21/12)

İçeceklerle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

rakı (arak)

Ârızın nâgeh arak-rîz olsa ey hûr-i cemîl
Sanıram cennette tuğyân eylemiştir selsebîl (G 9/1)

Çekti dolusunu arak-ı jâleden seher
Boynunu egdi lâle çanağı benefşenin (G 36/2),

G 48/4, G 68/5.

şerbet

Bu ni'metler yenip çünkim içildi sâfi şerbetler
Şebîhûn etti şâh-i rûza ceyš-i leyl-i zulmânî (K 14/11)

Hatt-ı la'lin ey sanem tutmuş Nesîhâ şerbetin
Rûy-ı gülğününde hâlin hindû-yi âteş perest (G 2/2),

G 34/2, G 62/5, G 64/2, G 101/2.

şarâp/şarâb

Yegdir şu kasrdan k'ola anun sonu harâb
Rind-i şarâb-hâreye câm içre bir habâb (G 3/1)

Gönlüm hayâlin ile kaçan sohbet eylese
Kanlı yaşım o bezme şarâb-ı çekidedir (G 41/3),

G 1/1, G 48/4, G 49/7, G 54/5, G 60/2, G 61/1, G 68/1, G 75/3, G 78/1, G 78/2, G 90/3, G 101/3, G 113/1, G 120/4, G 130/3.

mey

Gel olma bezm-i fenâda mey ile âlûde
Ki suna sâkî-i vahdet eline Mâ-ı Tahûr (K 1/10)

Bezm ol durur ki yâr içe mey sâkî cân ola
Cismimde kanım ana mey-i ergavân ola (G 9/1),

K 14/26, G 3/2, G 3/3, G 4/4, G 5/3, G 6/3, G 7/1, G 8/1, G 8/3, G 8/4, G 8/6, G 10/2, G 10/5, G 12/5, G 13/4, G 15/5, G 15/7, G 16/3, G 18/1, G 18/5, G 19/2, G 20/2, G 22/5, G 26/2, G 27/1, G 27/5, G 28/1, G 28/4, G 29/4, G 31/4, G 32/2, G 34/5, G 36/1, G 36/4, G 37/2, G 37/5, G 43/1, G 44/1, G 47/5, G 48/4, G 49/8, G 50/3, G 51/2, G 54/1, G 56/3, 59/3,

G 84/2, G 85/1, G 88/2, G 89/5, G 91/3, G 93/4, G 113/2, G 131/2, G 136/4, G 140/1, G 142/5.

mül

Aceb şûrîde-hâl oldun Hayâlî la'l-i yar için
Melâhat çârsûsunda harîdâr-ı mül olmuşsun (G 8/5)

Kılmaz isem lâle-ruh bir yâr ile mül sohbetin
Dûd-ı âhımla temâşâ eyle sünbül sohbetin (G 23/1),

G 54/2, G 98/5.

Keyif Verici Maddelerle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

beng

Adû diler ki gubâr-ı cenâbına süre yüz
Gedâyı pâdişâh eyler Kemerde âlem-i beng (K 7/18)

Şevkinle vasl ümidi mestâne güft-ü gûdur
Râhın gubârı olmak efkâr-ı benge benzer (G 47/2),

G 78/1, G 91/2.

esrâr

Her gubâr içinde bir hûrşîde eylerdin nazar
Cür'a-dânımdan eger nûş eylesen esrârımı (G 45/4)

5.2.15. Hayretî (ö. 941/1534)

Hayretî'nin sunduğu bir kasideyi pek beğenen ve yardım edip bir zeamet vermek niyetinde olan İbrahim Paşa, sohbetinde bulunan Hayâlî Bey'e "Hemşehrini nasıl bilirsin?" diye sormuş, Hayâlî Bey de güya methetmek için "Mir ve vezir sohbetinden nefretle uzlet eden bir fakirdir, son zamanlarda bu gazelini söylemiştir, henüz nazire diyemedim." demiştir. Bunun üzerine İbrahim Paşa ehemmiyetsiz bir timar bahsetmiştir. Hayretî de bunu kabul etmeyip Rumeli'de Uç beylerine sığındı (İpekten, 1996: 144).

Mihal-oğlu Mehmed Bey, Hayretî'nin meclislerine dâhil olmasını, sohbetlerinde bulunmasını kendine şeref sayardı. Hayretî yıllarca vilâyetten vilâyete dolaşarak Mihal-oğlu ve diğer uc beylerinin yanlarında kaldı (İpekten, 1996: 222).

Öte yandan Hayâlî Bey, kimseyle pek konuşmaz yalnızca hemşehrileri Hayretî ve Usulîyle buluşur, sohbet ederdi. Aynı zamanda Âşık Çelebi ile de yakın dostluğu bulunan Hayâlî ve dolayısıyla yirmi yıl kadar süren bu dostlukta sürekli mehtab seyrinde bulunmuşlardı (İpekten, 1996: 231).

Yani denebilir ki Hayretî, içinde bulunduğu bu çevreler dolayısıyla sanatını geliştirme fırsatı vurmuş, bunu *Dîvân*'ında da göstermiştir.

Eğlenceyle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

ayş/ıyş

Geldi irişdi mevsim-i 'ayş u safâ diyü
Gül gibi güldi gülşen açıldı likâ-yı 'îd (K 13/2)

Hengâm-ı 'ayş u mevsim-i şâdî irişdi gel
Koma beni 'anâda 'inâyet zamânıdur (G 68/4),

K 12/1, K 12/14, K 12/21, K 15/3, K 15/5, G 72/6, G 72/7, G 176/3, G 405/7.

nûş

Ey pîr olası tâze cuvân tîğün olmasa
Nûş eylemezdi râhat ile şeyh ü şâb âb (K 10/25)

Gel berü meyhâne-i 'ışka kadem-rencîde kıl
Câm-ı gam nûş itmede bir yâr-ı evbâş ol bana (G 13/3),

Müs III/1, G 75/3, G 118/1, G 141/2, G 226/2, G 254/3, G 256/5, G 297/4, G 391/3, G 397/3, G 399/4, G 445/4.

zevk u safâ

Dil kişverine at saluban 'asker-i belâ
Zevk u safâ alayını kılmışdı târ u mâr (K 14/9)

Mahabbet bezminün zevk u safâsın alımdum ger
Bana esrâr-ı 'ışkun virnese fi'l-cümle keyfiyyet (G 26/2)

zevk

Okınuğınca zevk ile ebyât-ı dil-firîb
Söylendügince şevk ile eş'âr-ı âbdâr (K 14/43)

Her ne nâvek dile ol gamze-i dil-dûz urur

Şevk u zevk atına turmaz yine mahmûz urur (G 73/1),

K 15/6, G 209/4, G 443/1, G 472/7.

safâ

Geldi irişdi mevsim-i 'ayş u safâ diyü
Gül gibi güldi gülşen açıldı likâ-yı 'îd (K 13/2)

Sınup peymânen âhir çün dökilür cür'a-veş kânûn
Ne assı devrünü dâyim safâ bezminde sürdürdün tut (G 22/4),

K 14/42, K 16/29, G 123/2, G 185/6, G 194/6, G 415/4.

işret

Rûzgâr 'işret bisâtın yazd'okur 'ârifleri
Turmuş ayağ üstine etrâfa el salar çınâr (K 16/3)

Kerem kıl zâhidâ mahbûb u meyden bizi men itme
Bahâr eyyâmı sohbet mevsimi 'işret zamânıdur (G 106/4),

K 20/4.

kadeh

Bir kadeh bâdeye cânlar virürüz Hayretiyâ
Bilmezüz hamr ile mi oldı muhammer gilümüz (G 132/5),

G 317/7, G 487/1.

câm

Gül bülbül ile hem-nefes ü bülbüleyle câm
Hem-dem olup hemîşe sürerler safâ-yı 'îd (K 13/17),

Müs III/2, G 130/2, G 280/2, G 462/4.

meclis

Yakar pervâneler per şem'-i meclis
Yine handân u nâ-pervâ nedendür (K 17/7)

Meclis içre bûse-i cânânım almak yol mıdur
Öldürüp ben nâ-tüvânı cânım almak yol mıdur (G 112/1),

bezm

Savm-ı belâda görelî yad oldı cümleten

Bezm-i safâda hem-dem olan âşinâ-yı 'îd (K 13/24)

Bezm-i safâda bâde-i la'lün eme rakîb
Biz mey yirine kan yudavuz kan unutmâ hâ (G 14/8)

harâbât

Hayretî gibi harâbât ehline
Tâk u eyvân genc-i vîrân bir olur (G 49/5)

Bir harâbât evidür her bucağın seyr itsen
Hayretî gibi niçe vâlih ü hayrânlar olur (G 88/7),

TrcB IV/5, G 326/10, G 422/4.

harâbâtî

Ger dilersen ey harâbâtî safâ-yı rûzgâr
Dâyima nûş it şarâb-ı dil-güşâ-yı rûzgâr (G 118/1)

peymâne

Sınup peymânen âhir çün dökilür cür'a-veş kânûn
Ne assı devrünü dâyim safâ bezminde sürdürdün tut (G 22/4)

Harâbât içre dervîş Hayretiyem
Şarâb-ı 'ışkuna peymâne oldum (G 326/10),

G 482/2.

şâdî

Götürî götrülse dünyâdan ferah şâdî ne gam
Çün tolundı gözden ol hurşîd-ruh ey gamgüsâr (K 9/62)

Şarâbun anladum keyfiyyetin bir zevk-ı yârîdür
Gam u şâdîde yâr oldur ki senden olmaya münfek (G 202/3),

K 20/4, G 455/3.

sâde-rûyân/sâde-rû

Kuşadup zerrîn kemer yanunca salındur yüri
Kim henûz bir sâde-rû mahbûb dilberdür kılıç (K 11/3)

Dostum bil sâde-rû mahbûbdur
Salınur yanunca şemşîrûn senün (G 221/3)

humhâne/ hum-hâne

İçüp hum-hâne-i şâhîde vahdet sâğarından mey
Yüri şimden girü mest-i harâb ol ey dil-i şeydâ (G 10/3)

Nûş idüp hum-hâne-i şâhîde gayret bâdesin
Kendüden geçmiş birer mestâneledür gâzîler (G 75/3),

G 297/4.

mahbûb

Nasîhatle bizi mahbûb u meyden kesmek istersin
Kelâmun nâsîhâ her yirde gûyâ nass-ı kâtı'dur (G 60/5),

K 16/10, K 16/11, K 20/9, G 83/3, G 292/5, G 443/1, G 443/1.

humâr

Câm-ı vaslından irmez ise meded
Öldürür Hayretî'yi derd ü humâr (G 81/7)

Yeter sana müdâm ey dil belâ bezminde kan içmek
Sakın değmez humârına şarâb-ı nâbdan el çek (G 202/1),

G 207/4, G 246/2.

sermest

Gûyiyâ bir cür'a sundun bezm-i 'ışkunda bana
Cânımı ol cür'adan sermest ü şeydâ eyledün (G 212/3)

Yâd idüp didün mi n'eyler gûşe-i gamda 'aceb
Hayretî-i vâlih ü sermest ü hayrânım benüm (G 298/7),

G 351/7, G 365/5, G 487/7.

meyhâne/mey-hâne

Dil şehrinin sipâh-ı gam itdiydi top harâb
Meyhâne künci olmasa muhkem hisârımız (G 128/4)

Be Hayretî şeh-i 'âlem degül mi na'ra ile
Şu dem ki kaldura meyhânede 'âlem 'âşık (G 182/5),

G 134/1, G 202/5.

Musikiyle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

gûyende

Sürûd-ı 'ıŖkı dinlen Hayretî'den
Bu bezmün ol da bir gûyendesidür (G 102/5)

Visâlün meclisinde Hayretî-vâr
Gazeller okısam gûyende olsam (G 281/5), G 349/6.

hicâz

Yâr kûyına geldük ey mutrîb
Gel makâm-ı Hicâza başlayalum (G 301/5)

sâz

Leblerün öpdükce artar nâle vü âhum benüm
Sâkıyâ mey meclisinde eksük olmaz söz ü sâz (G 145/4)

Yana yana figânlar eyleyelüm
Dem-be-dem söz ü sâza başlayalum (G 301/3),

G 435/3, G 435/4.

raks

Ŗevk ile raksa girdi elin karsuban çınâr
Başladı çün terennüme destân-serâ-yı 'id (K 13/6)

Dilerem cân oynayup 'ıŖkunda cânâ ten yakam
Raksa girem germ olup meclisde pîrâhen yakam (G 275/1)

def

Yine kûyunda döğüp göğsüm kılâyın nâleler
Yine çalınsun mahabbet meclisinde nây ü def (G 174/4)

ney

Her nefes neydi beni ney gibi nâlân itmek
Her makâmı uyuban yad ile seyrân itmek (G 226/1)

Dostum lâyıık mıdur ney gibi ben nâlân olam
El güle gül gibi ben bülbül gibi giryân olam (G 329/1),

G 390/1.

Ŗeştâ

Çağırup dir düblek ü Ŗeştâ vü def
Dem bu demdür dem bu demdür dem bu dem (TrkB 11/2)

gıdâ-yı rûh

Mü'minlere egerçi ki oldur gıdâ-yı rûh
Düşmanlara yidürsen olur anı zehr-i mâr (K 14/40)

Dostum hâlün hayâlidür gıdâ-yı rûhumuz
Bir hümâdur murg-ı cân her dâneye meyl eylemez (G 134/4),

G 175/2.

mutrîb

Beni tahrîk idüben vir nemedi mutrîbe dir
Sever ihsânı zihî lutf u kerem kânı şarâb (G 17/7)

Yâr kûyna geldük ey mutrîb
Gel makâm-ı Hicâza başlayalum (G 301/5),

G 435/3.

İçeceklerle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

rakı (arak)

Bize çiğ pişmiş anmanuz arakı
Puhteyüz biz şarâb-ı hâm içelüm (G 318/4)

şerbet

İğmâz kılma zahmuma merhem mahallidür
İhmâl itme hastaya şerbet zamânıdır (G 68/7)

Suna ol her derdi yok nâmerde vaslı şerbetin
Ben belâ küncinde bî-dermân olam lâyıq mıdır (G 80/3),

G 193/1, G 470/6.

şarâp/şarâb

Gam hastasına şerbet-i şâfi olup şarâb
Her derdmende eyledi yine devâ-yı 'îd (K 13/20)

Şarâb içenlere dîvâne dir zâhid velî bilmez
Ki ol 'ârif yanında 'akl-ı evvel rûh-ı sânidür (G 106/2),

K 20/1, G 17/,1,2,3,4,5,6,7,8,9, G 106/2.

mey

İçüp hum-hâne-i şâhîde vahdet sâğarından mey
Yürî şimden girü mest-i harâb ol ey dil-i şeydâ (G 10/3)

Yandurur pervâne par par şem'e per pervâ yimez
Germ olup mey meclisinde sanki pîrâhen yakar (G 64/3),

G 145/4, G 179/3, G 202/2, G 317/4, G 377/4, G 379/4, G 385/5, G 487/1.

bâde

Düz basdı yine meclis içinde ayağumuz
Elde 'asâ-yı bâde olaldan tayağumuz (G 127/1)

Ey gamze-i mahmûr-ı mey-i nâz u kirîşme
İç bâde gibi kanımı def' eyle humârın (G 207/4),

G 241/1, G 310/3, G 436/4, G 439/3.

bâde-nûş

Bezm-i vahdetde gelüp olmak dilersen bâde-nûş
Evvelâ benlik humârından ayl var ey gönül (G 246/2)

mül

Sen gül açıl gel gül gibi cûş eyle dâyim mül gibi
Ben karşuda bülbül gibi nâlân olayın varayın (G 340/5)

Keyif Verici Maddelerle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

beng

Getürmen meclis-i 'ışka mey ile bengi 'âşıklar
Ki mey bir kıpkızıl dîvânedür beng ise bir medhak (G 202/2)

esrâr

Bir katra ağzı yarını tamzursa yire yâr
Esrâr olup gubâr ola sâfî şarâb âb (K 10/5)

5.2.16. Hecrî (ö. 1557)

Hecrî, Osmanlı devletinin ilim ve sanat hayatında şair, müderris, kazasker ve şeyhülislâm yetiştiren ve Kara Çelebizâdelere diye tanınan ailenin ceddidir (Zülfe, 2010: 18).

Bütün kaynaklar Hecrî'nin âlimliği, kabiliyeti ve fazileti konusunda fikir birliği ettikleri hâlde, Âşık Çelebi onun bütün bu bilgi, olgunluk ve ağırbaşlılık altında kayıtlara aldırılmayan, eğlenceye ve sohbe düşkün bir yapısının olduğunu söyleyerek içkiye ve meyhâneye olan tutkusundan bahsetmektedir. Ona göre Hecrî, sürekli batakhâne köşelerinde bulunmakla bataklıkta açan bir gül gibidir. Kitaplarının yaprakları şarap karşılığında rehin bırakılmış; güzellerin gönül aynasından vefa nakışlarının silinmesi gibi şarap dökülmekten satırları silinip gitmişti. O, nerede bir güzel görse başından sarığını atar, yakasını yırtar, ayrılığın acısına kapılarak uzaktan seyrederdi (Zülfe, 2010: 22-23).

Hecrî'nin bu "Eğlenceye ve sohbe düşkün" yapısı kendisini şiirlerinde de hissettirir.

Eğlenceyle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

ayş/ıyş

Gül gibi eyler-iken sahn-ı çemende sohbet
Nerkislerini yumdı telh oldı 'ayş u 'işret (G 11/1)

Komazuz müdâm elden ayag[ı] cem-veş
Bizüz 'ayş ü 'işretde cemşîde vâris (G 13/3),

G 56/5, Mus 2/IV.

nûş

Sen rakîb ile varup sohbet-i mey eyleyicek
Nûş eder hecrî-i bî-çâre şehâ câm-ı cefâ (G 1/5)

Çekince sâkî-i hicrân elinden câm-ı zehr-âlûd
Ecel sahbâsını nûş eylemek 'ayn-ı sa'âdetdür (G 43/4),

G 57/4, G 69/2, G 80/2, G 94/2, G 104/1, G 107/3.

zevk u safâ

Nece 'ayş ü nece 'işret yâ nece zevk u safâ
Öyle dirlikden ma'âza'llâh ölüm yegdür bana (Mus 2/IV)

zevk

Nûş-ı la'lünden egerçi dem-be-dem zevk eylerem
Nîş-i zülfünden velîkin dem-be-dem agu yerin (G 105/4)

Zevk u şevk-ı bezmünün keyfiyyeti gözümdeür
Câm-ı mey sanma sakıngıl beni ser-hoş eyleyen (G 107/2)

safâ

Bâde-i 'ışkun safâsın nece terk etsün gönül
Eyledi bezm-i ezelde anun-ıla imtizâc (G 15/4)

Hüsni mir'âtına karşı dem-be-dem âh eylesem
Yüzi ag olsun ki bin dürlü safâlar gösterür (G 41/4), G 82/4.

işret

Geh şarâb-ı nâz içer çeşmün dem olur kan içer
Bezm-i 'işretde nitekim toluyı tekrâr mest (G 12/4)

İçsem ahbâb-ıla sensüz câm-ı 'işret telh olur
Ol kadar kan aglaram derd-ile sohbet telh olur (G 52/1), G 136/1.

câm

Derd ü gam kıldı gönül mülkin harâb
Hayra gir sâkî sunup câm-ı şarâb (G 4/1)

Mey-gûn lebün firâkı ile cân verenlerün
Câm üzre kâse-i seri şekl-i habâb olur (G 34/2), G 57/4.

meclis

Sâkîyâ meclis-i gül içre yürü bezm-i cem et
Seni bir öpmek içün iki tolu sun kerem et (G 8/1)

Şem'-i meclis dün gece mihr-i cemâlün şevkına
Subha dek yandı yakıldı bir nefes dinlenmedi (G 132/4)

bezm

İşde geldüm deyesin bezmün adın anmayasın
Sizün ellerde begüm böyle m'olur 'ahde vefâ (G 1/3)

Geh şarâb-ı nâz içer çeşmün dem olur kan içer
Bezm-i 'işretde nitekim toluyı tekrâr mest (G 12/4),

G 36/4, G 77/4, G 107/2, G 111/8.

harâbât

Sâkîyâ câm-ı lebün şevki düşelden gönlüme
Menzilüm kûy-ı harâbât u yerüm mey-hânedür (G 53/3)

peymâne

Ecel peymânemüz toldurmadın gel
Mey-i nâb-ile sâkî câmı toldur (G 50/2)

sâgar

Felek ragmına döndür sâgarı kim
Cefâlar etdi döne döne kat kat (G 6/2)

Sâgarı devr-i felek ragmına döndür sâkîyâ
Döne döne hecrîye cevri eylemişdür kat kat (G 7/5),
G 51/3, G 75/5.

şâdî

Şâdî vü ferah kapusını seng-i gam-ile
Yapdun dil ü cân mülkini yıkdun be hey âfet (G 10/2)

sürâhî

Medh-i dilberden nece hecrîferâgat eylesün
Çün surâhîden müdâm âvâze-i kulkul gelür (G 56/7)

Gördi kim sâgarı el üstine tutar devrân
Öpüben destin ayagina surâhî kodı baş (G 75/5), G 111/8.

meyhâne/mey-hâne

Sâkîyâ câm-ı lebün şevkî düşelden gönlüme
Menzilüm kûy-ı harâbât u yerüm mey-hânedür (G 53/3)

Musikiyle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

sâz

Gönlüm hevâna yelteneli ney-veş inleyüp
Bezm-i belâda çalınuban oldı benzi sâz (G 68/5)

Şu kim bezm-i belâda sûz-ıla dem-sâz ola nâya
İşi her dem figân olsun çalınsun benzi sâz olsun (G 108/4), G 114/2.

def

Def gibi sîne dögüp âh u figân etmekden
Neye döndürdi kadüm gör ki bir ebrûsı hilâl (G 98/5)

ney

Ey ney defün ne-y-idüğünü çengden eşit
Bir pîrdür ki devr ü zamândan haber verür (G 48/2)

Figân u nâle kılmaktan egerçi dem ürürdi ney
Görüp efgânımı nutkı tutulup kaldı dem-beste (G 125/2)

ergânun

Bezm-i gamda nâya dem-sâz olalıdan sûz-ıla
Sâz olup benzüm çalındı sînem oldu erganûn (G 114/2)

İçeceklerle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

şerbet

Haste-i ‘ışkuna tan mı telh ola âb-ı hayât
Ey tabîb-i cân u dil bîmâra şerbet telh olur (G 52/3)

şarâp/şarâb

Hecrîmest-i ‘ışk olupdur sâkîyâ yohsa şarâb
Katrece gelmez gözine içse deryâlar kadar (G 32/6)

Düşdügiçün şarâba şöyle habâb
Gör ki neçe ayakda kalmışdur (G 42/2),

G 69/3, G 107/8.

mey

Sen rakîb ile varup sohbet-i mey eyleyicek
Nûş eder hecrî-i bî-çâre şehâ câm-ı cefâ (G 1/5)

Ecel peymânemüz toldurmadın gel
Mey-i nâb-ile sâkî câmı toldur (G 50/2)

bâde

Gözlerün men‘ eyleme içşün ko her dem kanımı
Olmadı küffâra çünkim bâde içmekden yasag (G 81/3)

Def‘ etdi bâde ile gamum pîr-i mey-fürûş
Dâgları akdarur dediler himmetü’r-ricâl (G 99/3), G 119/6.

mül

Her dem içüp dil ciger kanını ‘ayş eyler müdâm
Âb-ı hûn-âlûd çün mecnûn olana mül gelür (G 56/5)

Medh edersen yeri vardur ol yüzi gülzârı ben
Ruhları gül lebleri mül dişleri dürr-i semîn (G 117/2)

Keyif Verici Maddelerle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

beng

Bâde-i gül-gûn-ile ter tut dimâg-ı huşkünü
Beng ü afyôn-ıla sôfi kuru sohbetden n'olur (G 31/3)

esrâr

Kalup lokmân dem-beste olaydı bû-‘alî hayrân
Şifâdan bahs edüp la‘lün eger keşf etse esrârı (G 137/5)

afyon/afyôn

Bâde-i gül-gûn-ile ter tut dimâg-ı huşkünü
Beng ü afyôn-ıla sôfi kuru sohbetden n'olur (G 31/3)

5.2.17. İshâk Çelebi (ö. H. 944 – M. 1537/38)

O zamanlar bir Osmanlı kasabası olan Üsküb doğumlu İshâk Çelebi'nin şiirler anlaşılması kolay, dil itibarıyla o devre göre sâde ve âşıkane'dir. Şairin şiirlerinde fazlaca sanat endişesi taşıdığı söylenemez. Fakat bunun yanında şiirlerinde pek çok edebi sanatı görmek mümkündür (Yıldırım, 1991: VIII).

Onun fazilet ve zarafeti kendisinden bahseden eserlerin hepsinde yazılıdır. Fakat aynı eserler, İshâk Çelebi'nin fazlına ve mevkiine yakışmayacak kadar hafif meşrepliklerde bulunmuş olduğunu da kaydeder (Yıldırım, 1991: VI).

Karakter itibarıyla hoş tabiatlı, neşeli, bayatı ve yaşamayı seven biridir (Yıldırım, 1991: VII). Dolayısıyla şiirlerinde bu unsurlara çokça rastlarız.

Eğlenceyle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

ayş/ıyş

Belâ vü mihnetle rüz-ı gamda 'ayş iderüm
Dil-i harife virür işret-i şebana sürür (K 11/27)

Ayş u 'işret günleri geldi yine gül vaktidir
Îta'ra-yı mestânenün bi-çare bülhî'l vakti dür (G 77/1),

K 15/26, K 15/28, K 25/1, G 95/5, G 169/3, G 255/4, G 275/6, G 286/6.

nûş

Câm-ı şarâb-ı tiğünî nûş eyleyenleri
Ta haşr oluncâ eyleye mest u humâr tiğ (K 12/25)

Şevk-i mihrün bâdesin nûş ideli
Gice gündüz garh-ı ser-gerdan mest (G 19/6),

K 19/3, K 28/54, G 47/1, G 134/4, G 165/3, G 275/9, G 288/1.

zevk u safâ

Derd u firak u hasretle kan yudar şafak
İtdükçe âfitâb ile zevk u safâ seher (K 15/25)

Göreyidün nice olur zevk u safâ-yı sofî
Sende olsaydı eğer bendeki halet bu gice (G 242/6),

K 15/27, G 249/3, G 275/6.

zevk

İrmez giceye sıhhatile zevkdan olur
Sen bi-vefâya her kim ola aşına seher (K 15/29)

Hal idindi kendüye keşretde vahdet zevkini
Hublar cemiyetinde gözleyin tenhâ seni (G 277/5),

K 15/32.

safâ

Safâ vü şevk ile yaşum semâya girmişdür
Neden gelür 'aceba çeşm-i dür-efşâna sürür (K 11/3)

Safâ geldün dimek bir gün nasîb olmazsa dildara
Gönül mir-âtına gird-i melâletden safâ gelmez (G 107/5),

K 28/41, G 124/2, G 181/2.

nedîm

Sen bahtiyara 'izzet u devlet-i nedîm olup
Ayat-ı nusr ile ola nakş-ı nigar tig (K 12/38)

Rakibi sür haremünden reva mıdur k'ola
Nedîm-i hazre-i izzet-i mab-hen küstâh (G 24/3)

işret

Yokdur şeb-i nedamete pâyân u intiha

Gel 'ayş u 'işrete idegör ibtidâ seher (K 15/26)

Ayş u 'işret günleri geldi yine gül vaktidir
Îta'ra-yı mestânenün bi-çare bülhî'l vakti dür (G 77/1),

K 15/28, K 25/1, G 120/4, G 255/4, G 275/6.

kadeh

Yâre yakarmasa kalsa hicab altında
Bir kadeh mey kişinin cümle hicabın götürür (G 71/4)

Dindârdur mu'ameleden pir-i mey-füruş
Sunmadı bir kadeh meyi yafılış şırayla (G 263/6), G 307/2.

câm

Alsa eline ol şeh-i Cem iktidar tiğ
Sunar ' aduya câm-ı mey-i hoş-güvar tiğ (K 12/24)

Çekildi rahle-i gam-ı kadar katar katar
Lebün hayâliyle çekdükçe câm-ı şabüh (G 23/2),

G 41/7, G 141/5, G 205/1, G 239/2.

meclis

Meclis-i şâha varup bir iki raks itmekle
Dürlü güherlere gark oldı ser-â-ser tâvûs (K 18/16)

Dest-i gamla ten-i giribanum çeküp çak eyledüm
Meclis-i dildârda cân nakdini hak eyledüm (G 173/1),

G 223/4, G 234/4.

bezm

Bezm-i felekde kâse-i zerrin alup ele
Güya ki'ayş u 'işrete eyler şala seher (K 15/28)

İrdi bahar mevsimi açıldı laleler
Bezm-i çemende devr ider oldı piyaleler (G 34/1),

K 18/18, G 66/4, G 120/3, G 165/3, G 192/4, G 232/1, G 304/2.

peymâne

Sâkîya ol yare mey sun ' âşık-ı gam-harla
İçmeyince bir iki peymâne olmaz aşına (G 3/5)

Göreyin var ola eksülmeye peymâne müdâm
Ki gelüp döne döne hâtırumuz hûş eyler (G 47/3),

G 71/2, G 219/5, G 254/3.

sâgar

Hiçe 'âşıkdur tahassür eyliye câm-ı Cem'e
İşigün iti safâlı olsa elden sâgarı (G 327/2)

sâde-rûyân/sâde-rû

Sebze vü ab-ı revanı gördüğümce sanurum
Sâde-ru bir sim-ten hubı kenar eyler çemen (K 19/17)

Tigun aceb mi 'âşık ger virmeye mecâl
Her sâde-rû ki bârid ola bî-aman olur (G 41/2), G 86/1.

mahbûb

Tevbe itmek 'âşık düşmez mey u mahbûbdan
Câme-i takva yaraşmaz rind u kallâş üstüne (G 234/3)

A begüm mahbubsuz dünyâyı neyer bu kişi
Ben de insaf eyleye farza ki dünyâ mâlıdur (G 82/5),

G 86/1, G 271/2.

sürâhî

Kıyl u kâl medrese mahza kurı gavgadur
Söz sürâhî sözi devir eylerse kulkul vaktidür (G 113/1)

La'lüne benzer diyü câm-ı şarâbı dostum
Meclis-i meyde sürâhî götürür baş üstüne (G 234/4)

humâr

Câm-ı şarâb-ı tiğünü nûş eyleyenleri
Ta haşır olmcâ eyleye mest u humâr tiğ (K 12/25)

Cümle 'uşşaka bir göziyle bakan
Ol iki çeşm-i pür-humâra selam (G 185/2),

G 230/5, G 254/1.

meyhâne/mey-hâne

Meyhâne zâlimdür şarâb-ı nâzdan
Her dem ayık olmadı alan mest (G 19/2)

Hây u hûyî terk idüp yâhû didük meyhâneye
Âşıkı bilmez misin sofi ki gavgadan kaçar (G 60/2),

G 190/3, G 242/1, G 303/2.

Musikiyle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

sâz

Gevre başlar aglasam zira ki mutrîb sâzını
Guş-mal eyler nidem kim nağmesi nü-sâz olur (G 39/6)

Ney gibi hilümi yanup yakılup söylemeğe
Neydi amma kime dirsın kanı dem-sâz olsa (G 259/4),

G 39/4, G 260/3.

raks

Meclis-i şâha varup bir iki raks itmekle
Dürlü güherlere gark oldı ser-â-ser tâvûs (K 18/16)

Raks ura mihr-i ruhjin şevkıyla ruz-ı haşre dek
Ölice her zerre kim ola gubarumdan cüd'a (G 4/4)

rakkâs

Sema'ı lezzeti sanma kıyas-ı 'akılladur
Ne bile bir kişi sorsan niye döner rakkâs (G 115/3)

Bezm-i ruhi rakkâs-i felek gibi kemâ-kân
Bahr-ı gamı gavvâsı güneş gibi kemâhi (G 332/2)

ney

Neyleseydi aşk başumda veli sohbet bu kim
Bezm-i gamda ney gibi inlemek ister zâr zâr (G 59/5)

Ney gibi hilümi yanup yakılup söylemeğe
Neydi amma kime dirsın kanı dem-sâz olsa (G 259/4),

G 120/3, G 263/5, G 283/4, G 304/2.

kânûn

Perde-i 'uşşakla gel eyle ta'yin-i makimi
Mutrîba nice olur seyreyle kânûn ile bahs (G 20/2)

mutrîb

Bezm-i gam mutrîbinin sine rebabın götürür
Çeşm-i giryân kabağı dolu şarâbın götürür (G 71/1)

Bezm-i gam mutrîbınun suz u nevasın ne bilür
Nidügüm anlamayan nâle vü efgânumdan (G 192/4),

G 215/4, G 242/6.

İçeceklerle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

rakı (arak)

Başdan ayağa ğark-ı 'arak idecek beni
Bâr-ı gir ân-ı dâhiye-i gussa vü elem (K 2/23)

Cânım od gibi yanarken 'arak-ı ruhsarun
Susayup cânuma ol âteşi teskin itmiş (G 113/3),

G 175/3.

şerbet

Tatludur şîrîn dehânun şerbet-i cülâbdan
Leblerin sin-büsesi pâlûde-i terden leziz (G 29/2)

Ölümlü hastasıyuz şerbet-i melametini
Gerek ki nûş idevüz neyse zehr eğer tiryak (G 134/4), G 331/6.

şarâp/şarâb

Mey ne keyfiyyet olur buna şarâb-ı la'lün
İçmedin görmekle kişiyi bi-hûş eyler (G 47/2)

Cihân-ı devr-i - aşkunda şarâb-ı şevkla mest it
Yaraşmaz meclis-i meyde ko hûşyâr olmasun kimse (G 223/4),

G 247/4, G 262/1.

mey

Sâkîya ol yare mey sun ' âşık-ı gam-hârla
İçmeyince bir iki peymâne olmaz âşinâ (G 3/4)

Taglarca gussamız yine İshâk câm-ı mey

Bir lu'ble götürdi ne hoş pehlevân olur (G 41/7),

G 61/3, G 71/4, G 77/2, G 77/4, G 89/3, G 90/4, G 143/2, G 174/4, G 224/3, G 242/5, G 280/1.

bâde

Nice gel her biri bir cim bâde
Olur nûş idenün şevimi ziyade (K 28/54)

İçelüm bâde(y)i ayılmadın ölüp gidelüm
Ayağı götürelüm eldeyken hurmetümüz (G 98/2),

G 150/5, G 203/1, G 300/4, G 234/2.

hum

Gül ki leşker çekdi sahrâ-yı çemende lâleye
Hum şâhıdur ki 'azm itdi kızılbaş üstüne (G 234/2)

mül

Zihi bidayet-i lütfün nihâyet-i me'mül
Sa'adet ol kula kim hizmete ola makbul (K 1/14)

Bûse ihsân eylemek var ise ben dil-teşnene
Ey yüzi gül lebleri mül şûh u şengül vaktidür (G 77/4), G 112/2.

5.2.18. Kara Fazlî (ö. 1564)

Zâtî'nin öğrencileri arasında yer alan Fazlî, Üsküplü Riyazî'den Farsça tahsil etmiş, Şeyh Zarîfî Hasan Efendi'ye bağlanarak Halvetî tarikatına girmiştir. Tasavvufa eğilimine rağmen mutasavvıf bir şair değildir. (Özkat, 2005: V) Onun bu macerasını Âşık Çelebi şöyle aktarır: “Sarf ve nahv okuduktan sonra Üskübî Riyâzî merhûm yanında olup vâfir Fûrs okudu. Ba'dehu şi're heves idüp Zâtî'ye müraca'at itmeği hasr-ı evkât idüp sâ'ir eşgâli kodı. Zâtî dahı merhuma mahsus şâgirdümdür ve şi'r-perverdümdür'dirdi. Muttasıl şi're çalışur u dürüşürdi ve şi'r işidürdi.” (Çelebi, 2010: 197).

Bilgili, faziletli, güzel söz söyleme sanatına vakıf, şiire hâkim ve derviş mizaçlı bir kişiliğe sahiptir. Kelime oyunlarından uzak ve sâde bir söyleyişe sahip şiirlerinde kelimenin ruhunu bulmuş, bir kuyumcu titizliği ile şiire duygu ve zekâ katmasını bilmiştir (Özkat, 2005: V).

Eğlenceyle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

ayş/ıyş

Halk ıyş ü zevkde güm güm öter âlem yine
Sevkle tutdı cihânı nare-i mestân-ı feth (K 10/7)

Tutup lâle piyâle tutdı sahrâ gûsesin sende
Götür bâga ayak ıyş it muvâfıklık zemânıdur (G 95/2),

K 12/6, K 10/9, K 13/25, K 29/9, K 29/37, K 31/7, Mus 23/V, Mus 24/II, Mus 26/II, Mus 26/IX, Mus 33/V, G 119/1.

nûş

Su gibi nûş itmege kanın kızılbaşun yine
Hancer-i bürrân-ı Hûn-efsânumuz isler yeder (K 11/5)

Simdi ser-mest itdi sanma câm-ı ışkun cânımı
Ben anı nûş itmisem bezm-i kademden sâkîyâ (G 21/5),

K 12/15, K 29/3, Mus 23/III.

zevk u safâ

Nedür bu zevk u safâ vü nedür bu hass u hubûr
Bu ıyşı var ise bâkî sanursın iy magrûr (K 6/1)

Temâşâ eyle var anı bulunmaz bir anun gibi
Temâşâ menbaı hatt madeni zevk ü safâ kânı (K 12/4),

K 21/3, K 21/37, K 27/3, K 27/5, K 32/2, Mus 3/I, Mus 4/III, Mus 26/VI.

zevk

Gündüzün ıyş ü safâ ile kamu zevk ideler
Gicesi âteş isinden ola pür-sevk-i cihân (K 13/25)

Ger tehî ola gamundan dil-i pür-gam bir dem
Cânda ne zerre kadar zevk ola cânâ ne safâ (G 15/4),

K 23/10, K 29/37, G 65/5, G 75/5, G 89/6.

safâ

Cihânun her günü îd ü gicesi hadr olmuşdur
Gice gündüz safâ ile geçürsen n'ola devrânı (K 12/26)

Cânımı her-dem ki bir düsnâmdan cânân ana
Sîneden eyler safâ ile duâlar cân ana (G 8/1),

K 13/25, K 22/35, K 29/2, K 30/10, Mus 23/II, Mus 31/III, G 12/4, G 15/1,2,3,4,5,6,7, G 46/1, G 65/5, G 74/1, G 122/3.

nedîm

Meh-i zühal mahal u âfitâb-ı Zühre nedîm
Emîr-i tîr-i tedâbîr ü müşterî ikbâl (K 31/7)

Görsen iy dilber ki sensüz nice mey ıyş eylerem
Eşk sâkî âh mutrîb nâle hem-dem gam nedîm (Mus 33/V)

işret

Her kisi şâdân u hurrem ıyş ü işret itmede
Halka arz itdi cemâlini yine hûbân-ı feth (K 10/9)

Bahâr eyyâmı işret vakti âşıklık zemânıdur
Şarâb iç iy gönül mest ol ne ayaklık zemânıdur (G 95/1),

K 29/2, K 29/37, G 10/4, G 133/3.

tarab

Halka şâdî vü tarab câmını feyb itdi kamu
Oldı ol câm-ı tarab-nâkla herkes hoş-hâl (K 20/4)

meclis-i hâs

Işk halvet-gehine akl n'ola bulmasa yol
Âmm neyler sanemâ anda k'ola meclis-i hâs (G 101/3)

câm

Her ne cân kim cân-ı ışkundan senün ser-mest ola
Kelb-i nefis-i sâlim ana olımaz hergiz ases (K 1/10)

Leb-i habîb olur ise cinânda cân bana
Tahûra mâyil olursam ola harâm bana (G 13/1),

K 13/34, K 14/20, K 18/18, K 33/34, Mus 23/IV, Mus 23/V, Mus 24/IV, Mus 26/VIII.

meclis

Gördiler meclis-i gül-zâra harîf oldı harîf
Lâleler urdı tasa sâgar-ı lâlini hemân (K 33/5)

Sâkî ki meclis içre o sîrîn-leb olmaya
Mey bana zehr-i nâb ola nukl ü kebâb-ı telh (G 55/3),

K 29/14.

bezm

Çü kasd-ı bezm ide sâkî-i zer-piyâle-i mihr
Şarâbla pür ider câm mâh-ı tâbânı (K 14/20)

Çünkü bezm ehline kan yutdurmak oldu hû sana
Ben daHı sâkî götürdüm ayagı yâ hû sana (G 27/1),

K 7/3, Mus 16/V, Mus 16/VI, Mus 30/I.

peymâne

Ömr-i serîfi gül gibi az oldu hey dirîg
Peymâne-i hayâtı ne tîz toldı hey dirîg (Mus 34/III)

şâdî

Farkı yokdur yanımızda hiç şâdî vü gamun
Dâr-ı dünyânun ne usrında ne yüsârındayuz (K 8/29)

Sevk ü şâdî ile pür oldu cihânun kalbi
Oldı gûyâ ki dem-i vuslat-ı dilber nevrûz (K 16/12),

K 20/3, K 20/4, K 29/7.

meyhâne/mey-hâne

Mey-hâneye ayak getir iy sûfi şarâb iç
Halvetde murabba oturup içme müselles (G 47/2)

Kıs erdi çık mey-hâneden gel oda karsu odada
Nûş idelüm gelsün sehâ mey-hâneden mey-hâneye (G 135/2)

Musikiyle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

hicâz

Geldi bir dem yine hüccâca makâm oldu hicâz
Düzdi uşşâk kamu nare-i lebbeykle sâz (K 21/1)

Nice kim eyleye uşşâk-ı sıfâhân u ırâk
Sad nidâ ile reh-i râstdan âheng-i hicâz (K 21/34)

sâz

Geldi bir dem yine hüccâca makâm oldu hicâz
Düzdi uşşâk kamu nare-i lebbeykle sâz (K 21/1)

Adl-i kânûnına ikbâli anun çeng uralı
Oldı âvâzesi Nûşîn-revân'un nâ-sâz (K 21/18),

K 21/28 Mus 26/IV.

def

Devründe bir tabanca yimez kimse kimseden
Deffâfdan meger ki def iy kâm-rân-ı adl (K 18/25)

ney

Ney âvâzında gûsum çihre-i dilberdedür çesmüm
Ne pendün yiridür aklun kanı sûfî delü olma (G 12/5)

Nisbet itmek kadüne nâr u ney
Serv-i men nâ-revâ durur ne revâ (G 31/5),

Mus 16/V, Mus 16/VI, G 33/3, G 118/4.

İçeceklerle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

şerbet

Düris ki şerbet-i ilm ile olasin sâlim
Sakın sakın marab-ı cehl birle kalma sâkîm (K 34/6)

Şerbet-i bâdeden ol zâhide iy sâkî müfîb
Oldı nikrîsi ayak derdine düsdi o marîb (G 108/1),

K 11/36.

şarâp/şarâb

Cihâna bezl ola ger cûra-i şarâb-ı lebün
Bulup hayât-ı ebed kalmaya cihânda memât (K 23/31)

Cigerüm kanı şarâb oldı gözüm câm sana
İçürür zehr-i gamı iy gönül eyyâm sana (G 14/1),

G 23/5.

mey

Lîk ger toydun ise rengi virüp rengin anun
Mey-i rengîn ile kıl tâze dil ü cân u teni (K 30/9)

Mey ile tolmaya meclisde çü rindâne safâ
Virmez iy sâkî-i gül-çihre kadeh cânê safâ (G 15/1),

Mus 33/V.

bâde

Destün toludur çü bâde sâkî
Sun destüme câm-ı nâb-ı sahbâ (G 4/5)

Segaf gün bâde aldı subh gibi destine sâkî
N'ola dil matlandan olsa hûrşîd-i safâ peydâ (G 23/4),

K 7/3, Mus 23/V, G 23/4, G 62/2.

mül

Bahâr eyyâmı gül vakti safâ hengâmı mül vakti
Bu demde tevbe-kâr olur mı zâhid âşık-ı rüsvâ (G 12/4)

Lebi mül ârîbî gül kaddi serv ü ruhları lâle
İgen şîrîn igen nâzûk igen ranâ igen zîbâ (G 12/7)

Keyif Verici Maddelerle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

beng

Ki bize n'olsa beng ile acebâ
Âteş-i cû[yı] bulmaga teskin (G 9/3)

5.2.19. Mânî (ö.1007/M.1598-1599)

Şiirlerinde şikâyetlerinin fazlalığı dikkat çeken Mânî, gündelik hayattan kullandığı atasözler, deyimler dikkati çeker. Gazellerinde sadeliğin ön planda olduğunu gördüğümüz Mânî'nin şiirleri okununca rahat bir ifadesinin olduğu görülmekle birlikte, aynı zamanda akıcı, samimi, sade olduğu görülür. Bütün bunların yanında onun şiirlerinin rindane üslupla kaleme alındığını, hikemî karakter özellikler taşıdığı da görülmektedir (Demirel, 2011: 16-17).

Şiirlerinde soyut ve somut kavramları ustaca birleştirmeyi başarabilmiş şair, Dîvân edebiyatının önemli ifade yollarından bu yolu ustaca şiirlerinde kullanmış, dünyevileşme adına dikkate değer beyitler ortaya koymuştur.

Eğlenceyle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

ayş/ıyş

Yâd idüp 'ayş-ı çemen akdı gözinden hûn-âb

Yufkadur bagrı katı câm-ı sürûr-encâmun (G 41/4),

G 41/3.

nûş

Âlemün nûş ideli sâgar-ı zehr-âlûdun
Mâniyâ oldı humâr-ı mey-i gam derd-i serün (G 47/5),

G 49/3.

safâ

Cemâl-i yâre nazar kıl melâlî def' itgil
Safâ virür dile âb-ı revânı seyr eyle (G 84/2),

Tah 1/I, G 43/2, G 101/3.

işret

Haşre dek bezm-i cihânda kıla 'ayş u 'işret
Talvesi dâ'im ola ol meh-i sîm-endâmun (G 41/3)

câm

Düşse gönlüm görmege ruhsârı bir dem câm ile
Bâl u perin yakmadılar 'âşıkun pervaneden (G 67/2), G 76/3.

meclis

Şevk-i bûs-ı la'1-ı cân-bahşunla sâkî dün gice
Meclis içre aldı ayag eline câm-ı şarâb (G 5/4)

bezm

Felekde yanmasun şem'-i kamer bir pâre dinlensün
Çerâğ-ı bahtı bu bezmün yiter şem'-i şebistânı (K 2/6)

Bezme geldi elini öpmege bâ'is oldun
Oldı ey câm-ı safâ-bahş mübârek kademün (G 43/2),

K 2/34, G 102/4.

şâdî

Tıfl-ı dil handân olur gördükçe ruhsârın senün
Bâ'is-i şâdî olur ey meh-rû eyyâm-ı 'ıyd (G 8/3),

G 59/1.

humâr

Beni korkutma humâr-ı mey-i hicrân ile sen
Niçe anun gibi baş agrıların gördüm ben (G 81/1)

bezm-i mey

Gelmesün ehl-i riyâdan kimse sâkî meclise
Bezm-i meyde ihtirâz itmek gerek bigâneden (G 67/3)

Musikiyle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

sâz

Benzedürmiş müdde'î nâye figân u nâlemi
Seyr it ol nâ-sâzı kim teşbîh ider anı neye (G 85/2)

ney

Bezm-i belâda kanlu sirişküm şarâbdur
Nâlem ney oldı anda derûnum kebâbdur (G 25/1),

G 85/2.

İçeceklerle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

şerbet

Çek elin Mânî-i bîmâra devâ kılma tabîb
Haste-i 'aşka 'ilâc eyleme şerbet virme (G 88/5),

G 33/2, G 101/3.

şarâp/şarâb

Kim içerse haşre dek ser-mest u lâ-ya'kıl olur
Sâkîyâ 'aşkun şarâbı şöyle hâlet virür (G 20/4),

G 14/2, G 25/1, G 83/4.

mey

Gül gül oldı mey ile ruhları her bir sanemün
Yir yir açıldı yine gülleri Bâg-ı İrem'ün (G 44/1)

Hûn-ı 'uşşâk içersen mey-i gül-gûn yirine
Nûş-ı cân ey gözi mestâne ziyâd ola demün (G 44/2), G 49/3.

bâde

Aks-i câm bâdeyi gül-gûn itdi mir'ât-ı rahn
Teşne-i mey sanma rûy-ı dil-bere kesret virür (G 20/2),

G 83/4.

5.2.20. Me'âlî (d. 895/1490 - ö. 943/1535-36)

Me'âlî Mustafa Bin Carullah'ın Tezkiretü'ş Şuarâ adlı tezkiresinden aldığımız bilgilere göre: “Yar Hisar zâde diye tanınan ünlü bir bilgenin oğludur. Yüzü güzellikten uzak, köse, acaip suratlı bir kişi idi. Gelibolu kadısı iken ölmüştür. Zamanında şiir yazmakla ün kazanmış şairlerdendir.” (Carullah, 1997: 72).

Öte yandan daha detaylı bilgiler veren Mustafa İsen şu aktarımda bulunur: “Güleç yüzlü, şirin sözlü, zayıf vücutlu, alıngan, şakacı biridir. İlmi kapasitesi ve İstanbul kadılığı gibi devletin üst seviyede görevlerinden birine yükselmiş bir zatın oğlu oluşu, ailesinin konumuna uygun bir öğrenim görmesi, Me'âlî'nin de devrinin ileri gelen isimlerinden biri olmasını gerektirdiği, hiç olmazsa öğrenimini tamamlayınca iyi sayılacak bir göreve tayin edilmesi beklendiği halde o, hezeliyata düşkünlüğü ve gençliğinde toplumun ayak takımıyla düşüp kalkması yüzünden hak ettiği yerlere gelemeyen kasaba kadılıklarında kalmıştır.

Me'âlî neşeli mizaçlı, hafif meşrep, kendisini görenlerin gülmeden edemedikleri garip görünüşlü, köse bir adamdı. Mesleğinde yükselememesinde fiziki görüntüsünün de rolü olduğu gerçektir. Fakat bu zaafı yanında şairin meslekî bakımdan geri kalmasına sebep olan bir diğer özelliği, şiirlerinde hezle ve müstehcenliğe, devrin anlayışını zorlayacak ölçüler içinde yer vermiş olmasıdır. Dîvân şiiri, bu iki meseleye de açık bir yapı sergilemekle birlikte kuşkusuz bunun, devrin örfü içinde bir sınırı vardı. İşte Me'âlî, bu sınırı zorladığı, hattâ zaman zaman onu aştığı için gerek mesleki, gerekse özel hayatında sıkıntılara düşmüştür.” İsen, M. (2013). *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. Erişim Tarihi: 13.11.2017,

<http://www.turkedebiyatiiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=30>

Dîvân'ı ise onun bu özelliklerine kanıt niteliğinde beyitlerle doludur.

Eğlenceyle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

ayş/ıyş

Gaddâr dünyenün idegör ‘âlemin şehâ
Kıl ‘ayş ü zevkini var-iken tâb ile tûvân (K 1/32)

Dil-i pür-gam meger ol dem açıla ki_olina ‘ayş
Mey ü mahbûb ile gül-şende akar sular ile (G 49/3),

G 85/2, G 101/4, G 118/1, G 126/4, G 195/3, G 236/5, G 251/1, G 270/1, G 270/3.

nûş

Gonce la‘lünden senün şehd itmegi nûş isteyü
Güiyâ zenbûrdur cânâ ki konmuş hâl ana (G 10/4)

Şevk-i la‘lünle gehî nûş iderem câm-ı şerâb
Geh yirem ey döst yâd-ı hâl-i miskînünle hab (G 37/5),

G 65/1, G 77/3, G 96/4, G 118/1, G 163/3, G 176/1, G 176/2, G 182/2, G 207/5, G 251/3.

zevk u safâ

Süresin agyâr ile zevk u safâyı ey sanem
Mihnet ile ben çekem derd ü belâyı ey sanem (G 131/1)

zevk

Özge yirdür dehr-i fânî dâr-ı dünyâ-yı denî
Zevk ü ‘işret bir yana zârî vü mâtem bir yana (G 13/2)

Meclisde ruhun şevki-y-ile şem‘ oda yandı
Zevk-i lebüni tuydı kadeh agzı sulandı (G 78/1),

G 126/4, G 265/4, G 267/5.

safâ

Kanımı içdi nigârun lebi ey dil ferah ol
Dem-i şâdî vü safâ işte bu demdür dahi ne (G 57/4)

Rindler hoş safâ sürer insâf
Mey ile sûfinün küdüretine (G 59/7),

G 193/4, G 213/1, G 213/2, G 228/1, G 259/1, G 265/2, Mf 24/1.

işret

Özge yirdür dehr-i fânî dâr-ı dünyâ-yı denî
Zevk ü ‘işret bir yana zârî vü mâtem bir yana (G 13/2)

Me'âlî irteye koma bu günki 'işret (ü) zevki
Nazar kıl seyrine çarhun gözet 'ömrün şitâbını (G 87/7),

G 265/3, G 270/3.

kadeh

Meclisde ruhun şevki-y-ile şem' oda yandı
Zevk-i lebüni tuydı kadeh agzı sulandı (G 78/1)

Şol denlü lebün şevki-y-ile bezmde döndi
Başı kadehün cegzinüb(en) gönli bulandı (G 76/3),

G 76/1,2,3,4,5, G 118/1, G 126/1, G 155/4, G 156/4, G 170/4, G 172/3, G 194/4, G 217/5,
G 230/2, Mf 10/1.

câm

Bir yana Kevser konılsa bir tarafda câm-ı mey
Kevsere bakmaya sûfî gide sahbâdan yana (G 12/4)

Şevk-i la'lünle gehî nûş iderem câm-ı şerâb
Geh yirem ey döst yâd-ı hâl-i miskînünle hab (G 37/5),

G 53/1, G 53/3, G 55/1, G 65/4, G 72/1, G 88/4, G 107/4, G 115/6, G 117/5, G 130/1, G
134/7, G 159/6, G 166/4, G 176/5, G 182/7, G 197/4, G 223/3, G 244/6, G 251/3, G 265/1,
G 265/5, G 270/7.

meclis

Meclis-i 'uşşâkda benden kim esrük ola kim
Bir sunılan câmdan halka hezâr oldı bana (G 8/4)

Gel ki zeyn oldı çemen meclis-i gül-şende yine
Oldı mürğ-i seher ol bezmde gûyende yine (G 64/1),

G 66/5, G 148/3, G 177/1, G 203/3, Mf 10/1.

bezm

Balmûmı-y-ile okıdılar mı seni 'aceb
Ey şem' ki yirün idi bezm-i şeh-i cihân (K 1/25)

Yâd idüp bezm-i kadehde kâmet ü ebrûsını
Eydürem her sâgarı içdükçe anun 'ışkına (G 16/3),

G 76/2, G 182/2, G 192/2, G 215/1, G 224/4.

harâbât

Şerâba sûfi su katun dimişsin
Harâbât ehlinün kaydın yimişsin (G 175/1)

peymâne

Tutısar peymânenün cânâ gözi yaşı seni
Ki almayup destüne hürmet itmedün peymâneye (G 71/5)

Mûnis iden çeng ü kânûnı ki her kıldan çalar
Gönli açık yârdür hem-dem iden peymânei (G 100/3),

G 180/3, G 214/7.

sâgar

Yâd idüp bezm-i kadehde kâmet ü ebrûsını
Eydürem her sâgarı içdükçe anun 'ışkına (G 16/3)

Sûfi câm-ı meye itdügi yeminini sıdı
And bulsa içer ü sâgar-i mey bulsa içer (G 223/3),

G 225/2, G 257/6, G 265/5.

şâdî

Âyş ü şâdî bir yana ben bende-i gam bir yana
Komazam elden gamunı olsa 'âlem bir yana (G 13/1)

Kanumı içdi nigârün lebi ey dil ferah ol
Dem-i şâdî vü safâ işte bu demdür dahi ne (G 57/4),

G 265/2.

mahbûb

Düşüp mahbûbdan ayru be-gâyet olmışam sayru
Bu hâli ey sabâ var di selâm it bizden ahbaba (G 2/2)

Mahbûb ki benden kaçanı tutıvirür
Baş koşar isem tan mı Me'âlî mey-i nâba (G 3/7),

Mr 2/I, II, III, IV, V, G 18/3, G 21/5, Mf 26/1.

humâr

Ne hoş eglence-y-idi mey velî âh
Kohusıyla humârı olmayaydı (G 81/6)

Vâzgeçsem nola bîmâr-i humâr olmagla
İçmişem câm-ı meyün niçe niçe şerbetini (G 107/4),

G 129/5.

bezm-i mey

Sûfinün su diyü nûş itdügi bezm-i meyde
Arağıdur suya benzer siz anı su sanman (G 182/2)

Nedür hikmet ki güller güldügince
Surâhî bezm-i meyde kanlar aklar (G 224/4)

meyhâne/mey-hâne

Nasîb olsun ana Kevser şerâbı
Beni mey-hâneye kim kılsa irşâd (G 40/5)

Ey şitâb u nâz ile ‘azm eyleyen mey-hâneye
Bir dem ârâm it ki benzettüm seni cânâneye (G 71/1),

G 71/6, G 100/2.

Musikiyle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

gûyende

Gel ki zeyn oldı çemen meclis-i gül-şende yine
Oldı mürğ-i seher ol bezmde gûyende yine (G 64/1)

Nola gûyendeyle hâlüm kim ezilüp sana ol
Gâh eydür ‘ömr-i men gâhî ider karşunda âh (G 74/6),

G 117/1, G 169/7.

sâz

Eger dirsen ki kıl tevbe şerâb ü dil-ber ü sâza
Benüm kulaguma girmez eyâ sûfî bu âvâze (G 23/1)

Devr-i zülfünde ruhun nârına dil dem-sâz olur
Benzer ol pervâneye şem‘e atar cân her gice (G 42/4),

G 71/7, G 213/2, G 267/2, G 267/5.

raks

Azm-i gül-zâr eylesen ol kâmet-i zîbâ-y-ile
Raksa girüp bâd ile serv-i hırâmân oynaya (G 22/4)

Çü ben âh eyleyem sen gir semâ‘a
Ki raks eyler sabâ irdükçe şimşâd (G 40/6), G 72/4.

rakkâs

Mihr ü mâh ü hâle ile çarh urur gerdûn meger
Raks urur rakkâsdur almış eline niçe def (G 72/4)

Çarh bir mâh-likâ dil-ber-i rakkâs sana
Çeşmi hurşîd ü kaşî mâh-i nev encüm ana hâl (G 125/3), G 232/2.

def

Mihr ü mâh ü hâle ile çarh urur gerdûn meger
Raks urur rakkâsdur almış eline niçe def (G 72/4)

Bezmümüze gelirse ol meh-rû
Çeng ü def mihr ile hilâl olsun (G 179/5),

G 215/5, G 232/2.

ney

Suç senün degül seni söyledenündür dem-be-dem
Nola ey ney inler isen meclis-i dil-dârda (G 5/4)

İlerem ney gibi kûyunda dem-â-dem didüm
Didi nâz ile o dil-ber ne-y-idi bu böyle (G 52/2),

G 130/2, G 150/3.

kopuz

Gördi meclisde benüm âh ü figânımı kopuz
Cânına kâr itdi zârî kıldı ol dem benzi sâz (G 267/2)

mutrîb

Sâkî urur ayag ile agzını mutrîbün
Çeng eylese elinden anun inleyüp figân (K 1/10)

Muştulayup burdı mutrîb kopuzun kulagını
Varuruz bezmine diyü ol dil-ârâmın yine (G 65/2),

G 85/2, G 117/1, G 239/3.

İçeceklerle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

rakı (arak)

Sûfinün su diyü nûş itdügi bezm-i meyde
Arakıdur suya benzer siz anı su sanman (G 182/2)

şerbet

Yokdurur teşhîsi kat'an özge ma'cündur tabîb
Fikri bu bîmâr-ı 'ışka ide şerbetle 'ilâc (G 39/3)

Almayam agza tabîbün şerbeti adın dahi
La'l-i cânânsuz eger bin derde dermân ise (G 69/4)

mey

Me'âlî tan mı dil tıflı leb-i cânâna meyl itse
Zemâne oğlanı mâyil durur küllî mey-i nâba (G 2/6)

Hem-dem olup geh geh itmege ayak seyrânını
Mey gibi 'âlemde hoş nâzûk musâhib olmaya (G 21/3),

G 2/4, G 45/3, G 49/3, G 53/2, G 59/7, G 59/9, G 65/4, G 81/7, G 115/6, G 117/1, G 134/7,
G 136/2, G 147/5, G 165/4, G 165/5, G 196/2, G 219/5, G 236/2, G 239/4, G 270/1.

bâde

Kıldun bizi tâyib çün eyâ şeyh şerâba
Bî-bâde kebâbun tadı yok tevbe kebaba (G 3/1)

Her dilde arasan leb-i la'lî hayâli var
Olur Me'âlî bâde belî her diyârda (G 6/7),

G 95/2, G 116/5, G 160/7, G 196/2, G 219/5, G 257/5.

bâde-nûş

Bu Me'âlî eyledükçe humm-i meyden bâde nûş
Germ olup küb küb düşer gördüğü oğlan üstine (G 61/7)

5.2.21. Muhibbî (Kanuni Sultan Süleyman, d. 6 Kasım 1494 - ö. Eylül/1566)

Osmanlı Devleti'ni en geniş sınırlarına ulaştıran, Batılı tarihçilerin "Muhteşem" olarak adlandırdıkları Kanuni Sultan Süleyman'ın karakteri hakkında bilgiler veren J.V. Hammer, onun şiire, sanata verdiği önemi gösterir nitelikte açıklamalarda bulunur: "Sultan Süleyman'ın tahta geçtiği ilk yıl, gelecek yıllara örnek olacak bir şekilde hem barışta hem de savaşta geçti. Padişâhın dikkati bir an için olsun devlet işlerinden uzak kalmamıştır.

Yaptıklarının her biri büyük bir insanın karakterini, büyük bir hükümdarın özelliklerini, tam bir Müslümanın ahlakını gösteriyordu. Sultan Süleyman yüksek görüşler âleminde ve geniş tasarılar içinde yaşayan bir insandı. Uygulamada kararlı ve hızlı, İslam kurallarına tamamen bağlı, sarsılmaz görüşlere sahip, bilimleri ve sanatları koruyan büyük bir insandı.” (Hammer, 2017: 197-198).

Her ne kadar daha sonra azledilmiş olsa da Kanuni'nin sâdece Bâkî'yi himaye etmesi ve ödüllendirmesi bile (birçok şairi huzuruna kabul edip ihsanlarda bulunmuştur) yine onun şiire ve sanata verdiği önemi kanıtlar niteliktedir: “Hayatının ilk döneminde güçlük çeken Baki, Sultan Süleyman'ın iltifatına eriştikten sonra onun musâhibi olmuş, en yüksek makamlara getirilmiştir.” (İnalçık, 2016: 23).

Şiire ve sanata olan saygısı ve ilgisi bu denli olan padişâhın kendisi de bir Dîvân tertip edilebilecek kadar şiir yazmış, yukarıda işaret edilen “ayş u işret” meclislerini ve diğer dünyevî zevkleri kaleme alan birçok şiir bırakmıştır.

Eğlenceyle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

ayş/ıyş

İçeliden dostum ben gamşerbetin
Bana teng olmuşdurur ıyş u tarab (G 155/3)

Hâne-i dilde gülün ıyş idelüm
Dil kebâb aldı gözüm yaşı şarâb (G 164/4),

G 246/1, G 343/1, G 481/4, G 716/3, G 801/6, G 858/5, G 1224/6, G 2236/1, G2339/1, G2339/1, G 2519/4, Mh 3/6, Mh 13/8, Mr 7/16, Mr 22/2, N 51/1.

nûş

Çemende sâgar almaşdur eline nûş ider lâle
Cem-i vakt oldı gûyâ sohbet-i bâde müyesserdür (G 671/3),

G 74/1, G 253/4, G 298/3, G 307/5, G 324/2, G 395/4, G 458/5, G 459/4, G 493/5, G 513/3, G 570/2, G 570/2, G 621/4, G 629/3, G 644/1, G 735/5, G 785/4, G 793/4, G 863/3, G 877/3, G 1221/3, G 2562/4, G 2563/3, G 2563/5, G 2613/5, G 2637/2, G 2673/1, G 2696/2, G 2710/4, G 2757/2, G 2774/2, Mh 3/2, Mh 16/4, Mr 5/3, Mr 5/4, Mr 7/1, Mr 7/3, Mr 7/13, Mr 7/14, Mr 17/1, Mr 17/3.

zevk u safâ

Ger olam tîg-i gamun küştesi ey serv-i hırâm

Haşre dek zevk ü safâ sine-i sad-çâke gelür(G 382/4)

Her kişi zevk ü safâda gice gündüz şâdmân
Çarh-ı zâlim yâ niçün dâyim beni gamkîn tutar(G 437/4),

G 841/1, G 865/2, G 939/1, G 1458/3, G 1573/3, G 2719/1.

safâ

Bahâr eyyâmı bezm içre safâ câminı sürdürün tut
Dilâ bu dâr-ı dünyânun temâşâsını gördün tut(G 183/1),

G 2393/1, G 2465/3, Mr 3/8, Mr 29/9.

nedîm

Gam nedîm ü göz yaşı gülgün şarâb
Ey Muhibbi durma kıl ıyş u tarâb (G 151/5)

Gam-ı yâr u belâ munis üenduh-ı nedîmün
Göz yaşını ey dîde harîfâne şarâb it (G 251/4)

işret

İşret-âbâd ister isen bâde iç peymâne tut
Bu harâb-âbâda da var kûşe-i meyhâne tut (G 254/1)

Selh-i şâbân ile oldı ıyş u ‘işret nâ-bedîd
Gurre-i şevvâl ile yazdı felek menşûr-ı ıyd (G 343/1),

Mr 7/16.

tarab

Gam nedîm ü göz yaşı gülgün şarâb
Ey Muhibbi durma kıl ıyş u tarâb (G 151/5)

İçeliden dostum ben gamşerbetin
Bana teng olmışdurur ıyş u tarab (G 155/3)

meclis-i hâs

Örnek bulunamamıştır.

kadeh

Bir kadeh nûş eylemiş sanman çemende andelib
Bûy-ı güdendür hemîşe bülbül-i gülzâr mest (G 214/7)

Sâkîyâ bin cânum olsa yoluna olsun fedâ

Bir kadeh meyle bizi sen bî-gam itdün âkibet (G 215/5),
G 252/3, G 297/1, G 297/3, G 298/3, G 300/1, Mr 7/3.

meclis

Sen gereksin meclis esbâbı müheyyâ cümleten
Dil kebab yaşum şarâb olmuşdurur sînem rübâb (G 123/2)

Gül mevsiminde tevbei dil târ ü mâr ider
Meclisde eger sâkî ola bir nigâr-ı hûb (G 141/2),

G 270/3, G 299/3, G 386/2, G 406/3, G 769/4, G 787/1, G 787/5, G 851/3, G 856/4, G 1328/4, G 1711/1, G 1898/4, G 1953/3, G 2155/5, G 2232/5, G 2392/1, G 2429/3, G 2568/3, G 2774/2.

harâbât

Her hasta dili zinde kılur bir kadeh ile
Bu denlü olur kûy-ı harâbâta kerâmet (G 235/4)

Tan kılma zâhidâ dâim harâbât ehline
Rûz-ı mahşerde riyâ ile olursın çün gülüne (G 292/3),

G 297/4, G 411/3, G 928/5, G 1099/3, G 1116/1, G 1149/4, G 1213/1, G 1352/3.

harâbâtî

Olup mest ü harâbâtî mahabbet câmını nûş it
Hum-ı meyhâne-veş her dem safâdan kaynayup cûş it (G 253/1)

Câm-ı lalün içeli oldum harâbâtî vü mest
Ol sebebden dâimâ mey-hârelık gönlüm diler (G 631/2),

G 1185/3, G 2454/5, G 2483/3, G 2609/5.

peymâne

İşret-âbâd ister isen bâde iç peymâne tut
Bu harâb-âbâda da var kûşe-i meyhâne tut (G 254/1)

Bezm-i gamda lali lebün yâdına cânâ senün
Pür olur hûn-ı ciğerle eldeki peymâneler (G 399/3),

Mr 7/13, Mr 17/5, N 53/1.

sâgar

Gülşen içre eldeki sâgar kızıl güldür bana

Hem sūrâhî kılıklı âvâz-ı bûlbûdür bana (G 78/1)

Sâgar alsa meh-rûlar destine
Sen sūrâhî-veş dilâ eyle sücûd (G 316/4),

G 722/3, G 787/5, G 863/3, G 871/1, G 929/3, G 1143/4, G 1310/3, G 1381/3, G 1735/4, G 1828/2, G 1897/3, G 1898/4, G 2035/4, G 2368/3, G 2628/5, G 2696/2, Mh 13/2, Mr 17/5),
N 33/1, N 211/1.

şâdî

Muhabbet bâdesin içen olur mihnetle her demde
Ferahla şâdîden giçmiş gam ile âşinâlardur (G 620/4)

Gamla ülfet tutdı gönlüm anmanuz şâdî adın
Âşık-ı gam-horlar çün şâdîden bîrûn olur (G 804/4),

G 823/3, G 2145/1, G 2394/1.

muğbeçe

Devrân gamı bükdi belümi kıldı beni pir
Ey Muğbeçe sun bâde asâsı ile şâb it (G 251/6)

Eli boş varma sakın sohbetine muğbeçenün
Eyle cân u dilüni yolına îsâr kadeh (G 300/3),

G 432/4, G 2754/4, N 173/1.

humhâne/ hum-hâne

Göreliden deyr içinde bu Muhibbi muğbeçe
Eyledi cânüb müjgânın heman hum-hâneye (G 2330/5)

mahbûb

Ulu devletdürür gülşen bucagı
Benümle mey ola mahbûb da sâlis (G 274/4)

Ömrünü her dem geçür zevk it mey ü mahbûb ile
Çünkü dünyâ-yı denî bildün Muhibbi fânidür (G 404/5),

G 1073/5, G 2284/3, G 2669/1, Mr 5/1, N 160/1, N 165/1.

sūrâhî

Ayne almaz neylesün rindân sūrâhî ziyetinin
Mey gerek birdür sıfâl ola veyâhûd zer kadeh (G 303/2)

Sürâhî kılığın kim itmeye gûş
Ânun sâgar gibi kalbi tehîdür (G 655/2),

G 715/3, G 851/3, G 880/2, G 78/1.

humâr

Dün gice câm-ı lebünün cürasın nûş eyledüm
Şöyle mest oldum velîkin bilmedüm hergiz humâr (G 395/4)

Ey Muhibbi tan degül gitmezse başından humâr
Câm-ı ‘ışkı nûş idüp anlar ki sekrân oldılar (G 458/5),

G 459/4, Mh 16/1.

bezm-i mey

Bezm-i mey eylemişem dün gice cânânlar ile
Nice cânânlar ile serv-i hırâmânlar ile (G 2519/1)

meyhâne/mey-hâne

Gâh mescidde gâhi deyr ü gehi meyhânedede
Bulımadum aradum dildârı kıldum cümle geşt (G 224/4)

Olup mest ü harâbâtî mahabbet câmını nûş it
Hum-ı meyhâne-veş her dem safâdan kaynayup cûş it (G 253/1),

G 1781/2, G 1953/2, G 2146/3, G 2207/4, G 2215/3, G 2336/1, G 2454/1, G 2729/3, Mr
7/13, Mr 17/5, Mr 17/9, N 58/1, N 156/1, N 182/1.

Musikiyle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

zâl

Ey Muhibbi merd isen aldanma dehrün alına
Mâl ü câh ile seni aldamasun sakın bu zâl (G 11/5)

Geşt-gîr-i ışk elinden zâl ü Rüstemler zebûn
Dostlar insâf idün bu dil nice basılmasun (G 2122/4), G 2171/6.

sâz

Bezm-i gamda ud inler nây ider âh ü figân
Lîk görünür Muhibbi bana sâz u sözi talh (G312/5)

Ney gibi dilüm nâle ider gûşına almaz
Dirlerdî bana mâyil olur sâze güzeller (G 491/2),

G 1181/2, G 2084/3, G 2091/3, G 2507/2, G 2542/7, G 2547/4, G 2641/4, G 2788/1.

raks

Tîr-i gamzen ey kemân-ebrû ki öldürse beni
Başum alup raks uram tâ haşr olunca ben delîl (G 1736/3)

Işk ile meydâne girsem ey fakîh itme aceb
Raksa girür gird-bâd-ı âhı ile gerd olan (G 2095/2), G 2598/2.

rakkâs

Farz dur âşika baş oynamak el kademe
Bes bu mânide gerek âşık olanlar rakkâs (G 1298/3)

def

Leşker-i gam gelse kılsa bu gönül mülkin harâb
Def kılmaz anı bir vech ile illâ ki şarâb (G 163/1)

Başda humâr defini pîr-i mugâna sor
Dir sana dil hevâsını çeng ü çegâna sor (G 455/1),

G 1364/2, G 1373/3, G 1375/2, G 1475/1, G 1888/4, G 2004/3, G 2792/1, N 32/1.

ney

Ney gibi bagrum delindi çâresüz ah eylerem
Gönderürem her nefes âh ile efgânı sana (G 70/3)

İnler isem ney gibi olmaz aceb
Oldı bu sinem benüm hemçün rübâb (G 156/3),

G 167/3, G 444/4, G 594/4, G 1450/2, G 1475/1, G 1625/2, G 1905/3, G 1913/2, G 1956/5,
G 2329/2, G 2518/3, G 2682/4, G 2706/2, Mr 23/9, N 32/1.

ud

Bezm-i gamda ûd inler nây ider âh ü figân
Lik görünür Muhibbi bana sâz u sözi talh (G 312/5)

Yanalı ışk âteşine hemçü ûd
Çıksa başumdan âceb olmaya dûd (G 316/1)

kânûn

Yaşum bâde olaldan bezm-i gamda
Dil inler derd ile kânûna benzer (G 425/2)

Bezm-i gamda kâmetüm çeng ideli bâr-ı belâ
İnler ol meclisde bu gönlüm benüm kânûn olur (G 804/6),

G 2032/5, G 2044/2, G 2329/2, G 2455/2.

ergânun

Mutrîb nevâda perdeni uydur Muhibbi'ye
Deyr-i cihânda inlese dil erganûn giçer (G 841/5)

Bezm-i gamda çarh elinden içdügüm hûn-ı ciğer
Subha dek nâlişler eyler dil olupdur erganûn (G 2056/3)

çeng u çegâne

Zâhid bulursa savmaada lezzet-i semâ
Rindânun işi ıyş ile çeng ü çegânedür (G 716/3)

tanbûr

Aceb mi inlesem bu dehr elinden
Burupdur kulagımı hemçü tanbûr (G 853/6)

Nâle eyle ey gönül çal sînemün tanbûrını
Ola kim bir dem turup gûş ide dilber sâzuma (G 2507/2),

G 2641/4, G 2661/5.

gıdâ-yı rûh

Zevk ehlinün katında şu kim mey sabûh ide
Hem kuvvet-i cısm olur ana vü hem gıdâ-yı rûh (G 298/2)

mutrîb

Mutrîbâ nâle ile meclise gel nâyı getür
Sâkîyâ sun berü ol câm-ı musaffâyı getür (G 787/1)

Gönlümün nâleleri eyledü çün nâyı hazîn
Mutrîbâ zahme uram dime sakın kânûna (G 2455/2),

G 841/5, G 2074/2, G 2612/4, G 2661/5, G 2736/4, N 127/1.

İçeceklerle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

rakı (arak)

Mey içdi yüzi eyledi ol dem arak izhâr
Didüm ki gelür derde arak bulsa harâret (G 198/4)

İçün mey geldi tâbından izârına arak yir yir
Seher vaktinde san düşmiş gülün etrâfına jâle (G 2546/2),

G 1393/3, G 2769/4.

şerbet

İçeliden dostum ben gamşerbetin
Bana teng olmuşdurur ıyş u tarab (G 155/3)

Hasteyüz kûyunda yıllardur ki mihnet beklerüz
Ey tabîb-i dil lebünden yani şerbet beklerüz (G 1199/1),

G 2089/6, Mr 6/3.

şarâp/şarâb

Bâde ile hoş gelür âvâz-ı neyün
Turma sun sâkî şarâbı yâb yâb (G 167/3)

Sâkîya gel sun Muhibbi'ye şarâbun tazesin
Hakk dimişler lezzeti artuk olanun cedid (G 325/7),

G 81/3 G 140/1, G 151/5, G 163/1,5, G 177/4, G 388/3, G 463/4, G 570/2, G 700/5, G 894/3, G 1086/2, G 1136/2, G 1758/1, G 1888/1, G 1888/3, G 2180/4, G 2320/4, G 2428/2, G 2465/3, G 2485/4, G 2500/2, G 2599/3, G 2697/3, G 2710/4, G 2754/1, G 2755/1, G 2755/2, Tah 1/7, Mr 5/3, Mr 5/4, N 32/1, N 52/1.

mey

Sorma mey keyfiyyetin zâhid neylesün rinde sor
Âbdan gayri şarâbın lezzetin bilmez devâb (G 177/4)

El virdi çün zamân yüri fevt itme sâgarı
Meysüz giçürme ömrüni çünki hebâ giçer (G 426/4),

Mr 17/1, Mr 17/7, Mr 17/13, Mr 17/16, N 165/1, N 182/1, G 149/5, G 198/4, G 215/5, G 270/1, G 298/2, G 303/2, G 404/5, G 676/5, G 770/4, G 788/3, G 844/4, G 871/1, G 1003/4, G 1162/3, G 1269/3, G 1381/3, G 1792/3, G 1797/1, G 1801/5, G 1817/4, G 1837/6, G 2053/2, G 2076/3, G 2113/4, G 2154/4.

bâde

Bâde ile hoş gelür âvâz-ı neyün
Turma sun sâkî şarâbı yâb yâb (G 167/3)

mül

Dâr-ı dünyâda Muhibbi çünkü yok gamdan halâs
Çâresi nedür sorarsan nûş kıl müldür bana (G 78/5)

Nûş it Muhibbi gül gibi cûş idesin tâ mül gibi
Feryâd idüp bülbül gibi hoş-hâl olayın bir zamân (G 2264/7),

G 43/5, G 76/2, G 1873/7, G 2339/2, G 2538/1.

Keyif Verici Maddelerle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

beng

Zâhid şarâb-ı nâbun zemmine oldu meşgûl
Keyfiyyetin ne bilsün sanur ki beng e benzer (G 749/4)

Almasun zâhid şarâb-ı nâbı düşmez ağzına
Halvetinde oturup dâyim hemân beng eylesün (G 2240/4),

G 2485/4, G 2503/1, G 2754/1, G 2755/1.

afyon/afyôn

Ezelden bana sunuldu şarâb-ı ışkî nûş itmek
Virildi sana da zâhid yiyesin hab ile afyon (G 2182/4)

Kimi afyoni halkun kimi bengi
Kimi içer şarâb-ı lâle-rengi (G 2755/1)

5.2.22. Mu'îdî (ö. 1568?)

Sarayda ve konaklarda düzenlenen şiir ve musikî meclisleri, şairlerin eserlerini beğeniye sundukları ve himaye edilerek derece derece lütuf gördükleri bu şaşaalı devir bu asrın şairi *Mu'îdî* için de aynı ölçüde cezbedici olmuştur.

Şair bir süre padişâhın lütfuna mazhar olduğundan bahsettiğine (G.431/4) ve halini arz etmek üzere Dîvâna çağrılmayı beklediğini bildirdiğine göre (G.151/6; G.164/3; G.219/4) İstanbul'a gelmiş ve sözü edilen ilmi ve edebi çevreye dâhil olmuştur. Ancakşairin, padişâhın himayesini gördüğü yıllar uzun sürmemiş, dâhil olmaya çalıştığı ilmî ve edebî mektepteki yeri daimi olamamıştır. Zîrâ şiirlerinden edinilen bilgiler ışığında *Mu'îdî*'nin bir süre sonra gözden düşüp padişâhın öfkesine mağlup olduğu anlaşılmaktadır (G.431/4) (Tanrıbuyurdu, 2012: 10-11).

Ardından Rodos'a sürgün edilen şairsöz konusu süreçte ve sonrasında dünyadan el etek çekip meyhâne köşelerinde içki müptelâsı olması, aynı zamanda başkalarının elden

biraktığı kadehin dibindeki içecek kadar düşkün ve sefil bir hayat yaşamasını da beraberinde getirmiştir (Tanrıbuyurdu, 2012: 16).

Gerek himaye gördüğü zamanların gerekse sonrasında sürdüğü yoksul hayatın izlerine şiirlerinde de yeterince rastlanmaktadır.

Eğlenceyle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

ayş/ıyş

Hatt -ı sebzün geldi çün men itme câm-ı la`lüni
Sebze vakti iş ü nûş eyyâmı işret çağıdur (G 126/2)

Tevbemi bozmayup âhir n`eyleyem kim devr-i gül
İş ü nûş eyyâmın evvelki zamânı andurur (G 133/6)

nûş

Gül gibi nûş it şarâb-ı ergavâni kim yine
Göz ider her kûşeden yüz nerges-i şehlâ sana (G 23/3)

Niçe bir nûş idelüm reyhâniyi
Lâle gibi al berü la`lin kadeh (G 52/4),

Mr 3/4.

zevk u safâ

Gamun iy dil unıdup zevk ü safâ ister isen
Yâr ile itdügümüz demleri hep yâde getir (G 117/6)

Gönlüme düşüp senünle itdügim zevk ü safâ
Bezm içinde bâde-i gülgûnı gördüm agladum (G 298/3),

G 325/3, G 386/1, G 443/3.

zevk

İş ü işret günleri zevk ü temâşâ vaktidür
Kim kuruldı sebze gülgûn otâğı lâlenün (G 252/2)

Çün hilâl-ebrûsını gösterdi idün şâhidi
Toldı âlem her taraf zevk ü temâşâdan yine (G 396/2)

safâ

Gâh raks u geh temâşâ gâh vecd ü geh semâî
Diller ile şerh olunmaz hoş-safâmuz var idi (G 470/6)

Oldı çün hüsn ile her yir zînet-i bâg-ı İrem
Nâle-i neyden safâ kesb it Mu'îdî çekme gam
Elde fırsat var iken iş idegör bir iki dem
Bâga gel kim taraf-i gülşen hûbdur mergûbdur (Mr 2/7),

G 160/3, G 186/5, G 204/4.

işret

İy sâkî-i meh-peyker gül gibi getür sâger
İşret demidür her yir yaşıl çemen olmuşdur (G 86/3)

Lâleler güller açıldı iş ü işret vaktidür
Müjde iy âvâre gönlüm geldi seyrân günleri (G 444/3),

kadeh

Gonçeves bagrum yiter hûn itdi hâristân-ı gam
Nev-bahâr eyyâmıdır sâkî getür gülgûn kadeh (G 53/2)

Serv pirûze-sürâhî lâledür lalin-kadeh
Sebze bezmin gör ne hoş bâd-ı seher zeyn eylemiş (G 189/6),

G 52/1,2,4, G 53/2,5, Mr 4/1.

câm

Agzun açup ki eyleye meclisde câm bahs
Lalünnde kâmin anmasa olur harâm bahs (G 49/1)

Bezm-i devrânda Mu'îdî telh-i iş olman neden
Bûseler al câm içüp ol şûh-ı fettândan lezîz (G 67/7),

G 75/2, G 127/6, G 133/5.

meclis

İy Mu'îdî râzımı kâbil degüldür gizlemek
Okınurken çeng ile meclisde eşârum benüm (G 282/7)

Mey gerekmez var iken meclisde iy sâkî lebün
Nûr u fer hüsnün yiter şem-i şebistân olmas (G 348/2),

G 46/6, G 200/5, G 211/4, Mr 2/5, Mr 3/4, Mr 4/1.

bezm

Âstînünden iyân oldukca sâkî sâidün
Şevkden bezm ehlinün kalmaz girîbânı dürüst (G 40/5)

Sûr ü şevküm âlemi vüsatdedür ol denlü kim
Bezm ider olsam şafakdur bâde mihr altun kadeh (G 53/5)

peymâne

Veh ki dürd-i derd ile bir tolmaduk peymâne yok
Gitdi bu hum-hânenün zevk ü safâsı kalmadı (G 443/3)

Tevbe itmişsin diyü incitme ben dîvâneyi
Sâkîyâ ben bilmezem peymânı sun peymâneyi (G 463/1),

G 128/3, G 189/3, G 195/5, Tah 3/8.

şâdî

Egerçi îd ile âlem tolup şâdî gidüpdür gam
Bugün ışk ehline mâtem olur görmezse cânânın (G 325/6)

Zevk ü şâdî öldürür ayrılma gamdan bir nefes
İy Mu'îdî fırsatun gözlerler a'dâdan sakın (G 361/7), Mr 3/3.

muğbeçe

Zülfünün küfrin görelden kaldum ol hayretde kim
Mugbeçe hüsnün n'îçün anı müselmân eylemez (G 166/4)

Mr 4/2.

mahbûb

Tutsam aceb mi ışk ile mey-hâne kûşesin
Eglençe bulmadum mey ü mahbûbdan güzel (G 270/6)

Gördüğün mahbûba iy dil mübtelâ olmak neden
Ben garîbün başına dâ'im belâ olmak neden (G 330/1), Mr 3/3.

sürâhî

Bâg-ı cândur bezm-i mey zerrîn-kadehler gül yiter
Bülbül olmuşdur sürâhî kulkul-i gulgul yiter (G 98/1)

Serv pîrûze-sürâhî lâledür la'îlîn-kadeh
Sebze bezmin gör ne hoş bâd-ı seher zeyn eylemiş (G 189/6),

G 381/3, G 395/2.

bezm-i mey

Bâg-ı cândur bezm-i mey zerrîn-kadehler gül yiter
Bülbül olmuşdur sürâhî kulkul-i gulgul yiter (G 98/1)

Musikiyle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

sâz

Nagme-sâz idi gönül şevk ile kadd-i yâr için
Âşiyânı bülbülün serv üzre bünyâd olmadın (G 315/2)

Sâzun elüne alup yakdun beni şevk ile
İy mutrîb-i hoş-lehce bâri ne hevâdur bu (G 375/6),

G 364/5, G 412/5, Mr 1/7.

raks

Raks itse n'ola eşküm meclisde ki itmişdür
Şol ney gibi itdügim feryâd ü figândan hazz (G 200/5)

Kâmetün servin mi gördi raksa girdi nâreven
Gonçe-agzundan haber mi aldı handân oldu gül (G 268/6),

def

Bezm içre görünce şûr ü şevküm
Çeng ü def ü ney kopardı feryâd (G 65/3)

Sâkîyâ mey sun ki zühdüm leşkerin tağıtmaga
Nây eline nîzesin alup siper takındı def (G 212/4),

G 119/7, G 359/5.

ney

Çünkü yokdur bu cihân bezminde bir feryâd-res
Billâh iy ney vâz gel feryâdı ko gavgâyı kes (G 180/1)

Raks itse n'ola eşküm meclisde ki itmişdür
Şol ney gibi itdügim feryâd ü figândan hazz (G 200/5),

kânun

Nây eger kânûn bilüp söz tutsa cânâ bir nefes
Eylemezdi meclis-i ışkunda efgân ile bahs (G 46/6)

Bezm-i hasretde Mu'îdî bir nefes dinlenme kim
Kendüne zârlığı ney gibi kânûn eyledün (G 250/7), G 7/7.

İçeceklerle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

şerbet

Zehr ise nûş eylerem didüklerin şerbet gibi
Derdüme bir nesneden yanî devâ olsun dirin (G 316/2)

N'eyesün âşüfte [gönlüm çeşme-i] hayvânı kim
Özge şerbet fikrin itmez la`l-i cânân hastesi (G 460/3),

G 34/2, Tah 1/2.

şarâp/şarâb

Gül gibi nûş it şarâb-ı ergavânî kim yine
Göz ider her kûşeden yüz nerges-i şehîlâ sana (G 23/3)

Gözlerin süzmüş bakar mestâne mestâne bana
Aş yir kanuma ol kâfir şarâb-ı nâz içüp (G 33/6),

G 57/4, Mr 2/3, Mr 2/4.

mey

Her câm-ı mey ki bezm-i firâknda nûş idem
Hûn-âb olup yaşumla gözümnden revân olur (G 75/2)

Sâkîyâ mey sun ki tevbe leşkeriyle ceng için
Nîze şâh-ı tâze hançer hâr ü kalkan oldu gül (G 268/8)

bâde

Sâkîyâ geh bâde mest eyler beni gâhî gözün
Var di bir kez öpmege iki tolı yâhû sana (G 20/4)

Hatt ü la`lünsüz Mu'îdî gördi kim eglence yok
Oturup geh bâde nûş eyler gehî dîvân okur (G 112/7),

G 41/2, G 53/5, G 459/3, Mr 3/1, Mr 4/4.

bâde-nûş

Hatt ü la`lünsüz Mu'îdî gördi kim eglence yok
Oturup geh bâde nûş eyler gehî dîvân okur (G 112/7)

Gâh gönlüm bâde-nûş oldu gehî peşmîne-pûş

Âlem içre itmedük bir yüz karası kalmadı (G 443/6)

mül

Câm-ı gülgûnı gider sâkî getürme ortaya
Bizi bî-hûş itmege şevk-i cemâlün mül yiter (G 98/2)

Acı düşnâmunla cânlar âfetidür leblerün
Sâkîyâ şol zehr ile mümzeviç olmuş mül gibi (G 452/6),

Tah 3/6.

5.2.23. Murâdî (Sultân Üçüncü Murâd, d. 4 Temmuz 1546 – ö. 22 Aralık 1603)

Kanuni'den sonra en çok şiir yazan hükümdar olan Sultan III. Murad iyi bir tahsil ve terbiye görmüş, üç dile mükemmelen vakıf ahlaklı, zühd ve takva sahibi bir padişâhtır... Dinî vadide şiirler yazmış, duyup düşündüklerini dolambaçlı yollara sapmadan kolayca ifade etmiştir (Kırkılıç, 1985: 386).

Her ne kadar Kırkılıç onu “Dinî vadide yazan şair” olarak nitelendirse de J.V.Hammer onun için: “Zevke, tasavvufa, şiire eğilimi olan bir hükümdardı. Etrafında remilciler, müneccimler, şeyhler bulunurdu.” söylemlerinde bulunur (Hammer, 2017: 295).

Öte yandan: “Padişâhın yaşadığı eğlence âlemleri kendisini rahatsız etmeye başlayınca tasavvufu bir sığınak olarak görmüş ve eserlerini bu sahada vermiştir. Hattâ onun şiirlerinde maddi mahbûblar için yazılmış olanı yok gibidir. Hele hele mitolojik sevgililer dışında Dîvânda hiçbir kadın adına rastlanmamaktadır.” (Kırkılıç, 1985: 387).

Eğlenceyle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

ayş/ıyş

Fânî durur ey sâkîgeçer çünki bu eyyâm
Gel ayş idelüm eyleme lûtf eyle tekâsül (G 814/2)

Bu ayş u işreti ko kıl hâlîka ibâdet
Bil kim amân virmez bir kimseye zamâne (G 1397/2),

G 471/1, G 472/1.

nûş

Müstedâm olmak diler isen marifet kesb eylegil

Marifet bezminde gel nûş eylegil âb-ı hayât (G 172/2)

Nûş idelden câm-ı ışkî mest ü hayrân olmışam
Cür'asından katresin zevk ile sekrân olmışam (G 911/1)

zevk u safâ

Zevk usafâ-yı âleme virdi gönül talâk
Dâ'im ki dil -safâ diledi sende buldı pes (G 612/4)

İtâbun neydi manâsı gönül çûn âşnâ oldu
Ne cevr itdünse cevr olmaz bize zevk u safâ oldu (G 1483/1),

G 1905/4.

zevk

Nûş idelden câm-ı ışkî mest ü hayrân olmışam
Cür'asından katretsin zevk ile sekrân olmışam (G 911/1)

Zevk idelden zevkini ey dil-rübâ-yı bî-misil
Bulmadum mislümü gezdüm ser-te-ser her âlemi (G 1482/4)

safâ

Ko gavgâ-yı cihânı gel seründe varsa idrâkûn
Yapış zeyline anun kim vücûdında safâ vardır (G 295/3)

Kenz-i ma'nayı bulıp yolına terk-i ser idüp
Kalbün âyînesini nice safâ gördün mi (G 1506/3),

G 23/2, G 65/1

işret

Ey Murâdun kelimâtın işinden arifler
Şevk ile eyle semâ'ı diyem işret-bâdâ (G 49/5)

Bu ayş u işreti ko kıl hâlîka ibâdet
Bil kin amân virnez bir kimseye zamâne (G 1397/2)

tarab

Semâ kıldı tarabdan velî televvünde
Buyırdı va'de hilâf olmaz iste şâd ideyin (G 1140/2)

kadeh

Ser çeşmeden evvel çûn kıldum kadehim

Her demde iderven nûş bir katre degüldür kem (G 942/2)

Bâde-i ıŖkından ol Ŗeh toldurupdur bir kadeh
Cür'asın nûş eyleyen bî-hûş olur esrâr ile (G 1234/4)

câm

Çûn belî bezminde nûş itdüm bu câm-ı ıŖkı ben
Her belâya pis belâ didüm ki ıŖk içinde var (G 357/4)

Câmdur bu iki çeşmüm bâde-i hamra tolu
Kâmetüm çeng oldu sînem dilberâ kânûndur (G 396/3)

meclis

Çûn nihân oldu gelüp meclis-i heyetde ilm
Pes mu'ayyen ulemâyile dürür davâmuz (G 573/2)

Bugün bezm-i ulâda meclis itdün hucbı kaldurdun
Sana bir göz direm zinhar sakın olmasun ahcâbun (G 719/5),

G 914/2.

bezm

Gönül bezm-i cemâle oldu tâlib
Talebden bî-haberdür kendü râgıb (G 166/1)

Bezm-i belâda oldu dile ibtidâ-yı ıŖk
Başdan ayağa kapladı cân atâ-yı ıŖk (G 700/1),

G 719/5, G 774/4, G 1122/3.

câm-ı cihân-nümâ

Câm-ı cihân-nümâdadur câm-ı cihân-nümâ bu dem
Râz u Ŗebinde gösterür işbu nümâyîŖi himem (G 952/1)

Câm-ı cihân-nümâdadur câm-ı cihân-nümâ bu dem
Gösterişinde gösterür işbu nümâyîŖi himem (G 956/1)

peymâne

Dilden giderme Ŗerhini tarh eyle dilden gayrıtı
Dil cür'asından ey MURÂD nûş eyle gel peymânesin (G 1156/5)

Tutar destinde tâ suna hezâra
Ŗarâb ile tolu peymâne gönce (G 1427/4),

G 1300/2.

sâgar

Bu Murâd'a sâgar-ı ışkı sunaldan dest-i yâr
Kopar ise başına bin demdeme bakmaz gözüm (G 892/5)

şâdî

Dil-i gam dîdeye şâdî ruh-ı dil-dâr durur
Âşık-ı hastaya her demde devâ yâr durur (G 432/1)

Gam u şâdî bir âletdür nedür şâdî nedür ya gam
Eger aklun sana yâr ise gec gel şâd ile gamdan (G 1022/4),

G 905/5, G 1543/3.

humhâne/ hum-hâne

Cür'a nûş olalı hum-hâne-i vahdetden biz
Nice dem fârigüz ez-gayr ve kesretten biz (G 578/1)

Hum-hânesinden nûş eylenler vahdeti bâdeyi
Mest olanundur bu makâm olımadı ayakların (G 748/3)

mahbûb

Hayr-ı makdem ey habîb-i dil-sitân-ı dil nûvâz
Cümle mahbûb olsa âlem senden olmaz kalb-bâz (G 560/1)

Mukaddesüm senün mahbûbın oldı senden akdes bes
Ne cevhersin ki gayrıda bulunmaz dürr-i nâyâbun (G 719/4)

sürâhî

Ben âşika rikkat kılup ey döst sürâhî
Kan ağlayuben meclisi kıldı tolu gulgul (G 814/4)

humâr

Cür'a nûş oldum ezelden ta ebed gitmez humâr
Dil açup nâmını zikr eyler tenümde cümle mû (G 1187/3)

Sûret-i akl-ı hayâlüm mahv idelden bu humâr
Buldı bir keyfiyeti aklum ki gelmez rayına (G 1245/2),

G 825/4.

meyhâne/mey-hâne

Şarâb-ı şevküni nûş eyleyen içmez mi nâbını
Cihânda her ne 'var ise meyün mey-hânesi yansun (G 983/3)

Nûş idelden câm-ı hestiden gönül âb-ı hayât
Ref olındı kande kim vardur meyün mey-hânesi (G 1479/2)

Musikiyle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

sâz

Ömrümi ömrümde gördüm çûn dırâz
Hâlümü hâlümde buldum çâre-sâz (G 600/1)

Dile âlemde kim olur dem-sâz
Şerh-i malûma eylese âgâz (G 604/1),

G 925/2, G 1216/6, G 1232/2.

rakkâs

Ne denlü kıldı istignâ muammâsını hıfz idüp
İdüp feth ol muammâyı salındı sanasın rakkâs (G 642/2)

ney

Şu kim nûş itmedi câm-ı hakîkatden ney-i ışkı
Murâdî anla anı anlamaz esrârdan hergiz (G 580/5)

kânûn

Câmdur bu iki çeşmüm bâde-i hamra tolu
Kâmetüm çeng oldı sînem dilberâ kânûndur (G 396/3)

mutrîb

Uşşâka sıfâhân ile uzzâlî nevâ kıl
Ey mutrîb-i hoş-nagme-serâ turmaya kulkul (G 814/3)

İçeceklerle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

şerbet

Oldı Murâdî yine sâkî-i ayn-ı zülâl
Nûş ide bu şerbeti her kim olursa âlil (G 816/5)

şarâp/şarâb

Beni ırzâ idelden murzîa şîrîn şarâb ile
Benüm mehdüm mutâf oldı kamuya reh-güzer oldum (G 862/2)

Şarâb-ı ışkî nûş iden geçüpdür câm-ı sahbâdan
Muhabbet eyleyen sana geçüpdür her dil-ârâdan (G 990/1)

mey

Senin ışkun durur her dem beni hayrân ider yâ Rab
Mey-i şevkin durur her dem beni sekrân ider yâ Rab (G 148/1)

Başuma çıkdı zülf-i siyâhun mahabbeti
Kıldı şehâ lebün mey-i sekrân bu gönlümi (G 1534/3), G 1552/3.

bâde

Ey MURÂDÎ bu zebânun hûş acâ'ib nakli der
Bâde-i ışk ile bi'llâhi igen mest-ânesin (G 1083/5)

Bir sâkîden içmişem ben bâde-i ışkî kim
Kevn ile mekân içre yok durur ana sâni (G 1551/2)

mül

Ey gözleri mestüm dil-i bî-mâra nazar kıl
Hicrûn odına sîne kebâb oldu yaşum mül (G 814/6)

Keyif Verici Maddelerle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

esrâr

Cür'a nûş itdükde akdâhı sıdum
Bâde-i nûş eyleyem esrârdan (G 1164/4)

Bâde-i ışkından ol şeh toldurupdur bir kadeh
Cür'asın nûş eyleyen bî-hûş olur esrâr ile (G 1234/4),

G 622/2, G 1000/2.

5.2.24. Nev'î (d. 1533 – ö. 1599)

16. yüzyılın ikinci yarısında gazelin kuvvetli şairlerinden biri sayılan Nev'î: “Genç yaşında Malkara'dan İstanbul'a gelip kuvvetli bir eğitim görmüştür. Şair Bâkî ve Hoca Sâdettin Efendi'nin yakın ilgileri sayesinde, Saray'ın dikkatini çekip, III. Murat'ın çocuklarına hocalık yapmıştır. Devrinin seçkin bilginlerinden olan Nev'î, bulunduğu en yüksek ilmî mevkilere rağmen mütevazı ve yoksul kalmıştır. Öldüğünde cenazesini

kaldırarak para bırakmayan bu içli şair dürüstlüğü, kibarlığı, faziletiyle temiz şöhret sahibidir.

Türkçe, Farsça, Arapça birçok eserleri bulunan ve şiir kadar inşa (nesir)da da güçlü olan Nev'î bilhassa gazelleri ile ün salmış ve Dîvân şiirimizin klâsik ustalarından biri sayılmıştır.

Bu gazelleri, lirizm, sâdelik, rahat söylenmişlik, âşıkane ve bazan hikmetli edâ bakımlarından Bâkî'nin şiirlerine denk hattâ üstün tutanlar görülmektedir.

Türkçe kelimeleri, halk deyişlerini, konuşma dilini kullanmadaki kudreti 18. yüzyılın Nedim'ini düşündürecek ölçüdedir.” (Kabaklı, 1971: 333-334).

Eğlenceyle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

ayş/ıyş

Tal'atidür nev-bahâr-ı mevsim-i 'ayş ü tarab
Nev-cüvân-ı devlet-i 'ömr ü şebâb-ı saltanat (K 6/10)

Nergis düşürdi kâsesini ditreyüp eli
Her 'ayş ü 'işretün sonı ya'nîhumârdur (G 71/2)

nûş

Bir habâbı 'âlemi nûş itmedin ser-mest ider
Cevher-i tâcun meğer câm-ı şarâb-ı saltanat (K 6/5)

'Ayş-ı dünyâ göz açup yummuşca gelmez 'aynına
Nûş ider peymâneyi hem-vâre bir ben bir habâb (G 15/2),

K 5/22, K 22/13, TrkB 2/1, TrkB 3/2, TrkB 3/30, TrcB 5/11, TrcB 7/226

zevk u safâ

Kemâlden kemine mâlik olmayan câhil
Kemâl-i zevk u safâyı bulup ider i'lâm (K 35/15)

Zevrak-ı câm-ı musaffayı çeküp ey Nev'î
Lücce-i zevk u safâ semtine tutduk dümeni (G 507/5),

TrkB 3/30, G 87/1, G 526/3.

zevk

Lebün câmına benzer yok dehânun gibi nâdirdür

Bunun keyfiyeti ta'bîr olunmaz zevke dâ'irdür (G 99/1)

Kimisi gamdan ider hazzı kimi şâdiden
Zevk alur ehl-i cünün her biri bir vadiden (G 336/1)

safâ

Ayağı yirlere basmaz safâdan
Alaldan bûse-i dildârı sâgar (G 118/3),

K 14/21, K 22/40, K 23/9, K 48/14, TrcB 7/9, TrcB 8/9.

nedîm

Lâleyi lala güli şâh eyleyelden bâgbân
Bülbül-i zarı nedîm-i şohbet-i dîdâr gül (K 16/14)

işret

Nergis düşürdi kâsesini ditreyüp eli
Her 'ayş ü 'işretün sonı ya'nîhumârdur (G 71/2)

İşret-geh-i 'uşşâkda 'ayyâşlaruz biz
Ayak çeken azadelere başlaruz biz (G 193/1),

K 1/8, K 17/3, K 41/4, K 54/12, TrkB 4/76, TrkB 4/79.

tarab

Nedür bu sohbet ü şâdî nedür bu 'ayş ü tarab
Nedür bu hüsn ü letâfet nedür bu zîb ü cemâl (K 14/8)

Gün bugündür 'işret it gün yüzlülerle ey gönül
Vakt-i şâdî vü tarabdur guşşayı ferdâya şal (G 295/4),

K 6/10, K 8/5, K 37/24, K 37/39, K 52/14, K 55/16, TrkB 4/74, G 10/4.

kadeh

Henûz içer kadehi gitmemiş havası dahı
Asâ vü tâc ile pîr-i sefid-ser nergis (K 28/11)

Kâsesi elde kadeh cerrarı müflis mey-perest
Devr-i meyde sâ'il-i bî-çâre bir ben bir habâb (G 15/3)

câm

Nev'î gedâ-yı câm-ı mey olsa 'aceb mi şâh
Zerrin kadehler içre seher jale vaktidür (G 153/5)

Nice sunsun bana ehl-i selâmet ‘afiyet câmın
Mahabbet bâdesinden kimse ayık olduğum bilmez (G 188/3)

meclis

Gelüp meclisde dilber nûş idüp peymâneyi gitdi
Visale va’deler itdi velî turmadı peymâna (G 415/4),

K 1/17, G 51/3, TrkB 7/1

bezm

Nev-bahâr oldı diyü ayş ider erbâb-ı çemen
Dikdi gül bezmine bir nahl-i dil-ârâ sünbül (K 30/5)

Pür itmiş sâgan şâhbâ ile mestâne yandurmuş
Çerâg-ı şevkini bezm ehlinün sâkî uyandurmuş (G 197/1),

K 13/7, K 15/8, K 22/26, K 26/3, K 31/23, K 34/18, K 37/11, 13, 14, K 49/7, K 52/10, K 54/7, TrkB 2/20, TrkB 3/2, TrkB 6/13, TrkB 7/2, TrcB 5/6, TrcB 3/6, TrcB 7/9.

câm-ı cihân-nümâ

Göründi gerçi ki câm-ı cihân-nümâda cihan
Rumûz-ı cân u cihan tab’una degül mestûr (K 22/41)

harâbât

Nice ayağı şınuk düşküni harâbâtun
Felek tozin göremez güç deminde itse şitâb (G 16/4)

Harâbât ehline rûz-i hisâbı anma ey vâ’iz
Bizüm hergiz bu varlık denerinde adumuz yokdur (G 126/3),

G 334/5.

peymâne

Ayş-ı dünyâ göz açup yummuşca gelmez aynına
Nûş ider peymâneyi hem-vâre bir ben bir habâb (G 15/2)

Gül-i terdür çemende cilve eyler bâd ile gûyâ
Tutar peymâneyi mestân gâhî rast gâhî kec (G 44/4),

TrkB 1/12, G 242/2, G 469/1, G 475/1, G 482/4.

sâgar

Şişe-i sâ‘at gibi câm-ı meserret ser-nigûn
Sâgar-ı ‘işret gibi gamdan ciger hûn olmada (G 460/4)

O gice sâkî ile sâgara hacet yog idi
Dil ü dîdem bana peymâne vü meyhâne idi (G 482/4),

K 12/74, K 29/7, K 31/23, K 49/7, G 143/1, G 173/1, G 488/4, G 491/3.

şâdî

Nedür bu sohbet ü şâdî nedür bu ‘ayş ü tarab
Nedür bu hüsn ü letâfet nedür bu zîb ü cemâl (K 29/8)

Gün bugündür ‘işret it gün yüzlülerle ey gönül
Vakt-i şâdî vü tarabdur guşşayı ferdâya şal (G 295/4),

K 16/5, K 24/19, K 32/33.

sâde-rûyân/sâde-rû

Bir tavrı hûb nakşı güzel sâde-rû için
Demsâz-ı ‘ışk olup dil-i Nev’î hevâdadur (G 119/6)

mahbûb

Âşık odur ide rûyını zerd
Mahbûb odur ola hüsn ile ferd (G 25/1)

Kangı mahbûba gönül virdüm ise tâli’i gör
Şem-veş ser-keş olur mâh gibi hercâyî (G 520/3),

G 373/1, G 454/4, G 468/2.

sürâhî

Müselles nûş ider şûfî oturmuş
Sürâhî mîr-i meclis câm sâlis (G 37/4)

Nukl-i la’l-i yâre agyarı mahal görmen diye
Sâgara söyler sürâhîler lisân-ı hâl ile (G 386/3)

humâr

Nev’î habâb-ı bâdeyi gördükçe şanuram
Bezm-i mey içre fitneye baş kaldurur şarâb (G 18/5)

Sürüldi sâgar-ı sahbâ-yı işret bezm-i dünyâdan
Humâr-ı mey gibi ancak belâ-yı dehr-i dîn kaldı (G 491/3),

TrkB 3/14, TrcB 2/1, G 114/5.

meyhâne/mey-hâne

Çün ehl-i hânkâha seher feth-i bâb olur
Meyhâneler kapusını mest ü harâb açar (G 114/4)

Şevk-i la'lünle nigârâ meclisüm rindânedür
Hab-gâhum künc-i 'uzlet meskenüm meyhânedür (G 163/1)

Musikiyle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

zâl

Seher kim kasr-ı çarhun husrev-i hurşîd-i rahşânı
Sîpihr-i zâle bir altunlu hil'at kıldı erzânî (K 46/1),

K 29/9, K 46/1, G 277/2.

sâz

Ne gülden bahş olur sûziş ne bülbülden kopar nâliş
Bu bâgun nagme-sâzı şimdi hep zag ü kelâg ancak (G 227/4)

K 13/5, K 20/12, 19, K 21/1, K 25/6, K 53/14, TrkB 6/11, TrcB 6/43, TrcB 7/8, Mr 3/1, G 74/4, G 86/4, G 98/5, Mf 5/1.

raks

Her habâbı baş açık meydâna girmiş raks ider
Gözlemez bî-hûde câm-ı meyde halet gözleyen (G 344/4),

K 22/27.

ney

Tenüm zahm-ı tîrünle döndi neye
Derûnumda nâlem ne benzer neye (G 8/1)

Tutup cevri eylemekde devr uşûlin 'âşık-ı zâra
Beni inletmeyi ney gibi kânûn eyleyen dilber (G 145/4),

K 22/40, TrcB 1/43, G 348/4.

kopuz

Götürdi kopuzı bezm-i felekden
Kırup târ-ı şu'â'ın mihr-i enver (K 20/11)

Götürüp mihr-i felek bezm-i cihandan kopuzı
Başladı çalmaga şeştâ yine halk-ı ‘âlem (G 311/4)

tanbûr

Ne assı çeng-sıfat zahiren rükû’undan
Dilün hevâ tolu mânend-i sîne-i tanbûr (K 22/14)

şeştâ

Götürüp mihr-i felek bezm-i cihandan kopuzı
Başladı çalmaga şeştâ yine halk-ı ‘âlem (G 311/4)

muganni

Kitâb-ı ‘ışkı fehm itmez mugannî
Def ü ney gerçi söylerler nevedan (G 348/4)

mutrîb

Nevayı nerm ide mutrîb piyâle dâ’im ola
Bahar ola ne dimekdür hava mülayim ola (G 4/1)

Terâne eyle hat u hâli vasfin ey mutrîb
Ki ehl-i ‘ışka şafâdur şadâ-yı perr-i mekes (G 196/3),

K 13/6, K 29/10, G 32/2, G 77/2, G 219/2, G 289/4, G 367/6, G 406/1, G 463/3.

İçeceklerle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

rakı (arak)

Katra katra dökdüğüm sanma ‘arak hammâmda
Sineden def’-i şerâr-ı nâr-ı hicran eyledüm (G 13/1)

Cihan gözümde degül mest-i cezbe-i ıskam
Ne câm-ı bâde vü ne kâse-i ‘arak çekdüm (G 301/3),

G 68/6, G 118/5, G 388/3.

şerbet

Bîmâr-ı ışk-ı yâra ilâç itmesün tabîb
Âşık ‘ilâç ü şerbet ile itmez imtizaç (G 72/1)

Ne bilsün içmeyenler şerbetin keyfiyyet-i ‘ışkı
Devâ sorma dilâ ol gonca-femden cism-i bîmâra (G 441/2),

K 3/10, K 5/9, K 17/7, K 25/13, TrkB 1/7, G 142/1, G 191/4.

şarâp/şarâb

Gelse havâ-yı gönlüme la'lün virür safâ
Keyfiyyetin şarâbun egerçi bozar hava (G 2/1)

Bezm-i mihnetde şarâb-ı 'ışkunı nûş itdi dil
Aldı bir sınımış ayak deryâ-yı 'ummanı düüst (G 26/4),

K 11/25, K 13/7, K 22/13, K 22/27, K 32/30, K 37/23, K 55/15, G 4/5, G 16/3, G 16/5, G 18/1,5, G 19/1, G 27/4, 5, G 52/2, G 67/3, 4, 5, G 70/2, G 72/2, G 84/3, G 85/5, G 96/1, G 101/1, G 112/4, G 114/1, 5, G 114/5, G 115/5, G 117/4, G 133/5, G 140/5, G 142/4, G 151/5, G 189/3, G 194/1, 2, G 198/4, G 201/3, G 207/1, G 213/6, G 219/4, G 226/1, G 228/5, G 232/5, G 234/5, G 235/1, G 236/2, G 249/3, G 252/1, G 257/3, 5, G 268/3, G 299/5, G 301/2, 5, G 318/2, G 323/3, G 331/3, G 343/3, 4, G 365/3, G 367/7, G 371/7, G 387/1, G 389/4, G 396/3, G 407/3, G 408/1, G 409/1, G 438/1, 4, G 442/1, G 468/1, 3, G 469/2, 3, G 478/5, G 492/1, G 513/2, G 540/3, G 547/6.

mey

Şafak mey mâh-ı nev bir sâgar-ı simine dönmişdür
Felek ta'lîm ider yârana şekl-i bezm-i rindâmı (K 49/7)

Minber-i şâh üzre bülbüller şalâ-yı 'ayş ider
Sâkîyâ mey sun degül Nev'î ne vâ'iz ne hatîb (G 22/5),

K 18/6, K 54/13, TrcB 1/11, TrcB 6/30, TrcB 4/3, Müse 3/2, Mr 4/1, G 5/2, G 15/3, G 18/3, 5, G 27/2, 4, 5, G 34/4, G 36/3, G 42/5, G 46/2, G 53/1, G 88/5, G 94/6, G 97/3, G 103/1, G 116/2, G 123/5, G 131/1, G 138/4, G 143/1, G 149/2, 3, G 153/1, G 173/2, G 195/3, G 198/3, G 199/1, G 205/1, G 220/3, G 227/2, G 233/4, G 239/1, G 254/4, G 263/2, 5, G 268/3, G 272/2, 5, G 298/5, G 300/3, G 326/3, G 344/4, G 349/1, G 367/3, G 368/2, G 375/2, G 386/1, G 388/3, 4, G 395/5, G 403/2, G 416/5, G 419/3, G 421/3, G 433/1, G 438/2, G 441/4, G 475/1, 3, 4, 5, G 478/4, G 484/1, 2, G 486/2, G 488/2, 3, G 491/3, G 496/2, G 500/1, G 507/2, G 509/3, G 510/3, G 515/2, G 524/3, G 530/3, G 533/3, G 534/1, G 543/3, 5, G 547/4.

hum

Faş idermiş dilde esrârın diyü mestânenün
Şâhne mühr urdı dehânına hum-ı meyhânenün (G 241/1)

Hum-ı mey gibi şafâ-bahş muşâhib var iken
Ne reva mahremün olmak gam-ı dünyâ-yı denî (G 507/2),

G 63/2, G 313/2, G 540/3.

mül

Mînâ-yı sebze döndi zemîn gül zamânıdur

Geldi bahar şîşe ile mül zamânıdur (G 52/1)

Çemende sünbül-âsâ halka halka olsalar yaran
Gül ü mül der-miyân olsa güzeller der-kinâr olsa (G 406/2),

TrkB 3/1, G 288/3, G 366/2, G 465/5.

Keyif Verici Maddelerle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

beng

Câm-ı gerdûn-veş bu bezmün dürd ü sâfindan tehî
Beng ü afyûn u şarâb-ı ergavândan fârigüz (G 189/3)

Suhan-ı ‘ışk harâm oldu mey-i nâb gibi
Şimdi her bengî hayâline dinür sihr-i halâl (G 289/7),

G 366/4.

esrâr

Tenlerin bunlar fena yolmda kılmışlar gubâ’r
Cür’a-dân-ı ‘âlemün esrârıdur dervişler (G 95/4)

Âşık ölmez câm-ı ışk ile nihayet mest olur
Bir ışk tut kim geçer keyfiyyet-i esrârdan (G 360/3),

G 42/5, G 57/1, G 201/5, G 229/3, G 241/1, G 557/2.

5.2.25. Revânî (ö. 930/1523-24)

Bütün kaynakların Edirneli olduğu konusunda ittifak ettikleri Revânî, Trabzon’da Şehzâde Selim’in ikram ve ihsanlarına mazhar olmuş bir şairdir.

İşretnâme türünün ilk örneğini veren şair, Sehî Bey’e göre İstanbul’a geldikten sonra saraya mensup şairlerin, Latîfî de saray çevresindeki otuzu aşkın şairin arasına girdiğini belirtir.

Çağdaşı olan tezkire yazarları Revânî’nin şiirinden övgüyle söz etmiş, nazmının selis ve sâde, hayâllerinin nazik olduğunu, şiirde kendine mahsus bir yol tuttuğunu belirtmiştir.

Kaynaklar, Revânî’nin yiyip içmeye düşkün, baygın gözlü, sarhoş bir kimse olduğunu anlatır. Nitekim yazdığı *İşretnâme*’si şaraptan, sâkîden, kadehten, içki meclislerinden, sazlardan bahseder (Erünsal, 2008: 30-31).

Revânî bu yönleriyle Dîvân Edebiyatı'nın ve dolayısıyla Osmanlı Devleti'nin eğlence, dünyevileşme yönünü aydınlatmada araştırmacıların başvurduğu temel kaynaktır. *İşretnâme*'sinde kullandığı terimler ve üslubu çalışma boyunca yol gösterici olmuş, tespit edilen beyitler arz edilmiştir.

Eğlenceyle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

ayş/ıyş

Iyş eyle bende-hânedede gel iç şarâb-ı nâb
Ey dost oda sohbetinün rûzgârıdır (G 84/2),

Mus 1/6, K 3/18, K 4/16, K 4/50, K 6/18, K 12/9, K 13/5, K 16/6, K 17/15, K 20/8, K 22/10, K 23/8, K 26/25, K 27/12, K 30/13, G 6/6, G 58/5, G 100/1, G 101/1, G 114/1, G 126/4, G 156/5, G 202/6, G 247/2, G 287/4, G 372/4, G 380/2, G 465/4, G 499/1.

nûş

Lâleveş kalkup ayak toluların nûş idelüm
Gül gibi 'ıyş idelüm bezm-i bahâr eyleyelüm (G 247/2),

K 2/17, G 21/5, G 41/4, 5, G 75/5, G 250/2, G 277/4, G 295/5, G 318/5, G 370/4, G 400/5, G 477/1.

zevk u safâ

Virmezini iki cihâna mey ü ney sohbetini
Bu nice zevk u safâdur bu nice 'âlem olur (G 79/4)

Gönül şâd ol ki 'ıyd irdi safâ vü zevk çağıdır
Ele câm aldı mâh-ı nev yine sohbet yarıdır (G 126/1),

G 120/4, G 269/1.

zevk

Iyş eyle sûfi perde-i nâmûsı çâk kıl
Zevk idemez şu kimse ki geçmez hicâbdan (G 287/4),

K 8/12.

safâ

Su gibi 'ömri safâ ile geçer 'âlemde
Kim kenâr itdise ol serv-i hırâmânı yine (G 342/1),

G 276/3, G 289/4, G 342/2, G 420/2.

nedîm

Çıngrağlar takınur yine felek encümden
Pâdişâhum giceler olmağa bezmünde nedîm (G 242/5)

Meclisünden hâli olmazsa nola âvâre dil
Dostum mergûb olur begler huzûrında nedîm (G 252/4)

işret

Gül sohbetine da'vet ider 'işret ehlini
El salduğı çemende budur dem-be-dem çenâr (K 4/9)

Gel ki 'işret mevsimidür irdi çün tâze bahâr
Sohbetün çak vaktidür gâyet güzel eyyâmdur (G 123/2),

K 25/8, K 29/5, K 32/4, G 229/1, G 406/1, G 442/2, G 485/3.

tarab

Tâ kim bahâr mûcib-i 'ıyş u tarab ola
Tâ kim el üstine tutıla câm-ı hoş-güvâr (K 4/50)

Mevsim-i ıyş u tarabdur irdi çünkim nev-bahâr
Iyşa meyl itse 'aceb mi her semen-sîmâ yine (K 30/13)

kadeh

Söylesün dirsen Revânîyi kadeh sun sâkîyâ
Tûti çün âyînesüz 'âlemde güftâr eylemez (G 159/7)

Açışur yine kadehler gül-i handânlar ile
Söyleşür bülbüleler mürğ-i hoş-elhânlar ile (G 359/1),

Mr 1/IV, K 1/12, K 3/14, K 8/11, K 14/24, K 17/17, G 9/3, G 34/1, G 37/1,2,3,4,5,6,7,8, G 82/1, G 89/4, G 106/3, G 134/2, G 276/3, G 289/1, G 323/5, G 326/2, G 329/2, G 330/3, G 359/2, G 376/2, G 381/2, G 406/1, G 420/2, G 445/2, G 473/1.

câm

Bahâr oldı yine lâle ele câm aldı rindâne
Benefşe şeb-külâhını kıvırmışdur levendâne (G 370/1),

G 244/1, G 267/3, G 279/6, G 293/2, G 346/2, G 353/4, G 454/5, G 455/1.

meclis

Tâze gülşendür ruhun 'aksiyle meclis sâkîyâ

Gül kadeh olsun surâhî arada bülbül yeter (G 54/4),

K 4/16, G 35/5, G 67/2, G 169/2, G 220/5, G 335/3, G 368/2, G 455/2.

bezm

Ya bu dem aldı ele zühre-i zehrâ çengin
Ta ki bezm ehli görüp ıyşa ide isti'câl (K 17/5),

K 4/15, K 12/21, K 31/22, G 9/3, G 12/3, G 47/2.

harâbât

Ağlamakdan nice olırdı harâbat ehli
Zühdi sûfinün eger olmasa idi 'ameli (G 429/4)

peymâne

Mutrîbâ lutf idüben al elüne çeng ü rebâb
Sâkîyâ la'lün ile sun tolu peymâneleri (G 484/2),

G 61/1, G 195/2, G 200/2, G 207/1, G 227/3, G 263/1, G 301/1, G 405/1, G 418/2, G 425/1.

sâgar

Şişelerdür lâleler gûyâ şarâb ile tolu
Iyş ider nergisden almışdur ele sâgar çemen (K 22/10)

Sohbetde gönli gözi açılmaz Revânînün
Sâgar gibi ki yumaya yüzün şarâb ile (G 334/5),

K 30/14, G 12/3, Mf 1/1.

şâdî

Görüp Revânî yâri rakîb ile didi kim
Bir şâdî yok ki gamsuz ola rüzgârda (G 344/5),

G 88/2.

sâde-rûyân/sâde-rû

Ol gözi âhû güzel kim müşgi kemhâlar giyer
Sâde-rûlar içre bir begdür ki karalar giyer (G 52/1),

G 29/5.

humhâne/ hum-hâne

Rûz-ı ‘ıyd oldı yine güm güm öter hum-hâneler
Göklere irdi sadâ-yı na’ra-i mestâneler (G 62/1)

Peleng-i çarh saydundur şarâb iç cür’a saç bezme
Bugün hum-hâne sadrında döşer nat’ı münakkâşlar (G 116/3),

G 4/3, G 18/4, G 331/1, G 425/2.

mahbûb

Mey ü mahbûbdan dâyim beni men’ itme ey zâhid
Şarâb içmek güzel sevmek be hey sûfî zerâfetdür (G 121/4)

Gönülden gitmedi şevki nigârün zevki sahbânun
Mey ü mahbûbı olmasa nesi var idi dünyânun (G 208/1),

K 18/23, G 29/2, G 38/1, G 93/3, G 119/2, G 156/3, G 209/5, G 349/5, G 355/4, G 420/1,
G 430/5, G 460/3, G 499/1.

sürâhî

Zeyn iden sohbet esâsını surâhîdür bugün
İyş u işret kasrını yapmış durur bennâ-yı ıyd (K 3/18)

Tâze gülşendür ruhun aksiyle meclis sâkîyâ
Gül kadeh olsun surâhî arada bülbül yeter (G 54/4),

K 13/4, K 31/22, G 9/3, G 43/3, G 44/1, 4, G 191/4, G 279/6, G 286/2, G 330/3, G 346/2,
4, G 358/3, G 376/2, G 445/1, G 451/3.

humâr

Bezm-i sâkîde nice içmeyelüm
Başumuzda olan humârı göre (G 390/3)

Getür ortaya gül-âbı mey-i gülfâmı götür
Derd-i ser virdi Revânîye humâr ey sâkî (G 440/6), G 409/3.

bezm-i mey

Bezm-i meyden nice hâlî olalum biz sûfî
Hoş dutar ehl-i dili hürmeti çok bâdelere (G 214/2)

Bezm-i meydür bir gelincük sâkîdür meşşâtası
Âyîne almış ele câm-ı musaffâdan yine (G 335/2),

Mr 1/II, G 353/6.

meyhâne/mey-hâne

Yine mey-hânedede bir hûb temâşâ gördüm
Sabr yağmacısı bir dil-ber-i tersâ gördüm (G 240/1)

Ben varamadum mescide mey-hâneye gitdüm
Bi'llâh bizi anda unutma sûfi du'âdan (G 269/3),

Mr 1/I, G 61/1, G 62/2, G 108/3, G 125/1, G 165/3, G 206/1, G 258/2, G 339/3, G 370/2, G 405/2, G 412/5, G 418/2, G 454/5, G 499/1.

Musikiyle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

gûyende

Kanı âşüfte gönül kim ide bin âh ü figân
Kanı gûyende ki hatt ola ser-âğâzından (G 273/4)

hicâz

Müdâm kanın içerler meyün zihî insâf
Hicâza eyledi âhenk âferîn tanbûr (K 7/13)

sâz

Vakt-i ıyş oldı bu dem sâzı ele al mutrib
Gülbün-i bahtı anun verdi yine gonca-i ter (K 6/18)

Pend-i nâsîh mutrîbâ girmez kulağuma benüm
Dinledük çün 'ışk bezminde mahabbet sâzını (G 411/3),

K 20/11, G 291/1, G 384/4.

raks

Terâna başladı sular sabâ girüp raksa
Benefşe çenge dahı takmamışdı evtârı (K 32/16)

Ferahından nice raks urmaya meclisde kadeh
Dâyimâ sohbet ider dil-ber-i ra'nâlar ile (G 329/2),

K 30/14, G 16/4, G 134/2, G 182/5, G 267/3, G 394/2.

rakkâs

Görinen ay ile gün mi ya bezm-i hüsnünde
İki def almış eline felek olup rakkâs (G 175/3)

Def tutar ay ile gün dem-be dem âhengümüze
Zühre rakkâs olursa yaraşur çengümüze (G 337/1)

def

Yiridür mutrîb elinden yise dâyim silleler
Sırr-ı ‘ışkı eylemişdür halka çün izhâr def (G 182/3)

Def tutar ay ile gün dem-be dem âhengümüze
Zühre rakkâs olursa yaraşur çengümüze (G 337/1),

K 3/16, K 14/3, G 155/3, G 175/3, G 182/1,2,4,5.

ney

Virmezsin iki cihâna mey ü ney sohbetini
Bu nice zevk u safâdur bu nice ‘âlem olur (G 79/4)

Bezm-i gamda her dem inlersin Revânî ney gibi
Kimse bilmez meclis ehlinde ne hâlün var senün (G 220/5), G 488/1.

kânûn

Mecmû’-a-ı zamânede bu şi’ri yazmağa
Bezmünde düzdi mıstarı kânûn ile rebâb (K 1/37)

Mutrîbün yokdur elinde gerçi hükmi ıyş için
Zâhidâ her bir sözi söyler velî kânûn ile (G 372/4)

kopuz

Dâyimâ olsa musâhib nola dildâra kopuz
Her ne kıldan çalar ise uyar ol yâre kopuz

Ey tabîb-i dil ü cân nabzını tut hâlini sor
İniler hasta olup derd ile bî-çâre kopuz (G 155/1,2),

G 155/3,4,5.

çeng u çegâne

Iyş-ı müdâm eyleyelüm gel ki bezmümüz
Çeng ü çeganeyile şarâb ü kebâbdur (G 107/3)

tanbûr

Müdâm kanın içerler meyün zihî insâf
Hicâza eyledi âhenk âferîn tanbûr (K 7/13)

şestâ

Nây inler def döginür gayretinden her seher
Sohbetünde her kaçan kim çalınur şestâ-yı 'ıyd (K 3/16)

Devr-i 'adlünde kimesne ağlamaz illâ kadeh
Devletünde inlemez kimse meger şestâ yine (K 30/24)

gıdâ-yı rûh

Sûfî ider mi 'ârif olan tevbe-i nasûh
Mahbûb ile şarâb durur çün gıdâ-yı rûh (G 38/1)

muganni

Geh Cem misâli câm-ı murassa' alur ele
Gâhî muğanniveş getirür bezme def ü çeng (K 14/3)

Bezm-i fûrkatde muğannî başlasun şehnâzdan
Açılır gamgîn gönüller çünki dâyim sâzdan (G 291/1)

mutrîb

Boşaldı kîsesi kadehün mutrîbe uyup
Çaldurdu hep nesi var ise gitti sohbeta (G 381/2)

Mutrîbâ lutf idüben al elüne çeng ü rebâb
Sâkîyâ la'lün ile sun tolu peymâneleri (G 484/2),

K 6/18, K 12/9, K 20/7, K 25/3, K 29/27, G 182/3, G 273/3, G 372/4, G 384/4, G 411/3.

İçeceklerle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler.

şerbet

Kârûresini şîşe-i şeb-nemle görür kim
Şerbet vire tâ nergis-i bîmâra benefşe (K 29/14)

Gûyiyâ şerbet şarâb u mey-furûş olmuş hakîm
Hastalar mahmûrlar dârü's-şifâ mey-hâneler (G 62/2),

G 8/3, G 219/3, G 242/7.

şarâp/şarâb

Mey ü mahbûbdan dâyim beni men' itme ey zâhid
Şarâb içmek güzel sevmek be hey sûfî zerâfetdür (G 121/4)

Revânî çün bahâr oldu çemende

Şarâb içmek gerekdür su yirine (G 363/5),

Tah 1/2, K 1/12, K 13/6, K 17/18, K 22/10, G 19/1, G 20/3, G 38/1, G 62/2, G 100/2, G 102/2, G 106/6, G 107/3, G 165/3, G 262/4, G 328/3, G 353/5, G 369/4, G 398/1, G 408/2, G 416/4, G 461/1, G 468/5.

mey

Her taraf mey sohbeti her gûşede âvâz-ı çeng
Saldı ‘âlem içine bu fitne vü ğavġâyı ‘ıyd (K 3/4)

Çünkü mey içme nasîb oldu bize rûz-ı elest
Gel e ey sâkî senünle olalum bâde-perest (G 25/1),

K 14/24, K 15/15, K 28/8, G 14/1, G 41/5, G 71/3, G 79/1, G 80/4, G 130/4, G 137/2, G 153/1, G 162/7, G 174/1, G 205/1, G 231/8, G 249/1, G 265/3, G 286/2, G 289/1, G 320/3, G 330/2, G 368/3, G 402/1, G 409/3, G 429/2, G 438/1, G 440/5, G 445/2, G 446/5.

bâde

Bâde çün zühd ile kan yağı kızıl düşmendür
Cenk için dikse benefşe nola sahrâda ‘âlem (K 20/10)

Bezm-i vuslatda ne var câm-ı lebün nûş itsek
Cennet içinde olur mü’mine çün bâde helâl (G 230/4),

K 17/15, 16.

bâde-nûş

Sâkî sun ayağı olalum biz de bâde-nûş
Gangîn olanların çü şarâb ile başı hoş (G 170/1)

Hûrî-likâ güzeller ile bâde-nûş olan
Hiç havz-ı kevseri ana mı selsebîl ile (G 327/2), G 330/2.

mül

Lebi her meclise nâzüglük ile mül götürür
Hatı reyhâncı durur deste-i sünbül götürür (G 71/1)

Mevsim-i güldür Revânî koma elden câmı kim
Olmaya bir meşrebi sâfî musâhib mül gibi (G 445/5),

G 219/2, G 229/4, G 233/4.

Keyif Verici Maddelerle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

beng

Bu nazm-ı dil-firîb ne terkîb olur ‘aceb
Hayrân olur gören anı gûyâ ki yidi beng (K 14/20)

İçer Revânî vâkıf-ı hâl oluban müdâm
Esrâr-ı ‘ışkı dutamayup sûfi yir beng (G 211/5)

5.2.26. Taşlıcalı Yahyâ Bey (ö. 1582)

Şehzâdesi Mustafa’nın boğdurulmasını işlediği “*Mersiye*”siyle bilinen Yahya Bey: “Türkçe’yi çok iyi öğrenmiş, aslen Arnavut olduğu halde bilhassa İstanbul Türkçesi’nin kudretli şairi olmuştur.

Asıl yeri mesnevi sahasındaki üstatlığı dolayısıyla olsa bile, bu taşralı şairin diğer mühim bir meziyeti de yalnız mesnevilerinde değil, kaside ve gazel vadisindeki şiirlerinde de sâde ve temiz bir dil kullanmış olmasıdır.” (Banarlı, 1983: 599).

O, “Acem örneklerinden tercüme tenezzül etmeyerek kendi ilhamına bağlı kalmış” bir şairdir. Muhtelif mesnevilerinin mukaddimelerinde şair, bu noktayı ehemmiyetle kaydetmiştir. İşte bundan dolayı bu mesnevilerde o devrin hayatını gösteren muhtelif levhalar vardır. Esasen Yahya’nın bütün şiirlerinde bu mahallî renge, muhitten alınmış intiba’lara tesadüf edilir (Köprülü, 2009:398-399).

Nitekim taraması yapılan *Dîvân*’ında da Köprülü’nün işaret ettiği ögelere fazlasıyla rastlandı.

Eğlenceyle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

ayş/ıyş

Her gözi mest ile ‘ayş eyler idi ey Yahya
Olsa sôfide eğer zerre kadar ‘akl-ı ma âş (G 189/8),

TrcB I/6, TrcB III/8, TrcB IV/8, G 329/1.

nûş

Kanını düşmanların mey yirine nûş itmeğe
Bir ayağ üzre turub elde tutar sağar liva (K 15/6)

Mey nûş idüp sürâhî gibi olma surh-rü
Ol işi işleme ki seni eyleye ha’il (G 244/3),

TrcB IV/2, G 114/5, G 160/5, G 172/7, G 251/4, G 305/1.

zevk u safâ

Bahâr-ı ‘adli ile güldi rûy-ı mülk-i cihân
Zihî zamân-ı ferah-bahs u vakt-i zevk u safâ (K 12/18)

Zevk u safâ odur ki gele söylese habîb
Bin dürlü şîve ile hezârân ‘inâd ile (G 405/5),

K 6/36, G 231/1, G 372/4, G 396/1, G 443/3, G 505/3.

zevk

Saadet ana ki zevk itdi bu temaşadan
Yazuklar ana ki seyr itmedi bu seyrânı (K 9/23)

Cefâdan zevkumuz var derdümüzden derdümüz yokdur
Ne derd ise semin gibi şeh-i ‘âlî-cenâbundur (G 100/2),

K 7/34, K 20/25, G 50/7, G 104/2, G 121/3, G 178/2, G 194/1, G 291/4, G 313/3, G 316/1,
G 397/1, G 400/1, G 413/3, G 472/7.

safâ

Cânım acıtdı çarh-ı bed-ahter cefâ ile
Bir remi kıl bana ki bula cân u dil safâ (K 24/18)

Âlemün yokdur safâsı derd-i bî-dermâm var
Bu metâc-ı vuslata aldanmanız hicrânı var (G 58/1),

K 3/10, K 3/22, K 4/14, K 5/10, K 9/12, K 17/8, K 23/14, K 24/4, K 24/47, K 27/31, K
30/16, TrcB III/4, TrcB III/6, TrcB III/8, Muaş III/4, G 48/4, G 57/8, G 76/4, G 113/4, G
126/2, G 126/4, G 130/4, G 163/6, G 164/6, G 166/3, G 226/2, G 318/4, G 512/7, Muk 7/2.

nedîm

Nedîm ü mashara merdûd olup bu sohbetden
Ziyafetinden ırağ itdi kavm-i şeytânı (K 23/8)

Eğlence fikr-i vuslat u gamdur nedîmümüz
Hem-dem belâ vü şeh-i fenâdur diyârumuz (G 146/2)

işret

Bahar irişse olur her şükûfe bir miftâh
Kilîd-i ‘işreti gülşende kılmağa meftûh (G 43/2),

TrcB I/3, TrcB III/1, TrcB III/4, TrcB III/6, TrcB VI/8, TrcB VIII/8, Mr IV/1.

kadeh

Sâkî-i Kevser gibi destinde altun tası var
Bağda zerrîn-kadehler oldı ‘ayn-ı hûr-ı ân (K 13/2)

Yaraşur altun üskûf ana bir zerrîn kadeh gibi
Sürâhî didügi Yahyânurı ol gül yüzlü cânândur (G 96/5),
G 467/7.

câm

Cânuma od salma ağyar ile câm-ı mey içüp
Âşika zulm itme şâhum tâc-ı zîbâlar geyüp (K 29/2)

Gül gibi câm içen açılır gül-’izâr ile
Bir câm-ı mey arada hezârân hicâb açar (G 73/4),

Ms 1/24, K 6/4, K 6/24, Mus V/6, G 32/1, G 34/5, G 107/4, 7, G 137/1, G 162/2, G 229/3,
G 253/3, G 256/3, G 286/6, G 410/4, G 422/1, G 435/3, G 440/2, G 472/6, G 513/4.

bezm

Bezme yüz tutsan olur çetr-i hümayun asuman
Rezme ‘azm itsen tolar cümle yedi kişver liva (K 15/18)

Çözüp saçmı ey meh-i nâ-mihribân çeng
Bezmünde kıldı mutrîb elinden figân çeng (G 215/1),

K 9/8, K 10/37, K 17/20, TrcB I/6, TrcB III/8, TrcB VI/I, G 33/3, G 101/4, G 217/4, G
272/2, G 305/2, G 378/3, G 409/6, G 459/6.

harâbât

Yeger şerî’ati çünki mürüvvet ey Yahya
Olufsa rind-i harâbâta tan mı hôrmetümüz (G 183/5)

Mülk-i ma’nada ri’al ile zuhur eyleyelüm
Sûretâ rind-i harâbât ile peydâ olalum (G 289/3),

G 473/6.

peymâne

Dil-rübâlar saydı için dânedür peymâneler
Gülsen içre halka-i sohbet sanasın dâmdur (G 84/2)

Gel ayak seyrini kıl nûş it meyi peymânedен
Âkil olanlar kaçır mı zâhidâ meyhânedен (G 305/1),

Mh V/1, G 363/3, G 378/3, G 422/1.

şâdî

Raks urdı felek çarha girüp cümle melekler
Bu şâdîye kim iriser ol kadri mu'allâ (K 1/4)

Bu fânî 'âleme meyl itme Yahya
Vefası cevrdür şâdîsi matem (G 288/6),

TrcB III/6, TrkB III/5.

humhâne/ hum-hâne

Derûnunda yedi derya degüldür katra'a amma
Dilâ hum-hâne-i vahdetde ben bilsem ne densin sen (G 314/6)

mahbûb

Âşıkâ mihr ü vefadan dahi yegdür bu cefâ
Bî-günâh iken ide sevdiği mahbûbı ğazab (G 22/2)

Gonca-veş mahbûb olunca hûb olur mahbûblar
Dostum câhillere açılma mânend-i kitâb (G 24/2),

K 2/1, Muaş II/4, Mh III/1, Mh 28/1, Mh 38/4, Mr III/1, G 41/2, G 82/1, G 121/1,
G 144/3, G 152/2, G 219/3, G 225/1, G 306/4, G 310/1, 3, G 316/1, 2, 3, G 325/5,
G 332/1, G 342/5, G 343/6, G 361/4, G 373/6, G 404/1, G 411/1, G 413/4, G
423/4, G 426/2, G 430/6, G 457/1, G 467/7, G 470/1, 5, G 506/2, G 514/1, 3.

sermest

Bilmedi keynyyet-i esrârını 'âşıklarun
Câm-ı 'ışk ile şu kim sermest ü lâ-ya'kil degül (G 243/3)

Çâre yok hergiz gam-ı hicrâna âsân olmağa
Sâkî-i mihnet meğer sermest ü hayran eyleye (G 420/4)

bezm-i mey

Bozuldı halka-i bezm-i mey ile sohbet-i ney
Tağıtdı şâh-ı vilâyet bu dâm-ı noksanı (K 6/12)

Musikiyle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

sâzende

Söylenme ehl-i diller arasında ehl ile
Ma'nâsı yok terâne-i sâzendegân gibi (G 456/2),

Mh IV/1.

raks

Raks urdı felek çarha girüp cümle melekler
Bu şâdıye kim iriser ol kadri mu'allâ (K 1/7)

Bu şevk ile yiridür zerre gibi raks ursam
Ki oldı gün gibi yâr âsitânı bâlînüm (G 290/3),

K 34/3, TrcB VIII/8, G 112/7, G 470/6.

def

Ne zulm idi bu ki def itdi pâdişâh-ı cihân
Kemânçe mutrîb elinden iderdi efgân (K 6/9)

ney

Toğrular yüz karasını kazanur hâme gibi
Ney gibi eylese bir zâlim elinden efgân (K 22/24)

Her makamı yiridür ney gibi seyr eyleyevüz
Çünkü yokdur dilümüz gibi bizüm hâyilümüz (G 168/2),

K 22/31, K 24/4, G 147/3, G 169/3, G 234/2, G 315/2, G 400/6, G 447/2.

ud

Kemânçenün sanemi sındı yandı âteşe ûd
Yıkıldı yerlere çengün livâ-yı şeytânı (K 6/2)

Ûd ile güyâ ki açılmış dıraht-ı mîvedâr
Akçasın yağma ider bir târik-i dünyâ imiş (G 30/6),

K 9/43, K 12/20, K 21/19, K 22/33, K 26/37, K 26/40, 41, G 99/6, G 270/3.

çeng u çegâne

Ehl-i bezm-i ışk olan çeng ü çegâne istemez
Zerre'e girmez kulağuma bu gavgalar benüm (G 280/5), Mh VII/1.

gıdâ-yı rûh

Gıdâ-yı rûh idi lutf-ı kelâm-ı zîbâsı
Zebanı bülbüli şîrîn-makâl idi güyâ (K 26/22)

kemânçe

Ne zulm idi bu ki def' itdi pâdişâh-ı cihân
Kemânçe mutrîb elinden iderdi efgânı (K 6/9)

mutrîb

Giderdi âlet-i hengâmesini mutrîblar
Olurdu ayn-ı avâma hicâb-ı zulmânî (K 6/5)

Çözüp saçmı ey meh-i nâ-mihribân çeng
Bezmünde kıldı mutrîb elinden figân çeng (G 215/1),

K 6/9, Mh VII/1, G 234/2, G 451/4, G 498/6.

İçeceklerle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

şerbet

Cinân içinde olan Selsebli gibi o dem
Sebil olmuş idi şerbet-i firâvânî (K 9/11),

TrcB III/3.

şarâp/şarâb

Harama göz diki'idür habâb-ı bâde gibi
Şarâb içen kişimin eyle başını pâ-mâl (K 20/8)

Sohbetde mâh-rûları cânı-ı şarâb açar
Niteki taze goncaları âfitâb açar (G 73/1),

G 43/3, G 73/1, G 107/4, G 163/6, G 326/1, G 341/4, G 380/1, G 421/1, G 471/6.

mey

Mey nûş idüp sürâhî gibi olma surh-rü
Ol işi işleme ki seni eyleye ha'il (G 244/3)

Mey ü mahbûb ile sarf itdi cihânda ömri
Kişi Yahya gibi rindâne gerek rindâne (G 430/6),

K 15/6, K 17/23, G 29/1, G 73/4, G 106/4, G 137/1, G 176/5, G 190/2, G 249/5, G 307/5,
G 422/1, G 440/2, G 513/4.

bâde

Sürâhî gibi olursm müdâm bâde-perest
Ecel ayağun alup ha diyince oldu yakın (K 19/20)

Mey gibi gözüme götürüp kanlu yaşımı

Nâ-sâzlarla içmesün ol yâr-ı bâde-keş (G 190/2),

G 471/3.

bâde-nûş

Gonca gibi la'l-reng olmuş kararmış ergavân
Bâde-nûş olmuş sanasın dilber-i nâzük-mizâ (G 38/2)

Bâde-nûşân gibi toğrı yolumuzdan şapmazuz
Avn-i Fir'avn ile Şeddatî binalar yapmazuz (G 161/1)

mül

Lebleri mül yüzi gül kameti bir serv-i bülend
Âlemi kendüye kul eyledi ol şâhlevend (G 54/1)

Dehânı mül saçı sünbül yanağı gül beni fülful
Lebi gonca beli ince boyı serv-i revân olsa (G 385/2),

G 440/2.

Keyif Verici Maddelerle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

esrâr

Ehl-i hâle kâyilüz kâl ehline aldanmazuz
Hânekâh-ı marifet pirinden esrâr isterüz (G 152/4)

5.2.27. Ubeydî (ö. H. 981/ M. 1573)

Gelibolulu Âlî, Ubeydî'nin: "Çocukluktan itibaren tahsiline başladığı, çeşitli fenlerden başka musiki ilmi ile ilgilendiğini ve muamma fenninde Emrî'yi takip ettiğini yazar. Şair daha danişmend iken Kanuni'ye sunduğu bir gazelle padişâhın dikkatini çekmiştir.

Tezkirelerde dış görünüş itibariyle yakışıklı ve güler yüzlü bir kimse olduğu belirtilen Ubeydî'nin olgunluğundan, tavırlarının güzelliğinden, söz ve hareketlerinin birbirine uygun düştüğünden bahsedilir; ahlaklı bir kişiliğe sahip, halim ve selim tabiatlı, güleç biri olduğu ifade edilir. Ayrıca, utangaç, anlayışlı ve kimseyi incitmeyen bir yapıya sahip olduğu belirtilir.

Ubeydî'nin şiir dili sâdedir. Terkibleri özellikle iki kelimelik olup uzun terkipleri kullanmamıştır. Üslubu da gösterişten uzak ve samimidir. Devre ait kaynaklarda şairin

şairlerinin beğeni topladığı, şairâne bir tabiate sahip olduğu belirtilmiştir. Onun en başta göze çarpan ve teslim edilen özelliği, şiirinin âşığın âhlarına benzer bir şekilde yakıcı bir üsluba sahip olmasıdır.

Ubeydî'nin dikkat çekici yanı bestelenmiş müseddes, muhammes ve murabbalarındaki içten üslubudur. Adı geçen şiirler Dîvân içindeki en canlı parçalardır. Bu manzumelerle şairimiz Türk edebiyatında şarkı açısından dikkat çeker ve Nailî, Âşık Ömer gibi şairlerle Nedim'e öncülük eder." (Arslan, 2013: 5-9).

Eğlenceyle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

ayş/ıyş

Tâze gül nahline döndi şeceri bâdâmun
Yâr-ıla 'ayş gibi kasdı püri bâdâmun (G 177/1),

Mua 122/1, Mh 3/2.

nûş

Câm-ı çarhı indirüp bir kimse dahı içmedi
Nûş idüp şevk ile ben asdum anı rûz-i elest (G 20/4)

Görinen sanma hilâl üzre şafakdur sâkîyâ
Çarh bezmünde senün başmak tolusın nûş ider (G 79/4),

Tah 3/3, 5, G 113/3, G 149/5, G 160/3, G 193/1, G 198/2, G 211/1.

zevk u safâ

Bâni-i kâh-ı kerem ya 'ni 'Ubeydî Çelebi
İdicek zevk ü safâyile bu kasrı bünyâd (Tar 3/1),

Mh 3/1.

zevk

Mey-i 'ışk ile safâya niçün irişmezsün
Gider iy zâhid-i bî-zevk bu idrâk degül (G 201/2),

TrkB V/4, Mh 3/2, Mua 122/1.

safâ

Kerem kıl sâkîyâ hürmetle tut câm-ı musaffâyı
Kazâ-y-ıla şikest olursa meclisde safâ kalmaz (G 105/2)

Meyhânedede bulunmadı dün pîr-i mey-fürûş
Çekdüm safâ ile meyini ihtiyârsuz (G 111/2),

TrkB IV/3, Mh 3/2, Tah 3/3, G 131/1, G 214/2, G 329/2.

nedîm

Tutuşup yüzler kızardur ellere pâyn virür
Câm-ı mey bezmünde şâhâ bir nedîmündür senün (G 180/2)

işret

Kasr-ı işret tahtumuz oldı kadehler tâcumuz
Biz bu âlem bezmgâhında aceb Dârâlaruz (G 113/4)

Şeb-i sürûr-ıla işret günin bu meclisde
Berâber it bilesin tâ safâ-yı nev-rûzı (G 329/2),

Mh 3/2.

tarab

Tarab-sarây-ı sipihre nevâ-yı nâlem idüp
Şerâr-ı âh-ı san'at kıldı Zühre'yi rakkâs (G 131/2),

TrkB II/2, Tah 2/3.

kadeh

Almaga sâkî-i gül-çihre eliyle aklum
Bâş kaldurdı kadehden ayaga bindi habâb (G 14/3)

Gûyâ ki devr-i meclis-i uşşâk hâledür
Bedr-i dücâ kadehde şarâb-ı dü-sâledür (G 55/1),

G 113/2, 4, G 209/4, G 211/1, G 214/3.

câm

Bezmdede la'lün öpmege koyulur
Renk alursa aceb mi meyden câm (G 210/2)

Sâkîyâ çeşm ü lebün yâdına câm-ı mey içen
Meclisinde meze idindi şeker-bâdâmı (G 326/4),

Mh 3/1, Tah 3/3, G 13/1, G 20/4, G 58/3, G 193/1, G 198/2, G 211/2, G 227/5.

meclis

Meclis içre tolaşur mıydı ayagı câmun
Bâde-i la'lüni nüş itmeyüp olsa ayık (G 160/3)

Meclis içinde yürimezdi ayak
Leb-i cân-bahşun olmasa çekeri (G 319/2),

G 55/1, G 325/3, G 337/1.

bezm

Çeküp câm-ı fenâyı 'âkıbet çünkim göçersin sen
Bu 'âlem bezminün zevkinde hayrân olmamak yegdür (G 54/3)

Câna deger disem yiridür sâkîyâ müdâm
Bezm-i safâda vâsıl-ı la'lün piyâledür (G 75/4),

Tah 3/1, G 13/1, G 23/3, G 79/4, G 80/2, G 180/2, G 198/1, G 202/2, G 210/2, G 236/4, G 272/1, G 274/4, G 287/3, G 314/2, Mua 47/1.

harâbât

Harâbâta ayag basmagla irdük beyt-i ma'mûra
Yâ bu denlü kerâmâtı be sôfi biz neden bulduk (G 161/3)

Harâbât erlerini söyledüp al kıssadan hisse
Ki her biri fenâ pîrinden eylerler hikâyâtı (G 324/3),

G 102/1, G 322/3, G 324/1, G 324/4, G 324/5.

harâbâtî

Harâbât ehlini gördüm fenâ câmıyla mest olmuş
İçüp ben de melâmet câmını oldum harâbâtî (G 324/2)

peymâne

Zâhid-i cehl-i mürekkebe ragmına sâkî bugün
Gel humârı yazalum k'ezmiş bize peymâne sürh (G 37/2)

Cümle 'âlemler şarâb-ı 'ışkun ile mest olup
Bedr-i enver bâde-i mihrünle pür peymânedür (G 45/3),

G 113/3, G 318/1, G 342/1.

sâgar

Gam sâgarı ki semm [ü] helâhille tolıdur
İçürdi firakâtün bana ol sâgarı dirîg (G 148/4)

Düşdükçe mest-i câm-ı gamun sâgar üstine
Sâkî-i bezm didi yüzün güller üstine (G 272/1),

G 13/2, G 58/1, G 96/1.

şâdî

Görüp ayakda yâr almış ele gönlin bu şâdîden
Ubeydî ayagı yir mi basar meclisde sahbânun (G 171/5)

Bir mükemmel kasr-i şâdîsine çarhun girmedük
Künc-i gam bâbında ammâ kim kusûrın görmedük (G 190/3)

mahbûb

Pîrlerle tur otur der ben sebû-keş 'âşika
Bâde vü mahbûbe sôfi ihtiyâr olur sanur (G 68/4)

Müdâm içer şarâb-ı mihrin ol mahbûb-ı devrânun
Anunçun sâkîyâ ditrer eli mihr-i dirahşânun (G 171/1),

G 198/4, G 298/5.

sürâhî

Öpmege la'lün sürâhîden revân olur müdâm
N'ola kan terlerse mey boynı uzak yirden gelür (G 49/2)

Koya gavgâyı iy vâ'iz kulagum nesne gûş itmez
Sürâhî kulkulıyla na'ra-i mestânedden gayrı (G 318/2),

Tah 3/3, G 61/5, G 214/2, G 260/2.

humâr

Zâhid-i cehl-i mürekkeb ragmına sâkî bugün
Gel humârı yazalum k'ezmiş bize peymâne sürh (G 37/2)

meyhâne/mey-hâne

Bana benzer kanı bu mey-hânede bir mey-perest
Humları çarhun tehî oldı dahı ben nîm mest (G 20/1)

Aklum aldı çünkü câm-ı la'l-i rûh-efzâ-yı dost
Kon beni mey-hânelerde oluban rüsvâ-yı dost (G 22/1), G 318/1.

Musikiyle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

gûyende

Hayâl-i nergisün cây eyleyelden çeşm-i rûşende
Hevâ-yi sünbülünle cigerüm oldı perâkende
Gönülden şad hezâr efgân idüp bülbül-i gûyende (Tah 3/4)

sâz

Figânun Zühre'nün kaddün büküp çeng eylesün dirsen
Ubeydî rişte-i cânı belâ sâzına târ eyle (G 292/5)

Meclis içre çalınup benzi dönüpdür sâza
Mutribâ inledeli reşk-i figânun nâyı (G 325/3),

G 6/3.

raks

Döne döne bana raks itdürüp şem'-i ruhun şevki
Belâ bezminde bir pervâne-i sûzâna döndürdi (G 314/2)

İrişüp bezm-i 'irfâna olup esrâra vâkıflar
Mezâyâ söyleşilse raks urur bî-gâye 'ârifler (Mua 90/1)

rakkâs

Tarab-sarây-ı sipihre nevâ-yı nâlem idüp
Şerâr-ı âh-ı san'at kıldı Zühre'yi rakkâs (G 131/2)

def

Yiridür inlerse meclisde o mâhun yâdına
Niçe yirde cisminde dâg üstine dâg urdı def (G 154/4)

Çaldılar çarpdılar nâyı defî mutribler
Anları bulmadılar nâle-i dil gibi hazîn (G 253/4)

ney

Nâlemüz vâ'iz-i şehrûn çalınup kulagina
Ney gibi ehl-i hevâyuz diye sâgırlanuruz (G 114/3)

Diye sâgır midur ney mutribâ gâyetde pest iken
Şebhüm dir o şeh bezminde çarha iren efgâna (G 274/4),

TrkB 2/6.

kopuz

Götürürsin kopuzı sen de cihândan bir gün
Üstühânun neyini yire çalar çeng-i elem (TrkB 2/6)

mutrîb

Derd ü gam mutrîbi yanında usûli yokdur
Her ne nagme ki ola savt-ı figândan hâric (G 30/4)

Meclis içre çalınup benzi dönüpdür sâza
Mutrîbâ inledele reşk-i figânım nâyı (G 325/3),

G 96/2, G 131/1, G 253/4, G 274/4.

İçeceklerle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

rakı (arak)

Nâra irince yanar iken sâkîyâ 'arak
Nice bulur o çihrede neşv ü nemâ 'arak (G 159/1),

G 159/2, 3, 4, 5, K 4/34.

şarâp/şarâb

Be sôfi deyme şarâb âdemi harâb eyler
Şarâba düşeli sırça sarây idindi habâb (G 12/3)

Hurûş-ı mutrîb ü hôt-ı şarâb u sohbet-i hâs
Safâ-durur ele girürse yâr-ı hâsü'l-hâs (G 131/1),

K 2/8, G 111/1.

mey

Öpmege la'lün sürâhîden revân olur müdâm
N'ola kan terlerse mey boynı uzak yirden gelür (G 49/2)

Düşelden aks-i şekli düşmenün meclisde sahbâyâ
Köpürdi kükredi mey anda sâkî ekşi sûret var (G 85/3),

G 98/2, G 108/1, G 209/3.

bâde

Pîrlerle tur otur der ben sebû-keş âşıkâ
Bâde vü mahbûbe sôfi ihtiyâr olur sanur (G 68/4)

Bâde kasr-ı ayşda bir hûbdur gülgûn-izâr
Oldı 'akl âvâresi şeklin göricek câmdan (G 235/3),

Tah 3/3, G 13/2, G 287/3.

hum

Hum içre mey lebüne öykinürmiş
Neler zâhir olur gör ol deniden (G 242/3)

mül

Gülşen-i hüsnünde ruhsârun kızıl gül takınur
Lâle-i câmı nidem ki şâhid-i mül takınur (G 86/1)

Şîşe-i çarh-ıla dâyim mey-i mihrün çekerin
Kanı bir rind-i cihân bencileyin mül getirür (G 87/4)

Keyif Verici Maddelerle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

esrâr

Öykinürse gubâr-ı hattuna ger
Güldürür ehl-i dilleri esrâr (G 53/4)

5.2.28. Usûlî (ö. 945/1538-39)

Dönemin mutasavvıf şairlerinden biri olan Usulî: “Şiir dünyasını inancı ve hayat görüşü etrafında şekillendiren, çağı ve çağdaşlarıyla karşılaştırıldığında Nesîmî-Fuzûlî çizgisinde yer alan şairler içinde önemli bir halkayı oluşturan, Dîvân edebiyatının estetik zevkine bağlı, özellikle bazı şiirlerinde düşüncelerini duygu planına yükselterek şiirle mesajı bir araya getirmeyi başarmış mutasavvıf şairlerden biridir.” (Kaya, 2012:213).

Abdülkadir Karahan da mutasavvıf yönüne değinirken, *Kırk hadis tercümeleri*'ne katkısını söyler ve onu Fuzuli, Nev'î, Ali gibi şairlerle beraber değerlendirir (Karahan, 1980: 99).

Bunlarla beraber gerek tezkirelerde verilen bilgiler gerekse şiirlerinden hareketle Usûlî'nin: “Arif, derviş, kalendermeşrep, kimseye boyun eğmeyen, kanaat içinde yaşamayı şiar edinmiş, pervasız, coşkun, dolayısıyla melâmet neşesini ve ilâhî aşkı daima ön planda tutan bir kişiliğe sahip olduğunu söylemek mümkündür.” (Kaya, 2012:213).

Eğlenceyle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

ayş/ıyş

Kurdu sahra sahnına çetr-i hümâyûn her seçer
Ayş eder her bir gedâ san pâdişâh-ı rüzgâr (K 3/14)

Demişsin ayşu telh olsun gam u gussam yesin dâyim
Efendi hasta cânıma benim ol bal u yağ ancak (G 61/4)

nûş

Sâkıyâ sol mey-i kattâli getir nûş edelim
Bir iki gün gam-ı eyyâmı feramuş edelim (G 83/1)

Câm-ı la'lindir demâdem cânı medhüş eyleyen
Kana kana kanını bî-dillerin nûş eyleyen (G 114/1),

G 78/4, G 142/1.

zevk u safâ

Âşıkâ zehr-i belâ sunuldu halka ayş u nûş
Ellere zevk u safâ verildi bize cefâ (G 5/6)

zevk

Sicn-i dünyâ içre zevki ma'rifetle arifin
Cismi dûzahdaysa cânı cennet-i me'vâdadır (G 25/10)

Yoluna cân vermedir zevki Usûlînin neman
Pâdişâhım sen anı sanma zarardan incinir (G 36/5),

Mr 2/1.

safâ

Seyre gel bağa safâ geldin diyü her bir dirahht
Durup ayag üstüne başına sîm etsin nisâr (K 3/15)

Sûfiyâ safî dil olmazsan safâ gelmez sana
Hod-nümâsm zevk-i peygâm-ı Huda gelmez sana (G 3/1)

kadeh

Nergisin görür mü gözü kimseyi k'olmuş yine
Destine zerrin kadeh basma tâc-ı zer-nigâr (K 3/11)

Bî-höd olanlara sunuldu bu meclisde kadeh
Duydu sol hayran olan bu tekyenin esrârını (G 136/6),

G 8/1.

câm

Tolu tolu sunalım câm-ı şarâb-ı aşkı
Bu Usûlîyi yine vâlih ü şeydâ kılalım (G 85/7)

Câm-ı la'lindir demâdem cânı medhüş eyleyen
Kana kana kanını bî-dillerin nûş eyleyen (G 114/1),

G 26/1.

meclis

Rezme binsen,kılıcın salar yamncâ bendedir
Bezme insen meclisin içinde zer-sâgar güneş (K 2/33)

Öldürürler it gibi bîr lahza vermezler âmân
Meclis-i meyde rakîbâ etme rindân ile bahs (G 10/8),

G 136/6.

bezm

Rezme binsen,kılıcın salar yamncâ bendedir
Bezme insen meclisin içinde zer-sâgar güneş (K 2/33)

Ben ölüp hâk ohcak erbâb-ı aşkın bezmine
Kâse olmazsa acebdir bu sınık başım benim (G 89/4)

peymâne

Kâse-i ser hicr ile peymâne-i hâk oldı gel
Hey bizimle ahd ü peymanın ferâmûş eyleyen (G 114/3)

sâgar

Rezme binsen,kılıcın salar yamncâ bendedir
Bezme insen meclisin içinde zer-sâgar güneş (K 2/33)

şâdî

Her günün nevrüz u lyd olsun gecen kadr-i berât
Devlet ile behcet ü şâdîde ol leyi ü nehâr (K 3/48)

mahbûb

Mâh yüzlü sırma saçlı bir güzel mahbûbdur
Saglu sollu gamzelerden takunur hançer güneş (K 2/4)

Her hevâdan tövbeni kıldım kabul ey şeyh-i şehîr
Lîk mahbûb u şarâb-ı nâba hâşâ la etûb (G 6/7),

K 4/3, Mus 2/1, G 28/8, G 68/5, G 142/7.

Musikiyle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

sâz

Nâz-perverde hevâ-yı aşka olmaz kârsâz
Yaz u kış anda dem-i germ ile âh-ı serd olur (G 20/5)

raks

Hâk-i cismim zerre zerre raksa girdi sevkden
Çün tecellî eyledi mihr-i cihân-ârâ-yı aşk (G 58/10)

ney

Tîg-i mihnetle delikli sînemi sad-çâk eden
Bezm-i gamda ney gibi nâlân eden sensin beni (G 133/4)

gıdâ-yı rûh

Gönlüme râhında gam yemek gıdâ-yı rûhdur
Ka'be-yi kûyunda cân vermek sefadır sevdiğim (G 86/3)

Zevk-i vash tatmadım bilmem velî tîg-i gamın
Bir gıdâ-yı rûhdur lezzet bağışlar cânıma (G 124/4)

mutrîb

Deminden bezm-i uşşâkm hararet bulmasın mutrîb
Usûlî şî'rin oku âşıkane bir şada eyle (G 118/8)

İçeceklerle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

şerbet

Ey marîzu'I-kalb bu şerbetle sakın kendine
Emsem etme semm-i katilden şifâ gelmez sana (G 3/3)

Şerbet-i vasim senin her bî-halâvet nûş ede
Hasret ile ben iraklardan bakıp hayran olam (G 78/4)

şarâp/şarâb

La'l-i yâre hem-kadeh olmuş yine benzer şarâb
Cevher-i cânâ safâlar verdi ol yâkut-i nâb (G 8/1),

Mus 2/2.

mey

Âlemde mey-i aşk ile mestâneleriz biz
Ta'n eyleme zâhid bize dîvâneleriz biz (G 43/1)

Sâkîyâ sol mey-i kattâli getir nûş edelim
Bir iki gün gam-ı eyyâmı feramuş edelim (G 83/1)

5.2.29. Ümmî Sinan (ö. 958/1551 veya 976/1568)

Ümmî Sinan *Halvetiyye* tarikatına bağlı bir mürşittir. Döneminde: “Tarikatı ve tekkesi ile bir yandan halka belli seviyede dinî bilgileri öğretmesinin yanında, isteyenlere tasavvuf yolunu da öğretmiştir. Bir taraftan halka vaaz ve nasihatlar verirken diğer taraftan da tekkesinde insanları Hakk'a vuslata hazırlayan ahlâkî bir eğitim vererek onların manevî makamlarını tamamlatmayı kendisine aslî vazife edinmiştir.

Başta Niyâzî-i Mısrî olmak üzere, Askerî, Matlaî, Muhammed Uşşâkî gibi mutasavvıf-şairlerin aynı zamanda Ümmî Sinan'ın halifesi olması, şüphesiz çeşitli yerlerde tanınip sevilmesinde şöhretinin yayılmasında etkili olmuştur. Ayrıca bazı ilâhilerinin çeşitli mecmualarda bulunması ve bestelenmiş olması da onun şiirlerinin değişik meclislerde sevilerek okunageldiğini gösterir.” (Bilgin, 1976: 20-21).

Eğlenceyle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

nûş

Yandı ciger oldı kebâb dilerem ola feth-i bâb
Nûş itmege âb-ı hayât mestâne gelmişem sana (G 7/6)

Câmı cânânın elinden nûş umarsan ‘aşk-ıla
Başı meydâna koyup cânı fedâ kıl yürü var(G 28/10),

G 50/7, G 78/9, G 87/11, G 92/6, G 95/18, G 101/5, G 103/8, G 111/14, G 127/6, G 145/5,
G 150/4.

zevk u safâ

Hergiz bu mihnet-hânedede gamdan halâs olmaz gönül
Sen Sultâna iren bulur yüz bin nice zevk u safâ (G 10/3)

zevk

Bana aşk olmayıncak dü cihânda
Eger zevk u eger ‘işret belâmdur (G 49/3)

Görüben verd ü reyhânı öter cân bülbüli her dem
Gerekmez bâg u büstânı gülzârın zevki hûş geldi (G 184/3),

G 12/17, G 23/7, G 33/12, G 95/2, G 95/18, G 128/2, G 169/11, G 184/1.

safâ

Bi-nişân u lâ-mekân deryâsının gavvâsına
Hûş safâ geldi götürmek dürr ü mercân anladum (G 111/7)

Bâd-ı sabâ esdigince cânımız bulur safâ
Hasta vücûduma her dem tâkatım budur hemân (G 125/2),

G 10/6, G 21/6, G 57/8, G 70/2, G 97/9, G 169/1.

işret

Bana aşk olmayınca dü cihânda
Eger zevk u eger işret belâmdur (G 49/3)

Bâreka'llâh hûş tecelli eyledi ol Pâdişâh
Mustafânın vechinin şevkindan işret ehliyem (G 102/2)

kadeh

Nûş idelden cânını aşkın elinden bir kadeh
Âh u efgân oldu etmeg-ile aşım neyleyem (G 104/2)

câm

Sun mahabbet bâdesinden sâkıyâ bir câm bugün
Nûş idüben 'aşkına mihmân olam her dem senün (G 92/6)

Ki bir câm sundı bana sırr-ı vahdet
Ne söyler bu dilim ser-hûşa geldi (G 178/6),

G 31/5, G 32/1, G 96/9, G 121/3.

bezm

Ol şarâbı kim bugün 'aşkın elinden içdi cân
Tâ ezel bezm-i elestin kurdugı meyhânedür (G 32/2)

Mansûra sundun ezel bezminde vuslat şerbetin
Bin cânım olsa dirig olmaya kurbân eylesen (G 86/10)

harâbât

Harâbât ehliyem varım fenâ-ender-fenâ oldı
Ne bilem var mı emsâlim cân u dil eydür illâ Hû (G 144/11)

peymâne

Hey ecel peymânesinden sunmadın çarh u felek
Gâfil olma gâfil olma gözün aç cânın uyar (G 28/9)

Vuslatın peymânesinden nûş idelden cânumuz
Şâhidem kıldum şehâdet tâlibe vahdet budur (G 42/13),

K 13/13, G 24/10.

humhâne/ hum-hâne

Gizli râzı gün gibi fâş eyler ol bi-ihdiyâr
Gün gibi gündün ‘ayân olup gelen hum-hâneler (G 39/6)

mahbûb

İrgirmege mahbûbına tâlibleri matlûbına
Emrâz-ı kalbin bâbına dermâna gelmişem sana (G 7/8)

Hakâyık intihâsında idindi kendüye mahbûb
Habibinden kılur her şey yazar feyz-i İlâhiden (G 122/9),

G 41/2.

mevhâne/mey-hâne

Ol şarâbı kim bugün ‘aşkın elinden içdi cân
Tâ ezel bezm-i elestin kurdugı mevhânedür (G 32/2)

Ben harâb-ı mest-i meydânam nihân mevhânedün
Nûş idelden cânını ‘aşkın şehâ cânânedün (G 83/1),

G 83/11.

Musikiyle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

sâz

İrelden bahâr yazına
Âlet-i lehv ü sâzına (G 116/4)

İnceceklerle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

şerbet

Mahabbet şerbetin her kim içerse kendüden geçer
Şarâb-ı aşkı nûş ider mestânımız eksik degül (G 97/4)

Ayn-ı vuslat şerbetidür kim benüm nûş itdigim
Anca ‘âşık sohbetinde mest ü hayrândur benüm (G 103/8),

G 31/5, G 50/7, G 92/7.

şarâp/şarâb

Ol şarâbı kim bugün aşkın elinden içdi cân
Tâ ezel bezm-i elestin kurdugı meyhânedür (G 32/2)

Ol şarâbın kırbasından eksilür mi ey sâkî
İçirüp ben miskine de mest ü hayrân eylesen (G 86/9),

G 10/5, G 23/5, G 33/1, G 59/3, G 96/1, G 113/14, G 132/1, G 155/1, G 169/9, G 177/7.

mey

Sinân Ümmi olup sâkî eline câm-ı ‘aşk aldı
Koyup nâmûsı ey zâhid mey ü sohbet sürersen gel (G 96/9)

Tâlibe matlûb elinden mey-i vuslat nûş olur
Bülbülün efgânı her dem gül ü reyhân anladum (G 111/14),

G 154/5, G 169/9.

5.2.30. Vusûlî (ö. H. 1000/M. 1592)

Beyânî, *Tezkire*'sinde ondan övgüyle bahsederken: “Rumeli Yahyalı ocağından, emîrlere içinde seçkin bir kişi olan Muhammed Beğ'dir. Yiğitler yiğidi olduğu gibi söz ülkesinin de sultanıdır.” ifadelerini kullanır (Carullah, 1997: 89).

Onun şairlik yönüne vurgu yapan Hakan Taş ise şiirini: “Vusûlî'nin üslubunda ilk bakışta kendisini hissettiren, duru ve akıcı anlatımıdır.” olarak değerlendirir ve ekler: “Vusûlî, edebî sanatları kullanmakta da başarılıdır. Kültür ve dilin yapısında tabîî olarak var olan benzetmeler, geçici anlam ve ödünç anlamların yanı sıra teşbihler, mecazlar ve istiareler bulmakta güçlük çekmez.” (Taş, 2010: 19).

Eğlenceyle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

ayş/ıyş

Geldi erişdi mevsim-i ayş u safâ yine
Geçmek olur mı sâkî mey-i hoş-güvârdan (G 136/3)

Demekdür var[uban] gülşe[n]de ayş etmek çemenlerde
Ola yanunca andan bir iki gonca-dehenler de (G 169/1)

nûş

Dest-i sâkîden şu kim nûş eyledi ol bâdeyi
Hızrveş oldı müyesser devlet-i câvîd ana (G 1/2)

Bezm-i belâda hûn-ı ciğer nûş eder müdâm
Sâkî VUSÛLÎ sanma ki sahbâ-yı nâb eder (G 64/5),

G 122/5, G 130/2, G 182/4.

zevk u safâ

Çekedur hecr mugaylânımı bir gün ki ola
Ka'be-i vasla erüp zevk ü safâ eylesin (G 143/3)

Bilmeyenler dostlar ol bî-vefânun kadrini
Kanda bilsün lezzet-i zevk ü safânun kadrini (G 181/1)

safâ

Eger meydân-ı sohbetden götürse ayağı sâkî
Bulanur ehl-i bezmün gönli meclisde safâ kalmaz (G 76/4)

Mübtelâ-yı derd-i 'ışk olan devâyı n'eylesün
Cevr-i dil-berden safâ süren vefâyı n'eylesün (G 130/1),

G 136/3, G 139/2.

câm

Bizi bir câm meyle 'âleme şâh eyledün gitdi
Hakikat bildüm ey pîr-i mugân sende velâyet var (G 62/3)

Ben mest-i 'ışk idüm dahı câm olmadın henüz
Bezm-i elest ü 'ayş-ı müdâm olmadın henüz (G 69/1), G 170/3.

meclis

Meclis içre bana hâlet getüren bâde degül
Şevküme bâ'is olan şem'-i şebistânumdur (G 33/3)

İcâzetle yine sâkî o şâhun dest-bûsi-y-çün
Tolular nûş kılduk meclis içre şâh düstûrı (G 182/2),

G 11/4, G 74/5, G 176/2.

bezm

Ruh-ı sâkî kaçan ki gül gül olur
Kamu bezm ehli anda bülbül olur (G 43/1)

İncinme sâkî bûseni alursa ehl-i bezm
İftâr nukl etmek olur muktezâ-yı mey (G 173/2),

G 69/1, G 80/5, G 140/1.

peymâne

Sâkîyâ sanma leb-i la'lüne peymâne deger
Öykünimez ana gerçi o dahı câna değer (G 25/1)

Eder el sâkîyâ peymânedden haz
Gönül aldı leb-i cânânedden haz (G 93/1)

sâgar

Meclisde gördi kim tolaşur la'l-i nâbına
Bir bûsesine sâkî dolandurdu sâgarı (G 186/3)

humhâne/ hum-hâne

Görüp hum-hâne-i 'ışk içre bî-hûş olduğum zâhid
Beni sen sâkîn-i mey-hâne yâ mestâne mi sandun (G 120/2)

Nûş edüp hum-hâne-i gamm içre mihnet bâdesin
Neçe bir olam VUSÛLİveş melâmet ey gönül (G 122/5)

mahbûb

Kâkülün sevdâsıdur 'âşıklara sevdâ-yı hûb
Dağ-ı mihrün ehl-i şevk içinde mahbûbu 'l-kulûb (G 11/1)

sürâhî

Surâhî dediler kanlar kusarmış gece meclisde
Var-ısa dürd-i mey sâkî anun gönlin bulandurmuş (G 85/4)

Ayak basup getürmek-içün ehl-i meclisi şevke
Surâhîye boyun olsa 'aceb-mi sâkîyâ gerden (G 131/4),

G 155/5.

meyhâne/mey-hâne

Yine mey-hâneye var pîr-i mugânun ey dil
Ayağına düşegör el verür-ise fırsat (G 13/3)

Ayağın dursa bize tan-mı VUSÛLÎ mey-fürûş
Rind-i mey-âşâmlar mey-hânedede hürmetlüdür (G 27/5),

G 93/5, G 163/2.

Musikiyle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

sâz

Üfürmesün igen de nây-zenler
Benümle kanda dem-sâz olısar nây (G 189/3)

ney

Cân verürken sana dil ney gibi nâlân olsa ger
Dostum incinme lutf eyle ki son ferdâşıdır (G 65/2)

Dedüm ey dil ney gibi gel etme feryâda heves
N'eyleyeyin sözümi dutmadı bir dem bir nefes (G 81/1)

mutrîb

Çengini sanma mutrib alup gûş-mâl eder
Gördi hamîde kaddümi bana kulak çeker (G 30/6)

Döndi mutrîb bülbüle sâkî mey-i gül-fâmndan
Âdemi bilmem ne hâletdür bu kâfer söyledür (G 55/3), G 113/4.

İçeceklerle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

şerbet

Şerbet-i hecrün için vaslun şarâbın istemez
Bâde-i gam nûş eden câm-ı safâyı n'eylesün (G 130/2)

Şerbet-i gamla bizi öldürdüğünü kim bilür
Ol tabîb-i cân u dil bir gayri 'illet eylesün (G 132/4)

şarâp/şarâb

Hey meded eglenmesün sun-kim habâbâsâ yine
Gözlerüm kaldı benüm sâkî şarâb-ı nâbda (G 146/4)

Şarâb-ı hâm içmekden VUSÛLÎ tevbe etmişdi
Gelince meclise sâkî yine bilmem ne kaynatdı (G 180/5),

G 9/2.

mey

Ey gönül şol mey ki derler bâde-i tevhîd ana
Ne anı Cem gördi mâlik oldu ne Cemşîd ana (G 1/1)

Gitdi mey devri erdi mâh-ı sıyâm
Neye dönüp durur VUSÛLÎ kebâb (G 9/5),

G 52/3, G 140/1.

bâde

Meclis içre bana hâlet getüren bâde degül
Şevküme bâ'is olan şem'-i şebistânumdur (G 33/3)

İçerler bâde-i nâbı öperler la'lüni sâkî
Buna Rûm elleri derler be bunda başka 'âdet var (G 62/4),

G 84/2, G 130/2.

mül

Mül leblerünün zevkin bir yerde bulmadum
Gezdüm nece gün gerçi mey-hâne be-mey-hâne (G 163/2)

5.2.31. Za'ifi (ö. 964/1557?)

Övünmekten ve zarıflık iddiâsında bulunmayan bir şair olan Za'ifi: “Son derece açık sözlü, gönlü, diline yakın bir şairdir. İçinden geleni söylemekten çekinmez.” (Akarsu, 1989:XXIX).

Tarama yapılırken dikkat çeken unsurlardan birisi Dîvân Edebiyatı'nda pek rastlamadığımız “kopuz” motifine 7 beyitlik bir gazelde (129'uncu gazel) yer vermesiydi. Bu konuya açıklık getiren Akarsu, bunun nedenini “Belki bir sohbet adamı olması, belki taşrada çok uzun yıllar kalıp halkla hem-hâl olması, belki de her iki sebeple Dîvânşiriyle halk şiiri arasında bir orta şiir ve ortak zevk temsilcisi san'atkâr olması”na bağlar (Akarsu, 1989: XXXIII).

ÇoğuDîvânşairleri gibi meyhâne veşaraptan çok söz eden şair, gerçek hayatında bu tür süfli eğlencelerden uzaklığını, esprili beyitlerle hissettirir (Akarsu, 1989:XXXXI).

Za'ifi Dîvânı'nda XVI.yüzyılın sosyal atmosferini ve Osmanlı coğrafyasını görebildiğimiz gibi, gerçek hayatının izleri ve karakter yapısına ait izler de pek boldur (Akarsu, 1989:XXX).

Eğlenceyle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

nûş

Yine ârifler bugün rindâne mey nûş itdiler
Tolu tolu kâseler hem kîseler boş itdiler (G 55/1)

Câm-ı mey nûş idelüm sâfi varub mey-hânede
Bulalum sâkî şarâbun hürmetine mes'ele (G 283/2),

TrcB V/40, G 18/1, G 40/2, G 121/1, G 228/1.

zevk u safâ

Kanı yâr ile safâ vü zevk ü âlemler öküş
Şimdi gözümde ancak hayâlündür ya düş (G 135/1)

Ehl-i dillerle ye iç zevk u safâlar sür müdâm
Ârif ol câhillere sözün kulaga koyma sen (G 249/6)

safâ

Âşıka virür gamı şâdî vü cevri hoş safâ
Işk yolında çü düpdüzdür bize eniş yokuş (G 135/5)

Vefâ kılsa güzeller tâze tâze
Safâ bulsa gönüller tâze tâze (G 280/1),

G 67/1, G 185/1, G 213/1, G 278/7, G 320/1.

nedîm

Sebze vü âb-ı revân sâkî vü ney yâr-ı nedîm
Olsa lâ-büdd olur oldemde şarâb ile kebâb (G 18/5)

Şem ü şarâb idi kebâb hem bir musâhib hîş bir nedîm
Yârâ o bezm-i hâsa sen dün gece niçün gelmedün (G 183/1)

işret

Gül-zar ü gül ü bülbül ü sâkî mey ü mutrîb
Gel cümle müheyyâ
Cennetde bulavuz meger ancak bu makâmı
İşret kılalum 'işret (Müst 1/2)

Mestâne rûz-ı işret sâgarcıgum yitürdüm
Halka melâmet oldum efsercigum yitürdüm (G 203/1),

TrcB 1/I.

kadeh

Gördi kadeh elünde vü la'lünde tâb-ı nâb
Devr itdü meclüsünde gelüb cûşa câm-ı cem (K 4/23)

Sâkîya vakt oldı devr itsün yine zerrin kadeh
Gussâ-i devrânı ref it sun bu dem câm-ı ferah (G 40/1)

câm

Nûş-i cân olsun leb-â-leb câm ile mey sohbetin
Eylemişsin sâkîya bensüz harâm olsun sana (G 5/4)

Yâd-ı lalünle çû nûş itdüm ezel câm-ı şarâb
Tâ ebed eyledi ol cür'abeni mest ü harâb (G 18/1),

K 4/23, Mh 1/I, Mh 2/II, G 1/2, G 2/1, G 2/2, G 40/1, G 60/4, G 67/1, G 70/7, G 100/5, G 135/3, G 146/2, G 221/5, G 228/1, G 233/2, G 239/4, G 261/5, G 287/3, G 309/5.

meclis

Meclis-i hicrinde görüb kayd ü bend olduğumu
İy za'îfi rahm idüb kâfir müslümân aglasun (G 184/5)

bezm

Hem sehâvet hem şecâ'at eyle bezm ü rezmd
Zer-nişân it bezmd a'dâyı rezm içre tebâr (K 6/30)

Şem ü şarâb idi kebâb hem bir musâhib hûş bir nedîm
Yârâ o bezm-i hâsa sen dün gice niçün gelmedün (G 183/1),

Mh 1/I, Mh 2/II, G 126/2, G 129/3, G 325/1.

peymâne

Yıkmak mı dilersin beni sâkî ki kılursun
Her devr başında tolu peymâne tekellûf (G 158/5)

Sun za'îfiye lebün peymânesinden sâkîya
Tâ ola sahbâ-yı la'lün lezzeten li'ş-şâribin (G 251/7),

G 125/1, G 319/2.

sâgar

Telh oldı ıyşumuz yine devrân içinde kim
Bu datlu câna irdi ecel sâgarı dirîg (G 154/3)

Mestâne rûz-ı işret sâgarcıgum yitürdüm
Halka melâmet oldum efsercigum yitürdüm (G 203/1),

Mh 1/I, G 37/7, G 83/7.

şâdî

Âşıkâ virür gamı şâdî vü cevri hoş safâ
İşk yolında çü düpdüzdür bize eniş yokuş (G 135/5),

Mr 6/II.

humhâne/ hum-hâne

Safâ-i kalb isterisen ko rehne hırkânı sûfî
Mey iç hum-hânede bu dem ki keşf ola kamu ihfâ (G 2/5)

Hasret-i la'liyle hammâr-ı şerh bu hum-hânede
İy za'îfî lâle gibi bâde-i hamrâ satar (G 58/5)

humâr

Seyr ide getdi gül-şene ol nâzenin nigâr
Mestâne çeşmi eyledi nergisleri humâr (Müs IV/1)

meyhâne/mey-hâne

Bugün meyhânede pîr-i mugânun sözleri dürri
Kulagumda süreyyâ ıkdı-veş hoş gûş-vârumdur (G 104/4)

Seng-i ışkıla binâ oldı ezel meyhânemüz
Ta ebed mest olur içen cür'a-ipeymânemüz (G 125/1)

Musikiyle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

sâzende

Sâzendeyüz ne kıldan olurisa çalaruz
Her meyhâ dudakluyı yalaruz biz bu hâlliyüz (G 124/4)

Nâle itmek neydi sûzıla meclisde çü ûd
Hûb sâzende-i dâvudî hoş-âvâz olsa (G 281/6)

sâz

Dôstum derd ü gamunla olalı dem-sâz dil
Râz-ı ışkun dimege oldı bana hem-râz dil (G 199/1)

Şöyle inletdi bu dil sûziyle sâz-ı ışkı kim
Gökde raksa girdi zühre işidüb âvâzesin (G 255/5),

G 281/5, G 301/5, G 304/5.

def

Senden ayrı düşdüğüme def gibi sînem dögüb
Ururam hâtem-sıfat başuma her dem taşlar (G 61/4)

Nâyı inletti vü üdi yakdı âhum âteşi
Sînemün göynüklerin gördi döger gögsini def (G 156/6)

ney

İrüb nev-rûz-i sultânî açıldı lâle vü güller
Ser-âgâz itdi efgâna seher ney gibi bülbüller (G 60/1)

Mey ü gül-zâr u muganni vü ney ü dil-berile
Ömri bu resme bu beş günde şümâr eyleyelüm (G 225/5),

Mr 1/1, G 18/5, G 20/2, G 31/5, G 49/3, G 326/1.

ud

Bezm-i hüsn içre buhur itdi âteşte üd
Saçdı kâfûr üstine müşgile anber kâkülün (G 187/6)

Nâle itmek neydi sûzıla meclisde çû üd
Hûb sâzende-i dâvudî hûş-âvâz olsa (G 281/6), G 156/6.

kopuz

Yine dil-sûz oluben başladı hûş zâra kopuz
Yine dil derdini söyletdi her evtâra kopuz

Kulak ur ârifisen dinle derûndan sûzını
Ki yetişmiş ezeli ışkda esrâra kopuz (G 129/1, 2),

G 129/3, 4, 5, 6, 7.

muganni

Mey ü gül-zâr u muganni vü ney ü dil-berile
Ömri bu resme bu beş günde şümâr eyleyelüm (G 225/5)

mutrîb

Mutrîba al eline râst düzen vir ola kim
Söze başlaya za'îfi gibi bir pâre kopuz (G 129/7),

Müst 1/2.

İçeceklerle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

şerbet

Bana devrân şerbet-i hicrûn içürdi tas tas
Kâse kâse ışkuna nûş eyledüm zehr-i terah (G 40/2)

Geldi hulkuma tabîbâ dil-i bîmâr meded
Şerbet-i la'lün ile kıl ana tîmâr meded (G 49/1)

şarâp/şarâb

La'l-i dil-ber yâdına ol denlü içdüler şarâb
Kim za'îfi gibi şeyh-i şehri ser-hôş itdiler (G 55/7)

Nergislerüni mest ideliden şarâb-ı nâz
Çeşmi zamâne fitnesin uyutdı hâb-ı nâz (G 117/1),

Mr 1/2, G 1/2, G 20/4, G 42/5, G 55/4, G 151/6.

mey

Sâkî mey yâ sürâhî ki bezminde devr ider
Nâzûk şol ince billü uzun boylu gonce-fem (K 4/22)

Bu sovukluğu gider meclisi germ eyleyelüm
Mey getir sâkî ki ref'ola tekellüfle hicâb (G 18/6),

Mr 6/II, Müst 1/2, G 2/5, G 5/4, G 55/1, 2, G 124/4, G 133/1, G 158/8, G 240/6, G 304/1,
5.

bâde

Gidergil nefsi isbât it kadeh bâde degül dime
Müsemâmâ birdür el-hak bir bin olur gâh olur esmâ (G 1/5)

Hasret-i la'liyle hammâr-ı şerh bu hum-hânedede
İy za'îfi lâle gibi bâde-i hamrâ satar (G 58/5),

Mr 1/III, Mr III/2, G 2/1, G 55/2.

mül

Ruh-ı renginün iy dil-ber tamer miyâ gül-i ra'nâ
Leb-i şîrînün iy server şeker mi yâ mül-i hamrâ (G 3/1)

Gel mest ü semen mest ü sabâ mest ü çemen mest
Gül-şende içerler mül-i ışkı kamu bî-bâk (G 176/2)

Keyif Verici Maddelerle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

beng

Degül bir yumoş oğlanı kapudan eksik koma kim
Kimi kör kimi aksak kimi sangı kimi bengi (G 333/3)

esrâr

Ol müferrih sözün eyledi bize hayrân dün
Sakla esrârı bugün meclise nâ-dân geldi (G 304/2)

5.2.32. Zâtî (ö. 953/1546)

Edebiyatımıza sağladığı katkı, sanatçılığında çok genç şairleri yetiştirmedeki verdiği çaba olan ve yetiştirdiği kimseler arasında Bâkî de bulunan Zâtî: “16. yüzyıl Dîvân şiirine geçişte köprü görevi üstlenen kişidir.

Bayezid Camii bitişiğinde açtığı dükkânında önce ayakkabıcılık, daha sonra remilcilik yani falcılık yaparak geçiren şair, sözünü edilen bu dükkânda genç şairler için bir edebî meclis ortamı oluşturmuş, onları eleştirerek dönemin yetenekli gençlerine doğru ve güzel şiir yazma usullerini öğretmiştir.” (Mengi, 2011: 167).

Bu yönüyle çağdaşları tarafından büyük bir üstat ve bir tenkitçi gibi tanınan Zâtî, oldukça zengin bir hayâle, yeni hislere, taze mecazlara malik olduğu için üslûbunun o kadar mükemmel olmamasına rağmen bilhassa kasideleri çok rağbet kazandı.

Bâkî'nin ilk yazdıkları üzerinde etkisi görülen, Kara Fazlı, Kudsî gibi birçok öğrencisi ve Necatî gibi takdir edenleri olan ve tezkireciler tarafından “büyük bir üstat” olarak tanıtılan (Köprülü, 2009: 394-395) Zâtî'yi, Sehî Bey: “Şairin tabiatını kusursuz ve zihinsel letafetini yüksek” bulurken, Beyânî ve Âşık Çelebi ise onun “Doğuştan şair olduğunu, bunun Allah vergisi olduğunu” konusunda birleşirler (İsen, 1998: 194; Carullah, 1997: 43, Kılıç, 2010: III-1573). Hattâ Beyânî biraz daha ileri giderek: “Şairlerin ustası denilebilir, çünkü şiir tekniğinde herkesten üstündür... Böylesi parlak ve güzel sözlerle

yazılmış şiirler Rum Şairlerinden hiçbirinde yoktur.” ifadelerini kullanır (Carullah, 1997: 43).

Eğlenceyle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

ayş/ıyş

Ayş otağı feleke olsa beraber yiridür
Mutriba çeng-ü-neyün nalesini eyleme pest (G 75/5)

İrdi rakıb ecel gibi telh itdi ayşımı
Sur-ı sürur içinde benüm surum oldı yas (G 575/2),

G 596/6, G 674/6, G 690/2, G 697/5, G 824/5, G 843/1, G 940/7, G 971/7, G 983/7, G 1402/4, G 1481/4.

nûş

Çok çok içenleri mey ider kıpkızıl deli
Az az nûş idün siz anun âlın alunuz (G 529/4)

Nergis gözini süzdi ve tutdı kadehi keş
Mest oldı yine câm-ı tarâvet idüben nûş (G 586/3),

G 131/6, G 667/1, G 671/2, G 675/3, G 680/5, G 812/3, G 825/4, G 845/4, G 865/4, G 879/2, G 908/3, G 976/1, G 1799/1.

zevk u safâ

Kıssa-hanlar tutdılar avurda bazarı yine
Seyre gel hengameye zevk-u-safa hengamıdur (G 149/4)

Bir pöst geymiş egnine her şohbete varur
Âlemde ayş-ü-işret-ü-zevk-u-şafâ defün (G 697/5),

G 544/6, G 562/5, G 645/3, G 665/2, G 702/2, G 757/3, G 777/3, G 818/3, G 849/1, G 849/2, G 862/2, G 927/2, G 991/6, G 1244/1, G 1394/3.

zevk

Degmeden kimse bizi öldürimez ey hûni
Zevkden cân virelüm el ucı ile bize deg (G 687/3)

Leb-i cânânı gördükce iderdün cân ile meyli
Bile idün şöfiyâ zevkın sen ol şîrîn temâşânun (G 739/3)

safâ

Safâ tablını çal kar ayş otağın
Seni gören disün bu mih-ter olmuş (G 596/6)

Virür safâlar kalbüme ben derd-mendi hõş tutar
Nola gönülden sõfiyâ meyl eylesem sâfi müle (G 1270/4),

G 513/3, G 592/7, G 625/3, G 625/3, G 634/4, G 643/3, G 670/7, G 684/4, G 733/1, G 743/1, G 752/1, G 766/4, G 845/4, G 848/2, G 860/3, G 866/5, G 902/5, G 927/5, 6, G 966/4, G 972/3, G 975/3, G 986/5, G 989/4, G 991/7, G 1244/2, 4, 6, G 1304/5, G 1356/4, G 1363/4, G 1437/1, G 1671/4.

nedîm

Pür olmaz idi müşg ile enfâsı nesîmün
Ey sünbül-i yâr olmasa bir gice nedîmün (G 712/1)

Zâtî'yâ bülbül-i şûrîde gibi bir nice gün
Kaşr-ı gülşende nedîm-i gül-i ra'nâ olalum (G 967/5),

G 1640/6.

işret

Açdı hilal-i id-ü-benefşe anahtarı
Urmışdı bab-ı işrete savm-u-şita kilid (G 121/4)

Zâtî'yâ davet idüb bir kaç perî-peykerleri
Gülsitânda ayş-ü-işret itmeyen insân degül (G 824/5),

G 845/1, G 850/1, G 908/5, G 1363/4.

tarab

Mutribâ îd-i şafâ-bahş irişdi demdür
Eylesen şevk ile nakş-ı tarab-efzâ taşnîf (G 634/4)

kadeh

Kadeh lâ'l-i şîrînüni öpdügin
İşitmiş şurâhî içi acımış (G 588/4)

Öldürürse Zâtî-i mesti humar-ı cam-ı ışk
Kellesin eylen kadeh anı idün rindana vakf (G 636/6),

G 58/1, G 586/3, G 636/7, G 825/2, G 858/4, G 1244/5, G 1671/3.

câm

Çıkalı ışk buhârı başa hammâm gibi

Dem-be-dem yaş akıdur dîdelerüm câm gibi (G 1552/1)

Söfîyâ bir savma‘a kandîlini yandır bize
Meclis-i pür-şevkun olsun câmı bayram irtesi (G 1625/3),

G 1363/3, G 636/7, G 651/4, G 667/1, G 680/5, G 691/3, G 748/2, G 831/1, G 849/3, G 850/1, G 896/5, G 922/1, G 927/1, G 927/5, 7, G 964/2, G 983/7, G 984/4, G 990/6.

meclis

Bu meclisde yinen şekker mürebba zehr ile diyu
Kafes içre dem-a-dem tuti-i şekker-zeban söyler (G 361/2)

Meclisde ki ola şekker-i bûsun nevâlemüz
Kandîl-i Arş olursa yiyidür piyâlemüz (G 547/1),

G 229/5, G 417/6, G 566/4, G 697/3, G 714/2, G 818/2, G 830/4, G 831/1, G 998/4, G 998/5, G 1128/3, G 1363/6, G 1621/4, G 1703/2.

bezm

Cismüme ol can yine dizdi kemişdan okların
Ol beni benzer bela bezmine musikar ider (G 238/2)

Dostlar her mısra‘ı nazûg-nefes şirin kemiş
Suhfe-i nazmum fesahat bezmi musikarîdur (G 253/3),

G 294/3, G 523/4, G 594/4, G 658/3, G 665/3, G 675/2, G 684/4, G 690/2, G 748/1, 4, G 757/2, 4, 7, G 784/2, G 812/1, 2, G 941/1, G 1414/3, G 1751/5, G 1809/5.

harâbât

Şûretâ ehl-i harâbâtuz velî manide biz
Şâh-ı ışkun zâhidâ kaşr-ı muallâsındayuz (G 525/3)

Künc-i mey-hâneyi halvet kadehi tâc idinüb
Rindler pîr-i harâbâta mürîd oldı yine (G 1244/5)

peymâne

Bezm-i belâda derd ile ayş eylerem müdâm
Çeşmüm şarâb-ı eşküme peymâne eyledün (G 690/2)

Pür idüb câmı tolu içre isen düşmene ger
Ömrü peymânesi âşıklarunun tolsa gerek (G 691/3)

şâdî

Zevk-u-şâdî dil-i gam-gînümüze geldi yakın

Hamdü-lillâh ki gam-u-gussa ba‘îd oldu yine (G 1244/4)
İddür bâg-ı safâda bir iki gün hûş geç
Şecer-i şâdî bitüb bâr-ı ümîd oldu yine (G 1244/6),

G 568/5, G 639/4, G 677/1.

mahbûb

O çihre kırmızı garrâ çuka geyer mahbûb
Olubdurur ana hattun karınca ayağı hav (G 1232/3)

Dil möhresini kapdı yine hokka-bâz-ı ışk
Ey agzı hokka oynadı mahbûb şubede (G 1383/6),

G 1386/5, G 1408/4, G 1457/2, G 1588/1, G 1717/5.

sürâhî

Secdeler kılsun müdam ayaguna söz dinlesün
Penbeyi saki surahinün kulagından çıkar (G 237/6)

Serv-i surahi itmez idi secde galiba
Bu gice Kadr gicesi olmasa ey nigar (G 452/2), G 37/5.

humâr

Öldürürse Zâtî-i mesti humâr-ı câm-ı ışk
Kellesin eylen kadeh anı idün rindâna vakf (G 636/7)

Sâkîyâ destündeki altun ayak nârenc-i nîm
Âbın anun çâre kıl derdüm humâr itdi delim (G 998/1)

sermest

Secdeler kılsa önünde Zâtî'ye incinme kim
Eyledi ışkun meyi sermest-ü-bî-hûş ey şanem (G 976/7)

Musikiyle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

gûyende

Bir nemed-pûş ehl-i dil şâhib-nefs gûyendedür
Tekye-i gül-zâr olmuşdur mekânı bülbülün (G 747/2)

Didiler bülbül-i gûyendeyegülşende şakı
Tâli‘-i cümle-i ‘ayyâş sa‘îd oldu yine (G 1244/3)

sâz

Çeng-iğmada benzümüz sâz
Zöhreye dem-sâzdur efgânumuz (G 551/2)

Dil-ber âvâzın işitmiş gibi hazz eyleyelüm
Mutribâ nağme-i sâzun demidür kıl nev-rûz (G 562/6),

G 505/2, G 512/2, 5, G 527/7, G 565/1,2,3,4, G 585/1, G 660/2, G 742/1, G 746/1, 5, G 752/5, G 757/6, G 784/4, G 785/5, G 907/4, G 912/2, G 1481/4, G 1722/6.

raks

Bana fanus-ı hayali benzedür raks urmada
Gör nice suretlü kimse benzedür dil-ber bana (G 12/2)

Halka-i zikr içre sofi raks eyler sanmanuz
Ol periyi da'ire içre girüb teshir ider (G 222/3),

G 906/2, G 1423/6.

def

Def sine-vü-ney nale tolu iki kabagum
Ben mest-i mey-i 'ışka çıkubdur yine sohbet (G 83/3)

Bir pöst geymiş egnine her şohbete varur
Âlemde ayş-ü-işret-ü-zevk-u-şafâ defün (G 697/5),

G 333/1, G 503/4, G 631/2, G 697/1,2,3,4,6,7, G 829/1, G 924/2, 3, G 1703/2, G 1815/7.

ney

Ayş otağı feleke olsa beraber yiridür
Mutriba çeng-ü-neyün nalesini eyleme pest (G 75/5)

Ey mutrib-i kâmil dönübdür ser-i pür-zahm
Ben ney gibi feryâd iderem sen ne çalarsın (G 1128/3),

G 83/3, G 430/4, G 505/2, G 523/4, G 549/3, G 565/3, G 671/1, G 841/4, G 842/5, G 864/2, G 879/6, G 918/3, G 920/1, G 924, G 929/1, G 931/3, G 983/5, G 998/2, G 1108/4, G 1637/7.

ud

Aceb mi Ud-veş'avvad-ı gam çenginde zar olsam
Beni ol micmer-i bezm-i bela narına 'ud eyler (G 166/4)

Ger çalub öldüre beni avvad dil-beri

Billahi meyyitüm yur iken ud idün buhur (G 327/2)

kânûn

Kanun-ı bezm-i gam yüzüm evtarı reglerüm
Çengümde cümle nahun ana taziyanedür (G 294/3)

Ne derdine devâdur âşıkun mutrib şifâ kânûn
Virür emrâzına çengünde ammâ kim şifâ kânun (G 1069/1)

kopuz

Gördi çün nakşun işitdi sözüñ ey fûh-efzâ
Egüben boynını çatlatdı damağını kopuz (G 526/4)

Dünyada şeha şah-levend ana dinür kim
Yanınca revan uydura kopuz gibi öksüz (G 530/4)

mutrib

Niçün hamuş olur mutrib yine nev-ruz irişmişdür
Dem-i şadi gelüb evkat-ı saz-u-suz irimişdür (G 214/1)

Mutribâ 'îd-i şafâ-bahş irişdi demdür
Eylesen şevk ile nakş-ı tarab-efzâ taşnîf (G 634/4),

G 75/5, G 527/5,6,7, G 565/1, G 634/4, G 697/3, G 697/7, G 1069/1, G 1107/3, G 1128/3.

İçeceklerle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

rakı (arak)

Hôş kerâmet ışşıdur hadd-i 'arak-rîzün senün
Hark-ı 'âde eyleyüb âteşden eyler âb feyz (G 616/2)

Seher şeb-nem 'arakdan toldurubdur lâlenün câmın
Gül-efsûn u benefşeyle gerek kim pür ola kûze (G 1363/7), G 592/4.

şerbet

Işk bir dar-üş-şifadur kim anun bimarınun
Şerbeti zehr-ü-tabibi derd ecel dermanıdur (G 269/4)

İçse ger zahid-i divane bizüm şerbetümüz
Ana ma'lum olurdı ola keyfiyyetümüz (G 504/1),

G 15/4, G 83/5, G 454/1, G 561/3, G 620/2, G 810/1, G 922/5, G 973/3, G 1046/5, G 1077/2, G 1120/5, G 1188/3, G 1318/2, G 1331/4, G 1348/3, G 1588/1, G 1709/1, G 1742/11.

şarâp/şarâb

Nûş idelden câm-ı çeşminden şarâb-ı ışkını
Terk idübdür Zâtî'yi nâmûs-u-âr-ü-nâm-ü-neng (G 680/5)

Hôş tutar Zâtî'yâ kişiyi şarâb
Nola olsak müdâm ana meyyâl (G 847/5),

G 500/1, G 597/2, G 675/3, G 847/5, G 904/2, G 930/5, G 964/1, G 1046/5, G 1195/1, G 1736/1.

mey

Çık bucakdan seyr-i bag it safi mey iç sofiya
Komadılar bağlar bag-ı cinana ihtiyaç (G 98/4)

Vakt-i gül saki mülayim sofiya meyden bana
Tevbe itdürme yürü her nesnenün eyyamı var (G 229/2),

G 60/5, G 71/4, G 78/1, G 227/3, G 265/4, G 318/6, G 486/3, G 630/4, G 684/1, G 1093/1, G 1107/5, G 1108/2, G 1311/9, G 1363/6, G 1408/4, G 1481/4, G 1593/5, G 1799/1, G 1808/1.

bâde-nûş

Dimiş kırmaludur ser-cümle bâde-nûşı
Ey şeyh-i şehr vâ'iz hadden tecâvüz itdi (G 1754/4)

hum

Nola ey sâkî hum-ı mey gibi cûş itsem müdâm
Çün şarâb-ı 'ışk ile olmuş muhammer tînetüm (G 922/2)

Ah itdüresin ger bana bir dem bu tokuz hum
Ta şûr urulunca güzelüm gümleye güm güm (G 965/1),

G 554/2, G 866/5.

mül

Virür safâlar kalbüme ben derd-mendi hôş tutar
Nola gönülden sôfiyâ meyl eylesem sâfî müle (G 1270/4)

Nola şu yirine Zâtî anun kanın müdâm içse
Lebüne tutmuş öykünmüş bu gün meclisde mül Bâlî (G 1639/5),

G 998/5.

Keyif Verici Maddelerle İlgili Sözcükler ve Örnek Beyitler

beng

Cur'a-dan-ı sinesi esrar-ı ışkundan tolu
Adı Zâtî kendüzinden bi-haber bir bengi var (G 225/5)

Şayd ider şîr-i dili âhû bakışlı bir freng
Nâ-be-dîd idüb peleng-i akl-u-hûşa geçdi beng (G 717/1)

esrâr

Ana hayranam bana açmaz dehanın zerrece
Ben bu esrârın vukufından gubar olsam gerek (G 807/5),

G 523/5, G 675/7, G 757/7, G 1002/4, G 1231/5.

afyon/afyôn

Bir kişi kim gussanun afyonına mu'tad ola
Dayima zehr-i helahil yirse te'sır eylemez (G 550/3)

Ölürin cevr-ü-cefâ itmez isen bana eger
Cevrin afyônınınun olmuş dil-ü-cân mu'tâdı (G 1754/4)

SONUÇ

İslâmiyet’i kabulden sonra tasavvuf düşüncesi etrafında şekillenen şiir anlayışı, şaire doğrudan etki etmiştir. Sanatçı görünenin ardındaki görünmeyeni bulmaya çalışır ve mutlak hakikatin izini sürer. Bunu yaparken de kendini dünyadan soyutlayarak Allah’la bütünleşmek yoluna gider. Kimi şairin düşüncesi bu yönde olurken, kimileri dünyayı ve insan ömrünü kısa, geçici ve bununla bağlantılı olarak hayatı, rahat, zevk ve eğlence içinde geçirmek gerektiği düşüncesini taşır. İran edebiyatında Ömer Hayyâm’ın rubailerinde işlediği bu düşünce, Klasik edebiyatımızda kendine “rind, rindanelik” kavramlarıyla yer bulur. Dolayısıyla Klasik edebiyatı da gündelik hayattan bağımsız düşünmek imkânsızdır. Çünkü “rind, rind olma, rindanelik” tamamıyla insan merkezli bir kavramdır ve bu kavram şiirlerde de kendini gösterecektir. Şairler mizaçlarının getirisi olarak bu düşünce çerçevesinde şiirler kaleme almışlardır. Onlar *zevk u safâ* adına hemen her fırsatı değerlendirmişler, dünyadan tat almasını bilmişlerdir. Bunların içinde 16. yüzyıla ait olanları da azımsanmayacak düzeydedir.

Bu amaçla şairlerin yaşadığı dönem ve döneme egemen olan düşünce dünyası, bunlara yön veren padişahların dönemleri etüt edildi. İnsanların mizaçlarının, yaşadıkları ortamın, dış unsurların sanatlarına olan etkileri bir kez daha gösterildi. Devamında dünyevî zevkleri yansıtan beyitler 67 anahtar sözcük ekseninde bulgulandı ve beyitlerde kendine ne şekillerde yer buldukları tespit edildi. Padişahlar dönemi verilirken kronolojik sıra, diğer başlıklar verilirken alfabetik sıra gözetildi. Sonucunda Klasik Türk edebiyatının gerçek yaşamla olan ilişkisi ortaya çıkarıldı.

Bu sonuçlara ulaşılırken, devletin siyasi durumunun ve ekonomik refahının sanata da etki ettiği, halk ve sarayın kopuk olmadığı hatta birçok eğlencenin sarayla iç içe olduğu saptandı. Öte yandan sarayda yapılan eğlencelerin: şarap, has bahçe, iştret meclisleri ve devamında getirdiği birtakım unsurlar ekseninde oluştuğu ortaya çıkarıldı.

Musikînin bir eğlence unsuru olarak kaçınılmaz yeri, kullanılan müzik aletleri, icrâ eden kimseler, sanatın icrâsı sırasında kendine yer bulan makamlar sunuldu.

İçeceklerin de (özellikle şarabın) önemi göz ardı edilmeyerek, tanımlarıyla beraber verildi.

Son olarak o zamanlar kullanımı yaygın ve normal olan keyif verici maddelerden: afyon, beng, berş, esrâr, haşîş değerlendirmeye alındı.

Tüm bu değerlendirmeye alınan unsurların divanlarda kendilerine ne derece yer buldukları, tespit edilen beyitler üzerinden verildi.

KAYNAKLAR

- Ak, C. (1977). *Muhibbi Dîvânı*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Doktora Tezi.
- Akar, A. (2014). *Türk Dili Tarihi*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Akarsu, K. (1989). *Za'îfî Dîvânı, Metin, Tahlil ve Sistemik Endeks*. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Doktora Tezi.
- Akkuş, M. (2007). *Klâsik Türk Şiirinin Anlam Dünyası, Edebi Türler ve Tarzlar*. Erzurum: Fenomen Yayınları.
- Altun, K. (1999). *Gelibolulu Mustafa Âlî ve Dîvânı*. Niğde: Özlem Kitabevi.
- Ambros, E. (1982). *Cândid penstrokes: the lyrics of Me'âlî an Ottoman poet of the 16th century*. Berlin: Islamkundliche Untersuchungen.
- And, M. (1959). *40 GÜN 40 GECE Osmanlı Düşünleri, Şenlikleri, Geçit Alayları*. İstanbul: Toprakbank Yayıncılık.
- Arslan, Ö. (2013). *Ubeydi Dîvânı (Metin ve İnceleme)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Avşar, Z. (2017). *Revânî Dîvânı*, . [Elektronik Sürüm]. Ankara: T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü.
- Aydemir, Y. (1999). *Behiştî Dîvânı*. [Elektronik Sürüm]. Ankara: T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü.
- Aydemir, Y. (2009). *Ravzî Dîvânı*. [Elektronik Sürüm]. Ankara: T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü.
- Banarlı, N. S. (1983). *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Bayram, Y. (2008). *Amasya'ya Vâli Osmanlı'ya Padişah Bir Şair: Adlî [Hayatı, Şahsiyeti, Şairliği, Dîvânının Tenkidli Metni]*. Amasya: Amasya Valiliği Yayınları.
- Behar, C. (2017). *Kan Dolaşımı, Ameliyat ve Musikî Makamları*. Ankara: Yapı Kredi Yayınları.
- Bilgin, A. (2000). *Ümmi Sinan Dîvânı*. İstanbul: MEB Yayınevi.
- Bozkurt, N. (2006). "Nedîm". *İslâm Ansiklopedisi*. C. 32, Ankara: DİA, ss. 509-510.
- Canım, R. (1998). *Türk Edebiyatında Sâkinâmeler ve İşretnâme*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Carullah, B. M. B. (1997). *Tezkiretü'ş – Şuarâ*. (Haz: Dr. İbrahim Kutluk). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Çağrıci, M. (2013). "Zevk". *İslâm Ansiklopedisi*. C. 44, Ankara: DİA, ss. 308-310.

- Çavuşoğlu, M. (2016). *Dîvânlar Arasında*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Çedikçi, T. (2008). *Eğlence Sektörünün Ülke Ekonomisindeki Yeri: Bir Uygulama Örneği, Müzikaller*. İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Demirel, Ş. (2011). *16. Yüzyıl Dîvân Şairlerinden Mânî Dîvânı, Dîvân ve Şehr-engîz-i Bursa (İnceleme-Metin)*. [Elektronik Sürüm]. Ankara: T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü.
- Devellioğlu, F. (2010). *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- Erdoğan, M. (2011). *Bursalı Rahmî ve Dîvânı*. [Elektronik Sürüm]. Ankara: T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü.
- Erkal, A. (2007). “Dîvân Şiirinde Afyon ve Esrar (Opium and Mariuhana In The Dîvân Poetry)”. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 33, ss. 25-55.
- Ertem, R. (1995). *Yahyâ Dîvânı*. İstanbul: Akçağ yayınları.
- Ertuğ, T. Z. (2007). “Onaltıncı Yüzyılda Osmanlı Sarayı’nda Eğlence ve Meclis”. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 4(1), ss. 1-7.
- Erünsal, İ. E. (2008). “Revânî”. *İslâm Ansiklopedisi*. C. 35, Ankara: DİA, ss. 30-31.
- Gibb, E. J. W. (1999). *Osmanlı Şiir Tarihi III – IV – V*. (Tercüme: Ali Çavuşoğlu). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Gölpınarlı, A. (2006). *Mevlevî Âdab ve Erkânı*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Gürgendereli, M. (2017). *Mostarlı Hasan Ziyâ’î Dîvânı*. [Elektronik Sürüm]. Ankara: T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü.
- Hammer, J. V. (2017). *Osmanlı Tarihi, Devlet-i Aliye*. (Haz: İlhan Bahar). İstanbul: Kamer Yayınları.
- İnalcık, H. (2010). *Has-bağçede Ays u Tarab, Nedîmler, Şâîrler, Mutribler*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- İnalcık, H. (2016). *Şair ve Patron*. Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- İnalcık, H. (2017). *Osmanlı İmparatorluğu Klâsik Çağ (1300-1600)*. İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık.
- İpekten, H. (1996). *Dîvân Edebiyatında Edebî Muhitler*. İstanbul: MEB Yayınları.
- İpekten, H. (2010). *Bâkî Hayatı, Sanatı ve Eserleri*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- İpekten, H. (2010). *Fuzûlî Hayatı, Sanatı ve Eserleri*. Ankara: Akçağ Yayınları.

- İsen, M. (1998). “Âhî, Benli Hasan”. *İslâm Ansiklopedisi*. C.1, Ankara: DİA, ss. 527.
- İsen, M. “Me’âlî”. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. Erişim Tarihi: 15 Kasım 2017, <http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=30>
- İsen, M. (1990). *Usûlî Dîvânı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- İsen, M. (1998). *Sehî Bey- Heşt- Behişt*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- İsen, M. Horata, O., Macit, M., Kılıç, F., Aksoyak, İ.H., (2015). *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Jorga, N. (2009). *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*. (Çev. Nilüfer Epçeli). İstanbul: YeditepeYayınevi.
- Kabaklı, A. (1971). *Türk Edebiyatı*. İstanbul: Türk Edebiyatı Yayınları.
- Kaçalın, M. S. *Âhî [1476 – 1517] Dîvân*. [Elektronik Sürüm]. Ankara: T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü.
- Karahan, A. (1966). *Figânî ve Dîvânçesi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Karahan, A. (1980). *Eski Türk Edebiyatı İncelemeleri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Karakaya, F. (2010). “Tanbûr”. *İslâm Ansiklopedisi*. C.39, Ankara: DİA, ss. 553.
- Kartal, A. (2017). *Baykara Meclislerinden Çırağan Eğlencelerine Lâlezâr, Türk Kültür ve Edebiyatı Üzerine Araştırmalar*. İstanbul: Doğu Kütüphânesi Yayınları.
- Kaya, B. A. (2012). “Usûlî”. *İslâm Ansiklopedisi*. C.42, Ankara: DİA, ss. 213.
- Kılıç, F. (2010). *Âşık Çelebi - Meşairü’ş-Şu’arâ İnceleme-Metin, 3 Cilt*. İstanbul: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yayınları.
- Kırkkılıç, A. (1985). *Sultan Üçüncü Murâd (Murâdî), Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Dîvânının Tenkidli Metni* Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Doktora Tezi.
- Koçu, R. E. (2015). *Eski İstanbul’da Meyhâneler ve Meyhâne Köçekleri*. İstanbul: Doğan Kitabevi.
- Köprülü, M. F. (2009). *Türk Edebiyatı Tarihi*.(Haz: Dr. Orhan Köprülü).Ankara: Akçağ Yayınları.
- Küçük, S. (2015). *Bâkî Dîvânı*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Levend, A. S. (1984). *Dîvân Edebiyatı, Kelimeler ve Remizler, Mazmunlar ve Mefhumlar*. İstanbul: Enderun Kitabevi.

- Mantran, R. (1991). *XVI.-XVII. Yüzyılda İstanbul'da Gündelik Hayat*. (Çev. Mehmet Ali Kılıçbay). İstanbul: Eren Yayıncılık.
- Mengi, M. (2011). *Eski Türk Edebiyatı Tarihi, Edebiyat Tarihi – Metinler*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Onay, A. T. (2014). *Açıklamalı Dîvân Şiiri Sözlüğü, Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*. (Haz: Prof. Dr. Cemal Kurnaz). Ankara: Berikan Yayıncılık.
- Ortaylı, İ. (2008). *Osmanlı Sarayında Hayat*. İstanbul: Yitik Hazine Yayınları.
- Özbilgen, E. (2010). *Bütün Yönleriyle Osmanlı, Âdâb-ı Osmâniyye*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Özcan, E. (2007). *İbrahim Peçevi Efendi'nin Hayatı ve Peçevi Tarihi'nde Yer Alan Bazı Sosyo-Kültürel Kavramlar*. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Özcân, N. (1994) "Def". *İslâm Ansiklopedisi*. C.9, Ankara: DİA, ss. 85.
- Özdemir, N. (2005). *Cumhuriyet Dönemi Türk Eğlence Kültürü*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Özkan, İ. H. (1998). "Hicâz". *İslâm Ansiklopedisi*. C.17, Ankara: DİA, ss. 440.
- Özkan, İ. H. (2009). "Segâh". *İslâm Ansiklopedisi*. C.36, Ankara: DİA, ss. 304.
- Özkan, İ. H. (2017). *Türk Mûsikîsi Nazariyatı ve Usûlleri*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Özkat, M. (2005). *Kara Fazlî'nin Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Dîvânı (İnceleme – Tenkitli Metin)*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Pala, İ. (2004). *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Parlatır, İ. (2012). *Fuzûlî Dîvânı, Türkçe Dîvân*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Saraç, M. A. Y. *Emrî Dîvânı*. [Elektronik Sürüm]. Ankara: T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü.
- Şentürk, A. A. (2005): *Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Tanrıbuyurdu, G. (2012). *Mu'îdî Dîvânı*. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Doktora Tezi.
- Tanyeri, M. A., Çavuşoğlu, M. (1981). *Hayreti Dîvân*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.
- Tarlan, A. N. (1968). *Zati Dîvânı*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Tarlan, A. N. (1992). *Hayâlî Bey Dîvânı*. Ankara: Akçağ Yayınları.

- Taş, H. (2010). *Vusûlî Dîvânı, [İnceleme-Metin-Çeviri-Açıklamalar-Dizin]*. [Elektronik Sürüm]. Ankara: T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü.
- Tulum, M. Tanyeri, A. (1977). *Nev'î Dîvânı*. (Haz: Murat Kalavelioğlu). [Elektronik Sürüm]. Erişim Tarihi: 19 Ağustos 2017.
- Türek, Ö. (1976). *Divan Şiiri, XIII. – XVI. Yüzyılı*. Ankara: Kalite Matbaası.
- Türk Dil Kurumu. (1998). *Türkçe Sözlük*. (9. bs.) Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Uzunçarşılı, İ. H. (2003). *Osmanlı Tarihi, XVI. Yüzyıl Sonlarından XVII. Yüzyıl Sonuna Kadar*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Üst, S. (2012). *Edirneli Nazmî Dîvânı (İnceleme – Metin)*. [Elektronik Sürüm]. Ankara: T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü.
- Yakar, H. İ. (2009). *Gelibolulu Sun'î Dîvânı*. [Elektronik Sürüm]. Ankara: T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü.
- Yıldırım, A. (1991). *İshak Çelebi, Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Dîvânının Edisyon Kritiği*. Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Zülfe, Ö. (2010). *Hecrî (Kara Çelebi Muhyi'd-dîn Mehmed), Dîvân*. [Elektronik Sürüm]. Ankara: Ankara: T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı:	Yusuf Emirhan KARACA			
Doğum Yeri:	Erzurum			
Doğum Tarihi:	20.11.1989			
Medeni Durumu:	Bekâr			
Öğrenim Durumu				
Derece	Okulun Adı	Program	Yer	Yıl
İlköğretim	İleri İlköğretim Okulu		Mersin	1997-2002
Ortaöğretim	İleri İlköğretim Okulu		Mersin	2002-2005
Lise	Tevfik Sırrı Gür Lisesi (YDAL)	Türkçe - Matematik	Mersin	2005-2008
Lisans	Atatürk Üniversitesi	Türk Dili ve Edebiyatı	Erzurum	2009 - 2014
Yüksek Lisans	Artvin Çoruh Üniversitesi	Türk Dili ve Edebiyatı	Artvin	2016 -
İş Deneyimi:	Atatürk Üniversitesi – Türkçe Öğretimi Araştırma ve Uygulama Merkezi (2016 –)			
Hakkımda bilgi almak için önerebileceğim kişiler:				
e-posta	yusufkaraca572@gmail.com			
Yayınlarımlarım:				